МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

УДК 373.5.018.43: 811.161 (043.5)

ШИЛІНА ГАЛИНА АНАТОЛІЇВНА

МЕТОДИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

13.00.02 − теорія і методика навчання (українська мова)

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:
Корицька Галина Романівна,
кандидат філологічних наук, доцент

Київ − 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ…….……...4

ВСТУП…….……5

Розділ 1. **ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ДОПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ**

1.1. Поняття дистанційного навчання в системі інноваційних технологій навчання української мови …….....15

1.2. Дидактичні основи дистанційного навчання учнів української мови ...30

1.3. Психологічні передумови навчання учнів мови в умовах розвитку електронного освітнього простору …….48

Висновки до розділу 1……..……...68

Розділ 2. **МЕТОДИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 8-9-их КЛАСІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА ЗАНЯТТЯХ ФАКУЛЬТАТИВІВ ТА СПЕЦКУРСІВ**

2.1. Проектування дистанційного курсу: основні етапи, визначення цілей, структура……....69

2.2. Моделі дистанційного навчання……78

2.3. Типи та структура онлайн-уроків, занять факультативів, курсів за вибором на дистанційній платформі Moodle……..90

2.4. Методика навчання учнів 8 – 9-их класів української мови за дистанційною та дистанційно-очною формами навчання……118

2.5. Застосування дидактичних засобів Moodle для забезпечення дистанційного навчання української мови…….....142

Висновки до розділу 2……...154

Розділ 3. **ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЗА РОЗРОБЛЕНОЮ МЕТОДИКОЮ**

3.1. Змістова база й завдання експериментальної методики……..….156

3.2. Організація й хід експериментального дослідження……..176
3.3. Результати педагогічного експерименту……..186
Висновки до розділу 3……..202
ВИСНОВКИ……...204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….207
ДОДАТКИ……..239

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

1) ДН – дистанційне навчання;

2) ДО – дистанційна освіта;

3) ДК – дистанційний курс;

4) КЗ «ЗОІППО» ЗОР – Комунальний заклад «Запорізький інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради;

5) ЕНК – електронний навчальний курс;

6) ЕОР – електронні освітні ресурси;

7) Е-дистанційне навчання – електронне дистанційне навчання;

8) ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології;

9) ІТ – інформаційні технології;

10) ЦОК – центри освітніх комунікацій;

11) ПНС – персональне навчальне середовище.

ВСТУП

Прикметною тенденцією сучасної освіти є інформатизація й індивідуалізація засобів навчання, створення інтелектуальних дидактичних систем, які сприяють підвищенню ефективності навчально-виховного процесу. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки акцентовано увагу вчителів на необхідності впровадження інноваційних досягнень психолого-педагогічної науки, інформаційно-комунікаційних технологій.

Одним із пріоритетних завдань загальноосвітнього навчального закладу визначено оволодіння учнями сучасними комп'ютерними програмами, розвиток у них умінь пошуку інформації на електронних носіях та в мережах, підвищення якості мовної освіти.

Аналіз наукових джерел в аспекті обраної проблеми свідчить про активізацію інтересу дослідників до дистанційного навчання української мови учнів основної школи. У працях вітчизняних і зарубіжних учених визначено різноманітні класифікації методів навчання (А. М. Алексюк, Є. Я. Голант, М. А. Данилов, О. А. Кучерук, І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, О. В. Малихін, С. М. Мартиненко, В. Я. Мельничайко, О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, М. Скаткін та ін.); методиці поглибленого навчання української мови із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій присвячено праці дослідників (З. П. Бакум, О. М. Горошкіна, О. О. Захарчук-Дуке, В. М. Зінченко, О. В. Караман, С. О. Караман, О. А. Копусь, М. М. Починкова, В. І. Тихоша, Ю. М. Шепетко, Т. М. Ясак та ін.).

У педагогічній літературі дистанційне навчання розглядається як якісно нова форма освіти, що ґрунтується на принципах самостійності навчання учнів, сучасних педагогічних методах, технічних засобах передачі інформації як особливого типу освітньої діяльності, що робить процес гнучким, варіативним, багатовекторним, уможливлює навчання учнів за індивідуальною освітньою траєкторією відповідно до особистісних потреб, інтересів і здібностей.

Переваги дистанційної форми навчання для учнів загальноосвітніх навчальних закладів полягають в інтенсивному оновленні знань, що здобуваються зі світових інформаційних ресурсів; розширюють поле діяльності вчителя (незалежно від місцезнаходження всіх суб'єктів навчального процесу); забезпечують спеціальні потреби інвалідів, інших категорій учнів під час отримання ними мовної освіти; розвивають пізнавальні інтереси, сприяють формуванню їхньої професійної орієнтації, оволодінню методами наукових досліджень. Водночас запровадження сучасних інформаційних технологій у навчально-виховний процес породжує низку проблем, які стосуються змісту, методів, організаційних форм і засобів навчання, гуманітаризації та гуманізації освіти. Дистанційні курси, що розробляються для учнів загальноосвітнього навчального закладу, їхнє інформаційно-змістове наповнення, послідовність викладу, використання лінгвістичних засобів та термінології лише частково відповідають сучасним вимогам.

Аналіз електронних засобів навчання української мови свідчить, що їх розроблення й донині перебуває на периферії наукового пошуку, наявні лише поодинокі авторські спроби впровадження методики дистанційного навчання на уроках української мови.

Актуальність, практична значущість і недостатньо розроблена науково-методична підтримка дистанційного навчання української мови в загальноосвітньому навчальному закладі зумовили вибір теми дослідження: ***«Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна праця пов'язана з науковою темою кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради «Розвиток компетентностей суб'єктів освітнього процесу в системі неперервної освіти» (державний реєстраційний номер ДРNo0113U007511 від 03.10.2013 р.). Тему

дисертації затверджено вченою радою комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (протокол № 6 від 25.12.2013 р.) та узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 30.09.2014 р.).

Мета дослідження полягає в розробленні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці методики дистанційного навчання української мови учнів 8 – 9-их класів основної школи на заняттях факультативів, курсах за вибором.

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. Уточнити понятєво-категоріальне поле дослідження.
2. Обґрунтувати психолого-педагогічні засади дистанційного навчання української мови учнів основної школи.
3. Розробити навчально-методичне забезпечення для дистанційних курсів та онлайн-занять з української мови під час проведення факультативів та курсів за вибором у класах з поглибленим вивченням української мови.
4. Визначити критерії, показники та здійснити моніторинг рівня знань учнів основної школи з української мови.
5. Розробити методику дистанційного навчання української мови учнів 8 – 9-их класів.

Об’єкт дослідження: процес навчання української мови учнів 8 – 9-их класів.

Предмет дослідження – методика дистанційного навчання української мови учнів 8-9-их класів на заняттях факультативів та курсах за вибором.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення філософії про діалектичний метод пізнання; принципи системності, історизму, розвитку, зв’язку теорії з практикою; загальнонаукові підходи – системний (сукупність способів теоретичного та практичного дослідження об’єкта як системи), діяльнісний (виявлення способів дії, які забезпечують ефективну

навчальну діяльність); законодавчі акти й сучасні концепції з проблем мовної освіти в Україні; праці вітчизняних та зарубіжних учених із проблеми впровадження електронних навчальних ресурсів (А. В. Андреєв [5], О. О. Андреєв [4, 6], С. В. Андреєва [55], О. М. Анісімов [8], В. Ю. Биков [19, 17, 18, 20], Ю. М. Богачков [23, 24], Н. М. Болюбаш [27], Л. В. Васильченко [31], А. Х. Гільмутдінов [44], В. М. Кухаренко [113, 115, 116, 117, 118], Н. В. Морзе [143], Н. Г. Сиротенко [191], Г. В. Ситар [193, 193, 192], Ю. О. Швець [232], Б. І. Шуневич [251] та інші);

- теоретичні, методологічні та методичні проблеми дистанційного навчання (О. О. Андреєв [6], Л. В. Власенко [35], Т. В. Гарбуза [41**Ошибка! Источник ссылки не найден.**], С. М. Дерба [56], І. Б. Доценко [5], М. І. Жалдак [67], О. П. Муковіз [146], Є. С. Полат [171], В. І. Солдаткін [201]);

- проблеми системи методів навчання української мови (О. М. Біляєв [17], Н. Б. Голуб [48], О. М. Горошкіна [49], О. А. Кучерук [120, 121, 122, 123], С. О. Караман [85], О. В. Караман [85], К. М. Плиско [168, 169], М. І. Пентилюк [167, 164, 165], В. І. Тихоша [209], Г. Т. Шелехова [233], С. Т. Яворська [255]);

- розроблення електронних засобів навчання мов та обгрунтування принципів електронної лінгводидактики (М. А. Бовтенко [22], О. Д. Гарцов [43], Г. Р. Корицька [100, 101, 103, 104, 105], Т. М. Кудіна [111], Л. І. Мацько[135], І. І. Селіщев [192];

- організація, підготовка і проведення дистанційних уроків (І. В. Сахарук [192], Г. В. Ситар [193], Н. В. Нікуличева [156], О. В. Пасічник [161]);

- сучасний урок української мови (Н. Б. Голуб [48], О. М. Горошкіна [49], С. О. Караман [87], Г. Р. Корицька [106], М. І. Пентилюк [167], В. О. Онищук [159], І. М. Хом’як [226], Л. П. Шеремета [235]);

- психологічні аспекти електронної освіти (Ю. М. Богачков [23], Г. П. Лаврентьєва [124], І. В. Малафіїк [132], В. Ф. Сафін [186], М. Л. Смульсон [199]), вікові особливості учнів підліткового віку відображено у дослідженнях

Б. Ф. Баєва [11], Л. С. Виготського [55, 41], Т. В. Дуткевич [65], М. П. Задесенця [70], І. Ю. Кулагіної [112], Г. П. Лаврентьєва [124], О. М. Леонтьєв [126], А. К. Маркової [133], Н. Ф. Тализіної [207] та інших.

- концепція особистісно зорієнтованого навчання (Н. М. Бібік, Є. В. Бондаревська [28], С. І. Подмазін [170], В. В. Сєриков [190], А. М. Фасоля [217, 218, 219], А. В. Хуторський [228, 229], І. С. Якиманська [256]);

- особистісно-розвивальна освіта в дослідженнях І. Д. Беха [13], Н. В. Гузик [51], Н. П. Дементієвської [55];

- програмоване навчання (В. П. Безпалько [14], М. Б. Волович [282-286], П. Я. Гальперін, Н. Ф. Тализіна [207];

- технологізація освітнього процесу (В. І. Бондар, М. В. Кларін [85], О. Т. Падалка, Л. В. Пироженко [173], О. І. Пометун [173], Г. К. Селевко [167]);

- технології різнорівневого навчання (Блум Б., Керрол Е. Дж.);

- технологія модульного навчання (А. В. Фурман [190]);

- технологія співробітництва (Є. М. Ільїн, С. М. Лисенкова, В. Ф. Шаталов [198]);

- ігрові технології (Щедровицький Г. П. [251]).

Для розв’язання поставлених завдань й експериментальної перевірки розробленої методики в дослідженні використано комплекс **методів**:

- ***теоретичні:*** аналіз філософських, психологічних, педагогічних, дидактичних, лінгводидактичних праць із проблеми дослідження; метод системного аналізу для виокремлення й обґрунтування принципів, особливостей дистанційного навчання в основній школі; уточнення сутнісних характеристик базових понять дослідження;

- ***емпіричні:*** спостереження за навчально-виховним процесом, проведення зрізів знань умінь і навичок учнів на різних етапах експериментального навчання (констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту); індивідуальні і групові бесіди, спостереження й

аналіз результатів навчальної діяльності учнів 8 – 9-их класів загальноосвітнього навчального закладу з поглибленим вивченням української мови для визначення стану й перспектив методики дистанційного навчання;

- ***статистичні*:** кількісний та якісний аналіз експериментальних даних для узагальнення результатів дослідження та підтвердження ефективності пропонованої методики.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі загальноосвітніх навчальних закладів Запорізької області (Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11 (протокол № 1 від 16.10.2015р.); Мелітопольської гімназії № 10 (акт № 4 від 18.11.2015р.); Пологівської спеціалізованої різнопрофільної школа І-ІІІ ступенів № 2 (акт № 11 від 30.10.2015р.); Мелітопольської гімназії № 19 (акт № 2 від 21.10.2015р.); м. Запоріжжя, КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат ІІ-ІІІ ступенів «Січовий колегіум» ЗОР (акт № 2 від 28.09.2015р.); Сумської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 3 ім. генерал-лейтенанта А. Морозова (акт № 7 від 11.09.2015р.), Сумської спеціалізованої школи № 25, (акт № 5 від 12.11.2015р.), Сумської загальноосвітньої школа І-ІІІ ступенів № 13 (акт № 6 від 18.09.2015р.); навчально-виховний комплекс «Долинська гімназія загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3, (акт № 8 від 5.11.2015р.) Кіровоградської області. Експериментом було охоплено 432 учні 8 – 9-их класів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше обґрунтовано* психолого-педагогічні засади дистанційного навчання української мови учнів основної школи; *запропоновано* новий підхід до впровадження дистанційного навчання української мови учнів 8 – 9-их класів; *визначено* зміст понять «дистанційне навчання української мови учнів основної школи», «інформаційно-комунікаційні технології навчання української мови учнів основної школи», критерії та рівні знань учнів з української мови; *розроблено* методику дистанційного навчання української мови учнів 8 – 9-их

класів із поглибленим вивченням української мови; *удосконалено* форми, методи дистанційного та дистанційно-очного навчання учнів 8 – 9-их класів із поглибленим вивченням української мови; *подальшого розвитку* набули теоретичні та прикладні аспекти використання дистанційного навчання в поєднанні з іншими інноваційними освітніми технологіями.

Практичне значення дослідження. Розроблена методика дистанційного навчання української мови у 8 – 9-их класах на заняттях факультативів, спецкурсів, може бути використана для вдосконалення змісту програм дистанційних курсів, електронних підручників, посібників з української мови для класів з поглибленим вивченням української мови, у практичній діяльності вчителів-словесників; створенні монографічних праць відповідної проблематики та підручників з методики навчання української мови для учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Результати дисертації **впроваджено** в навчальний процес Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11 (протокол № 1 від 16.10.2015р.), Мелітопольської гімназії № 10 (акт № 4 від 18.11.2015р.); Пологівської спеціалізованої різнопрофільної школи І-ІІІ ступенів № 2 (акт № 11 від 30.10.2015р.); Мелітопольської гімназії № 19 (акт № 2 від 21.10.2015р.); м. Запоріжжя, КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат ІІ-ІІІ ступенів «Січовий колегіум» ЗОР (акт № 2 від 28.09.2015 р.); Сумської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 3 ім. генерал-лейтенанта А. Морозова (акт № 7 від 11.09.2015р.), Сумської спеціалізованої школи № 25, (акт № 5 від 12.11.2015 р.), Сумської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 13 (акт № 6 від 18.09.2015р.); навчально-виховного комплексу «Долинська гімназія – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3» (акт № 8 від 5.11.2015р.) Кіровоградської області.

Вірогідність результатів дослідження забезпечена методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень в окресленні провідних напрямів дослідження; застосуванням методів, адекватних предмету, меті й

завданням дослідження; апробацією розробленої методики в загальноосвітніх навчальних закладах, якісним і кількісним аналізом результатів експериментально-дослідної роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки, результати дослідження обговорювалися й доповідалися на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних:* Четвертій міжнародній науковій Інтернет-конференції з україністики (м. Мюнхен, 2014), ІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 2014); ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції Moodle Moot Ukraine 2015 «Теорія і практика використання системи управління системи Moodle» (м. Київ, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (м. Запоріжжя, 2015); *форумах*: IV Всеукраїнському форумі Microsoft «Вчитель-новатор» (м. Київ, 2013), V Міжнародному освітньому Форумі «Особистість в освітньому просторі» (м. Запоріжжя, 2014); *всеукраїнських*: IV Всеукраїнській науково-практичній заочній конференції «Сучасна наука: теорія і практика» (м. Запоріжжя, 28 – 29 листопада 2013 р.); *регіональних:* «Школа сучасних знань: інформаційні технології навчання в рамках єдиного освітнього простору» (м. Запоріжжя, 2012); *регіональних науково-практичних семінарах*: «Науково-методичні засади запровадження онлайн-технологій навчання в освітніх закладах» (м. Запоріжжя, 2014); *фестивалях:* «IV Всеукраїнському фестивалі педагогічних ідей «Мій особистісно зорієнтований урок» (м. Новоград-Волинський, 2014); *круглих столах*: «Урок української мови у системі компетентнісної освіти» (м. Київ, 2014); *обласних семінарах* керівників методичних об’єднань учителів української мови та літератури, методистів-кураторів, учителів-словесників **«**Методика дистанційного навчання української мови учнів середньої школи» (м. Мелітополь, 2015).

Основні положення представлено в доповідях і виступах під час проведення: *засідання науково-методичної ради КЗ «*Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР: «Дистанційне навчання української мови у системі Moodle» (м. Запоріжжя, 2013*); педагогічної конференції:* «Результативність застосування електронних курсів з української мови в контексті особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів до навчально-виховного процесу» та персональної виставки (м. Мелітополь, 2013»); *педагогічної ради*: «Створення електронного курсу з української мови для учнів 8 класу» (м. Мелітополь, 2012); *виставок:* Четвертій Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2013»; «Електронний навчальний курс з української мови для 8 класу за авторською програмою факультативу «Українська мова» (поглиблене вивчення)»; П’ятій Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2014» («Авторська педагогічна майстерня: теорія й методика розробки дистанційних курсів з української мови в навчальному середовищі Moodle»); *обласній:* «Освіта Запорізького краю – 2013» («Електронні навчальні курси з української мови для 8 – 9-их класів як ефективний навчальний комплекс для розвитку компетентностей учнів»); *засіданнях* Авторської педагогічної майстерні дистанційного навчання вчителів української мови Запорізької області (м. Мелітополь, 2013 – 2016 рр.).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційної роботи викладено в 17 одноосібних публікаціях, 1 антології перспективного педагогічного досвіду **(**з них 6 – у наукових фахових виданнях України; 1 стаття – у зарубіжному виданні).

Створено **електронні ресурси:** на дистанційній платформі «Школа сучасних знань» для занять факультативів та спецкурсів з української мови (8 – 9 ті класи); сайт «Авторська педагогічна майстерня дистанційного навчання вчителів української мови Запорізької області»; блог «Дистанційне навчання української мови».

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (288 найменувань, із них 30 – англійською мовою). Містить схеми, таблиці, діаграми, додатки. Загальний обсяг дисертації становить 300 сторінок друкованого тексту, з яких 206 – основного тексту.

РОЗДІЛ І
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ДОПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ

1.1. Поняття дистанційного навчання в системі інноваційних технологій навчання української мови

Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти є дистанційне навчання, яке перебуває на етапі створення національної системи дистанційної освіти й забезпечується ухваленням відповідних нормативних документів: Національної доктрини розвитку освіти [154], «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [155]; Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні [97], Положення про дистанційне навчання (зі змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства освіти і науки № 660 від 01.06.2013, № 761 від 14.07.2015) [177], Концепції Державної цільової програми впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року» [95].

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці О. М. Біляєва [17], Л. С. Виготського [55], О. М. Горошкіної [49], В. Ф. Дороз [62], О. В. Караман [85], С. О. Карамана [85], К. М. Плиско [168], Г. Р. Корицької [100, 105], О. А. Кучерук [121], І. Я. Лернера [127], М. Н. Скаткіна [128], І. В. Малафіїка [132], В. О. Онищука [159], М. І. Пентилюк [164], А. М. Фасолі [220].

Питання електронного ресурсного забезпечення вирішують науковці, які працюють у модульному динамічному об’єктно-орієнтованому середовищі: О. О. Андреєв [4], В. Ю. Биков [18, 20], П. М. Бісіркін [21], Ю. М. Богачков [24], Л. В. Васильченко [31], Т. Б. Волобуєва [37], А. Х. Гільмутдінов [44], Н. П. Дементієвська [55], Т. О. Дерба [56], В. М. Кухаренко [115, 116], С. Г. Литвинова [129], Є. І. Машбиць [117], Н. В. Морзе [143, 145],

Н. В. Нікуличева [156], Є. С. Полат [171], О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко [20], Г. В. Ситар [193], Є. М. Смирнова-Трибульська [196], А. В. Хуторський [229], Б. І. Шуневич [251] та інші.

Вивчення дистанційного навчання як поняття та педагогічного явища здійснювалося вченими Великої Британії, США, Німеччини (Р. Деллінг [264, 265], Ч. Ведемеєр [286, 0, 288], М. Мур [277], Б. Холмберг [274, 275], О. Петерс [278], Б. Робінсон, [282], Б. Скіннер [285]).

Основні передумови появи дистанційної освіти розкрито в монографії В. Ю. Бикова «Моделі організаційних систем відкритої освіти». Дистанційна освіта є інструментом практичної реалізації принципів відкритої освіти. З проаналізованих джерел щодо виникнення дистанційного навчання дійшли висновку, що в Європі XIX століття було поширене поняття «кореспондентське навчання», значення якого визначено як «навчання на відстані». Офіційно університет Лондона в 1936 році поряд з очним навчанням запровадив кореспондентське. У 20-роках в Україні виник різновид кореспондентського навчання – заочне, яке широко використовувалося в навчальних закладах різного типу. Тільки в 1982 році термін «кореспондентське навчання» змінено на термін «дистанційна освіта» під час Міжнародної конференції у Канаді [18, с. 94]. На сьогодні до наукового обігу ввійшли такі терміни, як дистанційне навчання, синхронний та асинхронний режими, веб-ресурси навчальних предметів, веб-середовище дистанційного навчання, дистанційна форма навчання, інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання, психолого-педагогічні технології дистанційного навчання, суб’єкти дистанційного навчання тощо, що свідчить про модернізацію засобів навчання, розширення їхнього арсеналу [174, с. 2-3] (Додаток К).

У працях науковців, зокрема В. Ю. Бикова, визначено передумови виникнення форм дистанційного навчання:

– нова освітня парадигма, яка визначила пріоритети розвитку відкритої освіти;

– позитивна динаміка соціально-економічного й науково-технічного розвитку; посилення інтеграційних та демократичних процесів в освіті та суспільстві в цілому;

– інформатизація освіти та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес середньої школи як засобу навчання та предмету вивчення;

– швидкий розвиток інформаційних технологій, збільшення обсягу виробництва персональних комп’ютерів, ноутбуків, планшетів, використання мережі інтернет;

– поява навчальних освітніх середовищ, платформ дистанційного навчання як засобу реалізації завдань дистанційної освіти [18].

Як бачимо, всі передумови взаємопов’язані між собою, існують не відокремлено одна від однієї, що сприяє вдосконаленню форм дистанційного навчання. Розширення мережі дистанційного навчання, необхідність кореляції функцій традиційного й дистанційного навчання сприяло створенню Всеукраїнської асоціації електронного навчання.

Науковці (В. М Кухаренко, Ю. М. Богачков) окреслюють нові напрями в освіті: переосмислення ролі вчителів; зрушення до глибокого навчання; увага відкритим освітнім ресурсам; ширше використання змішаного (гібридного) навчання; використання інтуїтивних технологій; переосмислення роботи школи [115]. Дослідниками визначено *проблеми* впровадження дистанційного навчання на сучасному етапі:

– довільна термінологія е-навчання;

– збільшення обсягів інформації в мережі, що ускладнює роботу пересічному вчителю, викладачу;

– недостатньо розвинене кадрове забезпечення для вчителів шкіл;

– відсутність нормативної бази для деяких напрямів на рівні держави, слаборозвинене на рівні окремої організації;

– поки що на першому місці технологія, а не навчальний процес;

– поява хмарних технологій спонукала педагогів до створення та використання нових педагогічних підходів, які практично не поширюються серед пересічних викладачів; не використані потенційні можливості е-навчання [113].

На сьогодні недостатньо вивченими залишаються й питання, які стосуються змісту, методів, організаційних форм і засобів дистанційного навчання; потребують подальших досліджень дистанційні курси, що розробляються для учнів середньої школи, їхнє інформаційно-змістове наповнення, послідовність викладу, використання лінгвістичних засобів та термінології тощо.

Однак протягом останніх років в Україні відбувається удосконалення нормативно-правових документів із питань дистанційної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. У Положенні про дистанційне навчання [177] визначено, що *дистанційне навчання* – це «…індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі…» [177]. Дистанційна освіта реалізується через систему дистанційного навчання, яка є частиною системи освіти України, з нормативно-правовою базою, організаційно оформленою структурою, кадровим, системотехнічним, матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням [177].

Дистанційне навчання – ефективний і сучасний метод отримання якісної освіти. Розвиток дистанційного навчання в Україні розпочався значно пізніше, ніж в інших країнах світу, частково це пояснюється нестабільністю в економічній, соціальній сферах суспільного життя.

Аналіз робіт науковців із проблеми впровадження дистанційного навчання доводить, що визначення поняття «дистанційна освіта» подається по-різному.

На сучасному етапі розвитку дистанційної освіти в Україні складовими дидактичної основи ДН є:

І етап – проекти Plato і Ticet, які виконував Іллінойський університет на замовлення Департаменту освіти США. В основу комп'ютерних курсів були покладені *біхевіористська та когнітивна* педагогічні технології.

ІІ етап – використання *соціального конструктивізму*. Переважаючими технологіями були електронна пошта, форуми, конференції.

ІІІ етап розвитку базується на *коннективістському підході*, де домінуючими є соціальні мережі, блоги.

На сьогодні дистанційні курси реалізують усі етапи, їх особливістю є наявність інформаційного освітнього простору для навчання, в якому учень створює індивідуальне середовище. Прикладом є Moodle – платформа для розроблення як окремих онлайн-курсів, так і освітніх веб-сайтів. Завдяки гнучкості системи все більше навчальних закладів застосовують середовище Moodle. Звичайно, першість в означеному питанні надається вищим навчальним закладам, які вже мають достатню науково-методичну базу для роботи зі студентами. Науковці працюють над основними організаційними, технічними, технологічними, дидактичними, методичними питаннями використання LMS Moodle в загальноосвітніх і вищих навчальних закладах, у системі підготовки й підвищення кваліфікації працівників освіти у процесі неперервного навчання. На часі залишається питання впровадження й використання системи Moodle в дистанційному навчанні та мережній підтримці навчального процесу; розвитку системи Moodle, створення й використання нових модулів, інтеграції з іншими програмовими засобами; організаційно-педагоігчні та методичні проблеми використання платформи Moodle [118].

За визначенням В. Ю. Бикова, дистанційна освіта – «…різновид освітньої системи, в якій переважно використовуються дистанційні технології навчання та організації освітнього процесу. Дистанційна освіта (ДО) – одна з форм здобуття

освіти, за якою опанування того або іншого рівня за тією чи іншою спеціальністю здійснюється в процесі дистанційного навчання [18, с. 98].

У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні (2000) визначено, що «дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання». Характерними рисами дистанційної освіти є гнучкість, модульність, паралельність, велика аудиторія, економічність, технологічність, соціальна рівність, інтернаціональність, якість, позитивний вплив на учня [97].

В. Ю. Биков пропонує такі принципи побудови дистанційної освіти [20, с. 48]: *гнучкість та адаптивність* навчального процесу до потреб і можливостей учнів. Учні навчаються у зручний для них час, навчання відбувається переважно в асинхронному режимі; *модульність* побудови навчальних програм; виконання вчителем нових функцій (координація навчання, онлайн-консультації); *контроль за якістю* навчальних досягнень; використання *базових та мультимедійних технологій* у процесі ДН; використання спеціалізованих програм для забезпечення дистанційної освіти.

На думку Є. С. Полат, «дистанційне навчання – це взаємодія на відстані вчителя та учня, яка має всі властиві навчальному процесу компоненти (мету, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) й реалізовує специфічними засобами інтернет-технологій або іншими засобами, що передбачають інтерактивність» [171].

Р. Деллінг, Ч. Ведемейєр стверджують, що «дистанційне навчання – це незалежне навчання, штучна та діалогічна можливість для навчання, за якої містком між учнем і навчальним закладом служить штучний носій-сигнал» [264].

На думку вчених (Б. Холмберг, О. Сімпсон), дистанційне навчання – це «нова специфічна форма навчання, яка передбачає використання певних підходів, методів, дидактичних засобів, взаємодії вчителя і учнів» [274].

На нашу думку, узагальненими характерними ознаками поняття дистанційного навчання є форма здобуття знань, навчання, рівноцінна очному, заочному, екстернатному; комплекс освітніх послуг, які можуть надаватися різним категоріям учням за допомогою інформаційного навчального середовища та мультимедійних технологій; індивідуалізований процес, який відбувається опосередковано через взаємодію вчителя та учня засобами інтернет-технологій.

Більшість дослідників [111, 115, 110, 129, 156, 171] розрізняють традиційне дистанційне навчання (заочна форма навчання) та електронне дистанційне навчання (Е-дистанційне).

Традиційне навчання − в якому всі учасники навчально-виховного процесу взаємодіють асинхронно, значною мірою використовуючи системи поштового, телефонного зв'язку.

Електронне дистанційне навчання – це різновид дистанційного навчання, за яким учасники й організатори навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно в часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі інтернет, медіанавчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології [191, с. 15].

Електронну освіту визначають як вид навчання, в якому всі аспекти освітнього процесу базуються на комп'ютерних технологіях. Сучасні електронні технології освіти дозволяють створювати групи для навчання, керувати ними; проводити онлайн-тести; збирати й опрацьовувати результати; організовувати колективну роботу над завданнями [38]. Використання комп'ютерних технологій інтегровано в електронну освіту, що дозволяє створити єдиний навчальний простір, доступний для всіх учасників освітнього процесу [41, с. 7].

Як свідчать практика й ряд досліджень, дистанційна форма навчання передбачає такі модифікації, що потребують відповідної апробації [53, 56, 115, 117].

1. Дистанційна форма навчання. Учень індивідуально записується на курс та навчається дистанційно за методикою відповідного навчального центру.

2. Дистанційно-очна форма навчання. Учень вивчає предмет у школі та має можливість додатково вивчати його дистанційно. Дистанційний учитель може бути іншим, або цю роль виконує шкільний учитель. Дистанційні матеріали органічно включаються у традиційний навчальний процес.

3. Класно-дистанційна форма. Учні одного класу однієї школи вивчають предмет у дистанційній формі. Вони мають можливість спілкуватися зі своїм учителем. Кількість очних уроків зменшується, вони перетворюються на очні консультації. У якості тьютора виступає вчитель даної школи.

4. Дистанційна форма з учителем-куратором. Учні навчаються дистанційно – тьютор з іншої школи. Шкільний учитель виконує функції консультанта на місці (роз'яснює учням деталі дистанційного навчання та складний матеріал із предмету) [35, 52, 129].

5. Учні беруть участь в окремих тематичних вебінарах, які обговорюються на очних заняттях. Можливі інші форми навчання з використанням Веб 2.0.

6. Змішана модель навчання – це модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів у класичному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного ДН [115]. Практикується для проведення уроків, факультативних занять, самостійної роботи учнів. Тобто, змішане навчання успадковує переваги дистанційного навчання й виключає його недоліки [115].

Останнім часом спостерігається тенденція до розвитку змішаного навчання, яка органічно поєднує в собі як традиційні, так і дистанційні форми навчання.

Упровадження інноваційних технологій у навчальний процес стало невід'ємною частиною навчання в середній школі. Термін «технологія» походить від двох грецьких слів: techne – мистецтво, майстерність, та logija – наука. Отже, технологія – це наука про майстерність. Зазвичай стосовно освіти частіше

використовують терміни «педагогічна технологія», «освітня технологія», «технологія розвитку». Як зазначає Н. Я. Коломієць [94] у статті «Педагогічні технології: з теорії питання», що «не існує єдиних підходів до визначення поняття «педагогічна технологія», однак такий термін вживали у свої працях І. П. Павлов, В. М. Бехтєрєв, С. Т. Шацький.

Поділяємо думку дослідників із проблем педагогічної інноватики (О. Ю. Арламов, М. С. Бургін, В. І. Журавльов, Н. Р. Юсуфбекова та інші), які намагаються співвіднести поняття нового в педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Зокрема, В. Загв'язинський вважає, що «нове в педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які в таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти» [79, с. 226].

Г. К. Селевко в «Енциклопедії освітніх технологій» [2005] розкриває поняття 500 традиційних технологій. Методологічною основою книги є концепція освітньої технології автора, згідно з якою технологія – це сукупність трьох основних взаємопов'язаних компонентів: наукового, формально-описового і процесуально-дієвого [198].

Будь-яка технологія також передбачає вміння володіти процесом. При цьому технологічний процес, на думку багатьох дослідників, завжди передбачає дотримання певної послідовності дій із застосуванням необхідних засобів і створення відповідних умов. На думку Т. С. Назарової, «технологія у процесуальному розумінні відповідає на запитання: «Як зробити (з чого і якими засобами)?» [151].

У Положенні про дистанційне навчання визначено, що *психолого-педагогічні технології дистанційного навчання* – система засобів, прийомів,

кроків, послідовне здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання й розвитку особистості [177].

Технології дистанційного навчання визначаються як *комплекс освітніх технологій*, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання в навчальних закладах та наукових установах.

У дистанційному навчанні поряд з іншими термінами освітніх технологій активно використовують поняття психолого-педагогічні технології дистанційного навчання, дистанційні технології навчання [177], комп'ютерні, мультимедійні [100], мережні [105], хмаро орієнтовані технології [106].

Цікавими напрацюваннями є хмаро орієнтовані навчальні середовища з української мови, розміщені на веб-ресурсах: «Українська на щодень» [104], «Хмарний кабінет Галини Корицької» [103], блог «Камертон філолога» [101].

Уважають, що інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання – технології створення, накопичення, зберігання та доступу до веб-ресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін (програм), а також забезпечення організації й супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, в тому числі мережі інтернет.

Упровадження технології дистанційного навчання під час вивчення української мови можливе за наявності розроблених електронних освітніх ресурсів. У наказі МОН України від 01.10.2012 № 1060 «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси» визначено мету, основні види та функціональну класифікацію ЕОР. Питання модернізації освіти, змістового наповнення освітнього простору, забезпечення рівного доступу учасників навчально-виховного процесу до якісних навчальних та методичних матеріалів незалежно від місця їх проживання та форми навчання, створених на основі інформаційно-комунікаційних технологій зазначені в даному Положенні [178].

До *основних видів* ЕОР належать електронні дидактичні демонстраційні матеріали, комп'ютерний тест, електронний навчальний посібник, курс дистанційного навчання, вимоги до яких зазначено в Положенні про електронні освітні ресурси України [178]: відповідність програмі з української мови; наявність певних методичних рекомендацій щодо використання ЕОР у професійній діяльності вчителя; дотримання чинних санітарних норм та ергономічних, програмно-технічних вимог до ЕОР; дотримання законодавства України щодо захисту авторських прав. ЕОР не потребують обов'язкового дублювання в паперовому варіанті [178].

Електронний підручник є одним із засобів дистанційного навчання. Науковці (Є. В. Данильчук, О. О. Захарчук-Дуке, Ю. М. Шепетко) пропонують різне трактування поняття «електронний підручник»: програмно-методичний комплекс, який забезпечує можливість самостійно чи з викладачем засвоювати навчальний курс, має можливість використовувати великий обсяг інформації, такої, як текст, графіка, мультиплякація, звук, анімація, відео, що дозволяє підвищити якість навчання за рахунок сприйняття інформації відразу кількома органами чуття паралельно, нове покоління підручників, призначених для самостійного вивчення предмета; може бути розміщений у мережі інтернет, що збільшує його доступність у будь-який час, у будь-якому місці» [76, с. 204]. Електронний підручник використовується на всіх етапах роботи: опрацювання нового матеріалу, повторення; закріплення; контроль отриманих знань [234, с. 143].

Отже, нормативне забезпечення дистанційного навчання, поняття, висвітлені в законодавчих документах дозволяють упроваджувати технологію дистанційного навчання в загальносвітніх навчальних закладах за умови розробки дистанційних курсів згідно з вимогами до ЕОР.

Як зазначено в нормативних документах, «курс дистанційного навчання – інформаційна система, яка є достатньою для навчання окремим дисциплінам за

допомогою опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [172].

Дистанційний курс з української мови – це запланована вчителем діяльність учнів для засвоєння структурованої навчальної інформації, яка ґрунтується на певних педагогічних принципах. Вони зумовлюють доцільний вибір методів, прийомів, засобів навчання на уроках та заняттях факультативів, спецкурсів з укрїнської мови, забезпечують належний рівень засвоєння змісту шкільної освіти, формування умінь та навичок учнів у процесі навчальної діяльності.

Пошуки засобів ефективного навчання української мови зумовлюють створення й застосування ІК-технологій, які сприятимуть цілеспрямованому досягненню учнями певних знань і вмінь.

Дистанційний навчальний процес – навчання учнів у мережі інтернет: консультування, спілкування, співпраця, самостійна робота.

Із метою розвитку дистанційної освіти в Україні створено Український центр дистанційної освіти. Організаційна структура системи дистанційного утворення України сьогодні включає координаційну раду МОН України з питань дистанційної освіти; Український центр дистанційної освіти; регіональні центри дистанційної освіти в містах Харків, Львів, Одеса, Донецьк, Дніпропетровськ, Хмельницький. Однак більшість із них орієнтована на вищі навчальні заклади.

У 2015 році відкрито дистанційну школу у Центрі Освіти «Оптіма», по закінченні якої учні отримують документи про середню освіту державного зразка: свідоцтво про базову загальну середню освіту (9 клас), атестат про повну загальну середню освіту (11 клас). ТОВ «Центр Освіти Оптіма» (далі – Центр) є юридичною особою приватного права, має Ліцензію у сфері загальної середньої освіти.

Своєчасним й актуальним є створення дистанційної «Школи сучасних знань» (2012) допрофільної та профільної підготовки учнів у Запорізькій області, яка функціонує на платформі Moodle [250].

Протягом останніх років відбувається прогрес у розвитку дистанційного навчання серед загальноосвітніх навчальних закладів. Розробляються освітні навчальні середовища, педагогічні програмні засоби онлайн, функціонують центри освітніх комунікацій (ЦОК).

Більшість дистанційних курсів розміщені на платформах, для ознайомлення з якими необхідно пройти реєстрацію та бути зарахованим на навчання (гостьовий доступ не передбачено). Найбільш затребуваними є блоги, сайти, дистанційні курси, спрямовані на підготовку до зовнішнього незалежного оцінювання.

На нашу думку, впровадження технологій дистанційного навчання на уроках української мови, заняттях факультативів можливе, однак якою мірою будуть використані ті чи інші засоби, залежить від його теми, мети, завдань. Важливе значення має рівень оволодіння вчителем інноваційними технологіями, основами комп’ютерної грамотності, забезпечення підключення до мережі інтернет, матеріально-технічний стан кабінету тощо.

Під час підготовки до уроку перевага надається дистанційній технології, яка дозволяє об’єднувати в одній комп’ютерно-технічній системі графічне зображення, текст, відео зображення, анімацію. Найчастіше використовуються мультимедійні презентації, електронні довідники, підручники, окремі типи файлів (зображення, відео-, аудіо-, анімації), конструктори уроків, посилання на цікаві сайти вчителів, вікі-сторінки, веб-сторінки блоги, веб-сайти. Уроки проходять із використанням програм для створення тестів «MyTEST», «TestW2»; соціальних сервісів Web 2.0, хмаро орієнтованих технологій. Науковці вважають (М. Ю. Кадемія, І. Ю. Шахіна), що за допомогою сервісу Web 2.0 педагоги мають можливість використовувати відкриті, безкоштовні й вільні електронні ресурси;

навчальні комп'ютерні програми, електронні підручники, мовні ігри, брати участь у нових формах навчально-пізнавальної діяльності, які пов'язані як з пошуком у мережі іншомовної інформації, так і зі створенням та редагуванням власних текстів, фотографій, аудіозаписів, відеофрагментів тощо [86, с. 80-89].

Активно використовуються програми Miscrosoft Publisher 2010, Miscrosoft Exsel 2010, Skype, програвач Windovs Media, Miscrosoft Lyns2010 Attende (для участі у вебінарах компанії Miscrosoft).

Упровадження хмаро орієнтованих технологій дозволяє зберігати, редагувати, а також обмінюватися цікавими файлами й документами з іншими учасниками.

На нашу думку, онлайн-сервіси надають безмежні можливості для створення електронного дидактичного контенту. Виділяємо сервіси, які сприяють:

– формуванню умінь самостійної роботи з різними джерелами інформації та вмінням засвоювати й аналізувати новий матеріал;

– активізації пізнавальної діяльності учнів;

– тренуванню у процесі засвоєння навчального матеріалу;

– посиленню мотивації навчання;

– формуванню культури навчальної діяльності, інформаційної культури суспільства;

– активізації взаємодії інтелектуальних і емоційних функцій при спільному вирішенні дослідницьких (творчих) навчальних завдань.

Активно використовуються сервіси для створення хмаринки слів: Tagxedo,Wordle,Word, mosaic, Tagul. Пропонуємо створювати цікавий дидактичний матріал до уроків, занять факультативів за допомогою технологій Web 2.0: онлайн-презентації за допомогою ресурсу: http://prezi.com; ребуси – http://rebus.com/index.php; створення схем з усіх предметів: www.mindmeister.com; сервіси Google: https://www.google.com.ua, Google-форми, Google -малюнки. Google-презентації. Досліджуючи питання продукування електронного

лінгводидактичного контенту для учнів 8-9-их класів виявилося, що найбільш затребуваними для педагогів є сервіси й інструменти Google, завдяки яким передбачено формування освітнього середовища для колективної діяльності в реальному часі.

Т. В. Захарчук вважає, що «навчальні ігри мають за мету, окрім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання учневі можливості самовизначитися, розвивати творчі здібності, сприяють емоційному сприйманню змісту навчання» [75]. З метою використання ігрових технологій на сторінках курсу доцільно використовувати завдання, розроблені за допомогою інтерактивної платформи для створення модулів програм: http://learningapps.org та 3D моделі: http://open-3d-viewer.googlecode.com/svn/trunk/web/index.html; фабрики кросвордів: http://puzzlecup.com/crossword-ru/.

Досвід вітчизняних і зарубіжних фахівців із упровадження відкритих форм навчання підтверджує, що майбутнє освітньої системи багато в чому залежатиме від зміни стереотипів, що склалися, опори на педагогічні й технологічні інновації.

Проаналізовані сучасні педагогічні технології ілюструють загальну картину можливостей організації повноцінної, якісної освіти школярів в інформаційно-освітньому середовищі.

Педагогічні технології допомагають формувати у школярів навички самостійного здобуття знань, збирання необхідної інформації, вміння висувати гіпотези, робити висновки.

ДН забезпечує доступ до якісної освіти усіх учасників навчально-виховного процесу, однак навчання засобами інтернет у загальноосвітній школі висвітлено ще не достатньо. Особливо це стосується методики розробки навчально-методичного забезпечення електронних навчальних курсів, розміщення та функціонування платформи для ДН, наявність фахового кадрового забезпечення, володіння ІТ усіх учасників навчально-виховного процесу.

1.2. Дидактичні основи дистанційного навчання учнів української мови

На сучасному етапі навчання невід'ємною складовою професійної компетентності педагога є володіння методикою навчання предмета на основі широкого спектру інноваційних педагогічних технологій; створення предметного курсу, розроблення дидактичного контенту з урахуванням електронних засобів навчання нового покоління. З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження їх на уроках української мови в середній школі набуває важливості вивчення дидактичних основ дистанційного навчання. Оскільки дистанційна освіта – частина системи освіти, яка активно розвивається впродовж останніх років, то виникає необхідність у теоретичному обґрунтуванні і практичній реалізації основних її дидактичних умов.

Логіка нашого дослідження вимагала вивчення загальної дидактики на різних етапах (А. М. Алексюк, Ш. О. Амонашвілі, Ю. К. Бабанський, В. І. Водовозов, М. О. Данилов, В. В. Давидов, І. В. Зайченко, М. О. Корф, П. Ф. Каптерев, І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, І. В. Малафіїк, В. О. Онищук, М. І. Пирогов, В. Я. Стоюнін, М. М. Скаткін, С. Х. Чавдаров та інші).

Аналіз досліджень показав, що загальні теоретико-практичні, педагогічні засади дистанційного навчання в контексті розвитку освіти розглядають як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: А. А. Андреєв, В. Ю. Биков, В. Ю. Богачков, Т. Б. Волобуєва, В. Т. Волов, Ю. Ю. Волова, Г. Р. Корицька, Н. В. Морзе, Н. В. Нікуличева, Є. С. Полат, Ю. О. Швець.

Згідно зі «Словником української мови» за ред. І. Д. Білодіда «Система – порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин» [195].

Досліджуючи систему навчання мови, маємо на увазі систему вправ, систему уроків тощо. Системний підхід уважається одним із провідних

методологічних принципів дослідження в будь-якій галузі знань. Кожна система має свою структуру. Кожен елемент, що входить до цієї структури, розглядається як підсистема. Ієрархічна залежність підсистем визначається супідрядністю їх функцій: функціонування кожної з них і всіх разом спрямоване на досягнення однієї мети [162].

Система навчання – це цілеспрямована система засобів, за допомогою яких учні здобувають вміння й навички, в них формується світогляд, розвиваються пізнавальні та творчі сили.

В Україні утвердилася класно-урочна система навчання. Це така організація навчального процесу, при якій учні групуються по класах й основною формою навчання є урок. Зміст навчання в кожному класі визначається навчальними планами і програмами.

Виокремлюють такі організаційні ознаки класно-урочної системи.

1. Комплектування класів у межах єдиного віку та чисельності згідно з Положеннями про загальноосвітню середню школу та іншими навчально-виховними закладами.

2. Основною формою організації навчального процесу є урок.

3. До уроків додаються інші форми навчання у класі.

4. Відвідування уроків школярами є обов’язковим.

5. Навчальний рік поділяється на семестри, між якими є канікули [69].

Погоджуємося з визначенням дидактичної системи І. В. Зайченка, що – «це сукупність елементів, які утворюють єдину цільну структуру, що слугує досягненню завдань навчання. Опис системи передбачає характеристику мети, завдань, змісту освіти, дидактичних процесів, методів, засобів, форм навчання і її принципів. Він акцентує увагу на трьох найвизначніших концепціях: традиційній, педоцентричній і сучасній [71].

У традиційній системі навчання визначальна роль належить викладанню, діяльності вчителя. Її визначають дидактичні концепції таких педагогів, як

Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, І. Ф. Гербарт, а також дидактика німецької класичної школи.

Зміст дидактики дистанційної освіти має на меті пояснення одного й того ж матеріалу декількома засобами навчання, кожен з яких має свої дидактичні можливості [7].

Сучасна дидактична система ґрунтується на положенні про те, що викладання й навчання є невід'ємними складовими процесу навчання, а їх дидактичний взаємозв'язок у структурі цього процесу є предметом дидактики. Сучасну дидактичну концепцію визначають такі напрями, як програмоване, проблемне, розвивальне навчання, гуманістична педагогіка, когнітивна психологія, педагогічна технологія, педагогіка співробітництва.

Дидактична система, яка забезпечує навчальний процес, складається з таких елементів, як мета, зміст навчання, навчальні методи, засоби й форми навчання; суб'єктів (учнів, учителів), що надає можливість проводити дослідження як цілісного педагогічного явища (Рис.1.2).

Відомо, що класична дидактична система, в якій відбувається традиційний освітній процес, складається з семи елементів: цілі і зміст навчання, суб'єкт та об'єкт навчання, методи, засоби й форми навчання, як показано в таблиці 1.2.1 [7, с. 38].

Таблиця 1.2.1

Структура дидактичної системи дистанційного навчання

Мета		Навчально-матеріальна
Зміст	Навчальні	Ідентифікаційно-контрольна
Методи		Нормативно-правова
Засоби	Навчають	Фінансово-економічна
Форми		Маркетингова

Однак, аналіз особливостей процесів, які відбуваються в дистанційному навчанні свідчить про те, що змінюється зміст традиційних елементів навчання, тому додатковими є нормативно-правовий, фінансовий та маркетинговий [7, с. 38].

Традиційну дидактичну систему, яку використовують в Європі, пов'язують з іменем німецького педагога І. Ф. Гербарта, який визначив чотири ступені навчання: виразність, асоціація, система, метод [71].

1. Ступінь ясності: виокремлення матеріалу, його розуміння й поглиблене вивчення.
2. Ступінь асоціації: зв'язок нового матеріалу з наявними знаннями.
3. Ступінь системи: формування понять, висновків, законів.
4. Ступінь методу: розуміння теорії, використання її в нових умовах [71].

Виникло питання: чи можлива орієнтація дистанційного навчання в середній школі на педагогічну систему І. Ф. Гербарта.

Розробник дистанційних курсів у першу чергу займається відбором матеріалу, добирає таке змістове наповнення курсу, яке поглибить базові знання учнів із певного предмету. Прикладом можуть бути розроблені авторські дистанційні курси з української мови, які розміщено на сайті дистанційної платформи «Школи сучасних знань» [241].

Зазвичай, у дистанційному навчанні дотримуються принципу послідовності викладу матеріалу, пропонуються завдання різного рівня складності. Одним із завдань розробника електронних навчальних курсів є системний виклад матеріалу, узагальнення та висновки в навчальних модулях. Власне, нові поняття, складні для запам'ятовування лексеми відображено в модулі діяльності «Глосарій», який вбудовано в навчальне середовище Moodle. Ступінь методу має такі структурні елементи, як викладання, розуміння, узагальнення, висновки. На практиці це і є структура більшості уроків різних типів, включаючи й уроки з використанням дистанційної форми навчання.

Отже, окреслені чотири орієнтовні ступені навчання за І. Ф. Гербартом сприяють організації процесу навчання, систематизації діяльності вчителя.

Під час навчання на відстані велике значення має підтримка учня, заохочення, стимулювання до здобуття знань. Формами спілкування під час дистанційного навчання є форум, чат, спілкування в мережі інтернет, електронна пошта тощо.

У ході проведення спостереження й зіставлення дидактичних систем з'ясувалося, що розробка дистанційних курсів може орієнтуватися на педагогічну систему І. Ф. Гербарта. Цінним здобутком педагога є Положення про принципи відбору матеріалу й методи його надання учням, ступені навчання, визначення структури, які, на нашу думку, якнайкраще акумулюються в дистанційну освіту [71].

Мовна освіта в Україні грунтується на принципах людиноцентризму, гуманізму, природовідповідності; єдності навчання, розвитку й виховання; науковості; систематичності та послідовності; усвідомленості й доступності; наступності й перспективності; зв'язку теорії з практикою; диференціації та індивідуалізації; культуровідповідності; застосування різних форм навчальної діяльності; реалізації міжпредметних зв'язків тощо. Водночас зауважимо, що ці принципи інтегруються в дистанційне навчання.

Поділяємо думку В. Ю. Бикова та Н. І. Клокар, які визначають такі сучасні принципи дистанційного навчання:

– інтерактивність – передбачає діалог вчителя з учнем;

– адаптивність – забезпечує індивідуальний графік навчання, темп;

– самостійний вибір реєстрації слухачем, терміни консультацій і викоонання контрольних тестів;

– гуманістичність – полягає у спрямованості навчання та освітнього процесу в цілому до людини; у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння змістом навчання;

– відповідність технологій до навчання – адекватність технологій навчання моделям дистанційного навчання;

– вибір змісту освіти – відповідність змісту дистанційної освіти нормативним вимогам Державного освітнього стандарту й вимогам ринку;

– гнучкість і мобільність – створення інформаційних мереж, баз і банків знань та даних для дистанційного навчання, що дозволять коригувати або доповнювати освітню програму;

– неантагоністичності дистанційного навчання існуючим формам освіти – проектоване дистанційне навчання зможе дати очікуваний результат за умови, якщо створювані та впроваджувані інформаційні технології будуть природно інтегровані в неї;

– економічність – раціональне використання фінансових та матеріальних ресурсів [20, 89].

І. З. Адамова, Т. І. Головачук виокремлюють такий принцип, як паралельність (навчання здійснюється одночасно з іншою діяльністю) [1].

На нашу думку, слід додати такі принципи, як систематичності (системність у викладанні, плануванні занять, самостійного навчання); індивідуалізації (в системі дистанційного навчання проводиться вхідний і поточний контроль) тощо.

Принципи виступають не ізольовано, а в органічному взаємозв’язку, доповнюючи й зумовлюючи один одного. Вони підтверджені змістом шкільного курсу (реалізовані у шкільних програмах і підручниках) і лежать в основі сучасної методики викладання мови: організації уроків різних типів, застосуванні методів і прийомів навчання, доборі дидактичного матеріалу тощо [131].

Учені-методисти виділяють специфічні або методичні принципи. Науковці пропонують до специфічних (методичних) принципів навчання рідної мови віднести: взаємозв’язок; вивчення всіх розділів шкільної програми; функціонально-стилістичну спрямованість у навчанні мови, зв’язок вивчення мови з розвитком мовлення; взаємозалежність усного й писемного мовлення та

випереджальне навчання останнього; вивчення морфології на синтаксичній основі; структурно-семантичний підхід до вивчення синтаксису; зв’язок навчання пунктуації та виразного читання тощо [121].

«При розробці дистанційного курсу, – наголошує В. Ю. Биков, – необхідно враховувати існуючі психологічні підходи до вибору методики навчання з їх методами, засобами та ін. Найчастіше це буде їх комбінація, що дозволятиме побудувати ефективнішу стратегію навчання» [20].

Найбільш поширеними є такі психологічні підходи, які склалися історично [20, с. 75]: біхевіористський; когнітивний; конструктивістський.

Біхевіористський підхід базується на теоріях І. П. Павлова, Б. Ф. Скіннера, Е. Л. Торндайка [20, с. 75-80]. Засновником сучасного біхевіоризму вважається вчений, педагог Б. Ф. Скіннер, який акцентує на важливості стимулювання. В основу біхевіористського підходу покладено формулу: ситуація – реакція – підкріплення. Е. Л. Торндайк створив технологічну методику навчання, названу лінійним програмуванням. Б. Ф. Скіннер запропонував педагогам:

- спростити все, чого повинні навчити;
- завдання поділити на невеликі частини (від простого до складного);
- заохочувати учнів до навчання;
- навчання має поєднувати попередні знання та створення ситуації успіху [20, с. 77-80].

Біхевіористський підхід доцільно використовувати під час вивчення іноземних мов, коли треба механічно запам’ятовувати. Одне із зауважень, яке висувають біхевіористам, полягає в тому, що вони цікавляться поведінкою в полі зору видимості; не сприймають позицію про те, що учні можуть самостійно пізнавати світ. Така позиція не сприяє використанню біхевіористського підходу повною мірою.

Дж. Брунер й У. Ріверс вважаються авторами когнітивного підходу, які визначили такі основні положення:

- розвиток мислення є невід'ємною частиною оволодіння мовою;
- вивчення мови не повинно базуватися лише на механічному запам'ятовуванні та заучуванні правил;
- учні – активні учасники навчання;
- врахування індивідуальних особливостей учнів та інтересів;
- процес навчання носить не тільки особистісний, а й соціально обумовлений характер [20, с. 80-85].

Вивчення того чи того лінгвістичного явища має спиратися на розумові процеси й дії, які лежать в основі розуміння й використання цього явища в мовленні. У когнітивному підході підкреслюється необхідність урахування особливостей оволодіння учнями тим чи іншим явищем, а також звертається увага на здатність учнів свідомо організовувати свою пізнавальну діяльність. Процес пізнавальної діяльності керується двома рівнями: 1) нейро-фізіологічним; 2) когнітивним. На нейрофізіологічному рівні знаходяться генетично успадковані знання або інстинкти [53, с. 144]. На когнітивному рівні знання розглядаються як проблема й накопичена мозком інформація, яка може бути використана для здійснення мислення й розв'язання практичних завдань. Такі знання є результатом процесу пізнання дійсності, адекватним її відображенням у свідомості людини у вигляді уявлень, суджень. Отже, завдання, які використовуються у процесі навчання мови, мають стимулювати мисленнєву активність учнів.

Когнітивний підхід відображено в педагогічних технологіях розвивального навчання (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін); проблемного навчання (І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, О. М. Матюшкін); особистісно-орієнтованого навчання (І. С. Якиманська).

Як зазначає О. В. Виноградова, «…когнітивні аспекти функціонування особистості та інтелект людини виявляються якраз у мові. Мовна особистість складається зі здатності особи здійснювати різні види розумової діяльності й реалізації різних комунікативних ролей в процесі соціальної взаємодії людей» [34, с. 37].

Когнітивна методика навчання мови передбачає визначення мети, завдань уроку, використання таких педагогічних технологій, які забезпечать ефективне вивчення мовного матеріалу, сприятимуть виробленню комунікативних здібностей та пізнавальних компетенцій учнів.

Конструктивістський підхід до навчання виник наприкінці минулого століття. Особлива увага зверається не на навчання учнів, а на здобуття знань кожним учнем. Такий підхід дозволяє розвивати спостережливість, допитливість, цілеспрямованість, силу волі, сприяє виробленню власної думки. Запровадження принципів конструктивізму в навчальний процес вимагає від учителя не просто передавати знання, а створювати необхідне навчальне середовище. Процес навчання має бути активним, учитель повинен уміти спонукати учнів до самостійного, критичного мислення, розв’язання проблем, побудови гіпотез [20, с. 85-89].

В умовах інформаційно-телекомунікаційних технологій особливої значущості набуває коннективістський підхід до навчання. З точки зору коннективізму навчання відбувається у швидко змінюваному світі, учні вибудовують для себе різноманітні структури знань, які добре описуються мережами, а самі знання – вже не статична структура, а швидше потік [46]. Як зазначає М. С. Головань, коннективізм – це спроба застосувати системний підхід до діяльності навчання/учіння, тільки процеси, функції, організація й матеріал навчання/учіння описується не у звичних для системного підходу поняттях, з графами-мережами (з будь-якими вузлами й типами зв’язків між ними), і спробою подати процеси двома рухами: появою-зникненням вузлів і зв’язків у мережі, а

також описом того, як «що завгодно протікає через мережу» [46, с. 303]. Коннективізм підкреслює нестійкий, динамічний характер навчання, що є характерним для дистанційного навчання.

Коннективізм – це не теорія навчання, а педагогічний погляд на освіту, заснований на твердженні, що учням треба створити зв'язки за межами школи, які допоможуть дитині орієнтуватись у широкому колі інформації. Характеристику основних підходів до процесу навчання наведено в таблиці 1.2.2.

Таблиця 1.2.2

Характеристика основних підходів до процесу навчання

	Біхевіоризм	**Когнітивізм**	**Конструктивізм**	**Коннективізм**
Як відбувається навчання	Пасивне слідування вказівкам педагога Основна дія – відтворення. Основна увага сконцентрована на поведінці учня	Структуровано, послідовно, передбачувано	Соціально, тобто здійснюється за персональною участю кожного учня	Розподілено в середині мережі, соціально й технологічно оснащено, шляхом розпізнавання й інтерпретації інформаційних вузлів
Фактори впливу	Заохочення, покарання, стимул	Існуюча схема, попередній досвід	Залучення, активна участь, соціальний та культурний фактори	Різноманітні мережі, міцність зв'язків, контекст включення
Роль пам'яті	Ведуча роль пам'яті	Кодування, збереження, знаходження	Попереднє знання в поєднанні з поточним контекстом	Адаптивні моделі, що відображають поточний стан мережі
Передача знань (навичок)	Ситуація – реакція – підкріплення	Копіювання конструктів знання вчителя	Конструювання знань на основі власного соціально значущого досвіду	Самостійний пошук сенсу (смислу) в багатоманітності фактів З'єднання з інформаційними вузлами й розширення мережі
Тип навчання	Навчання, побудоване на	Навчання, побудоване на	Соціальне навчання	Комплексне навчання в умовах

	виконанні завдань	розмірковуванні, ясних та чітких цілях, розв'язанні проблем		бази, що швидко змінюється й має різноманітні джерела знань

Продовження табл. 1.2.2.

Усі вищеозначені теорії (біхевіоризм, когнітивізм, конструктивізм) зосереджуються на інтернаціоналізації (навчання, яке відбувається в нас), а при коннективістському підході та мережному навчанні процес здобуття знань постійно розширюється. Коннективізм реалізується через відкриті дистанційні курси, розроблені групою вчителів для усіх бажаючих. У процесі розробки навчальних курсів відбувається активний обмін досвідом, дистанційні курси постійно оновлюються, процес навчання є гнучким, динамічним.

У «Положенні про дистанційне навчання» зазначено, що основними видами навчальних занять за дистанційною формою навчання є лекція, семінар, практичні заняття, лабораторні заняття, консультації тощо. Форма організації навчального процесу – самостійна робота [177].

Дидактичні засоби навчального середовища Moodle дозволяють учителеві максимально забезпечити ефективне навчання учнів, дібрати різноманітні матеріали та зосередити їх в одному модулі, використовувати матеріали з мережі інтернет, особливо словники, довідники, підручники, енциклопедії, відео-, аудіозаписи. Вчителі мають змогу зробити посилання на аудіокниги, кінофільми, які вивчаються за шкільною програмою.

Як зазначають науковці (А. М. Алексюк, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, Є. Я. Голант, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова, О. М. Горошкіна, М. А. Данилов, С. О. Караман, О. В. Караман, Т. В. Коршун, М. І. Пентилюк, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окуневич, О. М. Решетилов), оптимальний вибір форм, методів і засобів навчання сприяє кращому засвоєнню знань, умінь і навичок учнів. Однак підхід вимагає конденсації теоретичного матеріалу, врахування наступності у знаннях, уміннях і навичках учнів, удосконалення технології уроку [139].

Поділяємо їхню думку, що «навчання рідної мови слід розглядати як цілеспрямований процес взаємодії вчителя й учнів, унаслідок якого діти засвоюють лінгвістичну теорію і формують комунікативні уміння й навички» [139]. На нашу думку, в дистанційному навчанні особливого значення набуває самостійне навчання учнів. Основне завдання тьютора – координація навчальної діяльності учня та управління його самостійною роботою.

Дистанційне навчання базується на основних положеннях Державного стандарту [57] й використовується загальноосвітніми навчальними закладами для проведення занять під час карантину; вивченні додаткових (факультативних) предметів; навчанні учнів під час хвороби; виконанні науково-дослідних робіт у Малій академії наук України; участі в дистанційних олімпіадах, конкурсах; отриманні консультацій тощо.

Водночас перед учителем постає проблема навчання школярів в умовах розвитку електронних засобів. Діяльність педагога спрямовується на пізнання особливостей дистанційного навчання; створення електронних навчальних курсів, які б забезпечували ефективність використання засобів мережі інтернет.

О. О. Андреєв називає й характеризує такі засоби навчання, як традиційні та електронні підручники; комп’ютерні навчальні системи. В освітньому процесі дистанційної освіти використовуються такі засоби: навчальні матеріали, розміщені в інтернет мережі; комп’ютерні навчальні програми; аудіо, навчально-інформаційні матеріали; відеоматеріали; тренажери, дистанційні практикуми; інформаційно-довідкові матеріали з віддаленим доступом; електронні бібліотеки з віддаленим доступом у мережі інтернет; дидактичні матеріали на основі експертних навчальних систем [6].

Науковці (В. М. Демяненко, Н. П. Шишкіна) виокремлюють такі види засобів навчального призначення: мультимедійні довідники й енциклопедії; демонстраційні засоби; навчальні бази даних; віртуальні лабораторії;

мультимедійні середовища типу «мікросвіт»; програми-тренажери; засоби контролю знань [53].

Схематичне надання інформації пропонує В. Ю. Биков, Ю. М. Богачков, В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко. На їхню думку, ефективним засобом запам'ятовування в дистанційному курсі є карти пам'яті (когнітивні картки), які допомагають «легше зосередитися на основній ідеї», «чітко показана відносна важливість ідеї», «безпесередньо розпізнаються зв'язки між ключовими поняттями, адже вони розташовані поряд одне з одним і з'єднані лініями; структурна форма «картки» дозволяє доповнювати її без перешкод новою інформацією…» [77, с. 184]. Тривалість короткотермінової робочої пам'яті 20 секунд, і якщо інформацію не буде оброблено, то вона не зможе перейти до довготривалої пам'яті на збереження. Обсяг інформації, що перейшла до довготермінової пам'яті залежить від якості та глибини обробки інформації в робочій пам'яті [20].

В. Ю. Биков пропонує застосовувати когнітивний підхід, який розглядає навчання як внутрішінй процес, що включає пам'ять, мислення, абстрагування, мотивацію та мету пізнання [20, с. 80].

Особливої актуальності набувають питання відбору способів репрезентації навчального матеріалу у вигляді веб-сторінок, презентацій, файлів, інших навчальних ресурсів, вбудованих на платформі Moodle [216].

Провідними методами в системі ДН є програмоване навчання та методи індивідуалізованого навчання, що базуються на значному збільшенні самостійної роботи учнів, яка здійснюється за індивідуальним графіком, інколи під контролем учителя [146, с. 197].

У традиційній освіті пропонуються такі загальнодидактичні *методи навчання:* інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемний виклад, евристичний, дослідницький [128] та теоретично-практичного вивчення мови, який базується на виконанні тренувальних вправ [17, с. 52].

У дистанційному навчанні опираються на ті ж методи, що й у традиційному, однак, відмінність полягає в тому, що застосування форм і методів роботи прогнозується на етапі розробки дистанційних курсів чи комп'ютерних навчальних систем. Перед проектуванням дистанційного курсу доцільно чітко визначити мету, яка є елементом системи навчальної дисципліни. Під час визначення цілей і завдань курсу доречно звертатися до чинних навчальних програм.

Розглянемо класифікацію методів, які використовуються в дистанційному навчанні, запропоновану Л. В. Власенко, Н. В. Шинкаренко [35]:

- методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі вчителя й учня (самонавчання);
- методи індивідуалізованого викладання й навчання, для яких характерні взаємини одного учня з одним вчителем, чи одного учня з іншим (навчання «один до одного»). Ці методи реалізуються в дистанційній освіті в основному за допомогою таких ґаджетів, як телефон, звичайна та електронна пошти;
- методи, в основі яких лежить надання школярам навчального матеріалу вчителем чи асистентом, при якому учні не відіграють активної ролі у комунікації (навчання «один до багатьох»). Ці методи, властиві традиційній освітній системі, одержують новий розвиток на базі сучасних інформаційних технологій;
- методи, для яких характерна активна взаємодія між всіма учасниками навчального процесу (навчання «багато до багатьох»). Розвиток цих методів пов'язаний із проведенням навчальних колективних дискусій і конференцій [35].

На думку Г. Р. Корицької, «особистісно-орієнтований і діяльнісний підходи до електронного навчання української мови орієнтують учителя на використання системи методів, в основі яких лежить діяльнісний тип навчання: методи, що забезпечують оволодіння мовою: практичні, репродуктивні, проблемні, пошукові, словесні, наочні, дедуктивні, індуктивні; методи, що стимулюють і мотивують

навчальну діяльність (пізнавальні ігри, проблемні ситуації тощо); методи контролю й самоконтролю (опитування, письмова робота, тест тощо)» [100].

На нашу думку, найбільш затребуваними методами дистанційного навчання є:

– пояснювально-ілюстративний метод (учитель повідомляє готову інформацію різними засобами (в тому числі електронними), а учні сприймають, усвідомлюють і фіксують у пам'яті цю інформацію;

– дослідницький метод навчання **(**формулюється проблема, на розв'язання якої визначається певний відрізок навчального часу; виникає необхідність управління навчальним процесом; передбачається творче засвоєння знань);

– репродуктивний метод навчання (вчитель пояснює матеріал засобами лекцій-онлайн, відеоуроків, скайп-конференцій тощо);

– частково-пошуковий (евристичний) метод має на меті самостійне засвоєння учнями знань, під час застосування якого вчитель організовує пошук нових знань із допомогою різноманітних засобів (веб-ресурсів, електронних довідників, посібників тощо);

– метод програмованого навчання, який полягає «в поетапному навчанні разом із тим, є формою і засобом реалізації інформаційно-рецептивного й репродуктивного методів) [128].

Інтерактивні методи, які використовуються під час дистанційно-очного навчання: «Керована лекція», «Коло ідей», «Бажано. Обов'язково. Не можна» [173].

Інтерактивний метод «Знайомство» буде доречним для першого заняття в модулі, дозволить мотивувати учнів до навчання, сприятиме знайомству учасникам електронного курсу.

Метод «Інтерв'ю» використано для знайомства з класом, якщо урок проводиться вперше. Така робота відбувається в парах: учні визначають, хто дає інтерв'ю, продумують такі запитання, щоб максимально дізнатись один про

одного. Потім школярі міняються ролями. Як варіанти таких методів – «Монетка», «Іграшка», «Рефлексія» [173].

Інтерактивний метод «Ажурна пилка» дозволяє учням опрацювати навчальний матеріал на уроці. Для використання такого виду роботи вчитель готує індивідуальні теки для учнів із матеріалами до теми, яка вивчається. Кожна група учнів повинна відібрати найбільш вагомий матеріал, синтезувати його.

Застосування окремих методів навчання відбувається за допомогою педагогічних засобів: лекція, питання-відповідь, онлайн-бесіда, відеоурок, відеолекція, семінар, семінар-практикум.

Прийом – це елемент методу. Діалектика переходу методу у прийом чи навпаки обумовлена логікою процесу навчання, наявністю суперечливих аспектів між метою й засобами її досягнення, різними елементами пізнавальної діяльності.

Зауважимо, що прийоми об’єднані у 3 групи:

– мисленнєвої діяльності (аналіз, синтез, порівняння зіставлення, узагальнення, абстрагування, класифікація, диференціація, алгоритмізація);

– навчання мови (мовний розбір, заміна, поширення, перестановка мовних одиниць, моделювання структури речення, словосполучення, побудова різних типів синтаксичних конструкцій, заміна мовних одиниць співвідносними, лінгвістичний експеримент);

– роботи над текстом (виразне читання тексту, добір заголовку, визначення головної думки, членування тексту на мікротеми, складання плану, тез, конспекту, побудова тексту певного стилю, складання питань для обговорення прочитаного [201].

Аналіз і синтез наукових джерел дає підстави до таких узагальнень: нова форма навчання (дистанційна) регулюється такими дидактичними принципами, як науковість, системність, зв’язок теорії з практикою, диференціація; має різні форми подання матеріалу й реалізовується шляхом застосування дистанційної форми як окремої форми навчання української мови.

Проведено спостереження й зіставлення дидактичних систем А. Дістервега та І. Гербарта, які широко використовуються в Європі. На нашу думку, завдяки Положенню про принципи відбору матеріалу й методи його надання учням, ступені навчання, визначення структури варто орієнтуватися на педагогічну систему І. Гербарта.

Проаналізовані три етапи розвитку дистанційної освіти в Україні дали змогу визначити, що на початковому етапі в основу комп'ютерних курсів були покладені біхевіористська та когнітивна педагогічні технології. На сьогодні домінує коннективістський підхід, у якому є соціальні мережі, блоги, онлайн-платформи, хмарні кабінети тощо.

Аналіз і синтез наукових студій, спостереження за навчальним процесом, власний досвід дають підстави до таких узагальнень: для максимального сприйняття учнями інформації необхідно враховувати такі поради:

1. Розміщення важливої інформації в центрі поля екрану.
2. Основна інформація виділяється кольором, розміром шрифту тощо.
3. Матеріал сторінки доступно пояснений.
4. Для швидкого запам'ятовування й збереження інформації доречно використовувати ключові слова, вхідне тестування, питання для самоконтролю.
5. Інформацію розбивати на невеликі частини (сегменти), щоб учень зміг уникнути перевантаження під час обробки матеріалу у робочій пам'яті.
6. На екрані повинно бути від 5-и до 9-и пунктів, які учень розглядатиме за одне заняття.

Розробнику електронних навчальних курсів необхідно враховувати сприйняття учнями кольорів з екрану монітора, яке теж має свою специфіку. На сторінках дистанційного курсу рекомендується поєднувати в одному зображенні кольори одного спектру. Найбільше привертають увагу червоний, синій, жовтий, зелений, білий. Не слід використовувати темно-фіолетовий, темно-зелений, яскраво лимонно-жовтий і зелено-жовтий кольори. Різкий контраст є

малоефективний, викликає додаткову напругу користувача та стомлюваність. Найкраще сприймається: білий на чорному, зелений на чорному, жовтий на чорному та синьому. На сторінках курсу можна виділяти кольором загаловки, додатки, терміни. Під час створення мультимедійних презентацій варто дотримуватися принципу композиційного рішення: лаконічність,узагальнення й уніфікація, акцент на основних смислових елементах, автономність, структурованість, послідовність [141, с. 49].

За даними ЮНЕСКО, під час аудіосприйняття засвоюється тільки 12 % інформації, під час візуального – до 65% інформації [76, с. 205].

Досвід вітчизняних і зарубіжних фахівців з упровадження відкритих форм навчання дає підстави стверджувати, що майбутнє освітньої системи багато в чому залежатиме від зміни стереотипів, що склалися, від опори на педагогічні й технологічні інновації. Постійний пошук оптимального вирішення нагальних проблем, творчість у широкому значенні цього слова є запорукою прогресу. Однак використання засобів мережі інтернет у шкільному курсі української мови висвітлено недостатньо. Особливо це стосується методики створення навчально-методичного забезпечення електронних навчальних курсів, розміщення та функціонування платформ для дистанційного навчання, наявності фахового забезпечення, володіння інформаційними технологіями як учнів, так і вчителів.

Зауважимо, на сьогодні робляться певні кроки щодо створення хмарних середовищ навчання української мови, так у 2014-2015 навчальному році у Запорізькій області впроваджено регіональний інноваційний проект «Хмаро орієнтоване освітнє середовище навчання української мови учнів», який передбачає створення веб-майданчиків для навчання української мови».

Отже, застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках мови позитивно впливає на формування самоосвітньої компетентності учнів. У дистанційному навчанні віддається перевага самостійній діяльності школярів, які набувають умінь самоорганізації, самоконтролю та самооцінки.

1.3. Психологічні передумови навчання учнів мови в умовах розвитку електронного освітнього простору

Засоби масової інформації вже давно ввійшли в наше життя, є невід'ємною його частиною. Сучасний освітній простір неможливо уявити без технології дистанційного навчання, яка надає учням великі можливості для отримання знань. Переваги дистанційного процесу навчання очевидні: технологічність, доступність, відкритість, індивідуальність. Входять у практику роботи педагогів навчальні вебінари, відеоконференції, спілкування за допомогою чатів, форумів. Розвиток комп'ютерних технологій дозволяє налаштовувати wiki-сайти, в яких можна створювати, редагувати, переглядати сторінки, обговорювати статті.

Застосування комп'ютерних технологій дозволяє розширити уяву про навколишній світ, доступною є інформація до уроків із різних навчальних предметів, використання при цьому відео, графіки, звуку, тексту. Г. П. Лаврентьєва наголошує увагу на тому, що «інтерактивність і використання мультимедіа-технологій при створенні електронних засобів навчання допомагають збільшити обсяг сприйняття інформації» [124]. Завдяки інформаційним технологіям відкриваються нові траєкторії навчання, розширюються можливості всіх суб'єктів навчально-виховного процесу. Однак не достатньо дослідженими є вплив комп'ютерних технологій на учня.

У зв'язку з цим постає питання контролю за інформацією, її обсягом для навчання відповідно до вікових особливостей учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Недостатньо вивченими є питання готовності учнів до сприймання інформації засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання мови.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про посилену увагу вчених (Л. С. Виготський, А. І. Войтко, М. П. Гузик, Л. А. Гуцан, Д. О. Закатнов, В. П. Зінченко, А. Г. Ковальов, В. М. Мадзігон, В. В. Мачуський, О. В. Мельник,

Б. Г. Мещеряков, Є. М. Павлютенков, М. І. Піддячий, М. С. Пряжніков, В. Ф. Рибалка, В. К. Сидоренко, В. В. Синявський та інші) до проблеми професійного самовизначення учнів в умовах профільного навчання, у здійсненні індивідуального підходу до вибору профілю навчання, а згодом і вибору професії.

Науковцями ґрунтовно осмислюються теоретичні, змістові й методичні аспекти допрофільної підготовки учнів у сучасній загальноосвітній школі (О. Б. Даутова, Л. А. Липова, О. Л. Морін, А. П. Самодрин та інші) та психолого-педагогічні аспекти формування готовності учнів допрофільного й професійного самовизначення з позиції діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів (З. Л. Становських, А. І. Войтко, М. С. Янцур та інші). Дитина в цілісній системі навчально-виховного процесу виступає і як суб'єкт діяльності, і як суб'єкт розвитку власної особистості [4, с. 3].

Психологічний аспект дистанційного навчання висвітлено у працях Ю. М. Богачкова, Г. П. Лаврентьєвої, І. В. Малафіїка, В. Ф. Сафін, М. Л. Смульсон та ін.

Вікові особливості учнів підліткового віку відображено в дослідженнях Б. Ф. Баєва, Л. С. Виготського, Т. В. Дуткевич, М. П. Задесенця, І. Ю. Кулагіної, А. К. Маркової, Н. Ф. Тализіної та інших.

Теоретико-методологічною базою нашого подальшого дослідження є поняття діяльності й управління, розроблені Г. П. Щедровицьким, О. І. Генісаретським, В. Я. Дубровським [253]. Навчальну діяльність та її специфіку було проаналізовано в роботах В. В. Давидова й Д. Б. Ельконіна [188]. Специфіку діяльності дистанційного навчання було досліджено в лабораторії НІТН Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України Ю. І. Машбицем [136], М. Л. Смульсон [199]. Ними було обґрунтовано підхід до навчання як до управління навчальною діяльністю [136].

Поняття психологічної готовності активно вживається в багатьох напрямах психології, однак, єдине загальноприйняте визначення відсутнє. Дослідники

намагаються визначити готовність як якість особистості, здатність до діяльності, установку, психічний стан, необхідний для якісного виконання своїх обов'язків.

Т. М. Бабко уточнює зміст поняття «готовність учня основної школи до вибору гуманітарного профілю навчання» як «складного особистісного новоутворення, що проявляється в усвідомленні школярем суспільної особистісної значущості гуманітарної освіти» [10]. Вивчення готовності може бути здійснене в контексті, наприклад, навчальної діяльності. М. Л. Смульсон пропонує виокремити у структурі готовності два компоненти: перший, що формується протягом довгого часу та пов'язаний з особистісними рисами, і другий, на який можна впливати в короткочасному періоді [199]. «У ситуації дистанційного навчання, з точки зору формування готовності до нього, цілеспрямований вплив буде доцільно здійснювати лише на другий компонент», – зауважує науковець [199, с. 83].

Цікавими є дослідження готовності учнів до дистанційного навчання, проведені З. Ю. Смирновою. Науковцем визначено ступінь зацікавленості учнів у дистанційній формі навчання. Результати маємо такі: індивідуальний графік навчання зацікавив 45 % школярів; можливість не ходити до школи – 34 %; індивідуальний темп навчання – 28 %; можливість підвищити успішність навчання з деяких предметів – 26%; можливість пройти підготовку до єдиного державного іспиту – 25 %; об'єктивність оцінок при тестуванні – 24 %; задоволення від роботи на комп'ютері – 23%; можливість не контактувати з деякими вчителями й учнями – 20 %; не бачать переваг – 12 % [61, с. 7]. Зазначимо, що учні найбільше цінують у дистанційній формі навчання можливість індивідуалізації навчальної діяльності [61].

Готовність учнів допрофільних класів до дистанційного навчання – це готовність до виконання конкретної навчальної діяльності. Варто зазначити, що доречним було б застосування діяльнісного підходу, який вимагає визначення

змісту діяльності, і, відповідно, перед суб'єктом виникають певні вимоги [62, с. 82].

У психології готовність до навчання складається з таких компонентів, як психомоторний (функціональний), емоційно-вольовий, особистісний, соціально-психологічний [71]. Відомо, що підготовленість завжди є до чогось, до цілком конкретної діяльності й повинна враховувати її специфіку. Крім того, найчастіше діагностується рівень актуального розвитку. Л. С. Виготський сформулював основні закони психічного розвитку дитини й запропонував концепцію «зони найближчого розвитку». На його думку, «навчання й розвиток пов'язані між собою з першої хвилини життя» [55]. Науковець стверджував, що навчання в поєднанні з розвитком повинно весь час перебувати на рівень вище, а дитина потребує постійної підтримки дорослого. «Зона найближчого розвитку» – відстань між актуальним рівнем розвитку (наявним можливим дитини) та потенційним, коли дитина справляється з поставленим завданням під контролем дорослих [55]. Продуктивність учнів буде високою за умови співпраці між учителем та учнем, у ході якої обидва суб'єкти проявляють однакову активність. Завдання вчителя – активізувати творчий потенціал учня. Під час засвоєння знань дитину треба орієнтувати не на те, що вона здатна вивчити сама, а на те, чого не вміє, але може зробити під керівництвом учителя [55].

Поділяємо думку науковців (М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак), що готовність до дистанційного навчання – це взаємна відповідність діяльності та її суб'єкта. Щоб визначити ступінь готовності школярів до дистанційного навчання, було досліджено зміст та діяльність учнів.

Розроблено критерії, за якими визначається готовність школярів до дистанційного навчання: мотивація навчання;відповідність мети реальним можливостям учня; відповідальність, цілеспрямованість, систематичність у виконанні завдань;навички самостійної роботи та під керівництвом тьютора.Із метою визначення ступеня готовності учнів 8 – 9-их класів було проведене

анкетування, в якому брали участь 30 учнів 8 – 9-их класів Запорізької області (Таблиця 1.3.1). Критерії оцінювання: максимальна кількість балів – 12; кожний вид діяльності оцінювався 4 балами. Інструментарій для здійснення статистичної обробки даних: показник якості знань = (В*100%+Д*64%+С*36%+П*16%) / кількість учнів, де В – оцінки високого рівня, Д – достатнього, С – середнього, П – початкового рівнів.

Таблиця 1.3.1

Визначення готовності учнів до дистанційного навчання

Критерії визначення готовності учнів до дистанційного навчання	Початковий рівень	Середній рівень	Достатній рівень	Високий рівень	Maxs 100 %
мотивація навчання	0	4	8	18	81,9
відповідність мети реальним можливостям учня	4	12	7	7	54,8
відповідальність, цілеспрямованість	0	9	10	11	68,8
систематичність у виконанні завдань	3	7	12	8	62,2
навички самостійноїроботи та під керівництвом тьютора	8	7	9	6	51,9

Як бачимо з таблиці, учні не завжди реально оцінюють власні знання, можливості, бажання (54,8 %). Цілком очевидно, що в них ще не вироблені навички самостійної роботи, про що свідчить найнижчий результат (51,9 б.). Вищі результати отримали за таким критерієм, як «мотивація учнів» (81,9 %). Чітко спланована організована навчальна діяльність у дистанційному навчанні зменшує ризики відставання учнів, надає можливість підтримувати їх протягом усього терміну навчання, сприяє виробленню навичок самостійної роботи.

Ю. М. Богачков запропонував модель, яка містить чотири основні аспекти: якість системи дистанційного навчання, готовність учнів до дистанційного навчання, комп’ютерна компетентність учнів, результати навчання [23]. Взаємозв’язок між якістю системи дистанційного навчання, комп’ютерною

компетентністю учнів і кінцевими результатами навчання показано на рис. 1.3.1.

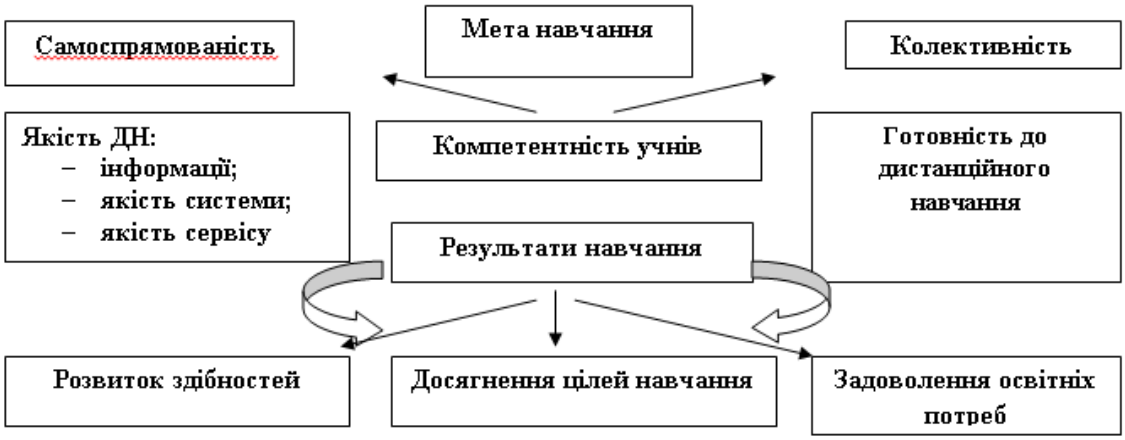

Рис.1.3.1 Структурована модель як взаємозв'язок між якістю системи дистанційного навчання, е-готовністю, комп'ютерною компетентністю учнів і кінцевими результатами навчання

Результатом навчання учнів є розвиток здібностей, досягнення цілей, задоволення освітніх потреб.

У дистанційному навчанні, як і традиційному, «об'єктом діяльності є учень, який не володіє певними способами дій, а продуктом – учень, який ними володіє» [56, с. 86-87]. Оскільки учень як суб'єкт дистанційного навчання не може здійснити зміну самого себе, він робить це за допомогою виконання завдань. Це, насамперед, вимагає від нього певного рівня знань, умінь і навичок або ключових компетентностей, які необхідні для виконання поставлених задач. Учитель у цій ситуації присутній лише ситуативно, виконує роль наставника опосередковано. Така модель навчання є актуальною за умов навчання дорослих, а також у дистанційному навчанні. Є. І. Машбиць визначав це як «динамічний розподіл управлінських функцій» [136]. Треба враховувати, що в дистанційному навчанні спілкування між учителем та учнем різниться від традиційного, є більш складним, динамічним та вимогливішим щодо організації взаємодії. Вчитель (тьютор) керує навчальним процесом на відстані, формує мету навчання, вказує засоби здійснення освітньої діяльності, шляхи виконання поставлених завдань.

Розвиток пізнавальних процесів у підлітковому віці є необхідною умовою успішного навчання мови засобами ІКТ. О. В. Барна пропонує діагностичну карту організації навчальної діяльності учнів з використанням ІТ (Рис.1.3.2) і акцентує на тому, що кожен учитель загальноосвітнього навчального закладу повинен уміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею [12].

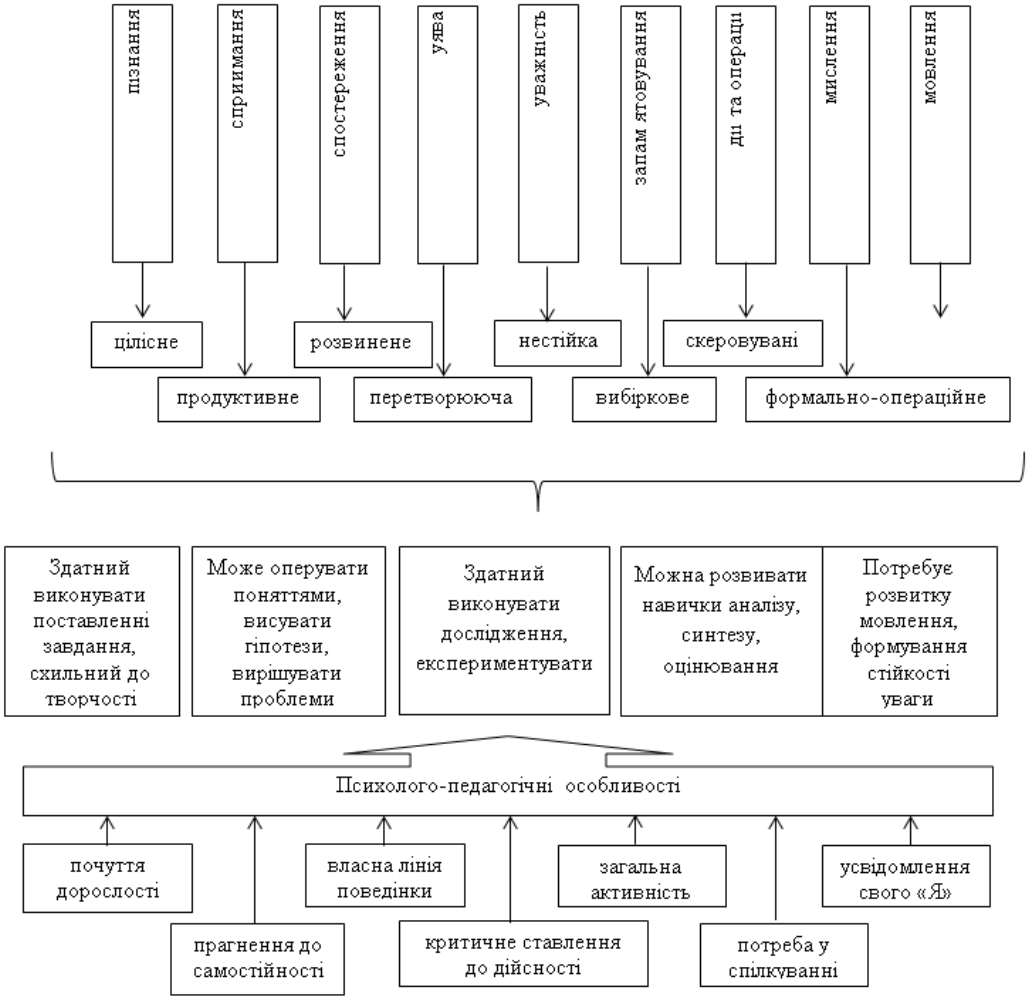

Рис. 1.3.2. Діагностична карта організації навчальної діяльності учнів із використанням ІКТ

Є. І. Машбиць аналізує основні психолого-педагогічні передумови комп'ютеризації навчання в середній школі. Автор доводить, що використання комп'ютерів для навчання не тільки порушує нові психологічні проблеми, які потребують критичного перегляду фундаментальних положень педагогічної і

психологічних теорій навчання [136]. Це зумовлено тим, що дані теорії не можуть обмежитися лише поясненням, а повинні стати настановчими, причому рекомендації повинні стосуватися всіх аспектів взаємодії вчителя та учня й допускати технологізацію. На думку Б. Ф. Ломова, Є. І. Машбиця, сучасні психологічні теорії в якості методичних засобів не можуть бути використані. Комп'ютер настільки змінює діяльність учнів, що більшість виявлених психологічних закономірностей засвоєння знань і умінь утрачають свою значимість [136]. Формування умінь і навичок здійнюється інакше, ніж при традиційній формі навчання.

Поділяємо думку М. Л. Смульсон, що навчальна діяльність для учня є засобом підготовки для досягнення певних цілей, які знаходяться поза самою навчальною діяльністю [199].

На нашу думку, психологічними передумовами навчання учнів мови в умовах розвитку електронного освітнього простору є:

– мотивація їх до навчання;

– забезпечення комфортних умов навчання, які передбачають створення внутрішнього чинника ефективності діяльності в цілому та учіннєвої діяльності зокрема;

– організація взаємодії між суб'єктом (учителем) та об'єктом (учнем) діяльності;

– соціалізація підлітка;

– врахування самооцінки, самовираження особистості, різних типів поведінки й мислення;

– дотримання вимог щодо вікових та психологічних особливостей учнів.

Питання мотивації до здобуття знань відображено у працях багатьох науковців (Б. Ф. Баєв [11], М. А. Бовтенко [22], Л. І. Божович [26], Л. С. Виготський [40], В. А. Гузенко [50], О. М. Леонтьєва [126], А. К. Маркова [133], М. Л. Смульсон [199] та інші).

Мотив – це усвідомлюване чи мало усвідомлене спонукання до діяльності (Л. І. Божович, О. М. Леонтьєв). Мотивами можуть бути знання, почуття, потреби, які змушують людину прагнути до мети. Генетично основою мотивів діяльності людини є її різноманітні потреби – первинні (природні) і вторинні (матеріальні й духовні) [233, с. 199-207].

У діяльнісній концепції О. М. Леонтьєва підкреслено особливий смислотворчий аспект мотивації. Термін «мотив» науковець визначає як «те об'єктивне, в чому конкретизується потреба в даних умовах і на що спрямовується діяльність». Учений уводить поняття «зрушення мотивів»: людина під впливом певного мотиву починає виконувати дію, а потім виконує її заради неї самої. Мотив немовби зміщується на ціль, а дія перетворюється в діяльність. Мотиви діяльності, що мають таке походження, О. М. Леонтьєв називає свідомими мотивами [126].

Загальноприйнятими вважаютьсятакі групи мотивів: *пізнавальні* (пов'язані зі змістом навчальної діяльності й процесом її виконання), *соціальні* (пов'язані з соціальними взаємодіями учнів з іншими людьми, їхнього співробітництва і взаємодії з друзями й учителем), *мотиви самоосвіти* (полягають у спрямованості учнів на самостійне вдосконалення способів здобуття знань, формування вмінь і навичок) [233].

У комп'ютерних педагогічних технологіях при проведенні занять за дистанційною формою навчання найчастіше виділяють такі види мотивації, як ділову, пізнавальну, співробітництва, самореалізації і розвитку рекреаційності (основна сфера інтересів – телеконференції за темами хобі та гумору, нетематичні конференції), афіліації (прагнення користувача знайти в мережі інтернет референтну групу, прийняти її цінності, знайти своє місце у групі., самоствердження, комунікативності) [31, с. 64].

В. А. Гузенко пропонує звернути увагу на характерний взаємозв'язок між мотивацією досягнення успіху і впливу властивостей особистості (інтроверсія,

песимістичність, оптимістичність, активність, ригідність та індивідуалістичність), на формування мотивації досягнень у юнацькому віці [50].

Окрім мотивування учнів, психологічна комфортність до навчання сприяє сприйняттю, розумінню й засвоєнню нової інформації [199, с. 149].

На думку М. Л. Смульсон, «комфортний стан спричиняє позитивне світосприйняття, що підвищує мотивацію індивіда (в даному випадку – учня) стосовно його діяльності (у даному випадку – учіннєвої), а це є справедливим для будь-якої форми навчання, як найсучаснішої, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, так і традиційної класної. Діяльність, яка не має достатньої мотивації, не дає й належних результатів [199].

Поняття соціалізації підлітка базується на працях педагогів і психологів Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, О. М. Леонтьєва, С. Рубінштейна та інших. «Зміст соціалізації підлітків полягає в засвоєнні ними (підлітками) соціального досвіду; перетворенні його (досвіду) у власні цінності й орієнтації; вибірковому введенні в систему поведінки підлітка тих норм і поведінкових шаблонів, які прийняті в суспільстві; у взаємодії його з іншими людьми, а результатом соціалізації є становлення соціального «Я» і його соціальної активності» [21].

Для успішної навчальної діяльності «потрібна здатність до рефлексії та вміння вчитися самостійно – визначати межі своїх можливостей та здатності виходити за неї, шукати нові способи дій [56, с. 86-87].

На думку Т. В. Дуткевич, у підлітковому віці дістають подальшого розвитку довільна та внутрішня увага, спостережливість, теоретичне мислення, словесно-логічна пам’ять, мовлення, уява, вдосконалюється свідоме ставлення до вирішення складних навчально-пізнавальних задач» [65, с. 382]. Важливий вплив на пізнавальну сферу підлітка справляє мислення, внаслідок чого відбувається інтелектуалізація навчальних процесів [65, с. 382].

Процес пізнання активно відбувається в підлітковому віці та є «тим живим спогляданням, завдяки якому предмети і явища об’єктивної дійсності

відкриваються у своєму реальному бутті, у всьому багатстві й різноманітності їх форм, величин, відстаней, рухів» [26, с. 33].

М. П. Задесенець стверджує, що [70, с. 153] «дитина 13-15 років здатна ставити перед собою мету, визначати наперед, що саме треба спостерігати і сприймати, які саме сторони предмету чи явища треба простежити і сприйняти». Тому використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках мови, заняттях факультативу сприятиме кращому запам’ятовуванню інформації, задіянню всіх пізнавальних процесів дитини.

Дотримання вимог щодо вікових та психологічних особливостей учнів під час навчання мови з використанням ІКТ є необхідною умовою успішного навчання.

Е. Шпрангер описав три типи розвитку людини в підлітковому віці. Так, на його думку, перший тип характеризується як різкий, бурхливий; підліток переживає як друге народження. Другий тип – поступовий ріст, коли підліток прилучається до дорослого життя без глибоких і серйозних зрушень в особистісній сфері. Третій тип – підліток сам активно й свідомо формує й виховує себе, переборюючи зусиллям волі внутрішні тривоги й кризи. Він характерний для підлітків із високим рівнем самоконтролю й самодисципліни. Головні психологічні новоутворення підліткового віку Е. Шпрангер уважав пов’язаними з відкриттям «Я», виникненням рефлексії, усвідомленням підлітком своєї індивідуальності. Спираючись на те, що головним завданням психології є пізнання внутрішнього світу особистості тісно пов’язаного з культурою й історією, Е. Шпрангер поклав початок системному дослідженню самосвідомості, ціннісних орієнтацій, світогляду підлітків [26, 20, 21].

На процес пізнання впливають такі фактори, як сприйняття, розпізнавання образів, увага, уява [124]. На думку Г. П. Лаврентьєвої, сприйняття – це здатність людини виявляти й інтерпретувати сенсорні стимули (зорові, слухові) [124].

Тест на визначення домінуючої системи сприйняття дозволяє визначити тип сприйняття (візуалістичний, кінестичний чи аудіалістичний) [181, с. 91]. Така інформація надає змогу виявити, які методи, прийоми, засоби надання інформації краще застосовувати для навчання мови в конкретних класах. Із метою вивчення типу сприйняття мови проведено тест на визначення рівня розвитку домінуючої системи сприйняття та слухо-мовної пам'яті учнів 8 – 9-их класів Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11. Анкетування, проведене серед 28 учнів 8 класу, свідчить, що в дітей переважальним є аудіалістичний тип сприйняття – тип В, середнє значення становить 9.1 б.; тип А – візуалістичний – середнє значення: 7,6 б.; тип Б – кінетичний – середнє значення: 8,3 б. (Додаток Б). Серед дев'ятикласників теж переважає аудіалістичний тип сприйняття навколишнього світу – тип В, середнє значення – 7,0 б.; тип А – візуалістичний, середнє значення: 6,0 б.; тип Б – кінетичний, середнє значення – 6,0 б.

Найбільша кількість позитивних відповідей в одному з типів визначає домінуючу систему сприйняття. Аналізуючи результати тесту стверджуємо, що в учнів 8-их та 9-их класів переважає аудіалістичний тип сприйняття інформації. Вищі показники виявили учні 8 класу (у порівнянні зі школярами 9 класу). Обчислювання відбувалося за формулою: А+Б+С / кількість учнів = середнє значення [181].

Результати тестування використовуються для визначення способу подання учням навчального матеріалу як на традиційних уроках мови, так і на уроках із використанням ІКТ, на електронних освітніх ресурсах. Психолого-педагічна діагностика школярів дозволяє визначати вміння учнів сприймати інформацію на слух, запам'ятовувати її.

За результатами тестів визначення слухо-мовної пам'яті з'ясовано, що всього взяли участь в анкетуванні 21 учень 9 класу, 28 – 8 класу. Обсяг пам'яті обчислюється як сума всіх записаних учнем слів, розподілена на 4. Отримане

число – кількість балів, що відображає рівень розвитку слухо-мовної пам’яті учня. Індексація: 10 балів – високий рівень; 8-9 балів – вищий за середній, 5-7 балів – середній рівень, 3-4 бали – нижчий за середній, 1-2 бали – низький рівень [181, с. 87]. Результати учнів 9 класу були кращими: 8 учнів – вищий за середній, 7 – середній рівень, 2 – нижчий за середній, 4 – низький рівень; учнів 8 класу: 2 учні – вищий за середній, 24 учні – середнього рівня, нижчий за середній – 1 учень, низький – 1 учень. Після проведених досліджень за сприйняттям учнями навколишнього світу та розвитку слухо-мовної пам’яті можемо зробити висновок, що учні 9 класу мають більш розвинену мовно-слухову пам’ять, ніж учні 8 класу. Однак кращі результати щодо типів сприйняття інформації виявили в учнів 8 класу (7, 6 – візуалістичний спосіб).

«Увагу можна визначити як зосередження розумових зусиль на сенсорних чи уявних подіях. Будь-який процес навчання містить у собі набагато більше інформації, ніж можуть засвоїти учні» [124]. Тому, на думку Г. П. Лаврентьєвої, учні повинні спрямовувати увагу лише на деякі ознаки, враховуючи такі фактори, як свідомість, пропускну здатність ока, керування увагою тощо.

Особливості уяви учнів вимагають дотримання ергономічних вимог щодо розробки електронних навчальних ресурсів. Форми й об’єкти повинні відповідати стійким зоровим асоціаціям [124].

О. В. Барна стверджує, що рівень розвитку відчуття, сприймання, пам’яті, мислення, уяви, навчальних дій учнів цього віку сприяє формуванню ключових комепетностей життя в інформаційному суспільстві. При цьому вчитель має спиратися на вибіркову готовність, підвищену сприйнятливість до тих чи інших сторін навчання, на готовність підлітка до всіх видів навчальної діяльності, які роблять його дорослим у власних очах [12].

Психологічними передумовами навчання учнів мови ми вважаємо мотивацію учнів до навчання та забезпечення комфортних умов; організацію взаємодії між суб’єктом та об’єктом, соціалізацію підлітка; врахування

самооцінки, самовираження особистості, різних типів поведінки й мислення; навички контролю та самоконтролю, дотримання вимог щодо вікових та психологічних особливостей учнів.

Активне застосування сучасних інформаційних технологій навчання на уроках української мови, факультивах, курсах за вибором стає потребою, що зумовлене особливостями нового етапу розвитку освіти.

Навчання української мови учнів загальноосвітньої школи висвітлено в окремих працях дидактів-філологів: О. М. Біляєва (характеристика традиційних методів навчання, типи і структура уроків), М. І. Пентилюк (розвиток теорії методів навчання з погляду когнітивно-комунікативної методики), З. П. Бакум, А. Г. Галетова, О. М. Горошкіна О. А. Кучерук, С. О. Караман, О. В. Караман, М. І. Пентилюк, К. М. Плиско (система методів навчання української мови в основній школі, типологія уроків у контексті сучасної лінгводидактики), І. В. Сахарук, Г. В. Ситар, Н. В. Нікуличева (організація, підготовка і проведення дистанційних уроків), Л. О. Варзацька, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман, Г. Р. Корицька, Г. Т. Шелехова (сучасний урок української мови).

Використання можливостей електронної лінгводидактики на уроках мови досліджується багатьма мовознавцями (Г. Р. Корицька, О. А. Кучерук, Л. І. Мацько, С. А. Омельчук, В. Г. Сухенко, Г. В. Ситар та інші). У дистанційному навчанні ми послуговуємося здобутками вищеназваних мовознавців.

Застосування сучасних навчальних програм, педагогічних програмних засобів вимагає вдосконалення методики проведення уроків із використанням ІКТ, різних типів завдань онлайн, дослідження результативності сприйняття учнями матеріалу. Прикладом електронного педагогічного засобу є «Українська мова. Готуйся серйоЗНО» С. А. Омельчука, який має ряд переваг над іншими формами контролю. Науковець вважає, що, «по-перше, він високотехнологічний; по-друге, дає змогу вчителеві динамічно визначати рівень засвоєння учнем

теоретичного матеріалу й сформованості практичних умінь та навичок з української мови, відповідно коригувати цей рівень; по-третє, активізує пізнавальну діяльність, сприяє розвиткові навчально-дослідницьких умінь; по-четверте, тестування проводиться за допомогою комп'ютера; по-п'яте, процес визначення рівня знань учнів відбувається об'єктивно» **[**158, с. 308].

Широкий спектр засобів розширення світогляду надає мережа інтернет. Учні 8-9-их класів із задоволенням розглядають можливості навчання на відстані. Як показує практика, діти 13-15-и років краще засвоюють матеріал, коли використовується дистанційно-очна форма навчання. Це пояснюється тим, що учні отримують додаткову можливість очних консультацій, особливо на початку навчання. Завдяки вдало підібраним завданням (інтерактивні ігри, ребуси, кросворди, квести), які виконуються дистанційно, підтримується інтерес до навчання, вказується шлях до самостійного здобуття знань.

Пропонуємо орієнтовну класифікацію інформаційно-комунікаційних технологій: мультимедійні, інтернет-технології, технології дистанційного навчання, технології на базі ЦОК (центру освітніх комунікацій). Перевагою є те, що підручники, електронні ресурси та корисні матеріали для уроків знаходяться в одному місті – в репозитарії навчального контенту ЦОК: http://ua.lokando.com/.

На думку Д. Б. Рождественської, на ефективність шкільного навчання з використанням ІКТ упливають декілька факторів: соціальна організація школи та класів, принципи систематизації процесів навчання за допомогою комп'ютерів, емоційні та психологічні наслідки тривалої взаємодії з інформаційним середовищем [82**]**. На її думку, **«**для створення електронного освітнього простору потрібно враховувати такі факти:

– інформаційні ресурси, які використовуються в навчальному процесі, мають бути змістовно, технічно й технологічно пов'язані з ресурсами, що використовуються в процесі інформатизації інших сфер діяльності навчального закладу;

– формування інформаційного освітнього середовища, що охоплює всі сфери діяльності навчального закладу, створює додаткові умови для всебічного аналізу показників освітнього процесу...»;

– навчальна складова середовища взаємопов'язана із засобами ІКТ, зібраними в організаційно-управлінській складовій середовища, яка забезпечує повний набір сервісних служб та інформаційних ресурсів, що обслуговують навчальний процес» [82].

Актуальним є питання: як зацікавити учнів, викликати інтерес до навчання й підтримувати мотивацію в ході всього періоду навчання. Питання мотивації школярів відображено в наукових розвідках М. С. Вашуленка, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіної, С. О. Карамана, Г. Р. Корицької, О. А. Кучерук, Г. Т. Шелехової. У працях цих авторів визначається роль дидактичних ігор, роботи з художнім текстом у розвитку пізнавальної активності учнів тощо.

О. А. Кучерук вважає, що «однією з проблем мовної освіти є розвиток мотивації учіння, тобто системи спонукань, які викликають навчальну активність школяра в процесі формування його як мовної особистості» [121]. Бажання вчитися як у традиційному, так і в дистанційному режимі має бути рушійною силою для учнів. Науковець зазначає, що «використання таких методів комп'ютерного навчання, як комп'ютерна гра, комп'ютерне моделювання, розроблення «учнівського портфоліо» в електронному варіанті, комп'ютерні учнівські презентації, комп'ютерні тести в межах мовної освіти допомагає забезпечити актуальний рівень організації навчально-виховного процесу, що, у свою чергу, позитивно впливає на стимулювання й підтримання в учнів інтересу до навчання» [119]. Використання ІКТ сприяє тому, що протягом невеликого проміжку часу людина спроможна засвоїти значний обсяг інформації. В. Г. Сухенко зазначає, що фактичне сприйняття демонструвальних матеріалів у 60 тисяч разів швидше, аніж текст, який читаємо [204, с. 11].

На думку Г. Т. Шелехової, «під час навчання української мови необхідно враховувати психологічні особливості й механізми мовлення, особливості формування творчого мислення школярів, їхньої уваги, пам’яті, вміння бачити факти, порівнювати їх, синтезувати, узагальнювати, конкретизувати й абстрагувати − тобто навчання здійснювати на основі психічного відображення дійсності».

На думку Г. Р. Корицької, «методика проведення уроку з використанням засобів електронної лінгводидактики ґрунтується на можливості застосовувати певні методи як джерело отримання знань, формування навиків та умінь». Науковець порівнює традиційні методи навчання мови (робота з текстом, книгою, розповідь учителя, бесіда, екскурсія, вправи, використання наочності) та методи, використані в умовах електронного навчання. Погоджуємося з думкою дослідниці, що в електронному навчанні мови вищезазначені методи реалізуються в цифровому форматі й мають свою специфіку: робота з гіпертекстом, віртуальна екскурсія, інтерактивні вправи, використання мультимедійності для створення віртуальної реальності, онлайн-консультації тощо [100].

Крім застосування дистанційного навчання (І. В. Сахарук, Г. В. Ситар, Н. В. Нікуличева) в сучасній школі активно впроваджуються хмаро орієнтовані та блогові технології (Г. Р. Корицька), які позитивно впливають на сприйняття учнями нової інформації, сприяють розширенню світогляду.

Г. Р. Корицька визначає такі складові блог-технології: «призначення блогу, визначення, мети, функцій, які повинен забезпечувати; моделювання структури блогу; розміщення навчально-методичного контенту, створення правил, їхній обсяг, кількість гіперпосилань…» [105, с. 53].

На нашу думку, перевагами застосування блогу під час навчально-виховного процесу та в позаурочний час є використання електронних довідників, словників, іншої додаткової літератури, аудіо-, відеозаписів, презентацій; можливість виконання тестів-онлайн (об’єктивне оцінювання, економія часу

вчителя). Для ефективного використання блог-технологій на уроках мови необхідно враховувати вимоги щодо змісту, структури блогу, систематизації навчального матеріалу тощо.

Зауважимо, що під час вибору електронного дидактичного контенту перед учителем постає ряд проблем, на які треба звернути особливу увагу: складність сприйняття збільшується зі збільшенням складу слів (трискладові й більше слова запам'ятовуються важче); обсяг короткочасної пам'яті дорівнює 72 одиницям (непов'язаних між собою цифр, складів чи слів); продуктивність усвідомленого запам'ятовування у 20 разів вища від механічного; контекст сприяє запам'ятовуванню інформації, впливає на її швидкість і точність.

У підлітковому віці пам'ять відіграє важливу роль. У цей період життя дитині доводиться сприймати значно більше інформації. Пам'ять займає домінуюче положення серед психічних процесів, але вона також невідривна від них, і в тому числі від мислення. Від її виду залежить спосіб життя людини. Не всі здатні запам'ятовувати однакову кількість матеріалу. Пам'ять у всіх різниться: у когось переважає образна, у інших слухова або зорова. У підлітковому віці проходять важливі процеси, пов'язані з фізіологією дитини. Активно починає розвиватися логічна пам'ять і швидко досягає такого рівня, що людина переходить до переважного використання цього виду пам'яті, а також до довільної та опосередкованої [199, с. 150].

Німецький психолог Г. Еббінгауз увів два методи дослідження пам'яті: *метод заучування та метод збереження*. На його думку, в перші 12 годин після запам'ятовування забувається біля 60 % матеріалу, пізніше процес забування іде значно нижчими темпами і через 6 діб пам'ятається приблизно 20 % початкового матеріалу. Тому для кращого запам'ятовування матеріалу варто використовувати повторення в декілька етапів: через 15-20 хвилин після заучування, через 8-9 годин, і через 1-2 доби. Найбільш ефективним відтворення буде тоді, коли здійснюватиметься аналіз змісту матеріалу, побудови, виділення істотного.

Осмислене запам’ятовування переважає над механічним. Г. Еббінгауз установив, що після того, як матеріал вивчений цілком, необхідно повертатися до нього, щоб він не був забутий: необхідне не тільки заучування, але й переучування. Показано, що забування – такий же закономірний процес, як і запам’ятовування. Воно відбувається таким чином: відразу після запам’ятовування забування йде швидко, потім процес сповільнюється й через певний проміжок часу зупиняється. Цей факт одержав графічне зображення у вигляді «кривої забування». Відомим дослідником пам’яті був Г. Е. Мюллер, автор тритомних експериментальних досліджень пам’яті («До аналізу пам’яті та уявлень» 1911, 1913, 1917), який зробив висновок про те, що діє установка на запам’ятовування.

Вікові й психологічні особливості підлітків упливають на сприйняття, вивчення, запам’ятовування матеріалу. Вважається, що 50-70 % інформації про навколишній світ людина отримує невербально, через так звані «немовні» канали [199, с. 150]. У дистанційному курсі учні сприймають інформацію переважно не вербально, за винятком прослуховування аудіозаписів.

Тому для створення електронного освітнього простору потрібно враховувати такі факти:

– інформаційні ресурси, які використовуються в навчальному процесі, мають бути змістовно, технічно й технологічно пов’язані з ресурсами, що використовуються в процесі інформатизації інших сфер діяльності навчального закладу;

– формування інформаційного освітнього середовища, що охоплює всі сфери діяльності навчального закладу, створює додаткові умови для всебічного аналізу показників освітнього процесу...»;

– навчальна складова середовища взаємопов’язана із засобами інформаційно-комунікаційними технологіями, зібраними в організаційно-управлінській складовій середовища, яка забезпечує повний набір сервісних служб та інформаційних ресурсів, що обслуговують навчальний процес» [82].

Можна зробити висновок, що розробники дистанційних курсів мають дотримуватися певних вимог, які ефективно вплинуть на результат навчання: добирати завдання, які заставлятимуть учнів мислити, робити висновки, припущення, побудовані на асоціаціях учнів (картинки, виділення кольором тощо); формулювати питання для самоконтролю, які спонукатимуть школярів до логічного мислення.

Широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес створює додаткові можливості для розроблення та впровадження нових особистісно-орієнтованих освітніх технологій, диференціації навчально-виховного процесу для якомога повнішого розвитку нахилів та здібностей дітей, критичного мислення, задоволення їхніх запитів та потреб, розкриття творчого потенціалу вчителя й учнів.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу навчальної діяльності сприяє формуванню інформаційної культури та інформаційної компетентності учнів, що стає невід’ємною складовою загальної культури та життєвих компетентностей кожної людини в інформаційному суспільстві. Вчителю надано всі можливості для проведення нетрадиційних, інноваційних уроків. Однак лише за умови наявності висококваліфікованих учителів у галузі інформаційних технологій, матеріально-технічного забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів можливе навчання за сучасними технологіями.

Висновки до розділу 1

Визначено, що характерними ознаками поняття дистанційного навчання є: форма здобуття знань, рівноцінне очному, заочному, екстернатному; комплекс освітніх послуг, які можуть надаватися різним категоріям учнів за допомогою інформаційного навчального середовища та мультимедійних технологій; індивідуалізований процес, який відбувається опосередковано через взаємодію вчителя та школяра засобами інтернет-технологій.

Уточнено, що передумовами виникнення форм дистанційного *навчання* є: нова освітня парадигма, яка визначила пріоритети розвитку відкритої освіти; позитивна динаміка соціально-економічного й науково-технічного розвитку; посилення інтеграційних та демократичних процесів в освіті та суспільстві в цілому; інформатизація освіти та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес середньої школи; швидкий розвиток інформаційних технологій; поява навчальних освітніх середовищ, платформ дистанційного навчання як засобу реалізації завдань дистанційної освіти.

Найбільш затребуваними методами для дистанційного навчання є пояснювально-ілюстративний, дослідницький**,** репродуктивний, частково-пошуковий (евристичний); програмованого навчання. Під час дистанційного навчання доцільно використовувати такі інтерактивні методи, які використовуються під час дистанційно-очного навчання: «Керована лекція», «Коло ідей», «Бажано. Обов’язково. Не можна».

Водночас, активно застосовуються методи, що забезпечують оволодіння мовою: практичні, репродуктивні, проблемні, пошукові, словесні, наочні, дедуктивні, індуктивні); мотиваційні, контролю й самоконтролю.

Під час навчання мови в умовах розвитку електронного освітнього простору на учня позитивно впливають застосування комп’ютерних технологій, так як задіяні всі пізнавальні процеси дитини.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 8-9-ИХ КЛАСІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА ЗАНЯТТЯХ ФАКУЛЬТАТИВІВ ТА СПЕЦКУРСІВ

2.1. Проектування дистанційного курсу: основні етапи, визначення цілей, структура

Використання системного підходу до розробки електронних навчальних курсів дозволяє зробити серйозний крок на шляху переходу від пізнавальної до прагматичної моделі освіти: збільшити кількість користувачів, використовувати електронний курс тривалий час, звести до мінімуму витрати на пошук і підбір літератури, здійснювати контроль отриманих знань.

Освітня система електронного дистанційного навчання має такі компоненти: електронні навчальні матеріали, систему управління навчанням, методичне забезпечення процесу електронного навчання [5, с. 1-6].

На нашу думку, дистанційне навчання учнів має відбуватися на основі розроблених електронних курсів з навчального предмету середньої школи.

Виділяємо три умови існування дистанційної форми навчання:

- наявність якісних дистанційних курсів, розроблених відповідно до вимог ЕОР;
- забезпечення доступу до глобальної мережі інтернет та матеріально-технічне забезпечення для навчання онлайн;
- кадрове забезпечення процесу ДН на усіх етапах навчання (організаційному, основному (періоду навчання), підсумковому.

Учені (В. Ю. Биков, Ю. М. Богачков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко, О. В. Рибалко) розглядають основні етапи розроблення дистанційних курсів. Вони досліджують систему проектування як «системне використання знань при

умові ефективної навчальної діяльності у процесі проектування, розробки, оцінки і використання навчальних матеріалів» [20, с. 30-31]. На думку В. Ю. Бикова, проектування курсу проходить декілька основних етапів: аналіз, проектування, розвиток, виконання, оцінка [20, с. 34].

1 етап – аналіз (analysis) – розглядається діяльність, визначаються завдання щодо її формування, надається характеристика цільової групи, аналізуються вміння і знання, визначається мета навчання.

2 етап – проектування (design) – визначається послідовність навчання, обираються методи та засоби, розробляється робоча програма.

3 етап – розвиток (development) – полягає в розробленні дистанційного курсу, відповідно до навчальної програми, так званого сценарію; відбувається презентація курсу, добираються вправи, тести для контролю знань. Налагоджується робота курсу та спілкування всіх учасників навчального процесу.

4 етап – виконання (implementation) – проводиться навчання обраної аудиторії згідно з планом.

5 етап – оцінка (evaluation) – виконується поточне й підсумкове оцінювання [20, с. 31-32].

Рекомендовано етапи виробничого циклу при створенні навчальних матеріалів для мережі інтернет, які традиційно впорядкували у вигляді лінійної послідовності [17, с. 33] (Рис. 2.1).

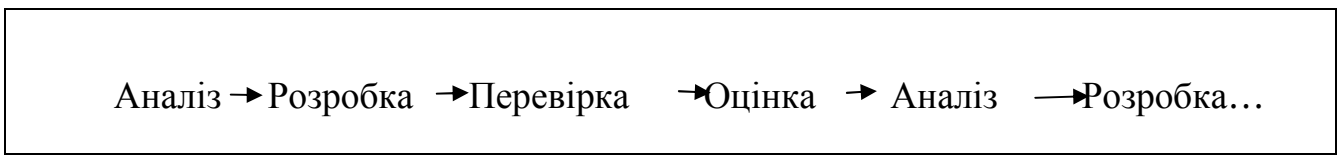

Рис. 2.1. Лінійна послідовність проектування дистанційного курсу

На нашу думку, проектування дистанційного курсу можна відобразити у вигляді класичного циклу, додаючи корекцію завдань, перевірку ЕНК.

Рис. 2.2. Класичний цикл розробки дистанційного курсу

М. М. Починкова висуває критерії відбору щодо інформаційно-змісового наповнення дистанційних курсів філологічного спрямування. Науковець пропонує зміст курсу розділити на 4 основних блоки, що репрезентують структуру блоку: I – інформаційно-змістовий, II – тренажерний, III – контрольно-моніторинговий, IV – довідковий [175, с. 61].

Відбір навчального матеріалу до дистанційного курсу відбувається залежно від мети навчання, аудиторії, для якої розробляється курс тощо. У процесі навчання учнів на відстані відбувається трансформація матеріалу в навчальну інформацію. Виділяють три групи вимог до тексту – «методичні як для навчальної дисципліни, філологічні як для дисципліни філологічного спрямування, технічні як для дистанційного курсу» [175, с. 64].

Ми вважаємо, що на етапі аналізу визначається кількість учнів, які будуть навчатися дистанційно, аналізується мотивація школярів та їх вік, визначаються базові знання, досвід навчання онлайн. Ці дані збираються за допомогою анкетування та застосунку Coogle-форми, електронної пошти тощо.

На етапі проектування розробляється програма курсу, обирається його структура (формат), складається передмова (Додаток В).

На думку вчених, визначення цілей курсу може відбуватися на основі двох підходів, які доповнюють один одного – конструктивістському та цілезорієнтованому. У вищих навчальних закладах застосовують конструктивістський підхід, який полягає в тому, що студент сам «конструює відповідні знання». На нашу думку, в середній школі доцільно застосовувати обидва підходи: конструктивістський (надання свободи вибору засобів для здобуття знань) та цілезорієнтований (результат навчання) [20, с. 43].

Досліджуючи питання розробки дистанційних курсів можна стверджувати, що більшість учених для визначення цілей курсу опираються на класифікацію Б. Блума [132], яка передбачає їхній поділ на пізнавальні, емоційні, рухові [20, с. 59]. Ієрархію пізнавальних цілей (за Б. Блумом) подано на рис. 2.3.

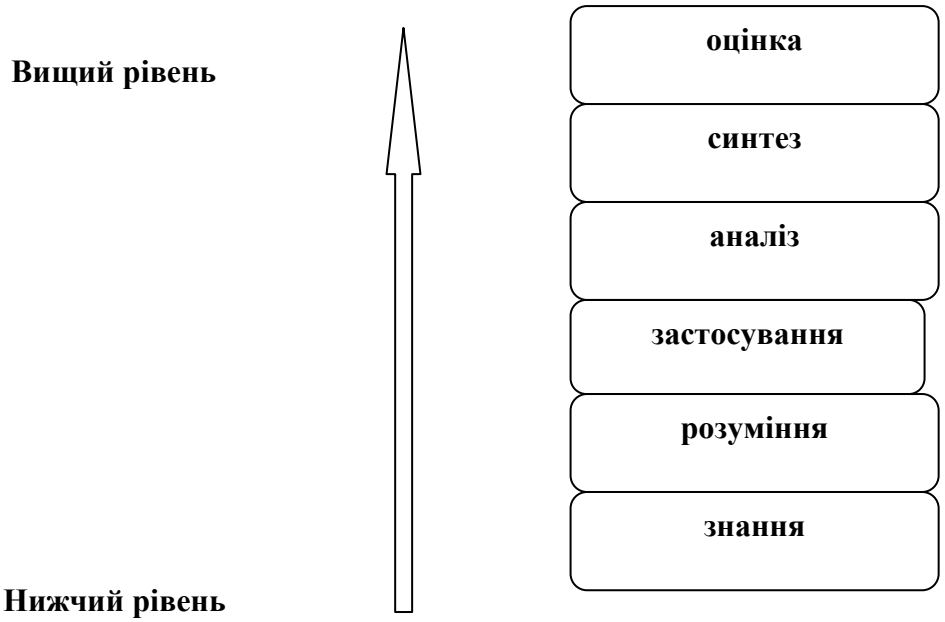

Рис.2.3. Ієрархія пізнавальних цілей за Б. Блумом

«Використання чіткої, впорядкованої системи цілей навчання, на думку Б. Блума, дуже важливе для побудови навчального процесу у зв’язку з тим, що, по-перше, знаючи цілі навчання, вчитель упорядковує їх, визначає першочергові, базові, порядок і перспективу подальшої роботи; по-друге, знання

педагогом конкретних цілей дає можливість пояснити учням орієнтири в їх спільній роботі; по-третє, чітке формулювання цілей, які виражені через результати діяльності, піддається надійній і об'єктивній оцінці» [132].

На нашу думку, визначення мети, завдань курсу, його якісне навчально-методичне забезпечення, вдало дібрані дидактичні засоби позитивно впливають на навчальний процес у ДН.

У дистанційній освіті до навчально-методичного забезпечення відносять основи дистанційного навчання, проектування дистанційного курсу, інформаційно-змістове наповнення ЕНК, контроль у дистанційному навчанні, організацію навчальної діяльності з учнями, зворотній зв'язок. Кожен з елементів має важливе значення для повноцінного використання електронних навчальних курсів, досягнення мети, поставлених завдань, отримання результатів.

Розроблені дистанційні курси з різних навчальних предметів, які на сьогодні існують, у цілому мають однакову структуру, хоча єдиних вимог щодо їх побудови немає.

У працях дослідників [8, 20, 44,] подається орієнтовна структура дистанційного курсу.

За визначенням В. Ю. Бикова, «дистанційний курс – це комплекс навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених у віртуальному навчальному середовищі для дистанційного навчання на основі інформаційних і комунікаційних технологій за моделлю дистанційного навчання» [20, с. 115]. Поділяємо думку науковця, що основними елементами дистанційного курсу є навчально-методичні матеріали та система освітніх послуг.

Педагогічними засобами дистанційного навчання є лекція, питання-відповідь, онлайн-бесіда, відеоурок, відеолекція, семінар, семінар-практикум [177].

Система навчально-методичних матеріалів складається з електронних інтерактивних навчальних матеріалів, розміщених в мережі інтернет на різних

сервісах, «хмарах», друкованих матеріалів, додаткових матеріалів, розміщених на електронних носіях [20, с. 115].

В. М. Дем'яненко, М. П. Шишкіна пропонують використовувати такі види засобів навчального призначення, як мультимедійні довідники й енциклопедії, демонстраційні засоби, навчальні бази даних, віртуальні лабораторії, мультимедійні середовища типу «мікросвіт», програми-тренажери, засоби контролю знань [53].

На нашу думку, до змістової системи навчально-методичних матеріалів для вчителя відносимо програму до електронного навчального курсу, конспекти занять, електронні підручники, посилання на кращі веб-ресурси (у тому числі електронні словники, довідники тощо).

Пропонуємо таке компонування структури електронного навчального курсу.

1. Створення робочої програми, календарного планування дистанційного курсу (Додатки В, Г).
2. Розроблення критеріїв оцінювання учнів.
3. Збір дидактичного матеріалу до уроків української мови відповідно до робочої програми.
4. Дотримання системності та послідовності викладу навчального матеріалу, відповідність вимогам щодо змісту та обсягів підручників і навчальних посібників, у тому числі електронних.
5. Вибір інтернет-джерел для навчання учнів (довідники, підручники, бібліотеки).
6. Створення модулів діяльності: нотатка, глосарій, тест, веб-сторінка, веб-ресурс, завдання тощо.

Поділяємо думку вчених (В. Ю. Биков, Ю. М. Богачков, О. О. Андреєв, Ю. О. Швець), що обов'язковими елементами дистанційного курсу є «Передмова до курсу», «Автори», «Тьютор», «Новини курсу», «Програма курсу», «Головна сторінка тижневого заняття».

Пропонуємо рекомендації щодо стилю тексту, обсягу та структури дистанційного курсу та інформаційно-змістового наповнення дистанційних курсів для учнів 8-9-их класів (Додаток Ґ, Д).

Із досвіду роботи створення дистанційних курсів української мови пропонуємо таку структуру навчального модуля (Рис. 2.4.) [241].

1. Теоретичний навчальний матеріал, який містить обов'язкові навчальні ресурси:

– а) структуровані електронні матеріали, зміст яких відображає логіку навчання за курсом і надає учню теоретичні відомості з модулю в повному обсязі;

– б) термінологічний словник або глосарій;

– б) мультимедійні презентації, лекції;

– в) додаткові електронні навчальні матеріали: конспекти лекцій, аудіо- й відеоматеріали, довідкові та нормативні документи.

2. Практичні роботи. До кожної роботи визначається мета, завдання, які забезпечують формування вмінь та навичок, необхідних для засвоєння теми, надання методичних рекомендацій з їх виконання, інструкція щодо форми подання результатів виконаної роботи, критерії оцінювання. Після перевірки завдань бали виставляються до електронного журналу на сторінці ЕНК.

3. Завдання для самостійної роботи. Близько 70 % завдань під час вивчення кожної дисципліни відводиться на самостійне опрацювання.

4. Модульний контроль. Для оцінювання знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення кожного модуля курсу, використовуються індивідуальні завдання, тести та опитування за допомогою контрольних запитань.

5. Підсумковий контроль. Успішне проектування дистанційного курсу, врахування науково-методичних, психолого-педагогічних та матеріально-технічних умов забезпечить розроблення ефективного дистанційного курсу.

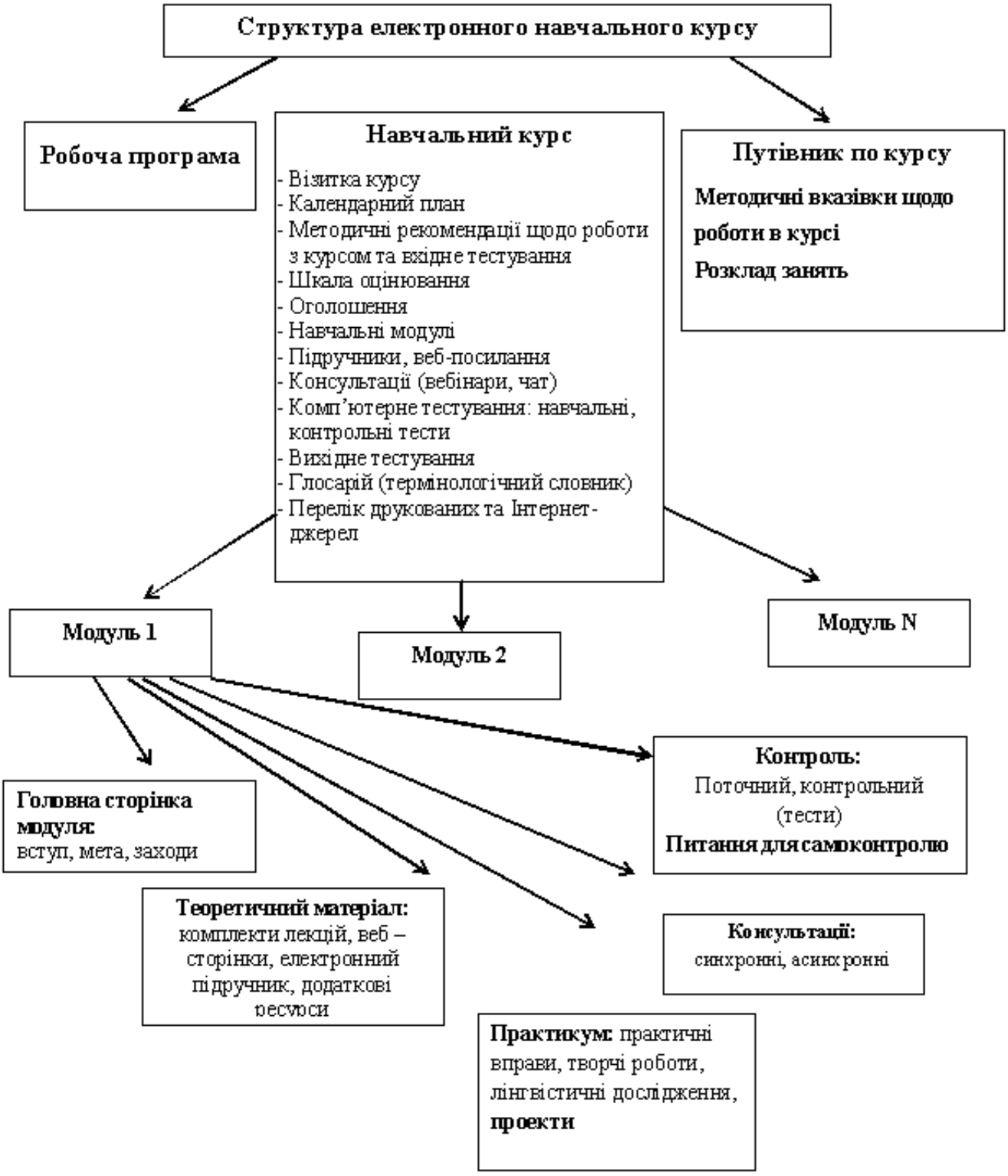

Рис. 2.4. Структура електронного навчального курсу

Пропонуємо методичні рекомендації щодо інформаційно-змістового наповнення дистанційних курсів для учнів 8-9-их класів (Додаток Ґ).

Використання системного підходу до розробки електронних навчальних курсів дозволяє зробити серйозний крок на шляху переходу від пізнавальної до прагматичної моделі освіти й сприяє рішенню проблем створення посібників нового покоління, що дають можливість:

– збільшити кількість користувачів;
– підвищити наочність представлення матеріалу;
– використовувати електронний посібник тривалий час;
– звести до мінімуму витрати на пошук і підбір літератури;
– здійснювати контроль отриманих знань.

Електронний навчальний курс містить текстову й графічну інформацію, відео та аудіо матеріали, вправи, практикуми. Високий ступінь наочності подання навчального матеріалу – одна з найсильніших сторін електронних навчальних матеріалів. Поєднуючи в собі різні способи передачі знань, електронний навчальний контент забезпечує прояв учнями всіх видів навчальної активності. Це значно покращує розуміння навчального матеріалу й якість навчання.

Отже, підсумовуючи проведені дослідження, можна стверджувати, що проектування дистанційного курсу складається з аналізу, розробки, перевірки, оцінки, корекції.

Погоджуємося з думкою науковців, що в електронному навчальному курсі слід дотримуватися ієрархії впорядкованої системи цілей навчання Б. Блума: оцінка, синтез, аналіз, застосування, розуміння, знання.

2.2. Моделі дистанційного навчання

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі дозволяє реалізувати сучасну концепцію освіти, яка базується на особистісно зорієнтованому і проблемному навчанні. Найбільш реалізовано потенціал ІКТ у дистанційному навчанні [21].

На думку А. Н. Богомолова (2008), «основу навчального процесу за дистанційною формою навчання складає цілеспрямоване, інтенсивне навчання учнів, яке контролюється й може відбуватися в будь-якому місці за індивідуальною траєкторією навчання, маючи комплект спеціальних засобів навчання й можливість контакту з індивідуальним тьютором, наставником» [25].

Слід зазначити, що, навчаючись дистанційно, учень перебуває в так званому «персональному навчальному середовищі». Єдиної точки зору щодо змісту поняття «персональне навчальне середовище» на сьогодні ще не встановлено.

У монографії О. О. Андрєєва «Педагогічні аспекти дистанційного навчання» (2013) наголошується, що ПНС – «власне інформаційне середовище, яке будує навколо себе людина з метою задоволення власних навчальних потреб (досягнення відповідних навчальних цілей), а інструменти Web 2.0 в цьому аспекті, виступають лише одним з допоміжних засобів організації власного інформаційного середовища. Термін «персональне», перш за все, означає, що навчальні цілі в кожної людини свої власні («персональні»), значить й інформаційне середовище стосовно навчальних цілей – теж буде персональне» [162, с. 55-66].

Незважаючи на те, що організаційна складова дистанційної освіти реалізується по-різному, здійснюється вибір моделей, які будуть застосовуватися.

Проведемо аналіз моделей дистанційного навчання, які використовуються в навчальних закладах. А. В. Хуторський виділяє п’ять основних типів моделей дистанційного навчання [228]:

1. Школа-інтернет. Дистанційне навчання виконує додаткову інформаційну функцію. Учитель спрямовує учнів на здобуття знань засобами інтернету.

2. Школа-інтернет-школа. Така модель навчання є додатковою до базової й охоплює учнів і вчителів двох чи більше шкіл, які беруть участь у спільних дистанційних проектах.

3. Учень-інтернет-учитель. Дистанційне навчання частково замінює очне. З учнем безперервно або частково працює віддалений від нього вчитель. Навчальний клас складається з очних та дистанційних учнів. Заняття проводяться дистанційно, в режимі додаткової освіти й мають на меті поглиблене вивчення предмету з базового компоненту шкільної освіти. Дистанційне навчання такого типу класифікується як додаткове до очного навчання. Може бути варіант навчання одним учителем учнів різних шкіл. Звернемо увагу на те, що в вищерозглянутих моделях ідеться про отримання додаткової освіти в дистанційній формі.

4. Учень-інтернет-центр. Учні навчаються в дистанційному центрі, який має додаткові можливості для розкриття творчої індивідуальності. Одним із варіантів є дистанційне навчання (тобто здобуття знань на відстані, без допомоги вчителя). Дистанційна освіта є основною або максимально наближеною до очного навчання. У даному випадку змінюються мета, зміст, форми, критерії оцінювання.

5. Учень-інтернет-декілька дистанційних шкіл. Дистанційне навчання виконує функцію розподіленої в просторі й часі освіти. Учень навчається не в одній очній чи дистанційній школі, а в декількох. Школа трансформується в персональний освітній центр. Учень може обрати декілька предметів для поглибленого вивчення, координаторами в такому випадку будуть батьки. Така модель є гнучкою й дозволяє враховувати індивідуальні особливості дитини. Відповідно, всім типам дистанційного навчання притаманні мета, зміст,

організаційна структура, форми й методи навчання, система діагностики й оцінки результатів, тобто вибудовується дидактична система [229].

Є. С. Полат пропонує шість моделей ДО, однак звернемо увагу на ті, що стосуються учнів.

Модель 1. За типом екстернату. Така модель призначена для учнів, які не можуть відвідувати навчальний заклад.

Модель 2. Навчання у спеціалізованому освітньому закладі.

Модель 3. Автономні навчальні системи. Навчання проходить за допомогою підсистем засобами телебачення, цифрових ресурсів на CD, додаткових друкованих посібників [171].

В. І. Снєгурова радить до використання такі моделі дистанційного навчання: дистанційне вивчення шкільних предметів, ДН з усіх предметів без взаємодії з учителем, ДН з усіх предметів в режимі асинхронної взаємодії, ДН з усіх предметів на основі синхронних індивідуальних консультацій, ДН з усіх предметів у режимі змішаної синхронної та асинхронної взаємодії, ДН з усіх предметів у режимі синхронної взаємодії [200].

Аналіз проведених моделей дистанційного навчання свідчить про можливість модифікації форм дистанційного навчання, вибір яких залежить від мети, завдань навчання, кадрового, матеріально-технічного забезпечення тощо.

У процесі дослідження ми опиралися на моделі, які стосуються взаємодії вчителя та учня. Поділяємо думку С. М. Дерби, яка пропонує такі різновиди дистанційної форми навчання: дистанційна форма навчання в чистому вигляді, дистанційно-очна форма навчання (учень вивчає предмет у школі та має можливість додатково вивчати його дистанційно), класно-дистанційна форма (учні одного класу однієї школи вивчають предмет у дистанційній формі, що зменшує кількість очних уроків), дистанційна форма з учителем-куратором (навчання учнів на відстані, але є учитель, який пояснює через сторінки курсу, відповідає на питання учнів, консультує їх, перевіряє творчі роботи) [56, 322-326].

Відбувається інтеграція очних і дистанційних форм навчання, що дозволяє найбільш ефективно поглибити знання учнів із певного предмету, ліквідувати прогалини в їхніх знаннях. С. Г. Литвинова пропонує такі моделі дистанційного навчання, як класичні, модифіковані, інноваційні (Рис.2.2.1) [129].

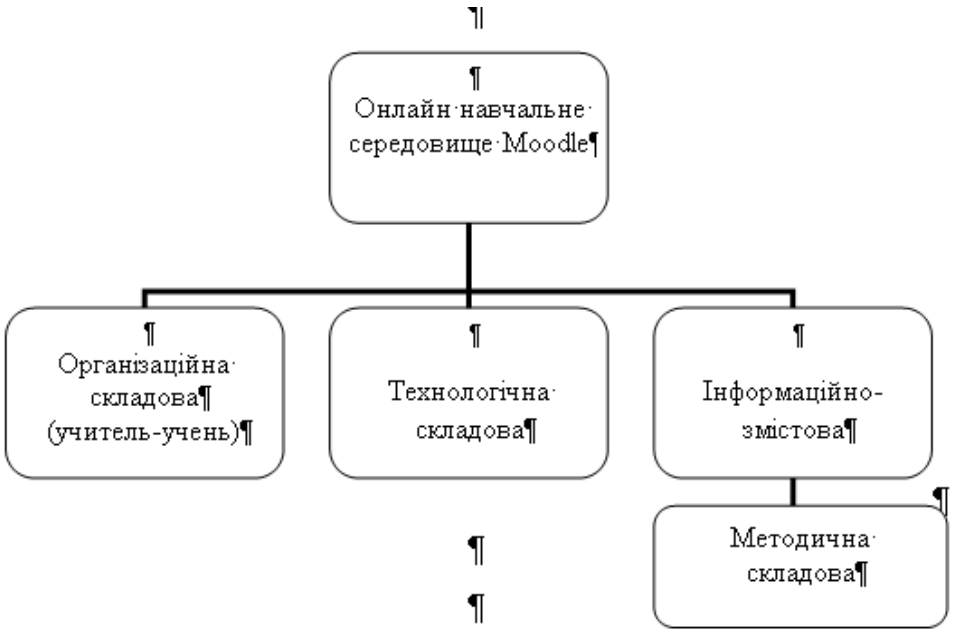

Рис.2.2.1. Модель онлайн навчального середовища вчителя-предметника

1. Відкрита освіта + клас. Модель передбачає використання традиційного друкованого матеріалу, інших засобів навчання (відеозаписи, звукозаписи), які повинні забезпечити учню можливість здобуття знань за індивідуальним планом, використовуючи при цьому за потреби інтерактивні телекомунікаційні технології.

2. Розподілений клас. Ця модель будується на організації навчального процесу в режимі реального часу. Заняття ведеться з групою учнів класу одночасно з «віддаленими» школярами за допомогою інтерактивних телекомунікацій, відеоконференцій. Використання даної моделі припускає, що учні збираються в призначений час перед своїми комп’ютерами або в аудиторії засобами скайп-технології, вебінарів [129, с. 19].

3. *Модифіковані* моделі включають інтерактивне телебачення, мережне навчання й кейс-технології, інтеграцію очних і дистанційних форм навчання.

Інноваційні – online-інтерактивне навчальне середовище. Інноваційна модель дистанційного навчання передбачає навчання учнів на дистанційному курсі.

Таблиця 2.2.1

Моделі дистанційної освіти

Моделі дистанційної освіти		
Класичні	Модифіковані	Інноваційні
Самостійна робота учнів	Інтерактивне телебачення	Навчання учнів у дистанційному курсі
Розподільний клас	Мережне навчання й кейс-технології	
Відкрита освіта + клас	Інтеграція очних і дистанційних форм навчання	

У ході проведення експерименту використано таку модель дистанційного навчання (Рис.2.2.2), яка враховує взаємодію всіх суб'єктів, що забезпечують навчальний процес.

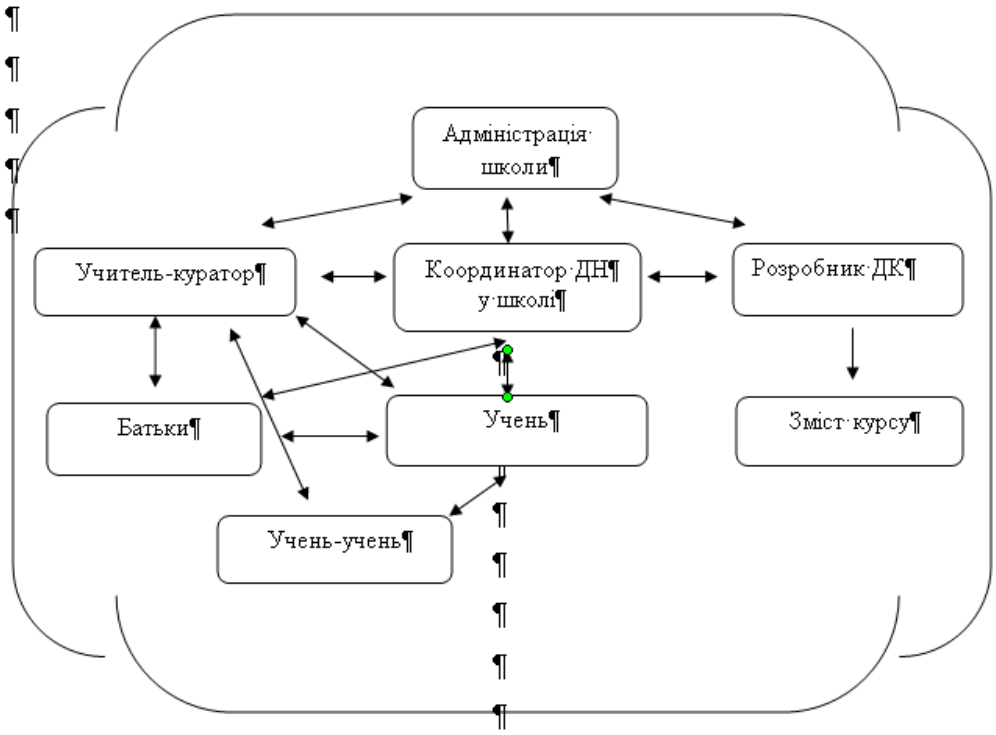

Рис.2.2.2. Модель дистанційного навчання, використана в ході дослідження

Модель спілкування, у якій учні можуть взаємодіяти з учителем, іншими учнями сприяє соціалізації школяра, допомагає в отриманні знань (Таблиця 2.2.2).

Таблиця 2.2.2

Моделі дистанційного навчання

Дистанційне вивчення шкільних предметів	ДН з усіх предметів без взаємодії з учителем	ДН з усіх предметів у режимі асинхронної взаємодії	ДН з усіх предметів на основі синхронних індивідуальних консультацій	ДН з усіх предметів у режимі змішаної синхронної й асинхронної взаємодії	ДН з усіх предметів у режимі синхронної взаємодії
Частково дистанційне навчання, коли частина предметів вивчається традиційно, частина - дистанційно	ДН з окремих предметів без взаємодії з учителем	ДН з окремих предметів у режимі асинхронної взаємодії	ДН з окремих предметів на основі синхронних індивідуальних консультацій	ДН з окремих предметів у режимі змішаної синхронної й асинхронної взаємодії	ДН з окремих предметів у режимі синхронної взаємодії
Отримання додаткового дистанційного навчання	Отримання додаткової дистанційної освіти без взаємодії	Отримання додаткової дистанційної освіти без взаємодії в режимі асинхронної взаємодії	Отримання додаткової дистанційної освіти без взаємодії на основі синхронних індивідуальних консультацій	Отримання додаткової дистанційної освіти без взаємодії змішаної синхронної й асинхронної взаємодії	Отримання додаткової дистанційної освіти без взаємодії в режимі синхронної взаємодії

Заслуговує на увагу так зване «змішане навчання», що близьке за своїм значенням до класно-дистанційної форми. Змішана модель навчання – це модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів у класичному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного ДН [115]. Практикується для проведення уроків, факультативних занять, у самостійній роботі учнів. Тобто, змішане навчання успадковує переваги дистанційного навчання й виключає його недоліки.

Ураховуючи власний досвід, стверджуємо, що для учнів 8-9-их класів активно використовується дистанційно-очна та дистанційна форма навчання з учителем-куратором, що є найбільш оптимальною для дітей 13-14 років. Ми розглянули декілька основних моделей дистанційного навчання, а вже їхня модифікація надає можливість пристосовувати до навчання у визначеному навчальному закладі. Кожна з освітніх моделей дистанційного навчання дозволяє виконати поставлені завдання, а їхня інтеграція допомагає навчальному закладу обрати власний варіант ДН залежно від матеріально-технічного, кадрового забезпечення.

Суттєвими характеристиками моделей, що розглядалися, є взаємодія вчителя та учня, спілкування через мережу інтернет, очні та онлайн-консультації, використання дистанційної платформи для навчання. Відмінністю в моделях дистанційного навчання може бути синхронність чи асинхронність виконання завдань, використання різних додаткових матеріалів, цифрових ресурсів, соціальних сервісів, блогів. Організація дистанційної навчальної діяльності, графік виконання завдань у дистанційному курсі в кожній із моделей навчання є різною. Це лише основні моделі ДН, їх варіантів може бути значно більше. Однак особливістю такої форми навчання є застосування особистісно зорієнтованого підходу до учнів та інтеграція педагогічних технологій навчання.

Розглянемо класно-дистанційну модель дистанційного навчання та використання інтерактивних технологій на уроці. Навчання відбувається дистанційно, вчитель виконує роль консультанта, перевіряє письмові, творчі роботи за потребою. Звертаємо увагу на те, що вибір методів при цьому має важливе значення для досягнення бажаних результатів. Обов’язковим виконанням є дотримання вимог щодо вікових особливостей учнів, визначення кількості учнів у групах та рівня володіння навичками роботи на комп’ютері.

Інструкція учням для виконання модулів полегшить їхнє навчання, навчить орієнтуватися на сторінці курсу.

На нашу думку, прикладами застосування інтерактивних технологій на сторінках курсу можуть бути такі:

1. Створення емоційного фону уроку.

Застосування методу «Бажано. Обов'язково. Не можна» буде доречним на початку уроку, під час організації класу (групи) до роботи. Такий метод дозволяє виробити правила роботи, ознайомитися з алгоритмом роботи на очно-дистанційному уроці. Учитель розподіляє клас на 3 групи, дає аркуші паперу, учні самостійно формулюють правила. Наприклад: на уроці можна «бути активним», не можна «перебивати, не слухати тощо, обов'язково «виконати усі завдання» тощо. Протягом уроку вчитель повертається до правил, учні контролюють один одного, слідкують за виконанням правил. Як варіант, пропонуємо методичні прийоми «Спільна угода», «Активне слухання» (за умови дистанційно-очного уроку).

На сторінці курсу можна розробити правила спілкування й розмістити їх в організаційному модулі.

2. Метод «Інтерв'ю» використовують для знайомства з класом під час проведення першого уроку. Така робота відбувається в парах: учні визначаються, хто дає інтерв'ю, продумують такі запитання, щоб максимально дізнатись один про одного. Потім школярі міняються місцями. Як варіанти таких методів – «Монетка», «Іграшка», «Рефлексія» [173].

3. Інтерактивні методи і прийоми на етапі засвоєння нових знань.

На кожному етапі уроку обираються такі методи, які б дозволили учням за короткий час опрацювати максимум матеріалу. Базовим прийомом є робота в малих групах. Найбільш доцільним буде робота в групах по 4-5 учнів у кожній.

Інтерактивний метод «Ажурна пилка» якраз дозволяє школярам опрацювати навчальний матеріал на уроці, занятті факультативу. Для використання такого виду роботи вчитель готує індивідуальні теки для учнів із зібраними матеріали до

теми, яка вивчається. Кожна група учнів повинна відібрати найбільш вагомий матеріал, синтезувати його.

Вид діяльності в системі Moodle «Завдання» дозволить відправити вчителю відповідь окремим файлом. Такі об'єднання учнів можуть працювати протягом багатьох уроків. У класі створюють групу «експертів», яка аналізуватиме дібраний матеріал, мотивуватиме правильність вибору. Творче об'єднання учнів під назвою «Домашні» відбирають матеріал, формують відповідь. Якщо таку роботу проводити постійно, групи будуть сталими, темп роботи значно прискориться. Коли принцип навчання буде зрозумілим, можна змінити принцип поділу класу; учасникам нових мікрогруп надати інші повноваження, тобто адаптувати метод залежно від умінь, знань учнів.

У ході опрацювання матеріалу з теми кожне об'єднання учнів може створити вікі-сторінки. Елемент вікі дозволяє учням спільно працювати над документом, постійно доповнювати його новою інформацією. Таким чином, усі учні класу створять нові вікі-сторінки термінів, понять, які були новими чи маловідомими під час роботи з індивідуальними теками тощо.

Серед інтерактивних методів, які доречно використовувати, – «Керована лекція», «Коло ідей». Зазвичай, обирається один метод для застосування на уроці, оскільки така діяльність потребує багато часу.

Аналізуючи інтерактивні технології та можливість їх застосування в дистанційно-очній формі навчання, можна стверджувати, що більшість методів адаптована до електронних курсів. Для інших форм ДН можуть бути такі варіанти інтерактивних методів, як лекція, завдання, створення вікі-сторінок тощо.

Розглянемо дистанційну форму навчання з учителем-куратором.

Інтерактивний метод «Знайомство» буде доречним для першого заняття в модулі, дозволить мотивувати учнів до навчання, сприятиме знайомству учасників електронного курсу. Такий метод вимагає синхронного режиму роботи. Під час дистанційного навчання бажано вказати час виконання завдань у

синхронному режимі, адже більшість запитань якраз припадає на перші заняття, коли ще недостатньо організовано роботу з учнями.

Пропонуємо декілька варіантів.

Варіант 1. Розкажи про себе, заповни персональну сторінку учасника.

Варіант 2. Створи власну презентацію, розкажи про свої захоплення, вподобання.

Варіант 3. Напиши про себе в чаті (обсяг 3-5 речень).

Учитель першим подає приклад, розповідає про себе, дистанційний курс, його мету, завдання. Бажано створити невелику, але змістовну презентацію. Учні повинні бути впевнені, що з ними займається кваліфікований спеціаліст, який вчасно прийде на допомогу.

Проаналізуємо використання інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному курсі. Питанням використання мультимедійних засобів займалися В. Ю. Биков [18], Н. М. Болюбаш [27], Р. С. Гуревич [52], М. І. Жалдак [67], О. А. Кучерук [121], Н. В. Морзе [143], Є. С. Полат [171], О. О. Рафальська [183] та інші. Недостатньо вивченою залишається проблема використання нових технологій у процесі дистанційного навчання.

Поняття «мультимедіа» в освіті означає інтегроване використання аудіо, відео, графіки, анімації для презентації різних елементів дистанційного курсу. Мультимедійні засоби можуть бути використані на уроках на автономному персональному комп’ютері, на CD ROM, а також доступні через web-сторінки. У дистанційному навчанні переважає самостійне опрацювання матеріалів і ресурсів курсу, однак має місце і взаємодія з іншими учасниками начального процесу (учнями, тьюторами). Дистанційне навчання може бути асинхронним або синхронним, і в залежності від вибору його форми проходить вибір комунікаційних технологій для забезпечення онлайн-навчання. Асинхронне навчання забезпечує електронна пошта, комп’ютерні конференції. Під час синхронного навчання учні навчаються одночасно, як правило, за попередньо

складеним планом занять. До такого виду навчання відносимо відеоконференції, навчальні об’єктно-орієнтовані середовища (Moodle, MOOS), які розраховані на велику кількість користувачів.

Мультимедійні технології в навчанні поділяють на апаратні та програмні [33].

Апаратні – ті, що забезпечують технічну сторону навчання: принтер, сканер, відео-, вебкамера, мультимедійний проектор. Єдина мережа у класі дозволяє більш ефективно використовувати наявні інформаційні, технічні ресурси. Аудіо-, відеозасоби, програми для створення відеороликів урізноманітнюють не тільки уроки, а й позакласні заходи.

До програмних засобів відносимо використання пошукових систем мережі інтернет, електронних підручників, довідників, енциклопедій. Застосування мультимедійних технологій у дистанційному навчанні дозволяє вчителю використовувати матеріали з різних інформаційних джерел, групувати їх на власний розсуд. Під час підготовки домашніх завдань, виконанні практичних, контрольних робіт учні мають змогу:

– знаходити потрібну інформацію через використання браузерів типу Internet Explorer, Mozilla Firefox;

– користуватися різними видами словників: фразеологічним, лексичним, тлумачним, синонімів, антонімів, омонімів, паронімів тощо;

– спілкуватись онлайн з учителем не тільки в середовищі Moodle в чаті, скайпі, а й електронною поштою.

Застосування мультимедійних технологій на уроках значно підвищує пізнавальну активність учнів, особливо, якщо вчитель використовує звук, відео, анімацію, панорамне зображення тощо. Ефективно проходять уроки та виховні заходи на основі краєзнавчого матеріалу, з проведенням віртуальних екскурсій.

Учитель може запланувати такі спільні види діяльності, як робота з презентаціями в PowerPoint, веб-тури для подорожі веб-сайтами. Практика

показує, що використання мультимедійних технологій забезпечує ефективне вивчення предмету, підвищує мотивацію до навчання.

Дослідження проблеми застосування моделей дистанційного навчання дозволяє зробити висновок, що автори обирають різні підходи до їхньої класифікації.

Під час дистанційного навчання вчитель може використовувати методи навчання, будувати індивідуальну траєкторію як для групи, так і для однієї дитини. Переваги навчання в асинхронному режимі забезпечують можливість учнів використати максимум додаткової літератури, переглянути відеоматеріали, прослухати аудіозаписи. Учитель може конструювати різні типи уроків із використанням форм дистанційного навчання та застосовувати ті технології навчання, які будуть доречними на уроках.

На сьогодні освітніх моделей ДН існує вже чимало, але найбільш вдалими для учнів є модифіковані (очні й дистанційні форми). Учитель обирає відповідну модель, ставить мету, відбирає форми й методи роботи, консультує, оцінює діяльність учнів, підтримує взаємозв’язок протягом усього періоду навчання. Активне застосування дистанційних форм навчання та інших технічних засобів навчання стає невід’ємною частиною нового етапу розвитку освіти.

Таким чином, моделі, запропоновані науковцями, задовольняють освітні потреби учнів, дають змогу реалізувати значну частину завдань при здобутті додаткових знань. Однак виникають питання проектування методичної системи для виконання освітніх завдань у різних моделях.

Для ефективного впровадження форм дистанційного навчання в освітній процес загальноосвітніх навчальних закладів необхідно провести апробацію дистанційних курсів з української мови та виробити методичні рекомендації щодо навчання учнів на відстані.

2.3. Типи та структура онлайн-уроків, занять факультативів, курсів за вибором на дистанційній платформі Moodle

Типології уроків присвячено багато наукових праць, однак ця проблема і сьогодні викликає дискусії в сучасній дидактиці.

Урок української мови проводиться із залученням новітніх інформаційних технологій, тому виникла потреба в дослідженні типів та структури онлайн-уроків із використанням дистанційних курсів.

За тлумачним словником урок – «завдання, навчальна робота, які даються учневі для підготовки до наступного заняття» [195]. Він є ключовим компонентом класно-урочної форми навчання.

Ученими (Г. В. Ситар, Є. М. Смирнова-Трибульська) запропоновано визначення дистанційного (електронного) уроку для студентів вищих навчальних закладів [193, с. 40-46]. Орієнтуючись на їхнє трактування, пропонуємо онлайн-уроком називати основну структурну одиницю дистанційного курсу, яка містить у собі навчальний матеріал і дозволяє управляти навчальною діяльністю учнів.

У процесі використання дистанційних курсів зазнає певної модифікації й сам урок, як «визначена в часі частина навчального процесу», а заняття в дистанційному навчанні відбувається опосередковано, у зручний для учня час. Зазначимо, що це є однією з основних відмінностей традиційної форми навчання від дистанційної. Поділяємо думку Г. В. Ситар, що «урок є керованою структурою, у межах якої навчальний матеріал розбивається на частини, його засвоєння контролюється питаннями (тестовими завданнями), правильні відповіді на які є обов’язковою умовою для переходу до наступної частини уроку та наступних тем курсу» [192].

Для ефективного впровадження дистанційної форми навчання у загальноосвітньому закладі необхідно вирішити певні завдання: створити умови для дистанційного навчання учнів 8-9-их класів на уроках української мови в

синхронному та асинхронному режимах, розробити структуру уроку під час синхронної роботи в мережі інтернет, виробити методичні рекомендації для вчителів щодо організації дистанційного навчання учнів та контролю за їхньою діяльністю.

У середній школі традиційними стали типи та структури уроків О. М. Біляєва [17], В. О. Онищука [159], К. М. Плиско [169], С. О. Карамана [85], М. І. Пентилюк [167]. О. М. Біляєв виділяє такі основні типи уроків мови, як вивчення нового матеріалу, закріплення вивченого, перевірки й обліку набутих знань, умінь і навичок, аналізу контрольних робіт, узагальнення й систематизації вивченого, повторення теми, розділу (Таблиця 2.3.1).

Таблиця 2.3.1. Структура уроків різних типів (за О. М. Біляєвим)

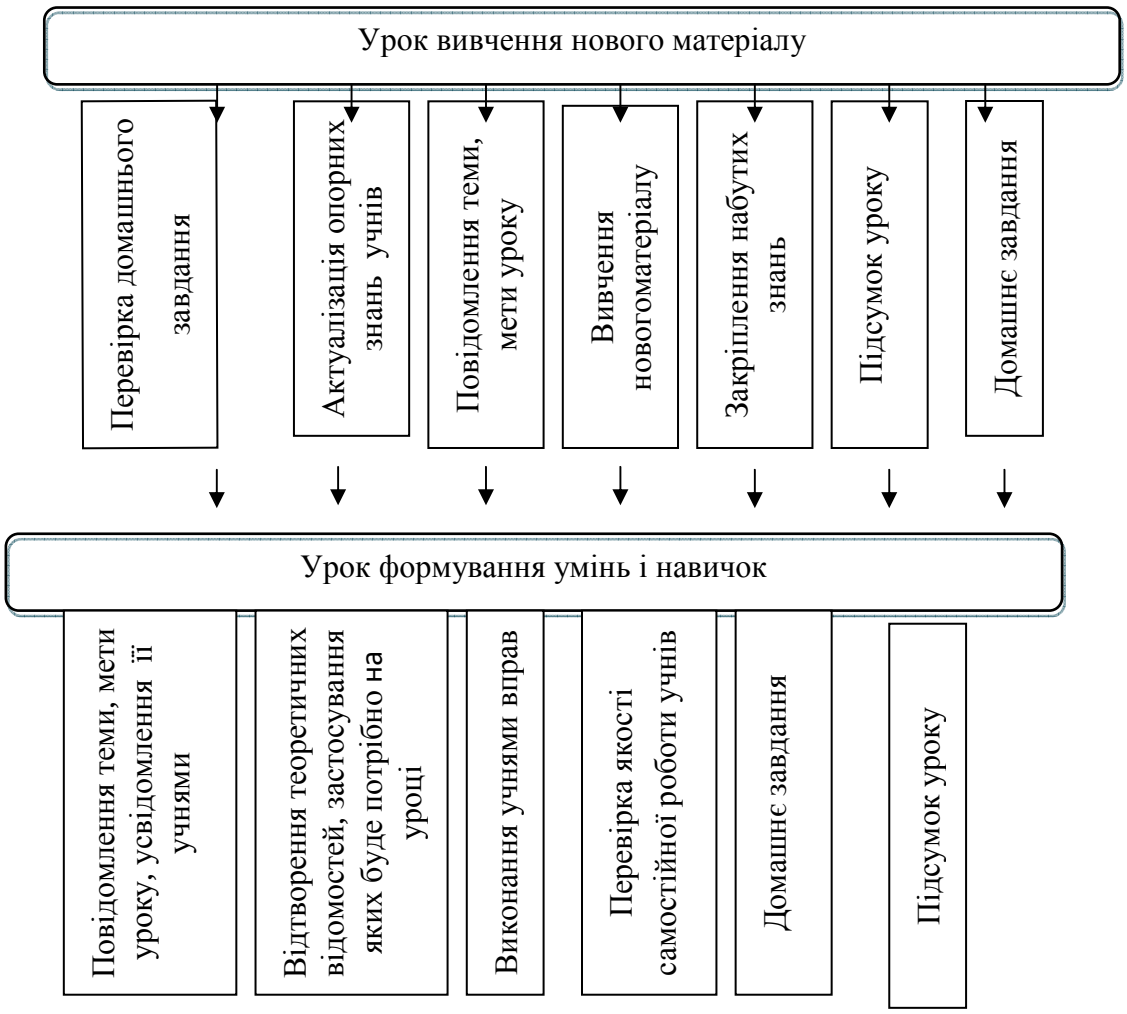

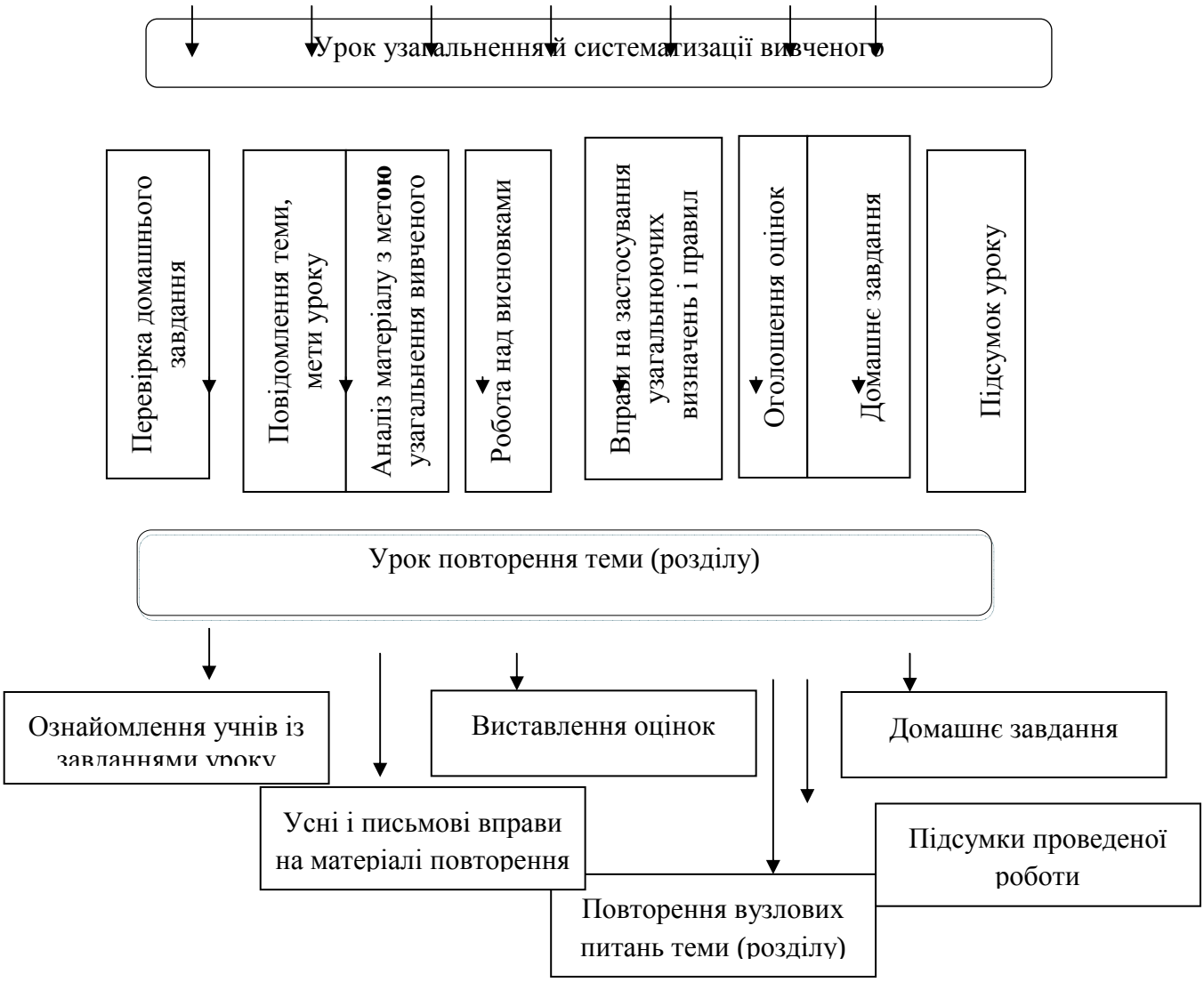

Перенес. табл. 2.3.1

Розвиток сучасної освіти, активне впровадження в освітній процес електронного навчання потребує нових підходів до визначення типів та структури уроків залежно від поставленої мети.

К. М. Плиско пропонує «…виділяти типи уроків за метою організації, тобто залежно від того, для чого вони організовуються – для вивчення нової інформації, закріплення чи застосування її» [169].

С. О. Караман наголошує на тому, що треба розглядати типи уроків як цілісну систему, типи та структура уроків відносяться до змінної категорії, які

змінюються залежно від розвитку суспільства в цілому та напрямів освіти [85]. Поділяємо думку науковця, оскільки таке твердження дозволяє нам припуститися думки, що структура уроків є змінною, а тому може бути адаптована до застосування нових педагогічних технологій, у тому числі й дистанційної.

Розглянемо основні етапи уроку як основу для занять факультативів, спецкурсів та їхню можливу реалізацію в дистанційному навчанні засобами системи Moodle.

Кожен тип уроку має властиву тільки йому структуру, тому здійснюємо його проектування за допомогою навчальних ресурсів (веб-сторінка, тест, URL-адреса тощо) відповідно до мети та завдань.

Порівняння варіантів структури одного типу уроку, пропонованих лінгводидактами, засвідчує, що всі вони мають дидактичну основу й відповідають психологічним особливостям навчального процесу пізнання.

Проведемо порівняльний аналіз застосування структури уроків за класифікацією О. М. Біляєва під час дистанційно-очних уроків української мови. Структуру уроку вивчення нового матеріалу подано в таблиці 2.3.2.

Таблиця 2.3.2

Тип уроку: «Урок вивчення нового матеріалу»

Структура уроку за класифікацією О. М. Біляєва	Структура дистанційно-очного уроку на платформі Moodle та використання навчальних ресурсів Moodle
1. Перевірка вивченого	1. «Завдання», «Тест»
2. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок	2. Опитування онлайн
3. Повідомлення теми й мети уроку	3. Навчальний ресурс «Нотатка»
4. Вивчення нового матеріалу	4.Навчальні ресурси «Веб-сторінка», «Книга»
5. Закріплення набутих знань	5. «Завдання», «Тест»
6. Підсумки уроку	6. Веб-сторінка з питаннями для самоконтролю, інтерактивні ігри
7. Завдання додому, підготовка до його виконання	7.«Завдання», «URL-адреса» (інструктаж до виконання)

Навчальні ресурси, використані під час проведення різних типів уроків змінюються залежно від їхньої мети, завдань [161]. Дидактичні засоби Moodle мають широкий діапазон надання інформації учням [246, с. 21-27]. Пропонуємо орієнтовну структуру інших типів уроків із застосуванням навчальних ресурсів.

Таблиця 2.3.3

Тип уроку: «Урок формування умінь і навичок»

Структура уроку за класифікацією О. М. Біляєва	Структура дистанційно-очного уроку на платформі Moodle
1. Повідомлення мети майбутньої роботи, усвідомлення її учнями	1. Навчальний ресурс «Нотатка»
2. Відтворення теоретичних відомостей, застосування яких буде потрібним на уроці	2. Веб-сторінка (теорія, таблиці, опорні схеми), «Книга» (містить декілька розділів з даної теми)
3. Виконання учнями вправ	3. «Завдання» (практичні вправи, творчі завдання). Веб-сторінка (робота з текстом)
4. Перевірка якості самостійної роботи учнів	4. Відповідь «Один файл».
5. Завдання додому (для роботи над подальшим закріпленням знань, формуванням умінь і навичок)	5. «Тест», «URL-адреса»
6. Підведення підсумків уроку	6. Анкетування

Урок формування умінь і навичок має на меті навчити учнів користуватися поданими матеріалами, переглядати їх у будь-який час. Наприклад, у ресурсі «Книга» розміщено декілька розділів з теми, що вивчається. Така форма зберігання основної інформації є зручною для школярів. Варіювати види навчальних ресурсів можна під час проведення уроку повтрення, як показано в таблиці 2.3.4.

Таблиця 2.3.4

Тип уроку: «Урок повторення»

Структура уроку за класифікацією О. М. Біляєва	Структура дистанційно-очного уроку на платформі Moodle
1. Ознайомлення учнів із завданням уроку	1. Навчальний ресурс «Нотатка»

2. Повторення вузлових питань розділу (зв'язні відповіді учнів)	2. Інтерактивний метод «Мікрофон», робота в парах, групах
3. Усні й письмові вправи на матеріалі повторення	3. Навчальний ресурс «Завдання», тест «Есе»
4. Підсумки проведеної роботи	4. «Форум», «Чат»
5. Виставлення оцінок	5. «Тест»
6. Завдання додому	6. «Завдання», відповідь «Один файл», «URL-адреса»

Продовження табл. 2.3.4

Під час дистанційно-очних уроків пропонуємо поєднувати інтерактивні методи, роботу в парах, групах. Бажано використовувати групову роботу онлайн (складання проекту на зазначену тему, підготовка презентації, створення вікі-сторінок тощо).

Урок узагальнення й систематизації знань допоможе визначити рівень засвоєння навчального матеріалу. За результатами уроку учень разом з учителем має можливість визначити індивідуальну траєкторію для навчання. У таблиці 2.3.5 показано, що на дистанційно-очному уроці доцільно використовувати додаткові веб-ресурси, опорні схеми, інтерактивні вправи.

Таблиця 2.3.5

Тип уроку: «Урок узагальнення й систематизації вивченого»

Структура уроку за класифікацією О. М. Біляєва	Структура дистанційно-очного уроку на платформі Moodle
1. Перевірка домашнього завдання	1. «Завдання», відповідь «Один файл»
2. Повідомлення мети уроку	2. Навчальний ресурс «Нотатка» , «URL-адреса»
3. Аналіз матеріалу з метою узагальнення вивченого	3. Веб-сторінка (теорія, таблиці, схеми), «Книга», «Завдання»
4. Робота над висновком	4. Робота з опорними схемами. Відповідь «Один файл»
5. Вправи на застосування узагальнювальних визначень і правил	5. Інтерактивні вправи із застосуванням мультимедійних технологій
6. Оголошення вчителем оцінок	6. Журнал оцінок на сторінці курсу
7. Завдання додому (з інструктажем)	7. «URL-адреса» (з використанням додаткової літератури, словників тощо)
8. Підсумки уроку	8. Рейтинг успішності (анкетування). Визначення індивідуальної траєкторії навчання

У таблиці 2.3.6 показано орієнтовний варіант тип уроку «Контрольна робота».

Таблиця 2.3.6

Тип уроку: «Урок контрольної роботи»

Структура уроку за класифікацією О. М. Біляєва	Структура дистанційно-очного уроку на платформі Moodle
1. Повідомлення перевірки та способів її проведення	1. Інструкція для учнів. Навчальний ресурс «Веб-сторінка»
2. Усна перевірка знань учнів (фронтально)	2. Інтерактивні вправа «Мозковий штурм»
3. Самостійне виконання учнями контрольної роботи	3. Навчальний ресурс «Тест» з урахуванням часу та встановлення кількості спроб
4. Відповіді вчителя на запитання учнів	4. Результати виконання тесту. Перегляд журналу оцінок та їх виставлення до щоденників учнів
5. Підведення підсумків уроку	5. Застосування ресурсів «Форум»,«Чат». Продумування питань у форумі
6. Завдання додому	6. Робота над помилками у робочому зошиті за результатами тесту

За результатами уроку доцільно проводити чат-обговорення з учнями. Учитель має записувати хід бесіди в чаті, адже на питання, поставлені учнями, бажано дати відповідь відразу.

Наступний тип уроку – урок аналізу контрольної роботи (Таблиця 2.3.7).

Таблиця 2.3.7

Тип уроку «Урок аналізу контрольної роботи»

Структура уроку за класифікацією О. М. Біляєва	Структура дистанційно-очного уроку на платформі Moodle
1. Вступне слово вчителя	1. Кількісний і якісний аналіз виконаної роботи. Визначення типових помилок
2. Бесіда про характер недоліків і помилок та робота над ними	2. Навчальний ресурс «URL-адреса» для вивчення необхідних правил. Самостійна робота за таблицею
3. Підведення підсумків роботи	3. Відповіді учнів. Оцінювання.
4. Завдання додому	4. Складання опорних таблиць з тем, на які допущено помилки. Відповідь «Файл»

У дистанційному навчанні контрольна робота виконується переважно у вигляді тесту. Однак дистанційно-очна форма дозволяє поєднати різні способи перевірки знань учнів (тестові завдання та творча робота). Пропонуємо роботу над помилками, допущеними в тесті виконувати в робочому зошиті. На нашу думку, доречним буде робота учнів за таблицею 2.3.8.

Таблиця 2.3.8

Робота над помилками в дистанційному курсі

Навчальний модуль	Помилка, допущена в тесті	Правило	Приклад
модуль 1	об’єкт	«Вживання апострофа»	сім’я

Отже, на нашу думку, структура уроків за класифікацією О. М. Біляєва зберігається під час підготовки уроків української мови за дистанційно-очною формою навчання. З таблиць, вищезапропонованих видно, що, практично, кожен етап уроку може бути трансформований та адаптований до особливостей дистанційної організації навчального процесу завдяки певним видам навчальної діяльності (ресурсам) на платформі Moodle. Структура уроків є орієнтовною, при цьому зберігаються їхні основні етапи, деякі з них можуть об’єднуватися, змінюватися навчальні ресурси (залежно від типу завдань).

Розглянемо приклад дистанційно-очного уроку української мови у 8 класі з теми: «Односкладні речення з головним членом, співвідносним з підметом. Називні односкладні речення» (Додаток Е). У таблиці 2.3.9 показана орієнтовна структура типу уроку вивчення нового матеріалу, особливістю якого є формування навчальних, комунікаційних, мовленнєвих, інформаційних компетентностей шляхом застосування діяльнісного та особистісно зорієнтованого підходів.

Таблиця 2.3.9

Структура уроку вивчення нового матеріалу на дистанційно-очному уроці

Етапи уроку	Хід уроку. Ресурси Moodle	Форма перевірки виконаних завдань	Додаткові матеріали до уроку: інтернет-ресурси, програми
I. Організація класу до уроку	Сторінка учня на сайті «Школи сучасних знань». Робота за модулем 20	Візуальний перегляд відкриття сторінки учнів	Ознайомлення із технологічною картою уроку
II. Перевірка домашнього завдання	Аналіз контрольної роботи за І семестр у ДК. Сторінка курсу, презентація	Фронтально	Сторінка ДК
III. Актуалізація й корекція опорних знань учнів	Бліц-опитування з теми. Сторінка ДК	Фронтально	Презентація до уроку. Сервіс Calameo
IV Повідомлення теми, мети уроку	Презентація до уроку		Додаткові ресурси (відео)
V. Вивчення нового матеріалу	Модуль діяльності «URL-адреса» дозволяє викладачу додати веб-посилання, як звичайний ресурс курсу	Пояснення вчителя. Теоретичний блок	Модуль 20 (
	Ресурс «Веб-сторінка». Структуровано теоретичний матеріал до уроку	Складання опорних схем за матеріалами ве-сторінки	Ресурси «URL-адреса», тести
VI. Закріплення набутиз знань	Навчання учнів на дистанційному курсі за модулем 20	Журнал оцінок	Тести
	Модуль діяльності «Тест». Вид: «Тест «Есе»	Заслуховування творчої роботи1-2 учнів. Перевірка робіт інших учнів в ручному режимі вчителем	Відеозапис до теми «Зима». Банк тестових завдань у ДК
VII. Підведення підсумків уроку	«Звіт-оцінки-курсу». Індивідуальний звіт-оцінок за урок	Оголошення оцінок, коментар	Журнал оцінок дистанційного курсу
VIII. Повідомлення домашнього завдання	Асинхронний режим. Модуль діяльності: «Завдання зі встановленим терміном виконання»		Індивідуально в ДК у ручному режимі

Організація проведення уроку передбачає вибір дидактичних та методичних матеріалів:

1. Підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням української мови. Українська мова / В. І. Тихоша, С. О. Караман, С. А. Мартос. – Київ, 2012 [212].

2. Плани-конспекти уроків: «Усі уроки української мови у 8 класі. Поглиблене вивчення. ІІ семестр» В. І. Тихоша. – Харків, 2012 [209].

3. Веб-ресурси, онлайн-сервіси:

– платформа дистанційної освіти «Школа сучасних знань» КЗ «ЗОІППО» ЗОР [250];

– дистанційний курс з української мови для 8 класу. Режим доступу: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/course/view.php?id=46 [245];

– сервіс Calameo:http://www.calameo.com/books/0028232618e3f422b3633;

– блог «Дистанційне навчання української мови»: http://shilina-galina.blogspot.com/p/11.html, http://youtu.be/x9ieRStgzb0;

– програма для створення презентацій PowerPoint.

Продуктивність учнів на дистанційному уроці буде вищою, якщо заздалегідь перевірено підключення до мережі інтернет, надано методичні рекомендації для них щодо виконання завдань і відправки відповідей.

Методи, прийоми, використані на уроці: бесіда, пояснення, дослідження-доведення, творче моделювання, навчальний тест, тест-есе, дискусія, інтерактивний метод «Можна. Не можна. Бажано».

На етапі проектування уроку і створення навчальних матеріалів необхідно враховувати психологічні особливості пізнавального процесу учнів, використовувати посилання, вкладені файли, зразки виконання завдань тощо. Н. В. Нікуличева визначає такі ознаки якісного курсу: короткочасність, логічність, послідовність, коректність, ілюстративність, врахування психологічних аспектів [156].

Види вправ, використані на дистанційно-очному уроці (модуль 20).

1. Твір-мініатюра: «Музика в моєму житті». На рис. 2.3.1. бачимо подання результатів відповідей у вигляді файлу. Робота перевірена вчителем у ручному режимі й оцінена. Завдання з відповіддю «Один файл» застосовано в модулі діяльності «Завдання». Можливості такого типу завдань: текст завдання містить посилання на файли, архіви, елементи мультимедіа; відповідь учня приймається у вигляді файлу; оцінювання учнів за 12-бальною шкалою; налаштування часу виконання завдання.

2.

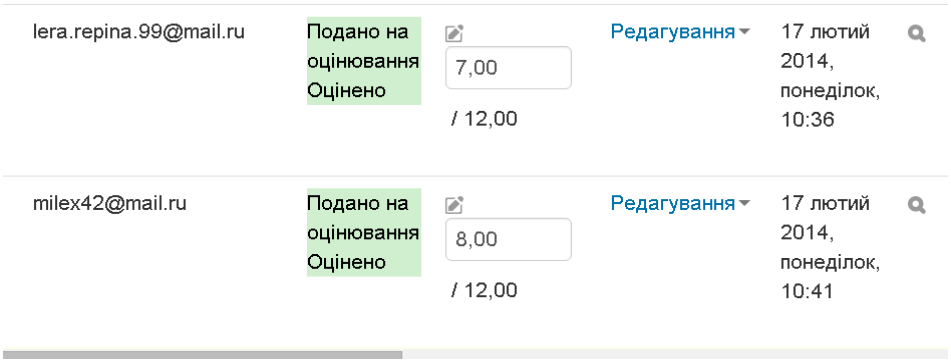

Рис. 2.3.1. Перевірка домашнього твору-мініатюри «Музика в моєму житті»

Для пояснення нового матеріалу використано презентацію за темою уроку, розміщену на Calameo, веб-сторінки з теоретичним матеріалом, таблиці, як показано на рис. 2.3.2. На уроці використано такі навчальні ресурси, як глосарій, URL-адреси, веб-сторінки, тести, нотатки,теки, файли, кожен з яких виконує певні навчальні завдання. Наприклад, викоритсовуючи навчальний ресурс « URL-адреса» є можливість скористатися мережею інтернет, дібрати посилання на україномовні сайти, блоги тощо.

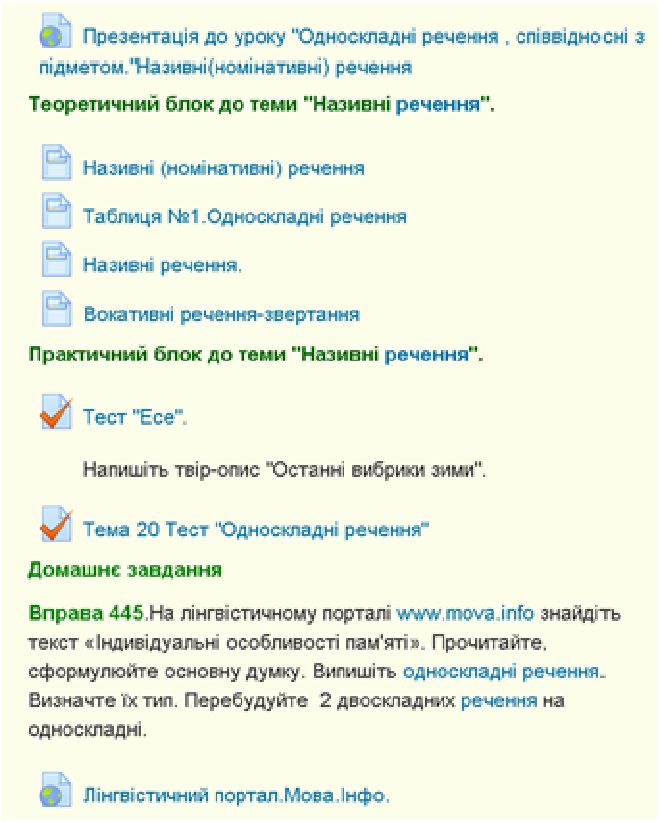

Рис. 2.3.2. Приклад навчального модуля 20

Закріплення знань учнів відбувається шляхом виконання практичного блоку до теми: виконання творчої роботи у вигляді есе, практичних вправ за підручником та тестових завдань.

Домашні завдання, розміщені у підручнику для 8 класу, часто мають спрямування на використання інтернет-джерел. Тому запропоновано виконання вправи 455. На лінгвістичному порталі www.mova.info потрібно було знайти текст «Індивідуальні особливості пам’яті», прочитати його, сформулювати основну думку, виписати односкладні речення, визначити їх вид, перебудувати 2 двоскладних речення на односкладні. Зручним на уроці є те, що на сторінці курсу подано посилання на потрібне інтернет-джерело.

Протягом уроку школярі виконували тести, творчі роботи. За результатами проведеного заняття можна зробити висновок, що мету уроку досягнуто, однак 3 учнів не встигли виконати творче завдання (тест «Есе»), хоч інші види робіт зроблено на достатньому та високому рівнях (Рис. 2.3.3).

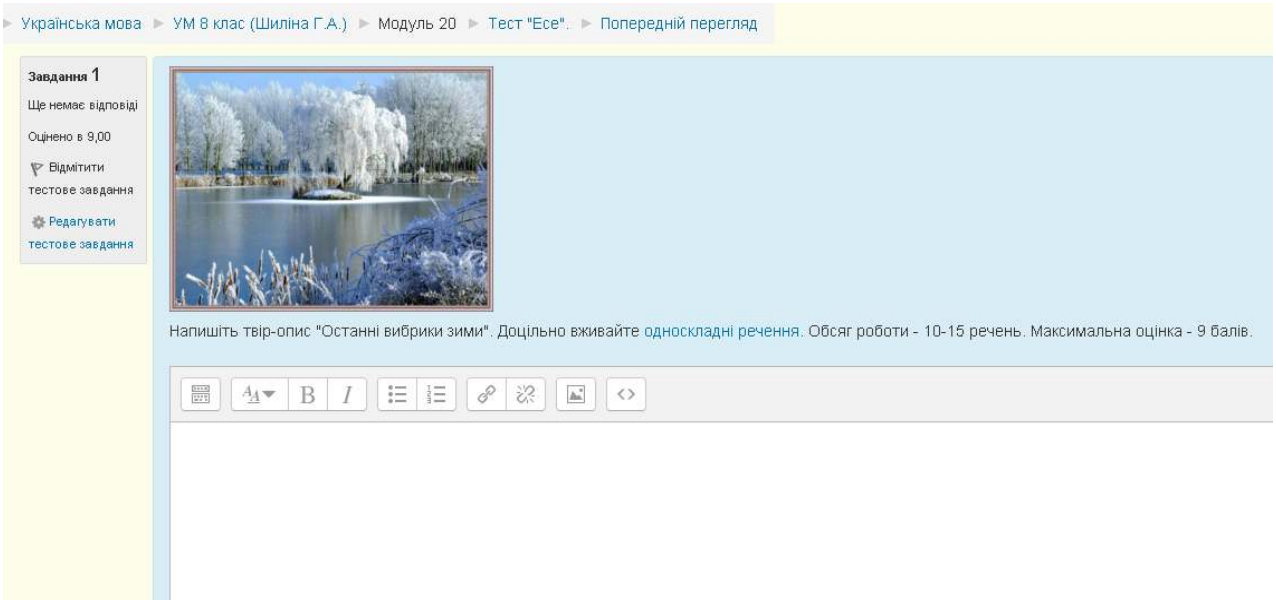

Рис.2.3.3. Приклад завдання твору-мініатюри на тему «Останні вибрики зими»

У такому випадку дистанційно-очна форма навчання надає можливість учням закінчити роботу вдома. Дистанційне навчання дозволяє здійснювати індивідуальний підхід до навчання, орієнтуватися на виконання школярами роботи у зручний час.

Проведений урок показав, що нова форма навчання зацікавила учнів. Усього виконувало завдання 16 учнів (І група). Результати роботи: на низькому рівні – 0; на середньому – 4 (25 %); на достатньому – 8 (50%); на високому – 4 (25 %). Однак, слід зауважити, що не всі учні на однаковому рівні користуються комп’ютером, друкують, виправляють написане. Для цього бажано відвести час для вироблення необхідних навичок.

Проведення уроків в асинхронному та синхронному режимах потребує значної підготовки. Учні переважно працюють самостійно, вчитель виконує роль консультанта.

Перед проведенням уроку, заняття факультативу, спецкурсу з використанням дистанційної технології звертається увага на таке:

1. *Матеріально-технічне забезпечення:*

- комп'ютерний клас, підключення до мережі інтернет;
- мультимедійний екран, акустична система.

2. Рівень оволодіння учнями роботи на ПК:

- моніторинг інформаційної компетентності учнів;
- перевірка готовності до роботи в комп'ютерному класі;
- вироблення практичних навичок роботи в дистанційному курсі;
- онлайн-консультування учнів.

3. Підготовка учнів до роботи в дистанційному курсі:

- створення електронної скриньки вчителя та учнів;
- реєстрація користувачів (учнів та вчителя) на дистанційній платформі;
- розміщення тек із додатковими матеріалами на робочому столі комп'ютера учнів та вчителя.

5. Наявність електронних ресурсів.

6. Розробка технологічної карти уроку (Таблиця 2.3.8).

У ході практичної діяльності щодо використання дистанційних курсів під час навчання української мови в основній школі дійшли висновку, що використання нестандартних підходів до організації та проведення уроків сприяє їх продуктивності, підвищенню рівня знань учнів. Пропонуємо правила проведення дистанційних уроків учителями на сайті «Школа сучасних знань».

1. Дистанційний урок проводиться за заздалегідь складеним розкладом.
2. Початок уроку здійснюється за умови реєстрації вчителя та учнів на платформі ДН; використання можливості для оперативного зв'язку між усіма

суб'єктами ДН (чат, скайп, телефон); розсилання текстового повідомлення на початку уроку в блоці «Обмін повідомленнями» на сайті адміністратора за формою: ім'я учня, урок, дата проведення.

3. Встановлення контакту з дитиною на початку уроку, оголошення плану проведення й завдань, запрошення учня до спілкування у програмах для онлайн-взаємодії, момент завершення заняття також визначається наставником.

4. Упродовж усього уроку, незалежно від вибраної форми його проведення, вчитель знаходиться у класі й доступний у програмі для оперативної онлайн-взаємодії [25].

Розглянемо особливості розробки структури дистанційного уроку, заняття факультативу, спецкурсу.

Модель дистанційного уроку має такі елементи:

1. *Мотиваційний блок.* Мотивація – необхідна складова дистанційного навчання, яка повинна підтримуватися впродовж усього процесу навчання. Велике значення має конкретна мета, яка ставиться перед учнями. Мотивація швидко знижується, якщо рівень поставлених завдань не відповідає підготовці учня.

2. *Інструктивний блок* (інструкції і методичні рекомендації).

3. *Інформаційний блок* (система інформаційного наповнення).

4. *Контрольний блок* (система тестування і контролю).

5. *Комунікативний і консультативний блок* (система інтерактивної взаємодії учасників дистанційного уроку з учителем і між собою [31].

ЕНК має велику різноманітність модулів, які можуть бути використані для створення курсів будь-якого типу. Можна розділити модулі для представлення матеріалів на статичні (ресурси курсу) й інтерактивні (елементи курсу).

Під час розроблення курсу автоматично створюється лише новинний форум. Залежно від змісту й концепції викладання, розробник уводить найбільш придатні елементи й ресурси, що надаються дистанційною платформою.

Алгоритм розробки дистанційного уроку, заняття факультативу.

1. Визначення теми та типу дистанційного уроку (вивчення нової теми, повторення, поглиблення, узагальнення, контроль тощо).

2. Вибір найбільш оптимальної моделі з урахуванням рівня ІК-компетентності учнів. Моніторинг інформаційної компетентності школярів класу.

3. Вибір матеріалу до уроку, забезпечення можливості його опрацювання.

4. Структуризація навчальних елементів, вибір форми їх надання учням (текстові, графічні, медіа, малюнки, таблиці, слайди тощо).

5. Підготовка глосарію за темою.

6. Розробка контрольних завдань для кожного елементу уроку. Вибір системи оцінювання.

Звертаємо увагу на дотримання тривалості безперервної роботи за комп'ютером для учнів: 6-7-і класи – 20 хвилин; 8-9-і – 25 хвилин; 10-11-і – 30 хвилин.

Для проведення уроку на платформі Moodle виконується певна підготовча робота: розроблення методичних рекомендацій та технологічної карти уроку для тьютора (Таблиця 2.3.10), ознайомлення школярів із роботою в дистанційному курсі, проведення індивідуальних консультацій для учнів, перевірка технічного забезпечення уроку, відпрацювання практичних навичок роботи на платформі (копіювання матеріалів, редагування надрукованого, відправка відповіді вчителю тощо), розміщення теки з додатковою інформацією на робочому столі комп'ютера учнів та вчителя, тестування матеріалів, модернізація за результатами дослідної експлуатації, проведення та аналіз уроку. Однис із важливих моментів підготовки уроку є реєстрація учнів на платформі дистанційнйого навчання чи іншому веб-майданчику.

Таблиця 2.3.10

Орієнтовна технологічна карта уроку засвоєння нових знань у синхронному режимі

Етапи уроку	Хід уроку. Ресурси Moodle	Додаткові матеріали до уроку: інтернет-ресурси
I. Організація класу	«Веб-сторінка», епіграф до уроку, правила роботи на уроці, інструкції	Приклад уроку на сайті http://www.zhu.edu.ua/mk_school/course/index.php?categoryid=35; http://www.zhu.edu.ua/mk_school/course/view.php?id=46
II. Актуалізація та корекція опорних знань учнів	Модуль діяльності «Тест» I група. Перевірка знань за допомогою комп'ютера (перша група). II група – робота з учителем за картками	Результати тесту в електронному журналі курсу. Сторінка дистанційного курсу
II. Повідомлення теми, мети і завдань уроку	«Веб-сторінка»	Презентація до уроку, завантажена за допомогою сервісу Scribd, Calameo
III. Мотивація навчальної діяльності	Модуль діяльності «URL-адреса» дозволяє викладачу додати веб-посилання як звичайний ресурс курсу	Відео, поетичні рядки, афоризми до уроку тощо
IV. Сприймання і усвідомлення учнями фактичного матеріалу	Ресурс «Веб-сторінка» - якісно відібраний та структурований теоретичний матеріал до уроку	Гіперпосилання. Сторінка дистанційного курсу
V. Узагальнення й систематизація знань	Модулі діяльності «Завдання», тест «Есе»	Завантаження картинок, відео до творчих завдань
	Модуль діяльності «URL-адреса»	Робота зі словником
	Модуль діяльності «Тест»	Поточний модуль. Сторінка дистанційного курсу
VI. Підсумки уроку	Результати навчання	Сторінка дистанційного курсу «Звіт-оцінки-курсу»
VII. Домашнє завдання	Асинхронний режим	Сторінка дистанційного курсу

Навчальний ресурс «Глосарій» містить роз'яснення термінів та понять, які згадуються в тексті, та передбачає іншомовні варіанти згаданих термінів. Рекомендований обсяг глосарію – не менше 70 елементів на навчальний курс.

Теоретичний матеріал курсу повинен містити посилання на елементи глосарію [192].

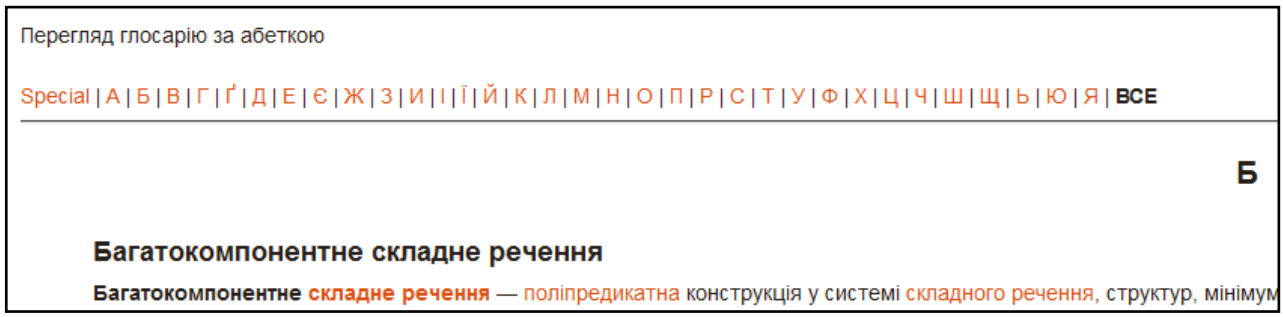

Рис. 2.3.4 Сторінка модуля діяльності «Глосарій»

Для проведення інших типів уроків розроблено орієнтовну структуру, залежно від поставленої мети складено технологічну карту, проведено підготовчу роботу. Корисним на будь-якому уроці є робота з модулем діяльності «URL-адреса», де може бути використана адреса певної веб-сторінки або обрано файл зі сховища, наприклад Flickr, YouTube або Вікімедіа (залежно від сховищ, які є на платформі).

Ефективними є варіанти показу матеріалу URL-адреси: вбудовано в сторінку курсу або в новому вікні; передбачено додаткові опції для передачі інформації до URL, такої, наприклад, як ім’я учня. URL-адреси можуть бути додані до будь-якого іншого ресурсу або виду діяльності через текстовий редактор.

На уроці використовуються різні типи завдань у синхронному режимі, які пропонує система Moodle.

Особливу увагу слід звернути на використання тестових технологій у системі Moodle. Навчальний тест – це сукупність завдань, орієнтованих на визначення рівня засвоєння невеликих за обсягом тем, розділів, за допомогою яких учні аналізують, виправляють власні помилки [6]. На уроці його використано як елемент контролю після вивченої теми. У розроблених

електронних курсах з української мови для 8-их, 9-их класів переважно тести застосовано як елемент навчання [6].

Під час підготовки до дистанційного уроку доречно використовувати матеріали до уроків: відео, електронні посібники, презентації, фотоальбоми, що значно спрощує роботу вчителя.

Протягом навчального періоду здійснено корекцію завдань в електронному курсі, розроблено технологічні карти щодо проведення уроків в асинхронному режимі.

Використання дистанційних технологій у дистанційно-очному навчанні дозволяє не тільки зекономити час на уроці та час учителя, який затрачається на перевірку різного виду завдань, але й допомагає інтенсифікувати весь процес навчання, приділити більше уваги розвитку творчих здібностей учнів.

З-поміж напрямів подальших досліджень виділяємо розробку та додавання модулів для розвитку мовлення, структурних блок-схем лекційного матеріалу, вдосконалення інтерфейсу курсу.

Дистанційне навчання потребує нових підходів до викладання предмету, вироблення санітарно-гігієнічних норм для проведення такого типу уроків, визначення обсягу завдань для учнів.

Оцінювання учнів є одним із важливих чинників впливу на них, тому шкала оцінювання, розміщена на платформі, має бути ґрунтовно підготовленою й виваженою. Вона містить інформацію щодо системи оцінювання навчальних досягнень учнів з предмету. У кожному модулі вказується розподіл балів за виконання завдань, є шкала оцінювання. Оцінка за кожен модуль враховує три складові: засвоєння теоретичного матеріалу, вміння практично застосовувати отримані знання, успішність виконання завдань, винесених на самостійне опрацювання.

Оголошення використовуються вчителем для анонсування подій та публікації повідомлень про зміни в навчальному курсі тощо. Для цього використовується ресурс «Нотатка».

Структура дистанційного курсу повинна мати такі складові: нормативну, змістову, контролюючу.

Нормативна складова містить презентацію курсу, робочу програму або календарний план, критерії оцінювання, методичні рекомендації щодо послідовності виконання завдань, особливостей тестування, оголошення, глосарій.

Зазначимо, що видами завдань, які використовуються в дистанційному навчанні, є семінар, дискусія. Однак основною формою контролю та самоконтролю є комп'ютерні тести. Тести електронного курсу можуть бути вхідні (до проходження курсу) та вихідні (по закінченні навчання), навчальні, контрольні.

Для оцінювання знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення кожного модуля курсу, використовуються індивідуальні завдання, тести та опитування (Рис. 2.3.5).

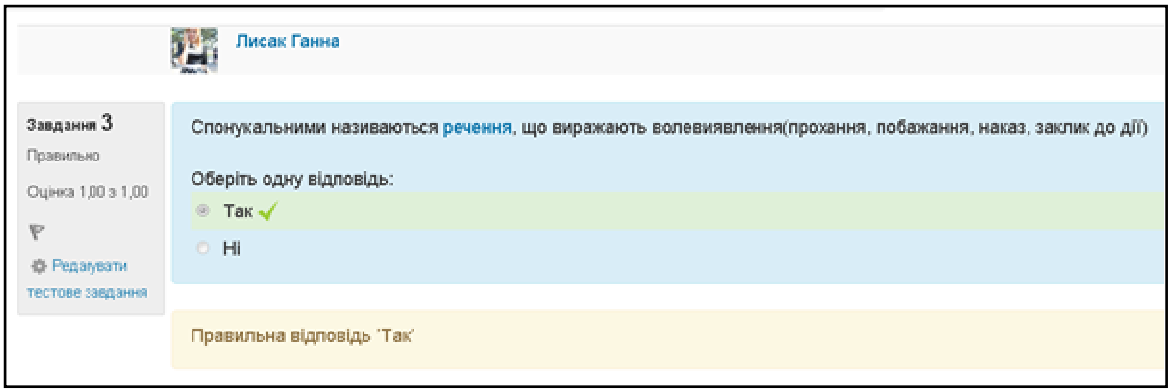

Рис. 2.3.5. Приклад виконаного тестового завдання

Система керування навчанням дозволяє створювати тестові завдання десяти різних типів, налаштовувати кількість спроб для їхнього виконання, налаштовувати коментарі тощо (Рис.2.3.6).

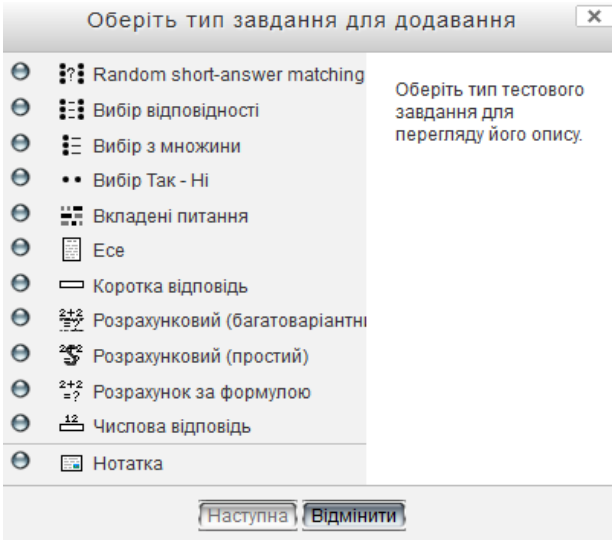

Рис. 2.3.6. Типи тестів на платформі Moodle

Розглянемо технологію створення тестів та налаштування параметрів курсу.

Перш за все, розроблені тести мають відповідати певним вимогам: валідність – відповідність матеріалу цілям контролю; надійність – стійкість результатів тестування за багаторазового використання контрольного матеріалу; репрезентативність – повнота охоплення в тесті вивченого матеріалу; стандартизованість – єдина процедура проведення й підведення підсумків тестування. Наприклад, завдання з вибором однієї правильної відповіді містять формулювання завдання та чотири варіанти відповідей до нього. Серед наведених варіантів відповідей тільки одна є правильною.

Щоб створити тест, треба зайти в режим управління курсом, обрати функцію «Редагування», додати завдання або ресурс (обрати «Тест»), зберегти; у налаштуваннях знайти «Банк тестових завдань», зайти до розділу, в якому будуть розміщені тести, дати йому назву. У новоствореному розділі обрати тип тесту: вибір відповідності (випадковий), вибір із множини, вибір «Так-ні», вкладені питання, есе, коротка відповідь, числова відповідь, нотатка тощо [98, с. 179].

Слід зазначити параметри тесту: назва, вступ, початок тестування (вказано термін виконання), закінчення тестування, обмеження в часі, кількість питань на одній сторінці, випадковий порядок питань, кількість спроб, метод оцінювання, «штраф» за 2 чи більше спроб виконання тесту, оцінювання.

При цьому слід брати до уваги існуючі критерії для створення тестів:

1. Однозначність завдань: відповідь має бути конкретною, не допускати багатозначності.
2. Відповідність матеріалу тестів тому, який вивчався.
3. Неправильні відповіді мають конструюватися на основі типових і повинні бути правдоподібними.
4. Унікальність: питання не повинні бути сформульовані так, як подано в підручниках.
5. Апробація створених тестів, удосконалення завдань, критеріїв оцінювання за складністю завдань.
6. Дієвість тесту (валідність): його повнота, охоплення матеріалу усієї теми, пропорційність завдань, чіткі питання.
7. Надійність: стабільність, стійкі показники при повторних вимірюваннях за допомогою одного й того ж тесту або рівнозначним йому (надійність зростає із збільшенням кількості завдань).
8. Диференційованість: здатність тесту визначити учнів, які засвоїли матеріал на достатньому та високому рівнях, та тих учнів, які ще не справились із завданнями [7, с. 6].

Модуль діяльності «Тест» дозволяє вчителю створювати тести різних типів, встановлювати спроби надання відповідей на тестові завдання, які випадковим чином показуються або вибираються з банку тестових завдань, як показано на рис. 2.3.7.

Рис. 2.3.7. Розділ тестових завдань

Тестові завдання для більш зручного та зрозумілого їх розміщення в банку можуть бути розподілені за відповідними розділами та підрозділами.

Кожен розділ має свій контекст, який визначає, де тестові завдання можуть бути використані:

– контекст модуля діяльності – тестові завдання доступні тільки в межах даного модуля діяльності (тесту);

– контекст курсу – тестові завдання доступні для всіх модулів діяльності даного курсу;

– контекст розділу сайту – тестові завдання доступні для всіх модулів діяльності у курсах даного розділу;

– контекст системи (сайту) – тестові завдання доступні у всіх курсах та модулях діяльності сайту.

Розділи банку тестових завдань використовуються також для обрання з них певної кількості випадкових тестових завдань, які додаються до тесту [251].

На проходження тесту встановлено обмеження часу. Кожна спроба оцінюється автоматично (за винятком есе), оцінка переноситься до журналу оцінок. Тест може бути використаний як контрольна робота з курсу, міні-тест для перевірки виконання завдання або засвоєння матеріалу теми; як засіб

забезпечення негайного зворотнього зв’язку про навчальну діяльність та як засіб самооцінки.

Наведемо приклади завдань, використані на сторінках електронних навчальних курсів. Завдання дібрані переважно до розділу «Синтаксис»: «Просте речення», Односкладні речення» «Складне речення», «Речення з різними видами зв’язку» та інші. На сторінках дистанційного курсу використано вправи на закріплення в матеріалу, повторення, узагальнення та ситематизації вивченого.

1. Робота з текстом.

Придумайте заголовок. Визначте його тему, стиль та тип мовлення. У тексті знайдіть складнопідрядні речення, визначте в них головну й підрядну частини. Назвіть засоби, за допомогою яких з’єднується підрядна частина з головною. Накресліть схеми складнопідрядних речень. Поясніть уживання великої букви в тексті.

1) Історія України та народу, що живе на цій землі, губиться в сивій давнині. 2) Назва «Україна» (край, земля) означає територію, що була основою Київської Русі у XI-XII ст. 3) Уперше цей термін уживається в Київському літописі в 1187 р. стосовно земель Південної Київщини та Переяславщини. 4) З кінця IX ст. Руська земля стала центром, політичним і територіальним ядром утворення єдиної держави східних слов’ян, що закріпила за собою назву Русь. 5) Вона була однією із могутніх держав Європи. 6) Велику роль у розвитку тогочасної держави відіграли князі Володимир Великий та Ярослав Мудрий.

2. Творче моделювання.

Запишіть, замінивши прості, ускладнені поширеним означенням, речення на складнопідрядні з підрядним означальним. Складіть схеми речень.

У м. Умань на Черкащині відкриються вам багатства зеленого царства, казкова принада «Софіївки», унікальної пам’ятки садово-паркового мистецтва. Вона належить до найкрасивіших і найдивовижніших парків Європи поруч із французьким Версалем.

Парк «Софіївка» – розкішний дарунок чоловіка своїй обраниці, символ нев'янучого кохання, створений заради й на славу цього почуття. Композиція парку складається з водної системи – озер, водоспадів і цілої мережі каналів, пов'язаних з архітектурним комплексом (О. Седак).

3. Дослідження-аналіз.

Визначте складнопідрядні речення з підрядними означальними. Поясніть, які засоби зв'язку вжито в реченнях, складіть схеми.

Невеличке містечко на Житомирщині, що вміщує в собі багатющу цікаву історію та оригінальні пам'ятки культури, – це Новгород-Волинський. У місті є багато оригінальних храмів, які чарують своєю архітектурою. Також збереглося декілька старовинних будинків. Вулиці міста справляють особливе враження. Сьогодні в місті 75 пам'яток історії місцевого значення. Є в містечку будинок родини Косачів – рід Лесі Українки. Але, звичайно ж, найоригінальнішим є замок, що є окрасою й туристичним гачком Новгород-Волинського.

4. Дослідження-пояснення.

Прочитайте речення й визначте, якій із поданих схем відповідає його структура.

Не можна уявити нічне небо без зоряних ліхтариків, що споконвіку освітлюють земні дороги людей (В. Супруненко).

Яких? Коли? Яких?

1. [ ], (спол. що..). 2. [ ], (сп. сл. що..). 3. […ім.], (сп. сл. що..).

5. Використання інтерактивних вправ за допомогою програми LearningApps. Режим доступу : http://LearningApps.org/1249231

Вставте пропущені букви у словах.

Завдання на сторінках курсу розміщено за допомогою URL-ресурсу.

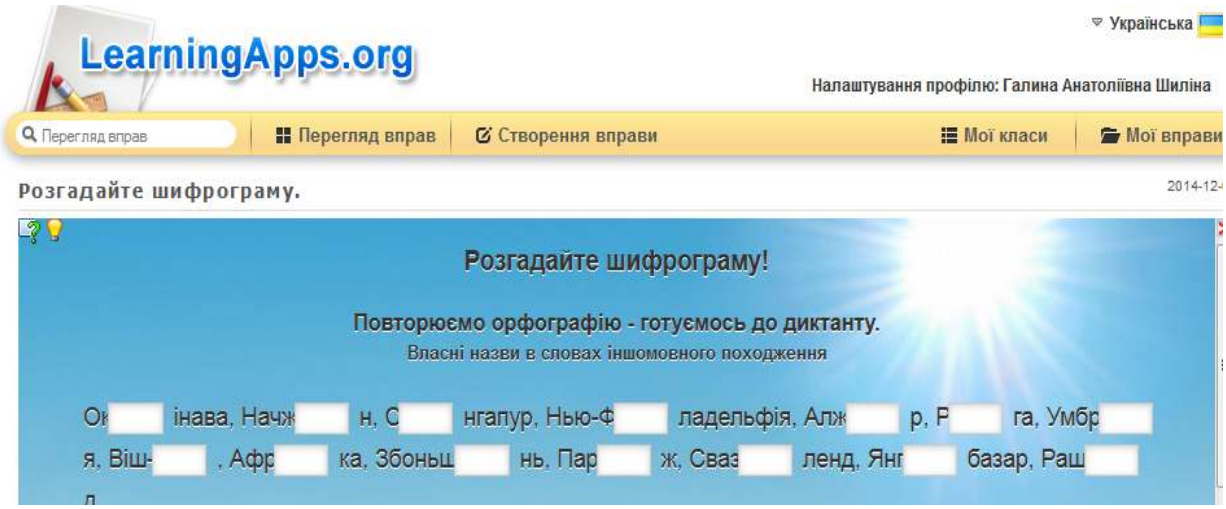

Рис. 2.3.8. Інтерактивні вправи-онлайн

6. Дописати прислів'я – складнопідрядні займенниково-означальні речення, використовуючи слова з довідки.

1…., такий калач. 2. …, той двох навчить. 3…., той горя не знає. 4…., той і зажурився. 5…., у того й слава. 6…., те й на язиці. 7…., тому й не болить. 8…., того й наберешся. 9…., те пропало. 10…., таке й насіння.

Довідка: який гість; хто мовчить; хто з любов'ю не знається; хто оженився; у кого сила; що на умі; кого не б'ють; з ким поведешся; що з воза впало; яке коріння.

7. Робота з таблицями (створена за допомогою веб-сторінки).

Для вивчення нового матеріалу, закріплення знань використано опорні схеми, таблиці (Таблиця 2.3.11).

Таблиця 2.3.11

Прийоми розрізнення сполучників підрядності і сполучних слів

Сполучники підрядності	Сполучні слова
1.Є службовою частиною мови	1. Є словами самостійних частин мови (відносними займенниками і прислівниками)
2.Можуть бути замінені іншими сполучниками	2. Можуть бути замінені словами інших самостійних частин мови (іменниками, прислівниками)
3. Не є членами речення, у деяких випадках можуть випускатися	3. Є членами речення, не можуть випускатися

4. Не мають на собі логічного наголосу	4. Можуть мати логічний наголос
	6.Сполучні слова-займенники можуть вживатися в різних формах (Річка, яку…. Річка, якою….Річка, на якій…)

Продовження табл.2.3.11

На сторінках дистанційного курсу наведено приклади завдань на основі регіональних текстів за творчістю В. В. Вараксіна, О. М. Гончаренка (Рис. 2.3.9). Як бачимо, за змістом види завдань, які можна використовувати під час розробки дистанційних курсів не надто відрізняються від традиційних. Відмінність лише в тому, що для деякого типу вправ треба мати доступ до мережі інтернет, тоді траєкторія навчання учнів суттєво збільшується.

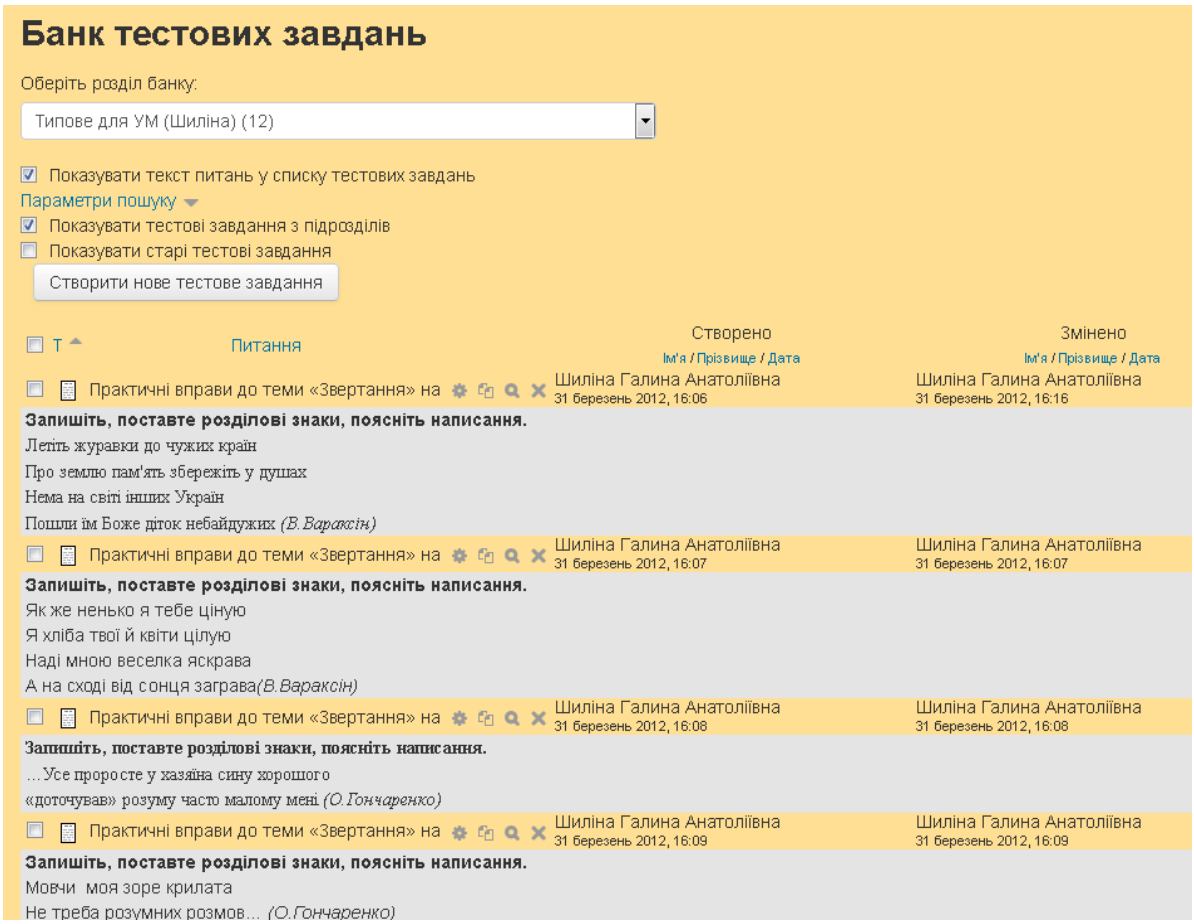

Рис. 2.3.9. Приклади завдань на основі регіональних текстів

Модуль діяльності «Завдання» буде доречним під час **р**оботи з текстом. Можливості такого типу завдань: текст завдання може мати посилання на файли,

архіви, містити елементи мультимедіа; відповідь учня приймається у вигляді файлу; оцінювання школярів бажано за 12-бальною шкалою; можливе налаштування часу виконання завдання; декілька спроб виконання. Як варіант, можливе самооцінювання роботи; включення чи заборона на відповідь після закінчення терміну виконання. Оцінка виставляється в електронному журналі після перевірки вчителем.

Із метою постійного спілкування між учителем та учнем, обміну думками налаштовано функцію «Обмін повідомленнями». Учень повинен постійно відчувати підтримку вчителя, його зацікавленість у результатах роботи; відповідально ставитися до поставлених завдань, знаходити час на виконання модуля в спеціально відведений термін навчання.

Зазначимо, що вчитель повинен розкрити перспективу дистанційного навчання, показати можливості, які відкриваються перед учнями. Велику роль відіграє уміння учнів здобувати знання самостійно, вчитель лише спрямовує їхню діяльність, добирає необхідну літературу.

Водночас, освітні ресурси повинні забезпечувати реалізацію певних вимог: відповідність програмі з української мови, дотримання чинних санітарних та ергономічних норм, програмно-технічних вимог до ДК, дотримання законодавства України щодо захисту авторських прав.

Таким чином, уперше проведено порівняльний аналіз вживання структури уроків за класифікацією О. М. Біляєва під час дистанційно-очних уроків української мови; наведено приклад застосування дистанційних курсів на уроках української мови, заняттях факультативів, курсах за вибором; запропоновано алгоритм розробки дистанційного уроку, заняття факультативу, розроблено правила проведення дистанційних уроків учителями на дистанційній платформі «Школа сучасних знань» та модель дистанційно-очних уроків; уточнено критерії для створення тестів та їх типи на платформі Moodle.

2.4. Методика навчання учнів 8-9-их класів української мови за дистанційною та дистанційно-очною формами навчання

Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти є дистанційне навчання, впровадження якого здійснюється шляхом проведення додаткових занять, факультативів, курсів за вибором.

Поділяємо думку В. В. Косик, що дистанційне навчання багатоаспектне й може розглядатися з різних точок зору: технологічної, методичної та психологічної. Методичний та психологічний аспекти тісно пов'язані між собою, і вважаються ефективним засобом передачі знань і шляхом формування навичок дистанційного навчання [108]. Технологічний аспект охоплює декілька напрямів: технологію розробки навчального ресурсу, надання навчального контенту учням, контроль результатів навчання [108, с. 144].

Аналіз наукової літератури, присвячений проблемам удосконалення змісту й методів навчання української мови свідчить, що у працях багатьох учених (О. М. Біляєв, М. С. Вашуленко, Н. Б. Голуб, В. Ф. Загороднова, С. О. Караман, О. А. Кучерук, Л. І. Мацько, М. І. Пентилюк, М. Я. Плющ та ін.) описано лінгводидактичні положення, які можуть стати основою для їх розв'язання. М. І. Пентилюк у статті «Типологія уроків у контексті сучасної лінгводидактики» пропонує порівняльний аналіз типів уроків мови, звертає увагу на особливості сучасного уроку української мови. О. А. Кучерук розглядає розв'язання проблеми методів навчання української мови на основі врахування мети як системного утворення та застосування таких підходів як системно-синергетичний, суб'єктно-діяльнісний, психолінгвістичний, когнітивний, герменевтичний, соціокультурний, комунікативний та компетентнісний. Однак мало вивченими є проблеми, які постають перед учителями-предметниками у процесі дистанційного навчання на уроках, спецкурсах, факультативах:

– вибір і застосування методів під час дистанційного навчання;

– недостатньо вироблено практичні навички роботи з комп’ютером та здобуття інформації через мережу інтернет;

– розроблення дистанційних курсів займає багато часу й потребує високої фахової підготовки вчителя;

– навчання учнів на відстані вимагає інших підходів до навчання, вироблення навичок мережного спілкування.

Вивчення питання методики дистанційного навчання спонукало до зіставлення традиційної методичної системи навчання та дистанційної. У працях зарубіжних науковців (М. Томпсон, А. Кларк, Д. Кіган) окреслено окремі питання дистанційного навчання. Д. Кіган сформулював основні характеристики дистанційного навчання, що дало змогу провести зазначене дослідження (Таблиця 2.4.1).

Таблиця 2.4.1.

Зіставлення традиційної системи навчання та дистанційної

№ з/п	Традиційна методична система навчання	Дистанційна система навчання (за Д. Кіганом)
Відмінне		
1	Класно-урочна система (чітко визначене час і місце проведення уроку)	Розподіл процесів викладання в часі та просторі
2	Навчання учнів відбувається згідно з розкладом уроків, занять факультативів, спецкурсів	Навчання учнів відбувається опосередковано, незалежно від місця перебування
3	Широкий вибір педагогічних технологій навчання	Обов’язкове використання інформаційно-комунікаційних технологій
4	Двостороннє спілкування	Двосторонній онлайн-зв’язок
	Дотримання принципів навчання	Дотримання принципу системності («індустріалізації»)
Спільне		
1	Надання освітніх послуг навчальними закладами	Питання планування, розробки, організації навчання здійснюється освітніми установами

Із таблиці видно, що відмінності між традиційним та дистанційним є суттєвими, тому й навчання учнів буде мати певну специфіку. На нашу думку, відмінність дистанційного навчання від традиційного полягає в автоматизованій перевірці знань учнів, відкритості та індивідуальному підході у процесі організації навчання, використанні мережі інтернет, об'єктивності оцінювання. Перевага надається самостійній роботі учнів; індивідуальному графіку навчання; необхідності матеріально-технічного забезпечення.

В. В. Косик вважає, що «для створення електронних освітніх ресурсів необхідно залучати фахівців у галузі освітніх технологій, які спроможні вирішувати проблеми методики навчання. Останнє є головним у процесі впровадження дистанційного навчання». Як відомо, дистанційне навчання може відбуватися за умови розроблення якісних веб-ресурсів, чіткої організації та контролю протягом усього періоду навчання (незалежно від обраної форми ДН).

Як зазначалося, існують декілька форм дистанційного навчання, одна з яких – дистанційно-очна – має багато переваг перед традиційною, адже в одному навчальному модулі можна зосередити велику кількість необхідної інформації для проведення занять факультативу, спецкурсу (веб-сторінки, відібрані посилання тощо).

Аналіз теоретичних джерел свідчить, що реалізація основних завдань дистанційно-очного навчання на заняттях факультативів, спецкурсів забезпечить стимулювання учнів до самоосвіти, сприятиме виробленню навичок дистанційного навчання та підвищенню результатів їхньої успішності з української мови.

На думку Ю. М. Богачкова, під час дистанційно-очного навчання «учень вивчає предмет у школі та має можливість додатково вивчати його або окремі теми дистанційно. Тьютор, наставник може бути іншим, або цю роль виконує шкільний учитель. Дистанційні матеріали органічно включаються у традиційний навчальний процес» [24].

Заняття факультативу, спецкурсу – одна з ефективних форм особистісно-орієнтованого навчання і своєю будовою значною мірою відповідає структурі уроку. Науковці стверджують, що «спецкурси й факультативні заняття – своєрідний місток між основною, старшою школою й вищим навчальним закладом (шкільна лекція, семінарські й лабораторні заняття, організація самостійної роботи учнів, написання рефератів, доповідей, бібліографічна робота тощо), реалізація допрофільного навчання української мови» [203].

Проведене спостереження з використанням обох форм навчання (дистанційної та дистанційно-очної) української мови в основній школі дало змогу визначити спільні та відмінні риси їхнього застосування (Таблиця 2.4.2).

Таблиця 2.4.2

Спільні та відмінні риси дистанційного та дистанційно-очного навчання

№ з/п	Спільні та відмінні риси	
	У дистанційному навчанні	У дистанційно-очному навчанні
1	Реєстрація учнів онлайн	Реєстрація учнів онлайн та індивідуально у класі
2	Налагодження зворотнього зв'язку між учителем та учнем за допомогою електронної пошти, функції «Обмін повідомленнями», «Чату», «Форуму». Визначення часу для спілкування онлайн	Налагодження зворотнього зв'язку за допомогою електронної пошти, функції «Обмін повідомленнями» «Чату», «Форуму». Індивідуальні консультації, живе спілкування між учителем та учнем. Визначення часу для спілкування онлайн
3	Розклад занять, терміни виконання	Розклад занять, терміни виконання
4	Інструкції щодо виконання завдань у навчальних модулях. Додаткові консультації онлайн	Інструкції щодо виконання завдань у навчальних модулях. Додаткові консультації очні та онлайн
5	Контроль за навчанням учнів (поточний і підсумковий) – онлайн, за допомогою визначення часу та синхронного для виконання тесту, веб-камери	Контроль за навчанням учнів (поточний і підсумковий) онлайн та в класі. Одночасне виконання завдань, визначення часу для виконання тесту, практичних вправ
6	Робота над помилками, допущеними під час виконання завдань виконується самостійно	Робота над помилками, допущеними під час виконання завдань виконується самостійно, але є можливість виконати й перевірити у класі
7	Співпраця з батьками відбувається опосередковано. Перегляд виконання	Співпраця з батьками відбувається як опосередковано, так і через відвідування

	робіт дітей онлайн у домашніх умовах	вчителем батьківських зборів. Перегляд виконання робіт дітей онлайн в домашніх умовах та у класі

Продовження табл. 2.4.2

Отже, перевагою дистанційно-очного навчання перед дистанційним є можливість додаткового спілкування вчителя та учня (учень є активним, діяльним, залученим у навчальний процес й перебуває під керівництвом педагога, одержує відгуки про свої успіхи). Зазначимо, що важливим є живе спілкування вчителя з батьками, залучення їх до опосередкованої участі в навчанні дитини. Дистанційне навчання робить процес гнучким, варіативним, багатофакторним.

Педагогічний контроль за виконанням навчальних модулів набуває форми спілкування в дистанційному навчанні, яке відбувається через використання електронної пошти, чату, форуму, відеоконференції, блогу тощо. Модель дистанційно-очного навчання передбачає вивчення навчального предмету під керівництвом куратора.

Одним з варіантів контролю знань є самооцінювання роботи, включення чи заборона на відповідь після закінчення терміну виконання. Оцінка виставляється в електронному журналі після перевірки вчителем.

У дистанційному курсі в синхронному та асинхронному режимі працюють учитель та учні. Наставник організовує і сприяє самостійному навчанню школярів, проте певною мірою розділяє з ними обов’язки контролю за цим процесом. Видами навчальних занять у дистанційному навчанні є семінарські, лекції, консультації, «круглі столи», індивідуальні та групові форми тощо [177].

На нашу думку, більш ефективною для учнів 8-9-их класів у навчанні української мови є дистанційно-очна форма навчання, яка може застосовуватися під час проведення уроків, факультативів, курсів за вибором.

Запровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес створює проблеми, які стосуються змісту, методів, організаційних форм і засобів навчання.

Зміст дистанційного навчання повинен відповідати навчальним програмам, затвердженим Міністерством освіти і науки України.

Відмінність дистанційних методів навчання від традиційних полягає в підвищенні ролі самостійної роботи учнів, виробленні таких рис характеру, як відповідальність, дисциплінованість, уміння досягати поставленої мети.

Методи дистанційного навчання повинні бути спрямовані на здобуття учнями знань на відстані й забезпечувати ефективність їх засвоєння. Під час дистанційно-очного навчання пропонуємо застосовувати такі методи контролю знань, умінь та навичок:

– усна перевірка (фронтальне опитування, «мозковий штурм» тощо);
– письмова перевірка (різні види диктантів, практичні вправи);
– тестова перевірка (за допомогою тестів, розроблених у ДК).

На думку О. А. Кучерук, для розвитку мовної компетентності учнів доцільно використовувати такі методи, як робота з навчально-пізнавальними джерелами, робота з теоретичним матеріалом, метод спостереження над мовою, словесних ключів, вправ, роботи з навчальними опорами, програмового навчання, дослідницький, гри (лінгвістичної), тестів та інші [123, с. 17]. Комунікативна, мовленнєва компетентності школярів формуються під час дистанційно-очних уроків шляхом застосування методів дискусії, рольової гри, прийомів «ажурна пилка», «моделювання», «кейс», «акваріум», «карта пам’яті», «гронування» тощо.

Робота з дидактичним матеріалом у дистанційному навчанні є одним із найбільш значущих елементів побудови електронного курсу. Основними видами дидактичного матеріалу на уроках української мови є тести для самоконтролю, опорні схеми, таблиці, завдання різного рівня складності, інструкції для учнів щодо виконання завдань на сторінках курсу. В. В. Косик пропонує використовувати на уроках словесності картки-консультації, план виконання проектів, аудіо- та відеозавдання з використанням автентичних джерел (новини, реклами, навчальні програми, діалоги, монологи, газетні, журнальні статті).

На уроках, заняттях факультативів, спецкурсів з української мови та літератури найчастіше використовують такі засоби навчання:

– графічні (малюнки, схеми, таблиці, алгоритми тощо);

– технічні (навчальні кінофільми, радіо-й телепередачі, аудіо-, відеозаписи тощо);

– підручники, навчальні посібники, практикуми;

– матеріал для контролю знань і вмінь учнів;

– комп’ютери [204, с. 4].

На нашу думку, до дидактичних засобів у дистанційному навчанні належать електронні підручники, довідники, словники, педагогічні програмні засоби; електронні конструктори уроків тощо.

Із метою підвищення інтересу до навчання, систематизації вивченого пропонуємо під час розробки дистанційних курсів застосовувати різнопланový дидактичний матеріал.

У регіональній програмі допрофільної та профільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів на засадах інформаційно-комунікаційних технологій (2011) одним із завдань є побудова електронного освітнього контенту для учнів, запровадження навчання на засадах дистанційних технологій, надання умов для мережного спілкування всіх учасників освітнього процесу, незалежно від форми навчання [250].

Завдання вчителя полягає у визначенні учнів щодо профілю навчання за допомогою дистанційного навчання, створенні навчального інформаційного середовища для них (електронні бібліотеки, відео- й аудіотеки, книги й навчальні посібники), вироблення вміння знаходити в мережі інтернет корисну інформацію та опрацьовувати її.

На нашу думку, в дистанційному навчанні застосовуються різні підходи до навчання: особистіно зорієнтований, діяльнісний, компетентнісний та інші.

Саме застосування особистісно-орієнтованого підходу в дистанційному навчанні забезпечує врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів підліткового віку, виробляє модель онлайн-спілкування.

Проведемо дослідження щодо застосування особистісно зорієнтованого підходу в дистанційному навчанні (Додаток Ж).

1. Педагогіка співробітництва застосовується через функцію налагодження зворотного зв'язку з учнями. Одним з важливих засобів успішного дистанційного навчання є налаштування способу обміну думками, питаннями. Учень повинен постійно відчувати підтримку вчителя, його зацікавленість у результатах роботи, знаходити час на виконання модуля у спеціально відведений термін. Адже тільки завдяки співпраці, контакту між учасниками курсу можна досягти значно більших результатів.

2. Діяльнісна основа навчання полягає в самоосвіті учнів, кооперативному навчанні, відборі й застосуванні знань.

3. В особистісно зорієнтованому навчанні для оволодіння навичками цілевизначення, планування, організації, рефлексії, оцінки, корекції є обов'язковим, на що відводиться окремий час. У дистанційному навчанні цілі, орієнтовний розклад занять висвітлено на сторінці електронного курсу. Учні аналізують виконані завдання, порівнюють отримані результати, виконують роботу над помилками в окремих зошитах (1 модуль чи тема – завдання для такого виду роботи). Спілкування онлайн та індивідуально-очне.

Цілепокладання й оцінка тісно пов'язані з рефлексією. Пропонуємо методику організації рефлексивної діяльності за А. Хуторським, яка має такі етапи:

– припинення предметної (дорефлексивної) діяльності (виконання вправи, аналіз твору тощо, або завершується, або тимчасово припиняється);

– встановлення послідовності виконання дій (усно чи письмово);

– аналіз зробленого з погляду його ефективності, продуктивності,

відповідності поставленим цілям тощо;

– виявлення й формулювання результатів рефлексії (ідей, відповідей на запитання, пропозицій щодо причин невдач і подальшої роботи та ін.);

– перевірка гіпотез у подальшій діяльності [228].

Поділяємо думку А. М. Фасолі, що «в особистісно зорієнтованому навчанні учень стає суб'єктом навчання, тобто отримує змогу реально впливати на його хід. Він ставить власні цілі, обирає форми й методи опрацювання навчального матеріалу (а в перспективі і зміст), рефлексує, оцінює роботу тощо» [220]. Застосування особистісно зорієнтованого підходу у ДН є доречним, так як суб'єктом освітнього процесу є учень, від діяльності якого залежить результат навчання.

4. В особистісно-орієнтованому навчанні відбувається опора на суб'єктний досвід, психофізіологічні особливості школяра, його інтереси, ціннісні орієнтації, індивідуальний стиль навчальної діяльності, створення ситуації успіху.

Отже, пріоритетною для навчальних занять буде така схема: *цілі учнів —> їхні індивідуальні особливості —> форми й методи роботи, які забезпечать досягнення поставлених цілей —> навчальний матеріал.*

«…У дистанційному навчанні важливо знати кожного учня, його особливості: інтроверт ваш учень чи екстраверт, мислить він більш логічно, раціонально чи дуже емоційний, спирається більше на відчуття, емоції, отже, варто організувати ситуацію для активної участі в дискусіях, інтроверту – індивідуальне письмове завдання, в якому він проявиться більше», – наголошується в концепції [97].

Підтримка учнів протягом усього періоду навчання, вироблення індивідуальної траєкторії навчання, дотримання правил мережного етикету, – такі основні ознаки обох форм дистанційного навчання (дистанційного та дистанційно-очного).

5. В ОЗОНі учень повинен постійно знаходитися в ситуації вибору. В обох формах електронного навчання відбувається вибір додаткових джерел (підручників, довідників, словників, посилань) для дистанційного курсу. Для розробника курсів – вибір інформаційно-змістового наповнення ДК, методів навчання, заохочення та системного контролю, співпраці з батьками.

6. Використання активних та інтерактивних технології навчання в ДК: завдання можуть бути для роботи у групах, парах, створених із учасників курсу. Прикладом цього є розроблені медіапроекти, які виконуються групами учнів одного класу.

Серед різних підходів до навчання важливо виокремити саме діяльнісний підхід, який активно використовується в різних формах дистанційного навчання. У Державному стандарті базової і повної середньої освіти зазначено, що «діяльнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти» [57].

Із розвитком інформаційних технологій у середній школі виникла потреба у внесенні змін до традиційних уроків української мови, занять факультативів, спецкурсів. «Формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів, зміст якої є інтегративним, відбувається у результаті застосування під час вивчення всіх предметів навчального плану діяльнісного підходу» [57].

Пропонуємо познайомитися з деякими положеннями діяльнісного підходу в навчанні, викладеними в роботі вчених [20, с. 72-73].

1. Психіка людини нерозривно пов’язана з її діяльністю.
2. Засобом і водночас механізмом здійснення діяльності є розв’язання різноманітних задач.
3. Виконувати діяльність дозволяє досвід суспільно-історичної практики.

4. Існують два спеціально-організовані види діяльності — виховання на навчальна діяльність.

5. Передача досвіду попередніх поколінь у навчальній діяльності називається навчанням.

6. Основна діяльність учня – навчальна діяльність.

7. Завданням тьютора є керування навчанням учнів.

8. Кінцевою метою навчання є формування способу дій.

9. Будь-яке навчання є формування розумових дій, яке неможливе без засвоєння визначення знань.

10. Первинними є діяльність дії, а не знання; завданням навчання є засвоєння змісту й реалізація його в певній діяльності.

11. Знати означає формувати здатність до виконання певної діяльності, яка пов’язана з цими знаннями.

12. Проектування будь-якої навчальної діяльності необхідно починати з психологічного аналізу майбутнього виду роботи.

13. Механізмом навчання є керування навчальною діяльністю за допомогою знань.

Отже, під час діяльнісного підходу в дистанційному навчанні первинними є послідовність дій, кінцевим результатом яких є їх формування. Як і в традиційному, основним завдання учнів є навчальна діяльність під керівництвом учителя чи опосередковано.

Діяльнісний, особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи тісно пов’язані між собою. У нормативних документах зазначено, що компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей (комунікативна, інформаційно-комунікаційна тощо) (уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною, іноземною мовою) [57].

М. І. Пентилюк зазначає, що формування комунікативно компетентної особистості має здійснюватися шляхом застосування комунікативної методики

навчання мови, яка спирається на нові педагогічні технології, обов'язковим елементом яких є суб'єктно-суб'єктні стосунки між викладачем і студентами [167, с. 5]. Навчання мови на основі компетентнісного підходу сприяє усвідомленій діяльності учнів на сторінках дистанційного курсу, узгодженні загальної мети навчання мови з власними цілями, ураховуючи вікові особливості. На сьогодні школярі мають досвід спілкування в соціальних мережах з однолітками, однак, контактування з учителем має певну відмінність та специфіку. Одним із завдань є навчити учнів та педагогів правилам спілкування в навчальному середовищі онлайн. Тому на сторінках дистанційного курсу перед початком занять варто запропоновувати правила мережного спілкування протягом занять.

Навчання учнів 8-9-их класів української мови здійснюється під час проведення занять факультативу шляхом:

– створення електронного навчального курсу з української мови для 8 класу на платформі Moodle;

– самостійного опрацювання учнями навчального матеріалу, дібраного вчителем; виконання практичних завдань у модулях на основі розробленого комплексу навчально-методичних матеріалів;

– створення банку тестових завдань;

– виконання практичних завдань, спрямованих на набуття учнями вмінь і навичок застосовувати набуті теоретичні знання;

– використання учнями можливостей мережі інтернет (перегляд відеофільмів, аудіозаписів, посилання на цікаві додаткові матеріали, використання сервісу Scribd, власного блогу тощо);

– створення навчальних презентацій, використання програми Publisher2010, PowerPoint;

– проведення підсумкового контрольного тестування.

Створене навчальне онлайн-середовище надає унікальні можливості учням для отримання знань як самостійно, так і під керівництвом учителя.

Розглянемо використання електронних засобів навчання на сторінках курсу. [178, с. 126]. До них відносимо поєднання дистанційного курсу з підручником, словом учителя, дошкою, схемами, діаграмами, моделями.Форми роботи вчителя й учнів на всіх етапах уроку модифікуються в порівнянні з традиційними; урок забезпечується відеофільмами, аудіозаписами, посиланнями на електронні довідники тощо.

Вибір технічних засобів навчання в модулях значно покращить ефективність уроку.

Методична підготовка вчителя для проведення уроку, заняття з використанням дистанційної технології вимагає певних умінь і навичок. Заздалегідь до уроку педагог повинен продумати основні його етапи: дослідження доцільності використання додаткових матеріалів, технічних засобів, посилань тощо; проведення детального ознайомлення зі змістом та обсягом якісного навчального матеріалу, призначеного для учнів; визначення навчальної, виховної, розвивальної мети; визначення типу і структури уроку; місця електронних засобів навчання додаткового заняття, факультативу; у дистанційному курсі − реєстрація учнів на платформі ДО; самоперевірка підготовки до уроку; складання поурочного плану; підготовка учнів до занять з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Крім того, навчальні матеріали супроводжуються рекомендаціями до виконання; визначається час для онлайн-консультацій тощо.

Н. В. Нікуличева [156, с. 124] пропонує систему завдань, які педагог може запропонувати учням на сторінках курсу: скласти план переглянутої екранної та прослуханої інформації, описати окремі епізоди, скласти тези, заповнити таблицю; порівняти екранну та звукову інформацію з матеріалом підручника тощо. Учитель перевіряє готовність до проведення уроку, додаткового заняття з використанням екранних та звукових матеріалів, визначає коло контрольних питань, уточнює прізвища учнів для опитування.

Під час розроблення дистанційного курсу варто взяти до уваги й те, що учні будуть знаходитися на відстані. Зауважимо, що методи дистанційного навчання базуються на основі діяльнісного підходу. Під час здобуття знань онлайн змінюється не тільки форма подання матеріалу, а й контроль за виконанням тестів, вправ. Водночас, учитель здійснює контроль за діяльністю школярів, процесом засвоєння та якості навчального матеріалу, засобами передачі інформації; формуванням особистісних якостей; визначенням рівня навчальних досягнень учнів; адаптацією засобів навчання.

Контроль у дистанційному навчанні здійснюється за допомогою журналу оцінок, як це показано на рис.2.4.1 у звіті учениці про виконані завдання курсу.

Адреса електронної пошти	Вхідне тестування
milex42@mail.ru	11.00
maxsart741@gmail.com	11.00
july_97@ukr.net	10.00
ekaterina_prigoda@mail.ru	10.00
galanzhina@mail.ua	9.00
anuskja_lysak@mail.ru	9.00
dasha.danilina.00@mail.ru	8.00

2.4.1. Приклад журналу оцінок учнів 8 класу

Контроль знань учнів за допомогою функцій, вбудованих на платформі Moodle має ряд переваг над традиційним: об’єктивність оцінювання, індивідуалізація перевірки роботи, перегляду учнем результатів за кожну

відповідь, швидкість оцінювання тестових завдань, різні форми контролю (тести, самоконтроль, взаємоконтроль, творчі завдання).

Проте труднощі виникають під час перевірки творчих завдань, які вчитель здійснює в ручному режимі (написання творів-роздумів, різні види розборів тощо). Чимало часу займає й письмовий коментар до виконаної роботи.

Протягом періоду навчання діяльність учнів слід організувати таким чином, щоб вони прагнули сприймати інформацію, аналізувати, порівнювати. Застосування в одному навчальному модулі якісних графічних файлів, звукового супроводу, анімації сприяє підвищенню запам’ятовування інформації учнями до 65%. Зауважимо, що під час лекції на уроці новий матеріал засвоюється на 5 %.

Як відомо, важливим є добір інформаційного матеріалу для навчального модуля (теоретичний, практичний, творче завдання, тест, аудіо-, відеозаписи тощо); упорядкування глосарію відповідно до теми уроку; створення інструкції щодо виконання завдань у класі та вдома; перевірка виконання завдання та виконання роботи над помилками; моделювання завдання відповідно до етапу уроку (створення веб-сторінки, файлу, завдання, тесту тощо); розробка критеріїв оцінювання робіт учнів; підбірка корисних посилань до вивчення теми; визначення терміну виконання завдань; планування класно-дистанційного уроку таким чином, щоб робота учнів 8-их, 9-их класів за комп’ютерами не перевищувала 20-25 хвилин.

Отже, якісно підготовлений, цікавий дистанційний курс підвищить інтерес учнів до навчання, сприятиме кращому запам’ятовуванню інформації. Пропонуємо навчально-методичні рекомендації щодо розробки дистанційних курсів з української мови (Додаток З).

Із метою розкриття концептуальних ідей, що є у працях відомих вітчизняних та закордонних науковців, розробників дистанційних курсів, формування інформаційної компетентності вчителя української мови та літератури, набуття навичок створення дистанційних курсів у КЗ «ЗОІППО» ЗОР

відкрито Авторську педагогічну майстерню дистанційного навчання [236]. Програма діяльності розрахована на поглиблення знань з основ використання ІКТ, набуття умінь розробляти дистанційні курси, добирати інформаційно-змістовий матеріал для навчальних модулів. Виконання завдань програми передбачає достатній рівень підготовки вчителів.

Підвищення кваліфікації вчителів дозволяє урізноманітнити традиційні форми уроків української мови. Поділяємо думку Г. Р. Корицької, яка стверджує, що «поєднання традиційності та новацій у дидактиці, лінгводидактиці, електронній лінгводидактиці впливають на зміст, цілі, структуру й організацію уроку» [101, с. 35].

Проведення уроків, занять факультативів за допомогою електронних навчальних курсів має свою специфіку, тому пропонуємо такий алгоритм розробки:

I. Визначення теми, мети.

II. Визначення типу дистанційного уроку, заняття (повторення вивченого, засвоєння нових знань, систематизація та узагальнення знань, урок контролю тощо).

III. Анкетування учнів із метою виявлення рівня володіння основами комп’ютерної грамотності.

IV. Реєстрація школярів на платформі дистанційного центру (важливо: наявність електронної скриньки, збереження логіну та паролю для входу на сайт).

V. Ознайомлення учнів із правилами навчання-онлайн, налаштування функції «Обмін повідомленнями», навігація сторінками сайту.

Запропонований алгоритм підготовки до уроків із використанням ЕНК є орієнтовним, тому вчитель має можливість коригувати завдання в дистанційному курсі, визначати методи й засоби навчання.

На думку О. М. Біляєва, оптимальність уроку забезпечується виконанням вимог, дотримуючись яких учитель досягає поставленої мети: найбільш

доцільний відбір навчального матеріалу, доступність теоретичних відомостей та відповідних завдань і вправ для учнів. Потрібно пам’ятати, що «урок повинен бути містким, але не перевантаженим, бо це призводить до механічного запам’ятовування, послаблення інтересу учнів та затримки їхнього загального розвитку» [17].

У навчальному середовищі Moodle передбачено достатньо видів діяльності, які дозволяють урізноманітнити уроки української мови: робота з текстом на основі текстоцентричного підходу, твори, есе з певної теми, листи, складання опорних схем, таблиць, проектів, , пазлів, відгадування кросвордів тощо.

Проведемо спостереження за навчанням учнів української мови на заняттях факультативу під час дистанційно-очного навчання.

У вересні 2013-2014 н. р. учні 8 класу Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11 приступили до навчання в електронному навчальному курсі (ЕНК) з української мови. Структура курсу складається з 35 модулів: І семестр – 17, ІІ семестр – 18. Факультативні заняття проводилися 1 годину на тиждень у кабінеті інформатики (за потребою) та в домашніх умовах. Для найбільш ефективного засвоєння нових знань в електронних курсах розроблено комплекс вправ, тестів для контролю та самоконтролю до уроків української мови у 8-9-их класах. Передбачено завдання, розраховані на самостійну роботу, визначено час отримання щоденних консультацій.

Пропонуємо етапи дистанційно-очного навчання: організаційно-настановний, самостійна робота учнів під керівництвом учителя, контроль знань учнів (підсумкова контрольна робота за І семестр); самостійна робота під керівництвом учителя, контроль знань школярів (підсумкова контрольна робота за ІІ семестр, підведення підсумків навчання за рік (2 тижні).

На першому етапі навчання проходить реєстрація учнів на платформі дистанційного навчання. Обов’язковою умовою для реєстрації є створення електронної скриньки, збереження логіну та паролю доступу до сторінки

дистанційних курсів. На першому занятті здійснено поділ учасників ДК на групи, ознайомлено з правилами роботи (Рис.2.4.2).

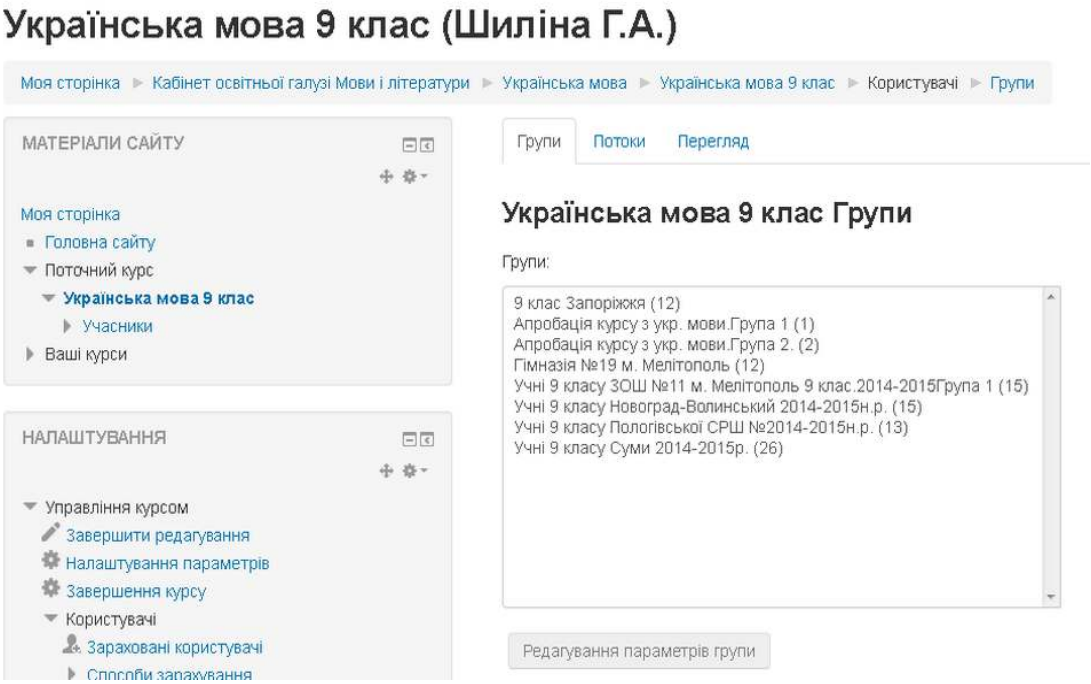

Рис. 2.4.2. Поділ учнів на групи

Із метою визначення рівня знань на початковому етапі учнями виконано вхідне тестування. Зворотній зв’язок зі школярами забезпечується через функцію на платформі Moodle «Обмін повідомленнями». Школярі ознайомлюються з інструкцією щодо виконання завдань, критеріями оцінювання виконаних робіт, терміном виконання та кількістю спроб тих чи інших тестів.

Відзначимо, що недоліком ДН, порівняно з класно-урочною формою, є дещо послаблений контроль із боку батьків. Ефективність навчання залежить, передусім, від систематичності виконуваних завдань, наполегливості, дисциплінованості, відповідальності учнів.

На другому етапі дистанційне навчання школярів відбувається під керівництвом учителя. Матеріали для вивчення розташовані в модульному форматі: теоретична, практична частини, контроль знань.

Спостереження за навчанням учасників дослідження дало змогу поділити їх на групи: I група – учні, які швидко та якісно виконали завдання, II – школярі, які не витратили достатньо часу для виконання тестів, виявили поверхове зацікавлення навчанням; III – учасники, які швидко орієнтуються в мережі інтернет, але мають низький рівень знань з української мови. Такий умовний поділ дозволяє вчителю здійснювати індивідуальний підхід, коригувати завдання в курсі, визначати час на виконання тесту, кількість спроб тощо. Результатом дистанційно-очного навчання української мови є сторінка звіту (Рис. 2.4.3).

Звіт - оцінки курсу

Елемент оцінювання	Оцінка	Діапазон	Відсоток
Українська мова 9 клас (Шиліна Г.А.)			
Підсумкова курсу	*68,14*	*0–100*	*68,14 %*
Складносурядне речення	12,00	0–12	100,00 %
Види складнопідрядних речень.Практичні вправи.	-	0–12	-
Практичні вправи	-	0–12	-
Контрольний тест до теми"Складнопідрядне речення"	12,00	0–12	100,00 %
Розділові знаки між частинами безсполучникових складних речень.	11,00	0–12	91,67 %
Підсумковий тест з теми "Пряма мова. Діалог".	12,00	0–12	100,00 %
Творча робота	-	0–12	-
Складні речення з різними видами зв'язку	12,00	0–12	100,00 %
Практичні вправи	-	0–12	-
Модуль2.Тема 6 Тренувальний тест	12,00	0–12	100,00 %
Вхідне тестування	12,00	0–12	100,00 %
Навчальні тести до теми "Пряма мова. Діалог".	12,00	0–12	100,00 %
Тема 19 Складнопідрядне речення	10,00	0–12	83,33 %
Модуль 3.Тема 14 Тренувальні тести з теми "Складнопідрядне речення"	10,00	0–12	83,33 %

Рис.2.4.3. Звіт-оцінки курсу учениці 8 класу Лисак Ганни

На третьому етапі навчання школярам пропонується виконати контрольну роботу за I семестр. Одним з варіантів проведення контрольної роботи є синхронне виконання завдань у визначений час, можливе виконання завдань у домашніх умовах.

На четвертому етапі відбувається керована самостійна робота учнів. Учитель переважно виконує роль консультанта, надає пояснення в письмовій формі на сторінках обміну повідомленнями, використовує чат, електронну пошту.

На п’ятому етапі – контроль знань. Проводиться підсумкова контрольна робота за ІІ семестр. Учитель підводить підсумки навчання за рік, відзначає школярів, які старанно виконували завдання, повідомляє про результати навчання батькам.

Протягом періоду навчання проведено педагогічну діагностику та контроль за результатами дистанційно-очної форми навчання. Для роботи вчителя важливим є педагогічне діагностування, мета якого полягає у встановленні й вивченні ознак, що характеризують стан і результати процесу навчання, дозволяє на цій основі прогнозувати можливі відхилення, визначати шляхи їх попередження, коригувати процес навчання з метою підвищення якості його результату.

Діагностування включає контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, розглядає результати з урахуванням способів їхнього досягнення, виявляє тенденції, динаміку дидактичного процесу.

Здійснення контролю за дистанційним навчанням дозволяє зібрати об’єктивну інформацію про перебіг навчання, внесення корективів до інформаційно-змістового наповнення курсів, терміну виконання, обсягу завдань тощо. В умовах дистанційно-очного навчання вчитель-наставник переглядає виконані завдання, мотивує учнів до кращих результатів.

Установлено такі педагогічні вимоги до організації контролю за дистанційним навчанням учнів [41, с. 36-39]: індивідуальний; систематичність проведення на всіх етапах процесу навчання; всебічність (теоретичні знання, практичні навички), різні його види (поточний, підсумковий, питання для самоконтролю); об’єктивність оцінювання; етика мережного спілкування. Аналіз даних педагогічного контролю – суттєвий етап діагностики.

Контроль у дистанційному навчанні здійснюється за допомогою журналу оцінок, як це показано на рис.2.4.3 у звіті учениці про виконані завдання курсу.

В. П. Безпалько пропонує використовувати контрольні роботи для активізації процесу навчання. За результатами виконаних завдань учитель визначає прогалини в знаннях із предмету [14, с. 58]

Учителем перевіряється процес засвоєння інформації, якість навчального матеріалу, адаптація засобів навчання та передачі інформації, формування особистісних якостей, визначення рівня навчальних досягнень учнів. Контроль знань учнів за допомогою програми Moodle має ряд переваг над традиційним контролем: об’єктивність оцінювання, індивідуалізація перевірки роботи учня, можливість перегляду результату окремої відповіді учня, а не лише підсумкової оцінки виконаного тесту, вправи; швидкість оцінювання тестових завдань, різні форми контролю: тести (відкриті, закриті), самоконтроль, взаємоконтроль, творчі завдання.

Для перевірки ефективності навчання учнів протягом усього періоду необхідно проводити моніторинг успішності. У журналі оцінювання наведено всі результати виконаних тестів, творчих вправ, вхідного та вихідного тестування.

На діаграмах, у таблицях показано спроби виконання завдань кожного користувача. Метод оцінювання цього тесту – «Найкраща оцінка». Накопичення статистичних даних, їх обробка та аналіз – найважливіший компонент діагностики дистанційно-очного навчання. Програма Moodle дозволяє зібрати необхідний матеріал у вигляді діаграм, графіків, таблиць, що значно полегшує роботу вчителя. Оцінювання учнів на платформі дистанційного навчання Moodle відбувається за літерною та 12-бальною шкалою оцінювання (Рис. 2.4.4).

Літерна оцінка

Редагувати літерні оцінки

Максимальна	Мінімальна	Літера
100,00 %	93,00 %	A
92,99 %	90,00 %	A-
89,99 %	87,00 %	B+
86,99 %	83,00 %	B
82,99 %	80,00 %	B-
79,99 %	77,00 %	C+
76,99 %	73,00 %	C
72,99 %	70,00 %	C-
69,99 %	67,00 %	D+
66,99 %	60,00 %	D
59,99 %	0,00 %	F

Редагувати літерні оцінки

Рис. 2.4.4. Літерна шкала оцінювання

Шкала оцінювання за системою ECTS (European Community Course Credit Transfer System) та конвертації її у 12-бальну.

Таблиця 2.4.3

Таблиця конвертації балів за системою ECTS в 12-бальну

Оцінка за ECTS		Оцінка 12-бальна	Критерії оцінювання
літерами	балами		
A	100	12	«відмінно» - відмінне виконання з незначною кількістю несуттєвих помилок
A+	90-93	10-11	
B	90-87	9	«дуже добре» - вище від середнього рівня, але з декількома помилками
B+	87-83	8	
B-	83-80	7	
C+	80-77	6	«добре» - в цілому правильна робота з певною кількістю помітних помилок
C	77-73	5	«задовільно» - з певною кількістю помітних помилок

C-	73-70	4	«задовільно» - непогано, але зі значною кількістю грубих помилок
D+	67-74	3	«достатньо» - виконання задовольняє мінімальні критерії
D	70-60	2	недостатньо - потрібно допрацювати матеріал перед тим, як отримати залік
F	60-00	1	«незадовільно» - необхідна серйозна подальша робота

Продовження табл. 2.4.3

Електронний навчальний курс містить текстову й графічну інформацію, відео- та аудіоматеріали, вправи, практикуми. Високий ступінь наочності подання навчального матеріалу – одна з найсильніших сторін електронних навчальних матеріалів. Поєднуючи в собі різні способи передачі знань, електронний навчальний контент забезпечує виявлення учнями всіх видів навчальної активності. Це значно покращує розуміння навчального матеріалу та якість навчання.

Із метою визначення об’єму завдань для учнів на одному занятті в електронному курсі проведено порівняльний статистичний аналіз практичної роботи школярів над матеріалами на паперовому носії та з екрану монітора. Л. О. Бєкрєшева стверджує, що середня швидкість читання тексту іноземною мовою – 650-800 друкованих знаків за хвилину, з екрану монітора – 600-700 [15]. Оскільки досліджуємо навчання української мови засобами дистанційної технології, провели аналогічне дослідження, але на основі українськомовних текстів серед учнів 8-9-их класів. Результати читання тексту: середня швидкість читання з паперового носія – 600-730 друкованих знаків, з екрану монітора – 545-650. Середня швидкість із паперового носія – 665 друкованих знаків за хвилину, з екрану монітора – 595. Таким чином, текст, обсягом приблизно 6000 друкованих знаків, буде прочитано за 8-10 хвилин. Треба зауважити, що в учнів різний рівень сформованості навичок читання, тому час на читання тексту слід збільшити до 12-15 хвилин. Практична цінність проведених автором досліджень полягає в тому, що наведені статистичні дані допоможуть учителю врахувати

дидактичні вимоги до навантаження школярів. Моніторинг виявлення інтересу учасників дистанційного навчання до здобуття знань за новою формою показав, що індивідуальні завдання, викладені в мережі інтернет, сподобалися 96% учнів, справились із завданням на достатньому рівні 54% опитуваних, на високому – 20%, на середньому рівні – 26% школярів. Виконання завдань в електронному курсі дисциплінує школярів, підвищує їхню мотивацію до навчання.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, шо дистанційне навчання розширює можливості традиційного навчання, дозволяє збільшити інтерес до вивчення української мови та покращує якість знань учнів. Школяріі, які навчаються дистанційно, уміють спілкуватися онлайн, добирають матеріал не тільки до уроків української мови та літератури, а й з інших предметів. Після проведеного анкетування серед учнів 8 класу, які навчалися дистанційно протягом 2013-2014 року, виявлено, що 100% учнів виявили бажання продовжити навчатися дистанційно й у 9 класі.

Отже, навчання учнів 8-их, 9-их класів буде успішним за умови дотримання вчителями таких основних принципів, як варіативність спецкурсів, поглиблення й розширення змісту освіти; індивідуалізації навчального процесу, активності школярів та відкритості системи допрофільної підготовки.

Інтерес учнів до дистанційної форми навчання дозволяє виокремити перспективні напрями роботи:

– вдосконалення розроблених електронних навчальних курсів для учнів 8-их, 9-их класів;

– створення електронних навчальних курсів з української мови для профільних класів,

– проведення роз’яснювальної роботи серед учнів, батьків, громадськості щодо можливості самоосвіти під керівництвом учителя за допомогою дистанційних курсів.

2.5. Застосування дидактичних засобів Moodle для забезпечення дистанційного навчання української мови

У час інформаційних технологій перед учителями української мови та літератури постає чимало питань: як ефективно використати велику кількість додаткової інформації на уроках, швидко перевірити виконані завдання учнями, підвищити інтерес до предмету. Протягом останніх років учителі все частіше використовують інформаційні технології на уроках у різних їх проявах, що дозволяє піднести роботу вчителя та учня на більш високий рівень. Допомагають у цьому такі засоби навчального призначення, як мультимедійні довідники й енциклопедії, електронні словники, педагогічні програмні засоби, цифрові освітні ресурси. Незважаючи на те, що сьогодні вчитель має великий вибір існуючих засобів інформаційно-комунікаційних технологій, використання їх на уроці не завжди є доцільним. Окреслимо лише деякі проблеми, які виникають під час упровадження інформаційних технологій: низька підготовленість учителів щодо методики використання певного продукту; відсутність технічного забезпечення для демонстрації педагогічного програмового засобу; низька якість дистанційних курсів; часткове використання дидактичних засобів Moodle.

Незважаючи на значну увагу науковців до дистанційного навчання, дидактичні та методичні аспекти вивчені недостатньо, потребують подальшої розробки нові методи, форми та засоби дистанційного навчання. Питанням розробки електронних курсів, використанням інформаційних систем присвячені праці В. Ю. Бикова, В. Ю. Богачкова, М. І. Жалдака, І. Г. Захарової. Є. С. Полат, Ю. О. Швеця .У працях учених розглядаються питання дослідження можливостей інформаційного, дистанційного, технологічного використання мережі інтернет у навчальній діяльності школярів. Н. М. Болюбаш розкриває інтеграцію інноваційних форм і методів у традиційну освіту, звертає увагу на особливості

використання інформаційного середовища Moodle, яке містить дистанційні курси [27]. Потребують подальшої розробки механізми впровадження принципово нових форм і методів навчання на базі системи дистанційного навчання Moodle, яка є лідером серед освітніх систем нового типу – систем управління навчанням. (LMS – Learning Management Systems). Використання розроблених засобами Moodle дистанційних курсів значно збільшує обсяг інформації для учнів, робить навчальний процес цікавим, різноманітним. Ю. О. Швець пропонує опис дидактичних засобів у навчальному середовищі [232].

За декілька останніх років потреба в дистанційній освіті значно зросла серед учнів, студентів, вчителів, викладачів. Розвиток інформаційних навчальних середовищ для учнів загальноосвітніх навчальних закладів, розміщення якісних дистанційних курсів для задоволення освітніх потреб учнів – ці та інші питання потребують термінового вирішення. Також постає питання інтеграції інформаційних технологій у навчальний процес, дослідження адаптації дидактичних засобів Moodle до навчання в середній школі. Частково вирішеними залишаються питання розробки методичних рекомендацій до кожного елементу структури електронного навчального курсу, вибору відповідного модуля діяльності.

Електронні курси, розроблені в системі Moodle, допомагають підвищити рівень знань учнів, здійснювати диференційований підхід. Moodle – це система керування вмістом сайту, спеціально розроблена для створення онлайн-курсів учителями. Такі системи часто називають системами управління навчанням або віртуальними освітніми середовищами. На сьогодні систему Moodle використовують провідні університети світу. Робота в навчальному середовищі дозволяє спілкуватися всім учасникам навчально-виховного процесу через такі елементи, як форум, чат. Інформація передається в електронному вигляді за допомогою файлів, веб-сторінок, лекцій, архівів. Досить зручним для роботи вчителя є перевірка знань учнів за допомогою різних видів тестів і завдань.

Результати роботи учні можуть надсилати у вигляді тексту або файлів. Новою формою навчання є робота за допомогою сторінок wiki, семінарів, форумів, що дозволяє залучати школярів до спільної дослідницької діяльності.

На думку Є. С. Полат, «дистанційне навчання – це взаємодія на відстані вчителя та учня, яка має всі властиві навчальному процесу компоненти: мету, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) засобами інтернет-технологій» [171]. На нашу думку, дистанційний курс з української мови – це запланована вчителем діяльність учнів для засвоєння структурованої навчальної інформації. Дистанційний навчальний процес – навчання учнів у мережі інтернет: консультування, спілкування, співпраця, самостійна робота.

Педагогічними засобами дистанційного навчання є лекція, питання-відповідь, онлайн-бесіда, відеоурок, відеолекція, семінар, семінар-практикум.

Програмовий комплекс Moodle досить зручний для електронного навчання, в ньому є достатньо функцій, щоб ефективно організувати навчальний процес. Особливістю платформи є те, що вчителю надається можливість вносити зміни до курсу протягом усього періоду навчання, що значно покращує його інформаційно-змістове наповнення, допомагає уникнути помилок, які можуть бути допущені у процесі розробки курсу. Кероване об’єктно-модульне освітнє середовище Moodle надає можливість додавати до модуля матеріал у будь-якому вигляді: веб-сторінка, тека з файлами, нотатка, завдання, тести тощо. Керування курсом відбувається за допомогою налаштувань, модулів діяльності та завдань, які є в курсі. Розробник ДК повинен детально ознайомитися з функціями, які є у програмі, вчасно коригувати та налаштовувати модулі діяльності. Завдання оцінюються вчителем або автоматично.

Найбільш уживаним є модуль діяльності «Веб-сторінка», який дозволяє вчителю створити веб-сторінку за допомогою текстового редактора, викласти найважливіший матеріал, додати таблицю, виділити кольором головне. На сторінці показується текстова інформація, зображення, звук, гіперпосилання. Веб-

сторінка може бути використана, наприклад, для надання короткої інформації про курс або його елементи; впровадження в курс відео- або аудіофайлів разом із пояснювальним текстом. Перевагою використання модуля є те, що матеріал веб-сторінки є більш доступний, ніж матеріал модуля «Файл», а також він легше оновлюється.

Для великих за обсягом матеріалів рекомендується використовувати модуль діяльності «Книга». Модуль «Книга» дозволяє вчителю створювати багатосторінкові ресурси, які складаються з розділів і підрозділів. Книги можуть містити медіафайли та тексти з довготривалою інформацією, які варто розподілити на розділи. Книга використовується для демонстрації матеріалів окремих модулів навчання, як керівництво з виконання навчальних завдань. Модуль діяльності «Файл»дозволяє вчителю надати файл у вигляді ресурсу курсу. Де це можливо, файл буде показуватися в інтерфейсі курсу, в іншому випадку учням буде запропоновано завантажити його.

Модуль діяльності «Нотатка» дозволяє додавати текст і мультимедіа в межах секції на головній сторінці курсу між посиланнями до модулів діяльності. За допомогою цього модулю можна покращити розуміння матеріалу курсу, надати невелику інформацію.

Зауважимо, що нотатку доречно використовувати в таких випадках: у кожному модулі для визначення обсягу завдань та терміну виконання; розподілу великого переліку посилань до модулів діяльності підзаголовками або картинками; показу вбудованих аудіо- або відеофайлів безпосередньо на сторінці курсу; додавання інструкцій, короткого опису змісту секції курсу [232, с. 21-27].

Модуль діяльності «Тека» дозволяє вчителю показати певне число файлів у межах однієї теки на головній сторінці курсу. Тека створюється шляхом розпакування zip-файлу, який вміщує певну файлову структуру, або створенням порожньої теки та наступного завантаження до неї файлів. Вона може бути використана для збереження та показу серії файлів однієї теми, наприклад, серії

зображень для використання їх в учнівських проектах; для створення загального простору завантаження файлів для викладачів курсу (приховану теку бачить тільки вчитель).

Модуль діяльності «URL-адреса» передбачає додавання веб-посилання, як звичайного ресурсу курсу. Все, що знаходиться у вільному доступі в мережі інтернет (документи, зображення), може стати ресурсом курсу.

Навчальний ресурс «Зворотній зв'язок» дозволяє вчителю створити власне опитування учасників курсу на обрану тему. Опитування здійснюється шляхом використання різних за формою типів питань – «Вибір із множини», «Так чи ні», введення тексту відповіді. Опитування, за бажанням, може бути анонімним, а результати можуть бути показані або всім користувачам, або тільки вчителю. На головній сторінці курсу опитування є доступним для незареєстрованих користувачів. Модуль використовується для отримання інформації про покращення курсу для майбутніх учасників; надання їм можливості підписатися на навчальні модулі, заходи; опитування гостей про обрання курсів тощо [246].

Створювати, підтримувати й шукати структуровані записи передбачає модуль діяльності «База даних». Формат і структура цих записів можуть бути різноманітними, в тому числі й гіперпосилання, зображення, файли, URL-адреси, числа, текст тощо. Завдяки цьому модулю учні накопичують посилання до інформаційних джерел, створюють банк даних із будь-якої тематики, показують та знаходять у них записи тощо.

Роль модуля діяльності «Вікі» призначений для додавання й редагування набору web-сторінок. Вікі – корисний ресурс у Moodle, який дає можливість учням працювати в команді. Будь-хто з учасників групи може редагувати поточний документ, використовуючи вкладку «Редагування» і створювати нові документи. Вікі-сторінки можуть бути спільними, з можливістю їх зміни всіма учасниками, або індивідуальними. Історія попередніх версій кожної сторінки у Вікі зберігається із переліком змін, які зроблені кожним учасником. Вікі доцільно

застосовувати для планування роботи класу; спільного створення учнями контенту на задану вчителем тему; ведення особистого щоденника для запису лекцій або конспектів (використовуючи індивідуальну Вікі).

Організацію індивідуальних завдань, самостійної роботи передбачено в модулі діяльності «Завдання», який надає можливість учителю призначати, отримувати результати виконання завдань, виконувати оцінювання та організувати зворотній зв'язок з учнями, як показано на рис. 2.5.1.

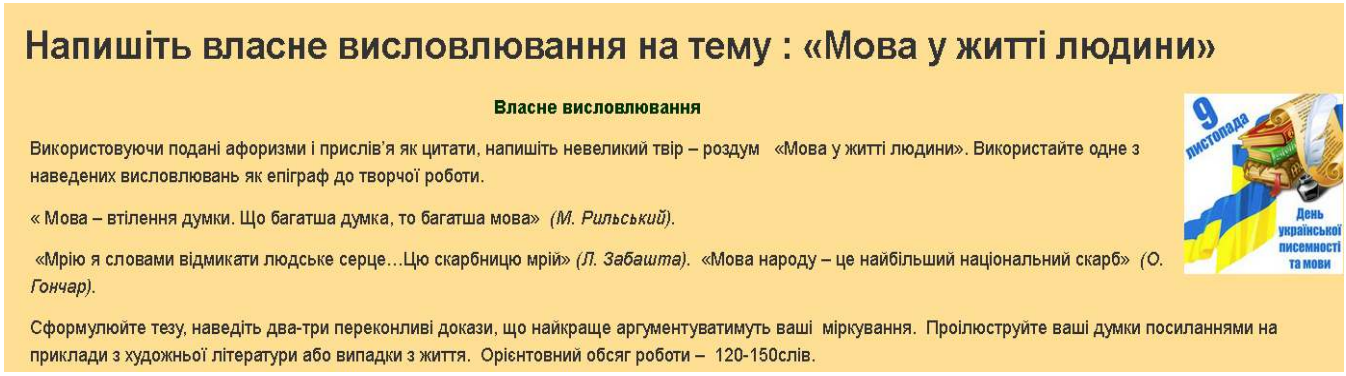

Рис.2.5.1. Приклад ресурсу «Завдання»

Школярі в якості звіту про виконану роботу можуть представляти будь-який матеріал (файли), текстові документи, аудіо- або відеозаписи. При розгляді звітів учителі можуть надавати коментарі зворотнього зв'язку та завантажувати файли, наприклад, документи з коментарями, звукові файли тощо. Виконані роботи оцінюються з використанням стандартної або користувацької шкали чи вдосконаленого методу оцінювання, такого, як рубрики. Підсумкові оцінки заносяться до журналу оцінок.

Модуль діяльності «Заняття» передбачає подачу навчального матеріалу вчителем чи проводити практичну діяльність цікавими та гнучкими способами. Це може бути лінійний послідовний набір сторінок або набір сторінок із програмованим переходом між ними. Містить навчальний теоретичний матеріал,

що може включати текст, графіку, завдання для перевірки засвоєння поданого матеріалу та автоматичного оцінювання [232].

Для покращення засвоєння матеріалу сторінки можуть завершуватися контрольними питаннями різного типу «Вибір із множини», «Так-ні», «Вибір відповідності», «Коротка текстова відповідь» тощо. У залежності від результату відповіді учень перенаправляється на наступну, попередню або будь-яку іншу сторінку заняття. «Заняття» може бути використано для самостійного вивчення нової теми; диференційованого перегляду навчального матеріалу з різними блоками питань у залежності від відповідей на останні.

Навчальний ресурс «Опитування» надає можливість учителю поставити учасникам курсу одне запитання й запропонувати їм широкий вибір можливих варіантів відповіді. Результати опитування можуть бути опубліковані після відповіді всіх учнів, після певної дати, або взагалі не показані. Публікація здійснюється персоніфіковано з іменами учнів чи анонімно. Модуль «Опитування» може бути використаний для швидкого стимулювання мислення з теми, що вивчається; перевірки розуміння школярами навчального матеріалу; визначення громадської думки учасників про курс тощо [232].

Застосування навчального модулю «Семінар» – здійснювати збір та аналіз робіт учнів із виставленням колегіальної оцінки. Такий засіб краще використовувати для учнів профільних класів. Школярі представляють будь-який цифровий контент (файли): документ текстового процесора або електронну таблицяю; можуть вводити текст прямо в поле на сайті за допомогою вбудованого текстового редактора. Матеріали оцінюються з використанням декількох критеріїв, визначених учителем. Процес колегіальної перевірки й розуміння її форми може бути здійснений наперед із прикладом матеріалів, поданих учителем, разом із посиланням на приклад оцінювання. Учням надається можливість оцінити одного або кількох учнів групи. Матеріали та рецензенти за потреби можуть бути анонімними. Учні отримують дві оцінки на семінарі – оцінку за свій

матеріал та за оцінювання матеріалів своїх товаришів. Обидві оцінки заносяться до журналу.

За допомогою ресурсу «Тест» учитель має змогу створювати тести, які містять завдання різних типів: «Вибір із множини», вибір «Так-ні», «Вибір відповідності» та інші. Передбачено декілька спроб надання відповідей на тестові завдання, які випадковим чином показуються або вибираються з банку тестових завдань. На проходження тесту, в разі необхідності, встановлюється обмеження часу. Кожна спроба оцінюється автоматично (за винятком завдань «Есе»), і оцінка переноситься до електронного журналу. Тест використовується як підсумкова оцінка курсу; як міні-тест для перевірки виконання завдання або засвоєння матеріалу теми; як засіб забезпечення зворотнього зв'язку про навчальну діяльність; як засіб самооцінки.

Створення та підтримка певного переліку термінів та їх визначень у вигляді словника або збирання та систематизація ресурсів, інформаційних даних здійснюється за допомогою глосарію. За його допомогою вчитель, учасники ДН мають можливість додавати файли, які будуть прикріплені до словникових статей ресурсу. Прикріплені зображення показуються у словниковій статті, яка може бути переглянута за алфавітом, розділом, датою або за автором. Словникові статті перед показом «для всіх» можуть бути схвалені за замовчуванням і не потребують затвердження з боку вчителя. З метою формування підсумкової оцінки, яка буде занесена до журналу, передбачено об'єднання експертних оцінок.

Асинхронні обговорення, які відбуваються протягом тривалого періоду навчання доцільно застосовувати за допомогою модуля діяльності «Форум». Розрізняють декілька типів форумів для встановлення: стандартний, де кожен може розпочати нове обговорення в будь-який час; форум, де кожному учню надається можливість розпочинати тільки одне обговорення; форум «питання-відповідь», де школярі спочатку надають своє повідомленням (відповідь), перш, ніж зможуть переглядати повідомлення інших учасників. Функції ресурсу

«Форум» передбачені для знайомства учнів у групі; для оголошень курсу, обговорення змісту або матеріалів для читання; продовження обговорення, яке розпочато раніше під час онлайн-засідання; обговорення тільки тем учителів (приховані форуми).

Використовуючи «Чат», учасники курсу мають змогу проводити в режимі реального часу синхронне обговорення у форматі текстових повідомлень. Навчальний ресурс може бути одноразовою діяльністю або діяльністю, яка повторюється у визначений час кожен день або тиждень. Чат-сесії зберігаються та є доступними для перегляду всіма користувачами або обмеженому колу користувачів. Чат використовується в таких випадках, як для спілкування серед учнів; отримання консультацій учителя стосовно виконання індивідуальних завдань; онлайн-обговорення актуальних питань за участю учнів та педагога. Значно полегшує роботу вчителя функція програми «Звіти про дії», яка дозволяє побачити: статистику відвідування курсу; кількість спроб виконання завдань; час, витрачений учнем на навчання; кількість правильних і неправильних відповідей учнів. Програма Moodle має функції щодо збереження статистичної інформації про учасників дистанційного курсу. Відвідування сторінки курсу розподілено за ролями: «гість», «учень», «учитель», «всі». На прикладі діаграми спостерігаємо активність усіх учасників дистанційного навчання на сторінках курсу, як показано на рис. 2.5.2.

Отже, вищезазначені дидактичні засоби Moodle дозволяють учителю забезпечити ефективне навчання учнів, дібрати різноманітні матеріали та зосередити їх в одному модулі, використовувати з мережі інтернет, особливо довідники, сучасні підручники, енциклопедії, відео, аудіозаписи.

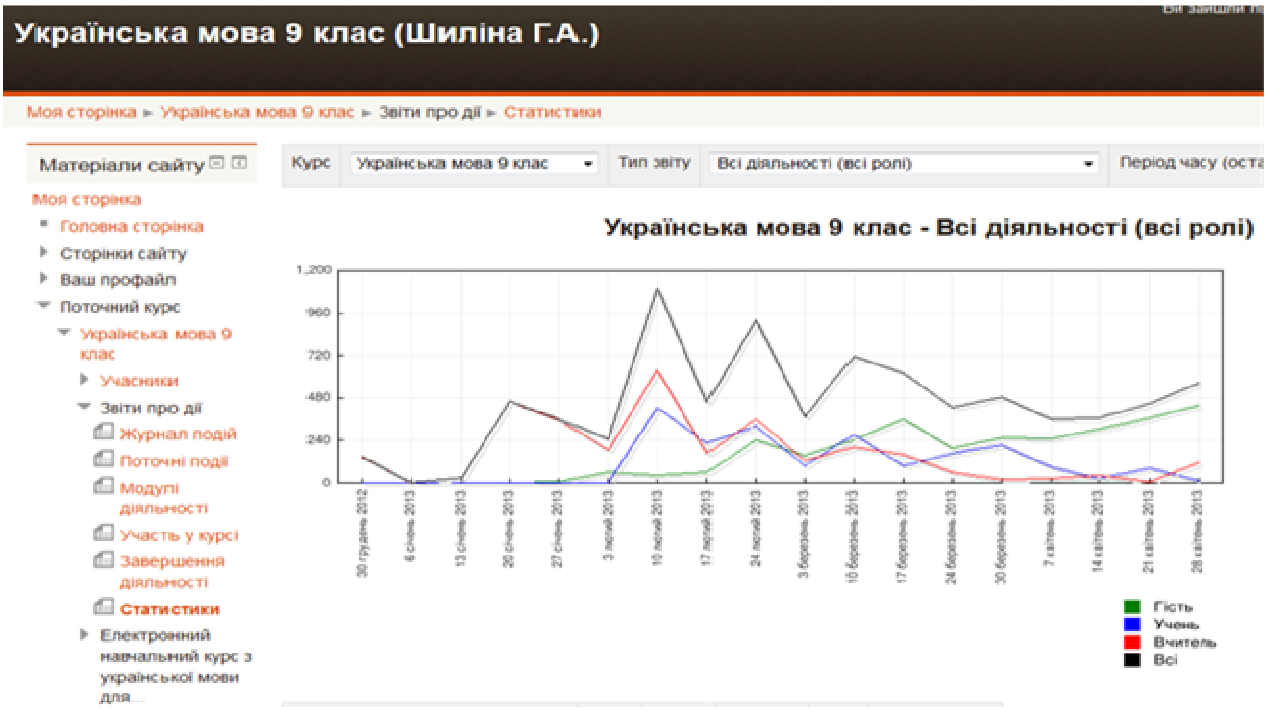

Рис. 2.5.2. Статистичні дані роботи з курсом

Провівши дослідження, дозволимо собі висловити певні рекомендації щодо покращення ЕНК.

Рекомендації щодо покращення електронного навчального курсу.

Дистанційному навчанню властиво забезпечити високу ефективність самоосвіти учнів, підвищити їхню мотивацію до навчання. За умови створення високоякісних електронних навчальних курсів, розроблених відповідно до вимог, підвищується пізнавальна діяльність школярів, формуються ключові компетентності.

Пропонуємо розглянути деякі варіанти покращення дистанційних курсів.

Модель дистанційного навчання: дистанційні курси – учитель-наставник.

1. Мотивація учнів до навчання. Учитель розкриває перспективу дистанційного навчання, показує можливості, які відкриваються перед учнями. Велику роль відіграє вміння школярів здобувати знання самостійно, вчитель лише спрямовує їхню діяльність, добирає необхідну літературу. Зацікавити учнів до

навчання в дистанційному курсі можливо через якісну презентацію свого курсу, яка розміщується в так званому нульовому (організаційному) модулі, і яка складається з коротких відомостей про автора курсу, мети, завдань, правил роботи, очікуваних результатів від спільної діяльності. Обсяг презентації має бути невеликий за обсягом, цікавий, відповідати цільовій аудиторії.

2. Чіткість, структурованість, конкретика тексту. Мова сторінок тексту повинна бути доступною, зрозумілою, варто уникати багатослів'я, монотонності. «Треба висловлюватися коротко: єдиний правильний спосіб заставити себе слухати – це сказати багато в небагатьох словах», – зауважував французький лексикограф П'єр Буаст. Не слід зловживати підкресленнями, виділенням жирним шрифтом слів, речень.

3. Створення навчального простору свого курсу. На розробника навчального модуля покладається велика відповідальність. Адже саме він добирає інформаційний матеріал, робить посилання на сайти, додаткові аудіо-, відеоматеріали, додає інтерактивні завдання, створює ігрові ситуації. Широкий доступ до інформації забирає багато часу в учнів, тож завдання, яке стоїть перед учителем, – спланувати обсяг матеріалів, потрібних для досягнення мети, сформувати «єдиний інформаційний простір» для свого модуля, курсу. Одним із засобів, який допоможе виконати це завдання, є модуль діяльності «Вікі» в системі Moodle.

4. Налагодження зворотного зв'язку з учнями. Одним із важливих засобів успішного дистанційного навчання є налаштування способу обміну думками, питаннями.

5. Вибір вправ та завдань до модуля. Означимо типові помилки, які допускаються при виборі завдань: занадто легкі або, навпаки, складні завдання; завеликий обсяг для одного модуля. Треба добирати завдання до модуля відповідно до теми, цікаві за формою, чітко формулювати питання, уникати двоякої відповіді.

6. Закінчення роботи з курсом. Бажано підвести неформальні підсумки роботи, тобто дати гарну оцінку всієї роботи, вказати на позитивні моменти в навчанні учня, звернути увагу на недоліки, які постійно простежується в ході виконання завдань. Можливим є проведення самооцінки роботи на курсі. Для багатьох учнів це може бути перший досвід дистанційного навчання, який зацікавить їх до навчання на інших дистанційних курсах.

Визначимо перспективу діяльності:

– розробка методичних рекомендацій до кожного розділу електронного навчального курсу;

– вироблення вимог до інформаційного наповнення дистанційних курсів;

– написання робочих програм до електронних курсів філологічного спрямування;

– апробація електронного навчального курсу з української мови для 8-9-их класів за програмою поглибленого вивчення;

– корекція створених ЕНК з української мови;

– підготовка фахівців із розробки електронних навчальних курсів;

– співпраця з адміністрацією загальноосвітніх навчальних закладів, вчителями інформатики;

– відбір навчального матеріалу для змістового наповнення курсу;

– визначення методів і прийомів навчання.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що дидактичні засоби, які пропонує система Moodle, зручні для розробників курсів – учителів української мови. Можливості програми дозволять здійснювати особистісно-орієнтований підхід до учнів. Вдало підібрані завдання за допомогою дидактичних засобів сприяють самоконтролю, виробляють уміння та навички самостійної роботи.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи, зазначимо, що у процесі дослідження дійшли таких висновків.

1. Уточнено класичний цикл розробки дистанційного курсу (проектування дистанційного курсу складається з аналізу, розробки, перевірки, оцінки, корекції; по-друге, навчання учнів онлайн розглядається з позиції діяльнісного підходу; по-третє, погоджуємося з думкою науковців, що в електронному навчальному курсі слід дотримуватися ієрархії пізнавальних цілей Б. Блума).

2. Розкрито зміст і структуру дистанційного курсу.

3. Доведено, що найбільш поширеними в навчанні учнів-онлайн є модифіковані (очні, дистанційні форми) моделі навчання.

4. Розроблено методичні рекомендації щодо розробки дистанційних курсів з української мови для учнів 8-9-их класів; інформаційно-змістового наповнення навчальних модулів, стилю тексту, обсягу та структури ДК.

5. Визначено структуру різних типів уроків із використанням електронних навчальних курсів.

6. Вперше запропоновано структуру дистанційно-очних уроків, розробленої на основі типології уроків О. М. Біляєва.

7. Проведено зіставлення типів уроків за традиційною структурою та уроків на платформі Moodle; традиційних уроків на основі особистістно зорієнтованого підходу до навчання учнів та уроків у дистанційно-очній та дистанційній формах.

8. Підтверджено, що в дистанційному навчанні використовуються такі методи, як пояснювально-ілюстративний, дослідницький, репродуктивний, частково-пошуковий (евристичний), програмового навчання.

9. Уточнено педагогічні вимоги до організації контролю за дистанційним навчанням учнів: індивідуальний; систематичність його проведення на всіх етапах

процесу навчання; різні види (поточний, підсумковий, питання для самоконтролю); всебічність; об’єктивність оцінювання.

10. Проаналізовано, що дидактичні засоби, які пропонує система Moodle, забезпечують особистісно-орієнтований підхід до учнів. Вдало підібрані різні види інтерактивних вправ, тестів у дистанційному курсі сприяють виробленню навичок самостійної роботи учнів, підвищенню інтересу до навчання.

РОЗДІЛ ІІІ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЗА РОЗРОБЛЕНОЮ МЕТОДИКОЮ

3.1. Змістова база й завдання експериментальної методики

Із метою розширення єдиного інформаційного освітнього простору та надання можливостей рівного доступу до здобуття якісної освіти в Запорізькій області розпочала діяльність «Школа сучасних знань» (наказ Департаменту освіти і науки Запорізької обласної державної адміністрації № 534 від 23.08.2012) [250].

Для організації якісного педагогічного процесу в обласній онлайн-школі створено технічні умови для забезпечення навчання учнів, здійснено моніторинг зареєстрованих школярів.

Аналіз наукової літератури з методики дистанційного навчання української мови учнів основної школи дає підстави для висновків про необхідність розроблення науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики навчання української мови учнів у 8-9-их класах основної школи на заняттях факультативів та спецкурсів.

Необхідність розроблення методики зумовлена:

– змінами у змісті навчання, спричиненими розвитком ІК-технологій, в тому числі й дистанційної;

– соціальним замовленням на формування інформаційно компетентного учня;

– недостатньою увагою вчителів до впровадження дистанційного навчання у школі;

– реалізацією діяльнісного підходу в організації дистанційно-очної форми навчання української мови учнів;

– недостатньому розробленні методики дистанційного навчання української мови учнів 8-9-их класах основної школи на заняттях факультативів та спецкурсів.

Мета дослідження полягала в розробленні та апробації електронних навчальних курсів з української мови для учнів 8-9-их класів основної школи на заняттях факультативів, спецкурсах; теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці методики дистанційного навчання української мови, педагогічній доцільності використання онлайн-навчання учнів допрофільних класів.

Визначено основні завдання експерименту, які передбачали:

– створення дидактичного контенту, що сприяло б ефективному дистанційному навчанню учнів української мови на платформі Moodle;

– виявлення раціональності використання комплексу методів і прийомів дистанційного навчання української мови учнів 8-9-их класів;

– перевірку ефективності застосування в навчальному процесі дистанційної технології (різних видів форм роботи з учнями в режимі дистанційного та дистацнійно-очного навчання), що забезпечуватимуть реалізацію мети дослідного навчання;

– експериментальну перевірку застосування розроблених електронних ресурсів для отримання знань з української мови учнів 8-9-их класів;

– моніторинг рівня знань учнів з української мови протягом усього періоду їхнього навчання із використанням ЕНК.

Із метою виконання означених завдань розроблено програму експериментального навчання, в якій зазначено мету, місце, час проведення експерименту та його обсяг, характеристику вибірки й задіяних у дослідженні груп, опис матеріалів, які використані у процесі роботи, та методику впровадження дослідження. Передбачено діагностику соціально-педагогічних

потреб батьків, учнів, педагогів в умовах інноваційної моделі, що сприяло визначенню мети й завдань дослідження (Рис.3.1.1-3.1.2).

За результатами анкетування педагогів щодо використання дистанційних курсів для вивчення української мови визначено, що актуальним буде застосування ЕНК для роботи з обдарованими учнями – 43%, на заняттях факультативів – 25%, додатково до основного курсу – 17% , курсах за вибором – 15%.

Рис. 3.1.1. Діагностика соціально-педагогічних потреб педагогів в умовах інноваційної моделі

Рис. 3.1.2. Опитування учнів щодо потреби в дистанційному навчанні

Опитування учнів 8-9-их класів Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11 Мелітопольської міської ради Запорізької області щодо потреби в дистанційному навчанні української мови показало такі результати: найбільшу зацікавленість виявили учні 9-их класів (68%), скоріше так, ніж ні – 18%. Не вважають за потрібне здобувати знання за дистанційною формою навчання 3% учнів, низьку зацікавленість виявлено в 11% учнів.

Значний інтерес до застосування нової форми навчання пояснюється необхідністю складання зовнішнього незалежного оцінювання, яке сприяє додатковому вивченню предмету за допомогою альтернативних джерел.

Отже, за результатами проведеного анкетування можна зробити висновок, що дистанційна форма навчання має запит серед учнів 8 – 9-их класів, що свідчить про усвідомлений вибір школярів та бажання продовжити подальше навчання.

Теоретико-методологічною основою експерименту є нормативні документи, наукові праці дослідників з означеної проблеми: Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [57], Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) із поглибленим вивченням української мови. 8-9 класи [149], Положення про дистанційне навчання [177], Концепція науково-педагогічного експерименту «Дистанційне навчання учнів» [97].

Освітні методи, використані в ході експерименту.

Теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, моделювання). Їх доповнюють емпіричні методи (анкетування, бесіди, пряме та непряме спостереження, метод експертних оцінок, самооцінювання).

Система загальних методів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

Дослідження проведено за допомогою педагогічного спостереження, бесіди, результатів діяльності учнів, тестування, анкетування.

Методи дослідницьких завдань організовані вчителем шляхом постановки перед учнями теоретичних і практичних завдань.

Успішність процесу навчання пропорційна дотриманню основних *принципів:* науковості, послідовності й систематичності, доступності, наочності, свідомого й активного навчання, розвитку самостійності.

Форма навчання: дистанційна та дистанційно-очна.

Достовірність результатів забезпечена методологічною та дидактичною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень в окресленні провідних напрямів дослідження; застосуванням методів, адекватних предмету, меті й завданням дослідження; апробацією розробленої методики у допрофільних класах; якісним і кількісним аналізом результатів експериментально-дослідної роботи.

Результати експерименту висвітлено на сторінках фахових журналів, міжнародних, всеукраїнських, обласних науково-практичних конференціях, семінарах, «круглих столах», виставках, веб-майданчиках («Авторська педагогічна майстерня дистанційного навчання», «Дистанційне навчання української мови») [236].

Дидактичні засоби для проведення експерименту:

– проект дистанційної «Школи сучасних знань» [250];

– розроблені автором електронні навчальні курси для занять факультативу з української мови: 8 клас та курсів за вибором: 9 клас [241], розміщених на платформі Moodle;

– програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови. Українська мова 8-9 класи [149];

– програма факультативу «Навчаємося дистанційно» до електронного навчального курсу з української мови для 8 класу (поглиблене вивчення) (Додаток В);

– календарне планування з української мови до електронного курсу (8 клас) (Додаток Г);

– програма спецкурсу електронного навчального курсу з української мови для 9 класу (Додаток Л);

– перспективний план проведення експериментального дослідження;

– календарний план педагогічного експерименту (Додаток К).

Дистанційні курси з української мови для учнів допрофільних класів розроблено на основі *авторських програм факультативу та спецкурсу* з української мови для учнів 8-9-их класів (поглиблене вивчення). Зміст програм ґрунтується на основних положеннях Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Концепції профільного навчання і скореговані зі змістом чинної Програми для загальноосвітніх навчальних закладів, базується на засадах державності української мови, інтегративності, діяльнісному підході. Вони містять модульну структуру, побудовані на принципах системності, цілісного сприйняття й представлення всього обсягу інформації навчального курсу, можливості вибору індивідуальної траєкторії просування.

На сьогодні факультативні заняття – «одна з ефективних форм диференціації навчання, яка розрахована на розвиток пізнавальних інтересів, здібностей та формування профільної орієнтації учнів, оволодіння методами наукових досліджень» [204, с. 59], допоможуть учням поглиблено вивчати українську мову, формувати мовну й мовленнєву компетентності, використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій, підготують школярів до вибору майбутньої професії, зорієнтують їх на діяльність поза профілем навчання.

Результатом навчання учнів 8 – 9-их класів української мови є засвоєння матеріалу згідно з чинними програмами [149].

Реалізація програми здійснювалася шляхом дотримання науково-методичних, психолого-педагогічних, мотиваційних заходів.

Науково-методичні. Суб'єктами навчання є учні 8 – 9-их класів, які бажають підвищити рівень знань з української мови.

Діяльність в ЕНК передбачає автоматизовану систему оцінювання (за винятком творчих робіт).

Психолого-педагогічні: кількісно-якісний склад групи: 12 – 14 учнів, вікові особливості дітей: 8 – 9 класи.

Для успішної співпраці вчителя та учня необхідно мотивувати школярів до діяльності, яка полягає у створенні ділової атмосфери на занятті з урахуванням їх психологічних особливостей, визначенні мети навчання, забезпеченні доброзичливих, партнерських стосунків, організації пізнавальної та творчої діяльності учнів у зручний час на основі розвивального навчання, вихованні позитивного ставлення до самостійного здобуття знань, поєднання традиційних та дистанційних форм навчання.

Мотиваційні заходи: підвищення рівня знань з української мови, визначення з профілем навчання, підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання.

Однією з основних умов успішного навчання є дотримання гігієнічних вимог:

- систематичне вологе прибирання та провітрювання класної кімнати;
- виконання вправ для очей, пальчикової гімнастики з метою попередження втомлюваності й перевтоми учнів;
- дотримання правильної постави учня під час роботи з комп'ютером;
- чергування видів діяльності;
- дотримання санітарно-гігієнічних норм щодо оснащення класних меблів вікові й зросту школяра (маркування столів).

Матеріально-технічні: комп’ютерний клас (за умови, що заняття будуть проводитись у школі), вільний доступ до роботи в мережі інтернет, наявність електронної скриньки; достатній рівень володіння основами комп’ютерної грамотності, робоче місце вчителя.

Від уміння вчителя викликати в учнів інтерес до навчання, створення емоційного фону уроку залежить подальша робота учнів та їх результативність.

Із метою уникнення одноманітності пропонуємо змінювати форми завдань, поєднувати різні форми й методи роботи. Не менш важливим є дотримання обсягу завдань, темпу та ритму уроку, забезпечення належного рівня культури мовлення.

Навчальна стратегія електронних навчальних курсів полягає в реалізації завдань для досягнення результатів, здійснюється під час проведення занять факультативу шляхом: створення електронних навчальних курсів з української мови для учнів 8 – 9-их класів на платформі Moodle; самостійного опрацювання учнями навчального матеріалу, дібраного вчителем, який розміщений на сторінках сайту «Школи сучасних знань»; самостійного виконання практичних завдань у модулях на основі розробленого комплексу навчально-методичних матеріалів; виконання практичних завдань, спрямованих на набуття учнями вмінь і навичок на практиці застосовувати теоретичні знання; використання учнями можливостей мережі інтернет (перегляд відеофільмів, аудіозаписів, посилання на цікаві додаткові матеріали, використання сервісу Scribd, блогу тощо [213]; створення навчальних презентацій, використання програми Publisher2010, PowerPoint; проведення підсумкового контрольного тестування до модуля; створення банку тестових завдань.

У методичних рекомендаціях щодо функціонування обласної онлайн (дистанційної) «Школи сучасних знань» визначено процес реєстрації на сторінках курсу, тривалість занять, контроль за навчанням учнів, тощо [131].

Доступ до ресурсів навчального порталу персоніфікований. На сторінці курсу розміщені детальні покрокові інструкції та обговорені години для онлайн-спілкування.

Дистанційна (онлайн) «Школа сучасних знань» має «Учительську», в якій розміщено матеріали для вчителів, також є кабінети освітніх галузей або навчальні кабінети з різних предметів.

Електронні навчальні курси з української мови для учнів 8 – 9-их класів затверджені науково-методичною радою КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР (2013).

Особливість ЕНК полягає в тому, що електронний навчальний засіб призначений для оволодіння учнями навчальним матеріалом під керівництвом учителя.

Структура ЕНК має робочу програму, календарний план, критерії оцінювання, друковані та інтернет-джерела, глосарій, оголошення (Рис. 2.1). У навчальному модулі є теоретичний матеріал, практичні завдання, тести (навчальні та контрольні) [244, с. 147].

Електронний навчальний курс містить текстову й графічну інформацію, відео- та аудіоматеріали, вправи, практикуми. Високий ступінь наочності подання навчального матеріалу – одна з найсильніших сторін електронних навчальних матеріалів. Поєднуючи в собі різні способи передачі знань, електронний навчальний контент забезпечує прояв учнями всіх видів навчальної активності. Це значно покращує розуміння навчального матеріалу й якість навчання.

Дистанційне навчання засновано на новітніх методах представлення навчальних матеріалів в електронному вигляді (гіпертекстова розмітка документів, звук відео, вбудовані в електронний документ, інтерактивність при роботі з даними тощо), використанні мережі інтернет для доставки електронних навчальних засобів учням.

Зміст і структура електронного навчального курсу з української мови для 8 класу за авторською програмою факультативу «Навчаємося дистанційно» спрямований на оновлення змісту освіти й узгоджено з сучасними потребами, володіння інструментарієм дистанційного навчання (Додаток В).

Програму факультативу з української мови для 8 класу загальноосвітньої школи укладено відповідно до вимог Закону України «Про загальну середню освіту», Державного стандарту базової і повної середньої освіти, постанови Кабінету міністрів України від 16.11. 2000 р. № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання», Концепції профільного навчання у старшій школі і скорегованої зі змістом чинних програм для загальноосвітніх навчальних закладів у 8 – 9-их класах загальноосвітніх навчальних закладів [96]. У ній ураховано державний статус української мови, її суспільні функції, взято до уваги специфіку навчального предмету, що має виразні інтегративні функції, здатність справляти різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учнів, сприяти формуванню особистості, готової до активної, творчої діяльності у всіх сферах життя демократичного суспільства, сучасні організаційні форми, методи й технології навчання рідної мови в загальноосвітній школі (Додаток Б).

Електронний курс розрахований на 35 години інтенсивного навчання. Програма факультативу електронного курсу передбачає навчання за семестрами: у І семестрі – 17 годин, у ІІ – 18, у тому числі 2 підсумкові контрольні роботи. Завдання спрямовані на підвищення рівня знань учнів, яке відбувається через самостійну пошуково-дослідну, практичну діяльність. Заняття проходять дистанційно в мережі інтернет 1 годину на тиждень з жовтня по травень у зручний для учнів час. Програма електронного курсу передбачає навчання за 35 модулями (нульовий модуль, який складається з загальних для всього елементів курсу, та тематичні). Ілюструємо зразок головної сторінки дистанційного курсу для учнів 8 класу (Рис.3.1.3).

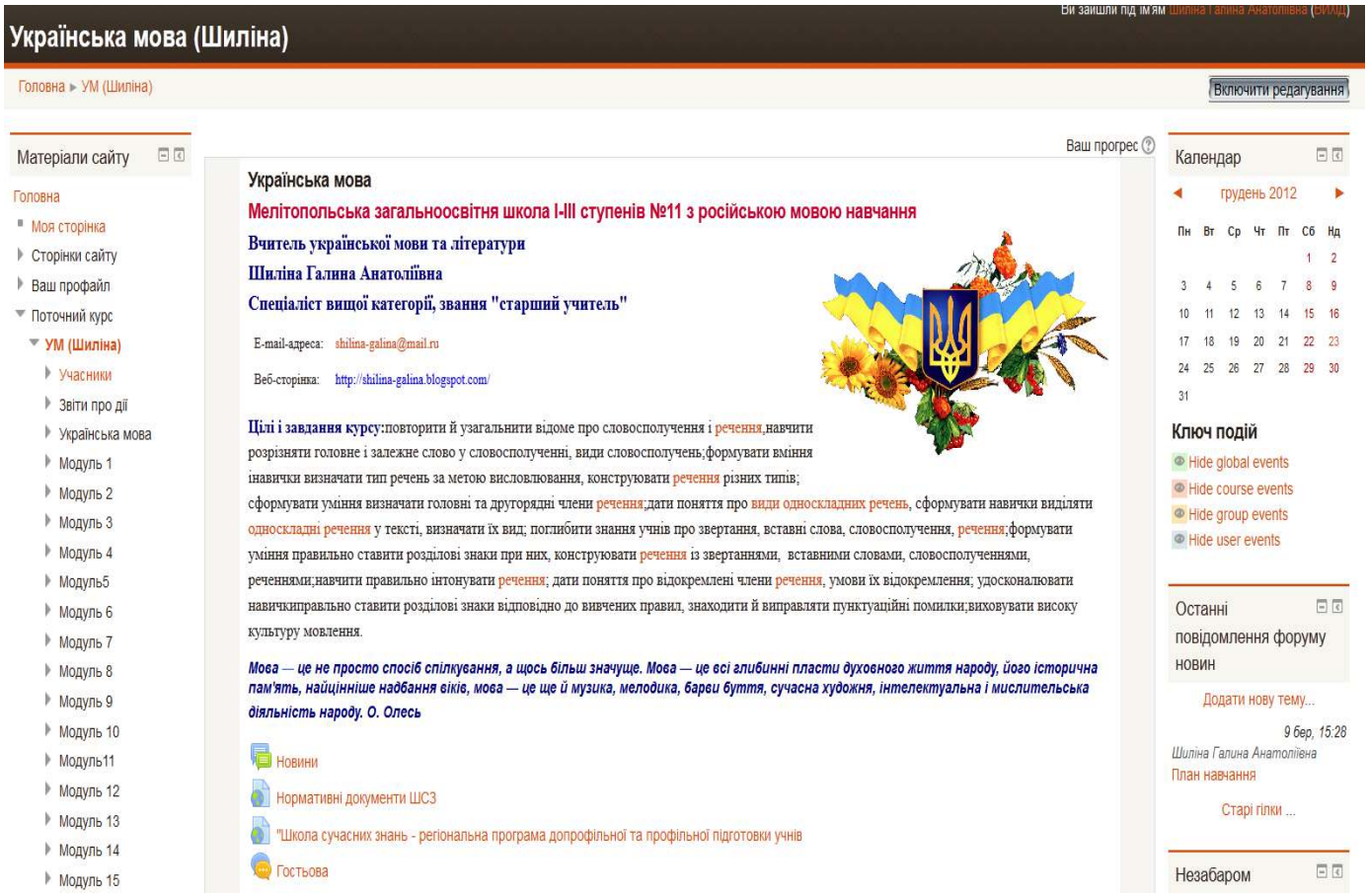

Рис.3.1.3. Головна сторінка електронного курсу з української мови для учнів 8 класу

Змістова складова курсу передбачає модулі, які містять інструкції, корисні посилання, електронні підручники тощо. Як бачимо, на рис. 3.1.3 зліва розміщено навчальні модулі, специфіка яких передбачає наявність теоретичного матеріалу, практичних вправ та контролю знань.

На нашу думку, розподіл тем для учнів 8 класу слід здійснювати таким чином, щоб школярі мали можливість вивчити основні поняття з теми «Синтаксис простого речення», перевірити свої знання за допомогою навчальних та підсумкових тестів. У ході експерименту здійснено такий розподіл тем для навчання української мови учнів 8 класу.

І семестр

Повторення й узагальнення вивченого (2 години)

Модуль 1. Повторення вивченого матеріалу. Тренувальні тести.

Модуль 2. Вхідне тестування. Контрольний тест.

Вивчення теми «Синтаксис. Пунктуація» (6 годин)

Модуль 3. Тренувальні тести.

Модуль 4. Тест «Словосполучення».

Модуль 5. Тренувальні тести до теми «Будова словосполучень».

Модуль 6. Сурядний і підрядний зв’язки. Тренувальні вправи. Тест.

Модуль 7. Запитання для самоконтролю. Тренувальні вправи. Індивідуальне завдання.

Модуль 8. Контрольний тест до теми «Словосполучення».

Вивчення теми «Речення» (3 години)

Модуль 9. Тренувальний тест до теми «Речення».

Модуль 10. Індивідуальне завдання з теми «Речення».

Модуль 11. Індивідуальне завдання з теми «Речення». Практичні вправи.

Вивчення теми «Головні члени речення» (5 годин)

Модуль 12. Тренувальний тест до теми «Підмет. Способи вираження підмета».

Модуль 13. Тренувальні тести до теми «Типи присудків».

Модуль 14. Тренувальний тест. Додаток прямий і непрямий.

Модуль15. Індивідуальне завдання до теми «Головні та другорядні члени речення».

Модуль 16. Види обставин. Тренувальний тест.

Підсумкове заняття за І семестр (1 година)

Модуль 17. Контрольна робота з тем «Словосполучення», «Головні та другорядні члени речення. Тест.

ІІ семестр

Вивчення теми «Односкладні речення», «Повні, неповні речення» **(***4години)*

Модуль 18. Односкладні речення. Односкладні речення з головним членом, співвідносним з присудком. Означено-особове речення.

Модуль 19. Неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове речення. Інфінітивне речення, вираження головного члена в ньому.

Модуль 20. Односкладні речення з головним членом, співвідносним з підметом (називні). Поширені й непоширені односкладні речення.

Модуль 21. Повні й неповні речення. Односкладні повні й неповні речення. Еліптичні речення. Тире в неповних реченнях.

Вивчення теми «Однорідні члени речення» (4 години)

Модуль 22. Однорідні члени речення. Поширені й непоширені, зі сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком. Інтонація і сполучники сурядності (єднальні, протиставні, розділові, градаційні, приєднувальні) в реченнях з однорідними членами.

Модуль 23. Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні й неоднорідні означення. Культура мовлення. Інтонація речень з однорідними членами.

Модуль 24. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами. Двокрапка й тире в реченнях з узагальнювальними словами при однорідних членах.

Модуль 25. Контрольна робота з теми: «Речення з однорідними членами.

Вивчення теми «Звертання. Вставні слова, словосполучення, речення» (5 годин)

Модуль 26. Тема. «Звертання. Розділові знаки при звертаннях».

Модуль 27. Тема. «Звертання поширені й непоширені».

Модуль 28. Вставні слова, словосполучення й речення. Групи вставних слів за значенням.

Модуль 29. Розділові знаки при вставних словах, словосполученнях і реченнях.

Модуль 30. Підсумкова контрольна робота з теми: «Звертання, вставні слова, словосполучення, речення.

Вивчення теми «Відокремлення другорядних членів речення» (4 години)

Модуль 31. Поняття про відокремлення. Основні умови відокремлення другорядних членів речення. Відокремлені узгоджені означення. Неузгоджені відокремлені означення. Розділові знаки при відокремлених означеннях.

Модуль 32. Відокремлена прикладка як особлива форма означення. Розділові знаки при відокремлених прикладках.

Модуль 33. Відокремлені додатки. Відокремлення додатків зі словами *крім*, *окрім*, *за винятком*. Відокремлені обставини. Способи вираження поширених і непоширених відокремлених обставин. Розділові знаки при відокремлених обставинах.

Модуль 34. Контрольна робота з теми «Речення з відокремленими членами».

Підсумкове заняття за II семестр (1 година)

Модуль 35. Контрольна робота за рік. Вихідне тестування.

У навчальних модулях ДК використано такі види навчальної діяльності, як веб-сторінка з теоретичним матеріалом, гіперпосилання, навчальна презентація з основними відомостями з теми, практичні завдання, навчальні, контрольні тести різних типів, завдання для розвитку мовлення за картинами, складання творів-роздумів, написання есе, творів-мініатюр, робота з текстами на основі регіональних текстів, перегляд відеофільмів, музичних кліпів, робота з додатковою літературою, створення глосарію, пам’ятки, запитання для самоконтролю, індивідуальні завдання, вправи за варіантами.

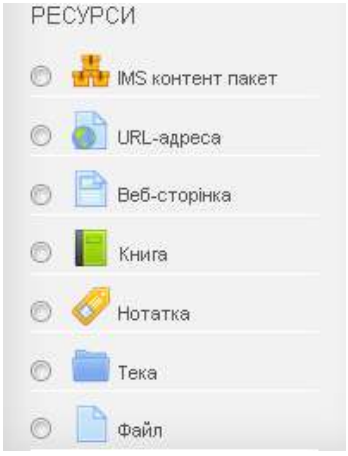

Рис. 3.1.4. Варіанти ресурсів, запропоновані на платформі Moodle

Як показано на рис. 3.1.5 у навчальному модулі 4 використано ресурси «Веб-сторінка», «URL-адреса», «Тека», вид тесту «Есе», навчальні тести різних типів, додавання файлу у вигляді презентації.

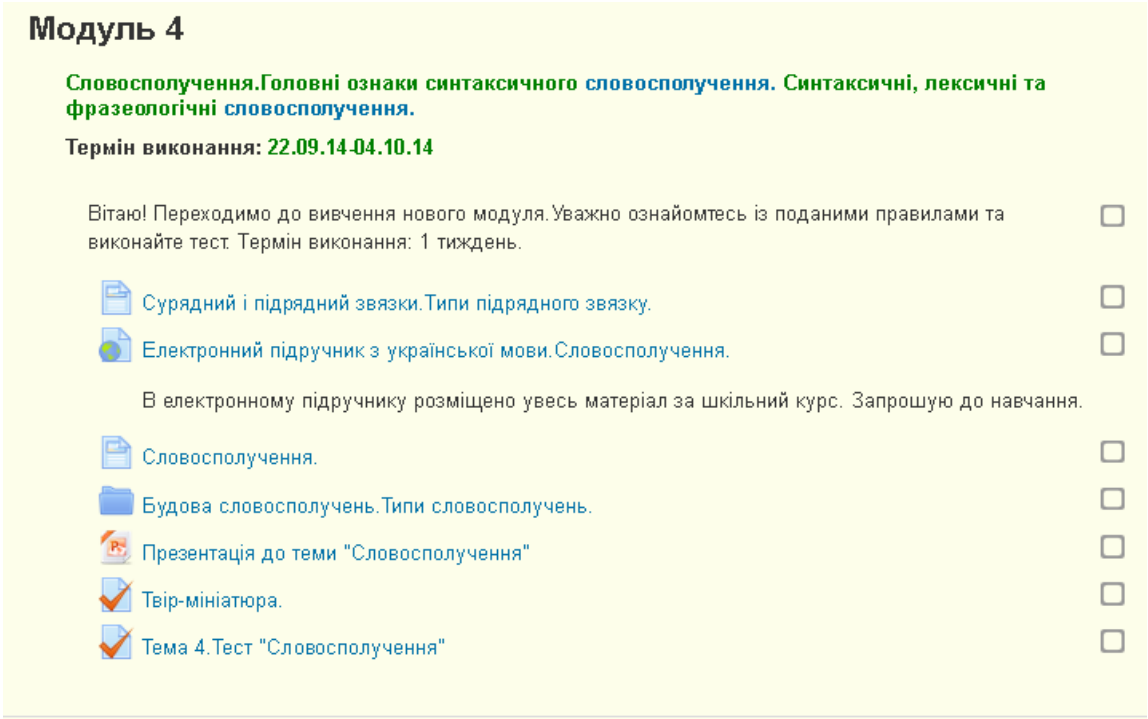

Рис. 3.1.5. Приклад навчального модуля

У програмі Moodle створено різні види тестів: вибір відповідності, вибір із множини, коротка відповідь тощо (Рис. 2.3.6).

Критеріями оцінювання робіт учнів є 12-бальна шкала, деякі завдання оцінено автоматично за 100-бальною шкало (Рис. 2.4.3). Тести перевіряються за допомогою комп’ютера, а тест «Есе» – в ручному режимі, тобто вчитель власноруч ставить оцінку. Однак під час виконання практичних вправ виникали ускладнення: частина учнів не розуміла, як правильно відправити відповідь онлайн зі сторінки курсу; низький темп роботи школярів на комп’ютері (друкування тексту відповіді) тощо. Навігацію сторінками сайту здійснено за допомогою функції налаштування (Рис. 3.1.6).

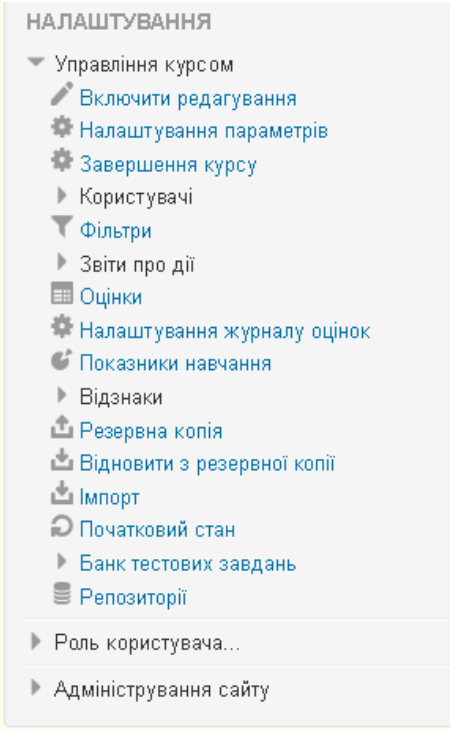

Рис. 3.1.6. Функція «Налаштування» на платформі Moodle

Для розроблення ЕНК використано такі інструментальні засоби створення електронного курсу, як використання *Web-браузерів;* мова розмітки гіпертексту *HTML; HTML*-конвертери; текстові редактори; графічні редактори; *Web Publisher; HTML*-редактори. Електронний курс складається з блоків, які розміщені в лівій та правій колонках, основного змісту (модулів). Із метою збільшення функціональності, інтуїтивності, простоти використання системи в електронному курсі з української мови використані такі блоки: «Календар», «Випадковий запис глосарію», «Мої курси», «Останні повідомлення форуму» тощо (Рис. 3.1.7-3.1.10).

Рис. 3.1.7. Блок «Календар»

Рис. 3.1.8. Блок «Випадковий заспис глосарію»

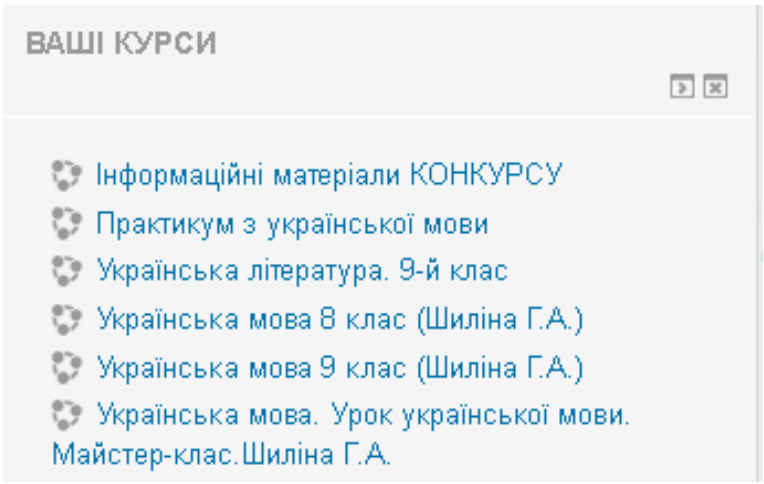

Рис. 3.1.9. Блок «Мої курси»

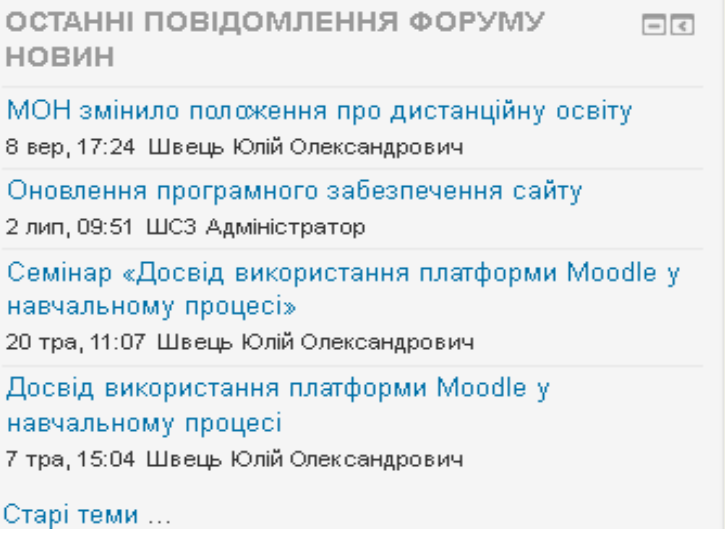

Рис. 3.1.10. Блок «Останні повідомлення форуму новин»

Повноцінне використання системи Moodle забезпечує багатоваріантність подання інформації, інтерактивність навчання, неодноразове повторення вивченого матеріалу, структурування компоненту та його модульність, створення активної довідкової системи, самоконтроль навчальних дій, конфіденційність навчання, відповідність принципам успішного навчання. Ресурси курсу забезпечують реалізацію теоретичного, практичного та контрольного модулів. Особливо значущим є можливість самоконтролю, практикумів для учнів. Обов'язковими елементами під час формулювання умови завдань для самостійної роботи є інструкція, яка передбачає вимоги до виконання та подачі результатів, критеріїв оцінювання.

Електронні навчальні курси, розроблені в Moodle, значно розширюють можливості для ефективного особистісно-орієнтованого навчання учнів. Виникає потреба у врахуванні загальної підготовки школярів, мотивації до навчання. Диференціація відображається в доборі навчального контенту, кількості та якості зображень, які будуть використані на сторінках курсу. Не менш важливим є інтерактивність дистанційного курсу, вдалий вибір методів і технологій навчання.

Для досягнення високих результатів навчання розробнику дистанційних курсів треба забезпечити науково обґрунтоване, дидактично організоване проектування, систему засобів навчання, доцільне використання можливостей мережі інтернет. Велика увага приділяється педагогічному проектуванню дистанційного навчання, його змістовим і педагогічним складовим (педагогічним технологіям, методам формування компетентностей). Робота з учнями може бути індивідуальною, завдання – диференційованими. З метою об’єктивного оцінювання передбачено одночасне виконання (час виконання 45 хвилин) контрольної роботи та тестування.

У кожному модулі є індивідуальні завдання, тести, опитування, питання для самоконтролю. Найбільш затребуваними є тести типу «Вибір із множини», «Так-ні», «На відповідність», «Есе». Усі тести розміщені в розділі «Банк тестових завдань» (Рис. 2.3.6).

Проілюструємо вид тесту до теми «Складносурядне речення», який складений із таких типів: «Так-ні», «На відповідність», «Вибір із множини». Окремим видом діяльності є написання творчих робіт, для виконання яких визначено тип тесту «Есе». Кожен вид діяльності передбачає певний алгоритм. Наприклад, написавши вдома твір, учні прикріплюють документ у форматі Word на сторінці курсу, відправляють учителю на перевірку (Рис. 3.3.11). Педагогу надається можливість перевірити виконання до наступного уроку, оцінити і прокоментувати його письмово. Зазначимо, що оцінка виставляється на сторінці дистанційного курсу учня та у звіті вчителя. Цікавим є те, що вчитель має можливість бачити всі дії, які виконує учень: кількість спроб, час виконання та відправлення виконаного завдання. Учень має доступ до виконання вправ, тестів і переглядає лише свої результати, хоч спілкуватися на сторінці курсу може з усіма учасниками групи, яка навчається. Асистент спостерігає за навчанням школярів, так як і вчитель, з тією лише різницею, що не має можливості редагувати завдання, створювати нові.

Прізвище / Ім'я та по батькові	Адреса електронної пошти	Статус	Оцінювання	Редагування	Остання зміна (подання)	Відповідь онлайн	Файл відповіді	Коментарі до пода
Репина Валерия Викторовна	lera.repina.99@mail.ru	Подано на оцінювання Оцінено	7,00 / 100,00		17 лютий 2014, понеділок, 10:36		Документ Microsoft Word.docx	Коментарі (0)
Куцак Сергей Александрович	milex42@mail.ru	Подано на оцінювання Оцінено	8,00 / 100,00		17 лютий 2014, понеділок, 10:41		Документ Microsoft Word.docx	Коментарі (0)
Пригода Катерина	ekaterina_prigoda@mail.ru	Подано на оцінювання Оцінено	11,00 / 100,00		17 лютий 2014, понеділок, 10:37		Музика у моєму житті.docx	Коментарі (0)

Рис. 3.1.11. Сторінка вчителя в дистанційному курсі з результатами роботи учнів

Наставник спрямовує діяльність учня, консультує, привчає його до самостійності. Зазначимо, що для учнів 8-9-их класів важливим є як контроль з боку батьків, так і їхня підтримка. Тому правильна мотивація дитини, зацікавлення її успіхами лише підвищить результати школяра.

Таким чином, проводячи дослідження, стверджуємо, що електронні навчальні курси з української мови є раціональними, оскільки розширюють можливості традиційного навчання; забезпечують його індивідуалізацію, збільшують інтерес до вивчення української мови.

Водночас, упровадження дистанційної технології в навчальний процес позитивно впливає на зміст, організаційні форми й методи. Дослідження дало змогу зробити висновок, що дистанційне навчання має ряд переваг: доступність, відсутність проблем придбання навчальних матеріалів, підвищення інтелектуального потенціалу за рахунок самоорганізації, володіння новітніми інформаційними технологіями, вільний графік, можливість онлайн-спілкування.

Недоліки, які були виявлені у процесі дистанційного навчання учнів: несистематичність виконання ними завдань, невчасне надсилання письмових робіт, а тому і несвоєчасна їх перевірка, відсутність умов для навчання.

3.2. Організація й хід експериментального дослідження

Упровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес породжує і ряд проблем, які стосуються змісту, методів, організаційних форм і засобів навчання: відсутність однакових правил навігації навчальної інформації, організації інтерфейсу призводить до істотних практичних ускладнень інформатизації з предмету; проблема доцільності відбору та подання матеріалу, його повноти й науковості, відповідності навчальній програмі та стандартам освіти, логічній організації й послідовності викладу, доречного використання лінгвістичних засобів та термінології; недостатньо чіткі вимоги створення електронних навчальних курсів залежно від їхньої мети курсу; недостатня увага щодо адаптації змісту курсу до психолого-вікових особливостей учнів; перепідготовка вчителів у галузі сучасних інформаційних технологій.

Для участі в експерименті учні 8 – 9-их класів були зареєстровані на платформі «Школа сучасних знань» у розділі «Українська мова» для занять факультативів, спецкурсів з української мови.

Електронні навчальні курси (ЕНК) розроблені в березні 2012 році для 8 класу [245], у грудні 2012 року – для 9 класу [241]. Апробація науково-методичних матеріалів проводилася впродовж 2012-2016 рр. на базі загальноосвітніх навчальних закладів.

Із метою організації експерименту щодо упровадження дистанційного навчання в основній школі розроблено перспективний план (Таблиця 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Перспективний план проведення експериментального дослідження

№ з/п	Зміст роботи		Очікувані результати	Термін виконання
	I етап – діагностично-пошуковий (2010-2011 рр.)			
1	Діагностика проблеми	Аналіз навчально-виховного процесу вивчення	Виявлення та формулювання	вересень

	дослідження	української мови у 8 – 9-их класах	суперечностей	
2	Підготовча робота	Вивчення нормативних документів	Обговорення основних пунктів нормативних документів з усіма учасниками експерименту	вересень
3	Прогностична діяльність	Постановка цілей і завдань, формулювання гіпотези, прогнозування очікуваних позитивних результатів, а також негативних наслідків	Розробка програми експерименту	вересень
II етап теоретико-моделювальний (2011-2013 рр.)				
4	Організацій на робота	Вивчення проблеми, визначення теми, мети, завдань експерименту; Складання плану роботи	Обмін досвідом, обговорення пропозицій щодо подальшої роботи	вересень
		Онлайн-консультації для учасників експерименту	Надання інструктивно-методичних рекомендацій учасникам експерименту.	вересень
		Комплектування груп учнів для дистанційного навчання. Налагодження зв'язку з усіма учасниками експерименту (учнями, їх батьками, координаторами зі школи)	Реєстрація учнів 8-9-их класів для дистанційного навчання	вересень
III етап – конструктивно-рефлексійний (2013-2015 рр.)				
5	Практична робота	Виконання навчальних модулів за графіком. Вхідне тестування. Констатуючі зрізи, спостереження за результатами учнів, моніторингові дослідження	Систематичне виконання тестових завдань та творчих робіт	жовтень
		Корекція завдань у дистанційному курсі (за потребою)	Удосконалення поданого теоретичного матеріалу та практичних завдань курсу	протягом навчання
		Виконання навчальних модулів за графіком		жовтень - січень
		Індивідуальні консультації учнів	Налагодження функції обміну	протягом навчання

			повідомленнями	
		Контроль за виконанням завдань курсу та висвітлення кращих результатів учнів на сторінці курсу	Індивідуальний контроль за виконанням завдань	жовтень - січень
	IV етап завершально-узагальнювальний (2015-2016 рр.)			
6	Підсумки дослідження	Вихідне тестування. Узагальнення роботи за курс	Повідомлення учнів, батьків про результати навчання	січень
		Корекція завдань	Удосконалення інформаційно-змістового наповнення дистанційного курсу	лютий

Продовж. табл. 3.2.1.

Налагоджено співпрацю з навчальними закладами, які взяли участь у експерименті:

– Запорізька область: м. Мелітополь, Мелітопольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 11, Мелітопольська гімназія № 10, Мелітопольська гімназія № 19, Пологівська спеціалізована різнопрофільна школа I-III ступенів № 2;

– м. Запоріжжя: КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Січовий колегіум» ЗОР;

– Сумська область: Сумська спеціалізована школи I-III ступенів № 3 ім. генерал-лейтенанта А. Морозова; Сумська спеціалізована школа № 25; Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 13;

– Кіровоградська область: навчально-виховний комплекс «Долинська гімназія-загальноосвітня школа I-III ступенів № 3».

Таблиця 3.2.2

Кількісний склад учасників дистанційного навчання української мови

Роки навчання	**Клас, школа**	**К-сть учнів**	**Форма навчання**	
			з учителем куратором	**Очно-дистанційна**
2013-2014	8 клас, м. Мелітополь	16	-	+
2013-2014	9 клас, Запорізька обл.	30	+	-

Всього 2013-2014 н. р.		46	+	-
2014-2015	8, м. Суми	19	+	-
2014-2015	9, м. Суми	26	+	-
2014-2015	9 клас, м. Запоріжжя	22	+	-
2014-2015	8 клас, м. Мелітополь	16	-	+
2014-2015	9 клас, м. Мелітополь	15	-	+
2014-2015	9 класи, смт. Пологи	17	+	-
2014-2015	8 клас, Кіровоградська обл.	12	+	-
2014-2015	9 клас, Кіровоградська обл.	15	+	-
2014-2015	8 клас, м. Суми	14	+	-
2014-2015	9 клас, м. Суми	14	+	-
Всього 2014-2015 н. р.		141	9 груп/ 94 учні	3 групи/ 47 учнів
	Учнів 8 класів	61		
	Учнів 9 класів	109		
Разом			8	+
Усього за 2 роки	Учнів 8 класів	77		
	Учнів 9 класів	139		
Усього		216		

– Продовження таблиці 3.2.2

Для ефективного перебігу онлайн-навчання в загальноосвітніх навчальних закладах призначено координаторів (асистентів), налагоджено зв'язок з директорами шкіл, методистами (О. М. Волошина, В. В. Закорко, Л. М. Пономаренко, С. І. Штандюк, В. Я. Славич, І. Б. Свічкарьова, Т. М. Олійник, Н. І. Толмач, М. С. Овсянникова, Л. О. Ручка та інші).

У деяких школах (за умови дистанційно-очного навчання) проведено роз'яснювальну роботу серед батьків учнів, відвідано батьківські збори, налагоджено зв'язок з учнями та їх батьками, складено графік навчання тощо. Після реєстрації учнів на навчання спілкування з учнями відбувалося на сторінках курсу за допомогою блоку «Повідомлення».

Очікувані результати: протягом періоду навчання учні 8 – 9-их класів здобули навички навчатися дистанційно з учителем-куратором; виробили вміння самостійно здобувати інформацію в мережі інтернет, набули вмінь користуватися посібниками онлайн, електронними бібліотеками, підвили рівень

знань з української мови. Виконання завдань електронного навчального курсу розвивали навички аналізу, синтезу, співпраці.

Експеримент проходив відповідно до календарно-тематичного плану, який передбачав вивчення нормативно-правового, організаційного, науково-методичного, діагностичного, матеріально-технічне забезпечення (Додаток М)

Підготовка й виконання кожного етапу забезпечили успішне виконання експерименту. Одним із вагомих пунктів календарно-тематичного плану було науково-методичне забезпечення: розроблення та адаптація методичних матеріалів до дистанційного курсу, (короткі пам'ятки, інструкції, таблиці, схеми); інформаційно-змістове наповненням курсу (вибір вправ, завдань, створення тестів) тощо.

До матеріально-технічних вимог віднесемо забезпечення усіх суб'єктів експерименту (вчителів, учнів, асистентів, директорів, усіх зацікавлених доступом до мережі інтернет, комп'ютерами, ноутбуками тощо).

У календарно-тематичному плануванні зазначено комплексне виконання підготовки та проведення експерименту, організаційні питання забезпечення ДН.

З метою поглибленого дослідження саме методики дистанційного навчання було запропоновано 4 основних етапи: діагностично-пошуковий, теоретико-моделювальний, конструктивно-рефлексійний, завершально-узагальнювальний.

На першому етапі дослідження (2010-2011 рр.) – *діагностично-пошуковому* – здійснено вивчення наукової, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з розробки та впровадження дистанційних курсів з української мови у школі; визначення структури дослідження та необхідності використання дистанційно-очної форми навчання на уроках української мови, заняттях факультативів, спецкурсів у навчальних закладах; визначення об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження, формулювання гіпотези, її обґрунтування.

У ході проведення дослідження проводилася діагностична, підготовча, прогностична робота. Згідно з перспективним планом дослідження (Таблиця

3.2.1) здійснено аналіз навчально-виховного процесу вивчення української мови у 8-их, 9-их класах, обговорено основні пункти нормативних документів з усіма учасниками експерименту. Прогностичний етап мав на меті постановку цілей і завдань, формулювання гіпотези, прогнозування очікуваних позитивних результатів, а також негативних наслідків навчання.

Проведено аналіз успішності учнів 8 – 9-их класів з української мови (за умови дистанційно-очного навчання); виявлено мотивацію школярів до здобуття знань.

На другому етапі (2011-2013 рр.) – *теоретико-моделювальному* – здійснено опитування учнів 8 – 9-их класів стосовно вибору форми дистанційного навчання, аналіз стану їх комп'ютерної грамотності. Початок експерименту з розроблення дистанційних курсів факультативу української мови для учнів 8 класу та спецкурсу для 9 класу. Укомплектовано групи учнів для дистанційного навчання, налагоджено зв'язок з усіма учасниками експерименту (учнями, батьками, координаторами зі школи); налагоджено онлайн-консультації для учасників експерименту. Відбувалося навчання учнів на дистанційній платформі «Школа сучасних знань» та сайті Авторської педагогічної майстерні ДН української мови при КЗ «ЗОІППО» ЗОР.

Результати дослідження висвітлено в наукових статтях, доповідях на науково-практичних конференціях, виступах, «круглих столах». Велике значення відіграла розробка дидактичного забезпечення для дистанційного навчання учнів 8 – 9-их класів: Програма факультативу до дистанційного курсу з української мови для учнів 8 – 9-их класів та електронних навчальних курсів; розробка сайту Авторської педагогічної майстерні дистанційного навчання вчителів української мови Запорізької області та блогу «Дистанційне навчання української мови».

На третьому етапі (2013-2015 рр.) – *конструктивно-рефлексійному* – здійснено апробацію ЕНК у процесі дистанційного навчання української мови учнів на заняттях факультативу, спецкурсах у Запорізькій, Сумській та

Кіровоградській областях. Проведене експериментальне навчання та перевірка його ефективності; встановлення кількісного й якісного складу учасників експерименту; розроблення методики щодо вровадження дистанційного та дистанційно-очного навчання української мови в основній школі. Виконано вхідне тестування учнів, проводилася систематична робота в навчальних модулях згідно з графіком занять.

Терміни проведення експерименту:

– січень 2013 – травень 2013;
– жовтень 2013 – травень 2014;
– вересень 2014 – травень 2015.

У період з 4 січня 2013 р. по травень 2014 р. 30 учнів 9-их класів Запорізької області вивчали українську мову дистанційно.

У 2013 році розпочалося навчання за дистанційно-очною формою учнів 8 класу Мелітопольської ЗОШ № 11 (16 учнів) з жовтня 2013 до травня 2014 н. р.

З вересня 2014 р. по травень 2015 р. організовано дистанційне навчання 170 учнів 8 – 9-их класів Запорізької, Сумської, Кіровоградської областей. Паралельно проводилися зрізи знань з української мови учнів 8 – 9-их класів у контрольних класах вищезгаданих шкіл.

Усього за дистанційною та дистанційно-очною формами навчання взяли участь 216 учнів в експериментальних класах та 216 у контрольних.

Із метою надання методичної, організаційної, технологічної допомоги здійснено координацію навчального процесу, моніторинг рівня знань кожної групи за результатами вхідного тестування, виконано корекцію завдань.

Для всіх етапів експерименту визначено рівні виміру навчальних досягнень, показники і критерії оцінювання. Результати експерименту дали підстави для порівняльного аналізу кількісних і якісних показників навчання. Для організації експериментального навчання створено групи учнів, надано інструкцію щодо

виконання завдань, ознайомлено з правилами спілкування в мережі інтернеті усіх учасників експерименту. Зареєстрованих учнів поділено на групи (див. рис. 2.4.2).

На четвертому етапі (2015-2016 рр.) – *завершально-узагальнювальному* – проаналізовано й оброблено дані, здійснено порівняння результатів із метою та гіпотезою дослідження, опис перебігу дослідження, формулювання висновків та узагальнень. Проведено моніторинг рівня знань учнів, отримано статистичні дані про кількість відвідувань сторінок курсу кожним учнем та групою в цілому, отримано інформацію про індивідуальне виконання завдань за період навчання. Виконано корекцію завдань, удосконалено інформаційно-змістове наповнення дистанційних курсів.

Функції розділу «Статистика», які вбудовані на платформі Moodle, дали змогу обробити результати навчання, вирахувати кількість учасників ДН від одного тижня до 2 років. У процесі обробки статистичних даних обрано період навчання 1 рік, автоматично побудовано графік навчання учня за вказаний період, результати навчання, вказані помилки, допущені в завданнях тощо. Розглянувши можливості функції «Статистика» зі збирання інформації, пропонуємо ознайомитися зі звітами про діяльність на сторінках курсу (Рис.3.2.1).

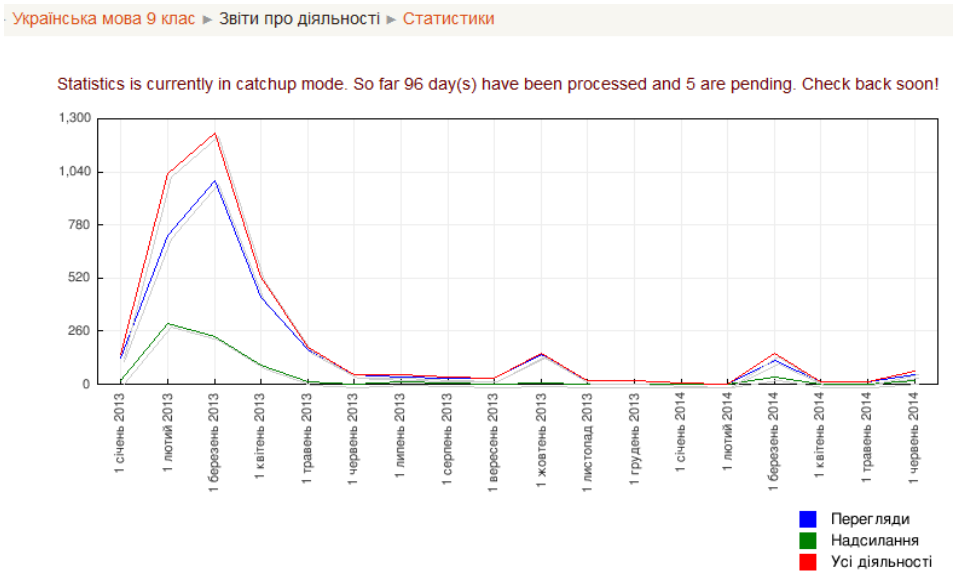

Рис. 3.2.1. Приклад сторінки переглядів сторінки та надсилань матеріалу учнями з січня 2013 р. по червень 2014 р.

На рис. 3.2.2 надані статистичні дані переглядів і надсилань на сторінці курсу (синім кольором позначено перегляд учителем, зеленим – надсилання завдань).

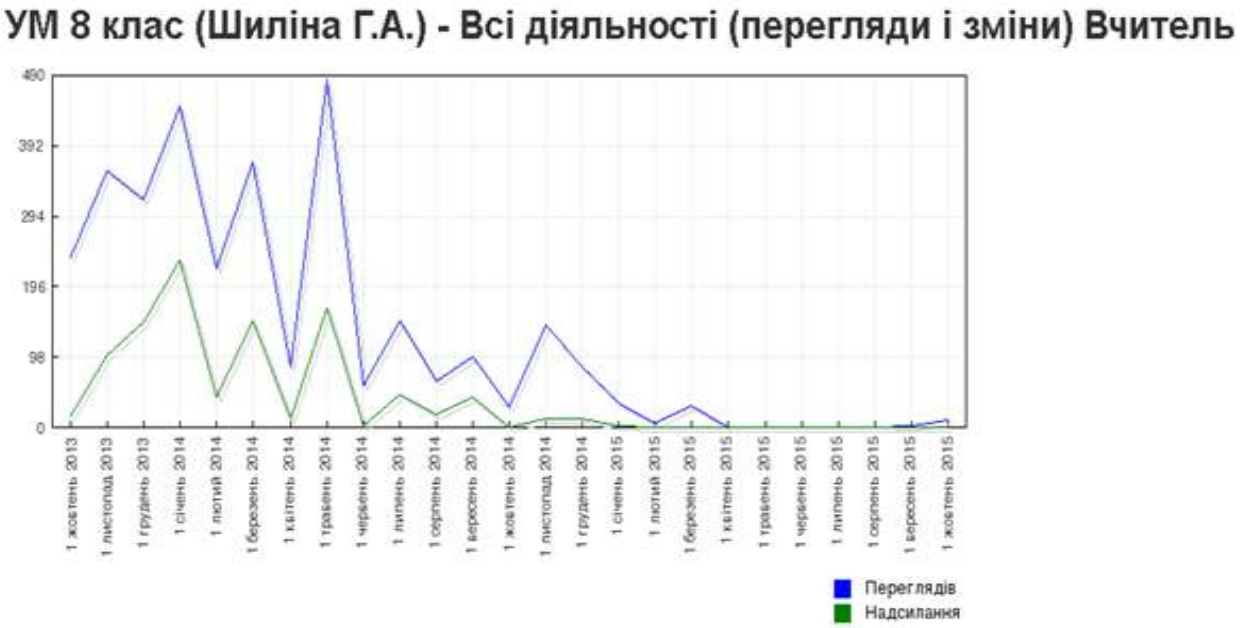

Рис. 3.2.2. Статистичні дані переглядів і надсилань у курсі з жовтня 2013 по жовтень 2015 рр.

Означимо проблеми, які виникли під час дистанційного та очно-дистанційного навчання .

Організаційні: втрата учнями логіну, паролю для входу на платформу дистанційної школи, власної електронної скриньки, проходження реєстрації на сайті декілька разів, що ускладнює роботу, перевантаження одних і тих самих школярів (участь в олімпіадах, конкурсах МАН тощо), відсутність технічного забезпечення, проблема з підключенням до мережі інтернет.

Методичні: потребує перевірки формулювання тестових завдань, їх кількість, систематизація навчального матеріалу в ЕНК, дотримання логічної послідовності та вичерпності інформації, що надається учням.

Психологічні: визначення оптимального навантаження на учнів відповідно до вікових особливостей.

З огляду на виконаний експеримент рекомендуємо зменшити період навчання (оптимально 3-4 місяці), адже досить тривалий час (жовтень-травень) дещо знижує інтерес до навчання. Пропонуємо розробити декілька окремих курсів за розділами («Фонетика» «Морфологія», «Синтаксис» тощо), а учень матиме змогу обирати вужчу траєкторію навчання.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження, можна стверджувати, що запропоновані електронні навчальні курси з української мови є раціональними, оскільки розширюють можливості традиційного навчання, роблять навчальний процес більш різноманітним, дозволяють збільшити інтерес до української мови та покращити якість знань учнів, підвищити ефективність їх самостійної роботи, рівень мотивації до навчання, об'єктивно оцінювати знання учнів.

Перспективу роботи вбачаємо в удосконаленні методики викладання української мови в нових умовах; стимулюванні розвитку інтелектуального потенціалу учнів, автоматизації процесу контролю та оцінювання здобутків учнів.

Дистанційне навчання сприятиме виробленню у школярів відповідальності, вмінню самостійно здобувати потрібну інформацію, вчитися культурі спілкування в мережі інтернет, користуватися соціальними сервісами.

Якісний, інформаційно наповнений зміст навчальних курсів – запорука успішного навчання учнів. Високий ступінь наочності подання навчального матеріалу – одна з найсильніших сторін електронних навчальних курсів. Поєднуючи в собі різні способи передачі знань, електронний навчальний контент забезпечує прояв учнями всіх видів навчальної активності, що значно покращує розуміння навчального матеріалу.

3.3. Результати педагогічного експерименту

Логічним завершенням упровадження розробленої методики дистанційного навчання учнів основної школи стала перевірка її результатів. На початку навчання на дистанційних курсах учні виконували вхідне, та по закінченні діяльності – вихідне тестування. Аналіз результатів експерименту подаємо окремо. Види й складність завдань у контрольних та експериментальних класах були однаковими. Оцінювання учнів відбувалося за 12-бальною шкалою оцінювання.

Перший контрольна робота – вхідне тестування учнів. Необхідно було виконати тест на повторення вивченого матеріалу. Завдання складалися з різнорівневих тестів та творчого завдання. Мета першої контрольної роботи – перевірити ефективність дослідного навчання, зробити висновки про його результативність.

Кількість учнів 8-их класів, які брали участь у тестуванні, – 77, періодично виконували завдання – 11; учнів 9-их класів – 139, періодично брали участь у роботі на сторінках курсу – 32. Усього залучено до експерименту 77 учнів контрольних класів і експериментальних класів («КК») та 139 учнів 9-их класів.

Кількісний аналіз результатів контрольного зрізу на першому етапі в контрольних та експериментальних класах представлений на рис. 3.3.1.

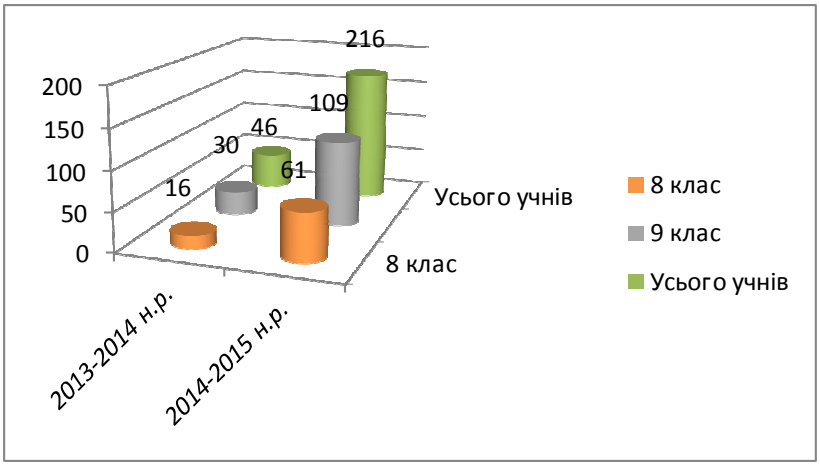

Рис. 3.3.1. Кількісний аналіз учнів у контрольних та експериментальних класах

Згідно з методикою В. П. Симонова на першому рівні вимог (визначення постійних навичок та умінь учнів) застосовується така формула:

$$РНУ=\frac{К_s+0,64*К_у+0,36*К_з}{N}=1$$ де

РНУ – рівень навченості учнів, Ks – кількість учнів, що мають високий рівень навчальних досягнень, Ку – кількість учнів, що мають достатній рівень навчальних досягнень, Кз – кількість учнів, мають середній та низький рівні навчальних досягнень.

На другому рівні вимог:

$$РНУ=\frac{0,64\times Ks+0,36\times Ку+0,16\times Кз}{N}=0,64$$

На третьому рівні вимог:

$$РНУ=\frac{0,36\times Ks+0,16\times Ку+0,04\times Кз=0,36}{N}$$

Відповідно до розробленої науковцем методики під навченістю розуміється «набуття учнем знань, умінь і навичок, рівень вимог якої та рівень учителя мають один і той самий показник» [111, с. 30-31].

Методи педагогічного вимірювання: спостереження, тестування, анкетування.

У ході проведення експерименту здійснено визначення середнього рівня навчальних досягнень за описаною методикою В. П. Симонова та адаптованою до практики Є. В. Єльниковою. Працювали на І рівні вимог, за яким визначалися постійні навички та уміння учнів, як показано на діаграмі. Для узагальнення отриманих даних користувалися запропонованою діаграмою рівня навченості учнів, як показано на рис.3.3.2.

Рис. 3.3.2. Зразок побудови діаграми рівня навченості учнів

Максимальне значення – 1.

0,64 бали – постійні уміння та навички (I рівень вимог) – високий рівень;

0,36 – розуміння (II рівень вимог) – достатній рівень;

0,16 – запам'ятовування (III рівень вимог) – середній рівень;

0,04 – розпізнавання – початковий рівень.

Де Кs – кількість учнів на 10-12 балів, Ку – кількість учнів на 7-9 балів, Кз – кількість учнів на 4-6 та 1-3 бали.

Підсумки: 0,44 % – критичний; 45-49 % – низький; 50-74% – допустимий; 75 % і вище – оптимальний.

Результати успішності учнів, які періодично виконували завдання віднесено до початкового та середнього рівня знань.

Критерії якості педагогічних вимірювань: об'єктивність, надійність (рівень стійкості результатів), валідність, точність.

Моніторинг навчальних досягнень учнів 8 – 9-их класів за результатами вхідного тестування в дистанційному курсі представлено в таблиці 3.3.1.

Таблиця 3.3.1

Моніторинг навчальних досягнень учнів 8-9-х класів у експериментальних класах за результатами вхідного тестування

Назва виміру	Рівень навчальних досягнень	2013-2014		2014-2015		Рівень вимог вчителя
		8 класи (ЕК) (16 учнів)	9 класи (ЕК) (30 учнів)	8 класи (ЕК) (61 учень)	9 класи (ЕК) (109 учнів)	
Вхідне тестування	низький	1/6%	0	0	0	І рівень
	середній	3/19%	2/7%	19/31%	24/22%	І рівень
	достатній	7/44%	7/23%	20/33%	43/40%	І рівень
	високий	3/19%	7/23%	11/18%	22/20%	І рівень
	Періодичне виконання	2/12%	14/47%	11/18%	20/18%	
Ступінь навченості учнів						
ЕК	8 класи	0,57				І рівень
ЕК	9 класи	0,59				І рівень

За підсумками моніторингу маємо такі результати:

Вхідне тестування (8 класи): ЕК: 1*14+0,64*27+0,36*34 / 76 = 0,57, 1 учень виконав завдання на критичному рівні; КК: 1*11+0,64*28+0,36*38 / 77 = 0,55.

Вхідне тестування (9 класи)

ЕК: 1*29+0,64*50+0,36*60 / 139 = 0,59

КК: 1*24+0,64*45+0,36*70 / 139 = 0,56

Таблиця 3.3.2

Моніторинг навчальних досягнень учнів 8-9-их класів у контрольних класах за результатами вхідного тестування

Назва виміру	Рівень навчальних досягнень	2013-2014		2014-2015		Рівень вимог вчителя
		8 класи (КК) (15 учнів)	9 класи (КК) (30 учнів)	8 класи (КК) (62 учень)	9 класи (КК) (109 учнів)	
Вхідне тестування	низький	2/13%	2/7%	8/13%	0	І рівень
	середній	9/60%	16/57%	27/	47/	І рівень

	достатній	4/27%	9/30%	31/	42/	І рівень
	високий	0	3/10%	11/	20/	І рівень
Ступінь навченості учнів						
КК	8 класи	0,55				
КК	9 класи	0,56				

Продовження табл. 3.3.2

Вихідне тестування(8 класи)

ЕК: 1*18+0,64*31+0,36*28 / 77*1 = 0,61 – допустимий рівень, 4 учні виконали завдання на критичному рівні.

КК: 1*10+0,64*34+0,36*29 / 73*1= 0,58 – допустимий рівень, однак 4 учні – 5 % виконали завдання на критичному рівні.

Вихідне тестування (9 класи)

ЕК: 1*37+0,64*54+0,36*48 / 139*1=0,64

КК:1*25+0,64*41+0,36*56 / 129=0,59, 10 учнів (7%) виконали завдання на критичному рівні.

Таблиця 3.3.3

Моніторинг навчальних досягнень учнів 8-9-х класів у експериментальних класах за результатами вихідного тестування

Назва виміру	Рівень навчальних досягнень	2013-2014		2014-2015		Рівень вимог вчителя
		8 класи (ЕК) (16 учнів)	9 класи (ЕК) (30 учнів)	8 класи (ЕК) (61 учнів)	9 класи (ЕК) (109 учні)	
Вихідне тестування	низький	-	-	-	-	І рівень
	середній	4/25%	1/3%	12/20%	15/14%	І рівень
	достатній	8/50%	7/23%	23/37%	47/43%	І рівень
	високий	3/19%	10/33%	15/25%	27/25%	І рівень
	Періодичне виконання	1/6%	12/40%	11/18%	20/18%	
Ступінь навченості учнів						
ЕК	8 класи	0,62				
ЕК	9 класи	0,64				

Таблиця 3.3.4

Моніторинг навчальних досягнень учнів 8-9-их класів у контрольних класах за результатами вихідного тестування

Назва виміру	Рівень навчальних досягнень	2013-2014		2014-2015		Рівень вимог вчителя
		8 класи (КК) (15 учнів)	9 класи (КК) (30 учнів)	8 класи (КК) (62 учні)	9 класи (КК) (109 учнів)	
Вихідне тестування	низький	2/13%	2/7%	5/8%	8/7%	І рівень
	середній	9/60%	16/57%	27/44%	47/44%	І рівень
	достатній	4/27%	9/30%	20/32%	32/29%	І рівень
	високий	0	3/10%	10/16%	22/20%	І рівень
Ступінь навченості учнів						
КК	8 класи	0,58				
КК	9 класи	0,59				

Кожен етап дослідного навчання завершувався проведенням контрольних робіт для перевірки ефективності пропонованої методики й визначення рівня успішності учнів.

Контрольні роботи проводились одночасно в контрольних та експериментальних класах задля порівняння їхніх результатів. Мета контрольних робіт в ЕК полягала в перевірці впливу пропонованої методики дослідного навчання на результат успішності груп учнів, які навчалися за дистанційною, дистанційно-очною формами навчання й традиційною.

Таблиця 3.3.5

Кількісний аналіз результатів контрольної роботи після першого етапу дослідного навчання (8 класи)

	Оцінка / 12,0	ТЗ: 1 /1,00	ТЗ: 2 /3,00	ТЗ: 3 /1,00	ТЗ: 4 /1,00	ТЗ: 5 /1,00	ТЗ: 6 /1,00	ТЗ: 7 /1,00	ТЗ: 8 /1,00	ТЗ:9 /1,00	ТЗ:10 /1,00
8 клас. Вхідне тестування											
«КК» %	5,9	0,31	1,1	0,55	0,40	0,55	0,38	0,46	0,55	0,27	0,52
«ЕК» %	6,95	0,62	1,35	1,00	0,59	0,62	0,46	0,70	0,57	0,38	0,65

Таблиця 3.3.6

Кількісний аналіз результатів контрольного зрізу після першого етапу дослідного навчання (9 класи)

	Оцінка/ 12	ТЗ:1 /1,0	ТЗ:2 /2,00	ТЗ: 3 /1,00	ТЗ: 4 /1,00	ТЗ: 5 /1,00	ТЗ: 6 /1,00	ТЗ: 7 /1,00	ТЗ:8 /1,00	ТЗ:9 /1,00	ТЗ/10 /1,00	ТЗ:11 /1,00
9 клас. Вхідне тестування												
«КК» %	6,73	0,45	1,08	0,64	0,53	0,35	0,62	0,40	0,72	0,74	0,68	0,52
«ЕК» %	8,65	0,66	1,41	0,78	0,74	0,57	0,70	0,45	0,75	0,81	0,87	0,91

Пропонуємо ознайомитися із завданнями вхідного тесту для учнів 8 класу, які були запропоновані школярам експериментальних (у дистанційному курсі) та контрольних класів.

1. У якому рядку допущено помилку у правописі присвійних прикметників:

а) Сергіїв, доччин, доньчин, Софіїн;

б) Валин, бабусин, Олин, Ольжин;

в) Юльчин, свахин, Танін, Лесин;

г) батьків, тітчин, заячий, Миколин.

2. До чоловічого роду належать усі іменники в рядку:

а) кутюр’є, собака, мозоль, бутель.

б) денді, какаду, степ, алібі;

в) імпресаріо, караоке, кір, Сибір;

г) палець, хлопець, це-це, шимпанзе.

3. Усі іменники другої відміни належать до твердої групи в рядку:

а) комар, стовбур, лікар, директор;

б) муляр, твір, столяр, командир;

в) пасажир, газетяр, професор, комісар;

г) степ, батько, кущ, сторож.

4. До жодної відміни не належать усі слова в рядку:

а) вила, дрова, ясла;

б) країна, гора, душа, ворота;

в) родовище, аташе, плече, вудилище;

г) батько, кошенятко, метро, село.

5. Укажіть рядок прикметників, від яких не можна утворити ступені порівняння:

а) рідний, зручний, важкий, смачний;

б) вагомий, чудесний, докладний, сумний;

в) мертвий, русявий, худющий, вороний;

г) високий, темний, гарний, веселий.

6. Укажіть рядок з якісними прикметниками:

а) живий, грамотний, рідний, вечірній;

б) охайний, модний, чорнявий, дрібний;

в) привітний, легкий, прибережний, сосновий;

г) народна, материна, кришталева, тиха.

7. НЕ є словосполученням сполука слів:

а) спів пташок;

б) читати книгу;

в) сонячний ранок;

г) батьки і діти.

8. Поширеним є речення:

а) Тетяно, будь відвертою;

б) Іванко, мабуть, заснув;

в) Мені радісно;

г) Таємниці білими нитками шиті.

9. Яким членом речення є виділене слово?

Опівночі айстри в саду розцвіли (Олександр Олесь).

а) означенням;

б) додатком;

в) обставиною;

г) присудком

10. У якому рядку всі складні прикметники написано правильно:

а) глухонімий, лісостеповий, легкоатлетичний, жовто-гарячий;

б) білий-пребілий, загальнодержавний, військовополонений, західно-український;

в) машинобудівний, вищезгаданий, хитромудрий, східно-слов'янський;

г) лісо степовий, радіо фізичний, контрольно-вимірювальний, чорноземний.

Найвищі результати учнів показали за виконання завдань 3 (визначення відмін іменників), 7 (словосполучення), 10 (написання прикметників). Дещо нижчі результати за виконання завдань 6 (групи прикметників за значенням) та 9 (визначення членів речення).

Серед учнів 9-их класів труднощі викликали завдання 5, успішність становила 35% правильних відповідей у контрольних класах, 57% – в експериментальних класах, максимальне значення дорівнює одиниці. Також нижчі результати за виконання завдань 7 – 40% та 45%.

Пропонуємо зразок виконання тестового завдання учнем 8 класу ЗОШ № 11 м. Мелітополя Куцак С. (Рис. 3.3.3).

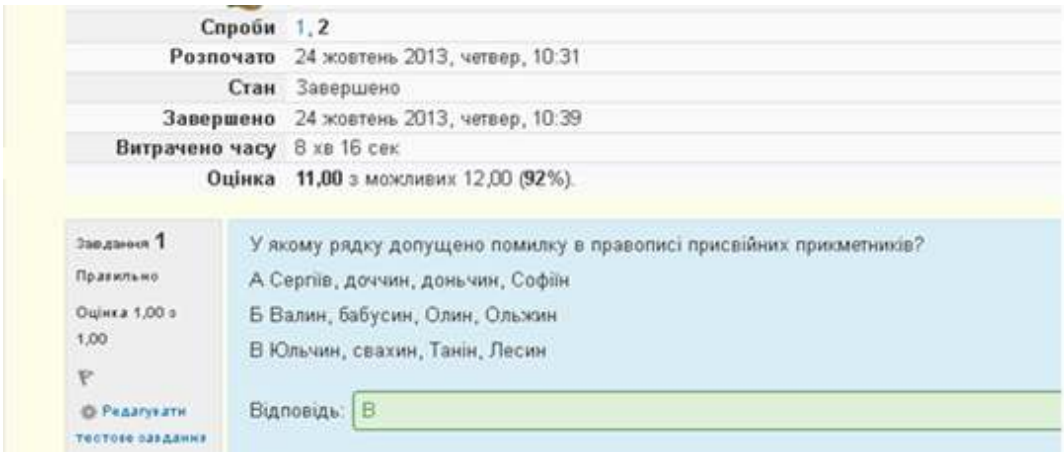

Рис. 3.3.3. Приклад виконаного тесту

Під час вихідного тестування учні 8-9-их класів виконували вихідне тестування, в якому 19 тестових завдань. Максимальна кількість балів, яку учні могли набрати, – 24. Для зручності пропонуємо таблицю конвертації балів: низький рівень – 1-6 балів; середній – 7-12; достатній – 13-18, високий –19-24.

Таблиця 3.3.7

Таблиця конвертації балів у 12-бальну систему оцінювання

Початковий рівень			Середній рівень			Достатній рівень			Високий рівень		
1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11-12	13-14	15-16	17-18	19-20	21-22	23-24
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Таблиця 3.3.8

Вихідне тестування в 9 класі (експериментальні класи)

Бал	З: 1/ 1б.	: 2/1 б.	З: 3/ 1.б	З: 4/ 1б.	З: 5/ 1б.	З: 6 /1б.	З: 7 /1б.	З: 8 /1б.	З: 9 /1б.	: 10 /1б.	: 11 /1б.	: 12 /1б.	: 13 /1б.	: 14 /1б.	: 15 /1б.	: 16 /1б.	З: 17 /1б.	З: 18 /4б.	З: 19 /3б.
16,	0,64	0,49	0,75	0,64	0,70	0,72	0,48	0,78	0,92	0,73	0,92	0,92	0,89	0,92	0,61	0,75	0,69	2,43	1,89

Із таблиці видно, що найкраще учні виконують тестові завдання типу «Вибір із множини», яке оцінюється 1 балом.

За результатами вхідного тестування визначено, що ступінь навченості серед експериментальних 8-их класів зріс з 0,57 до 0,62 (показник росту + 5). Серед контрольних класів теж прослідковується ріст: з 0,55 до 0, 58 (показник росту + 3). Ступінь навченості учнів 9 класах в експериментальних класах зріс з 0,59 до 0,61 (показник росту + 2); у контрольних класах – з 0,56 до 0,58 (показник росту – 2).

Узагальнення анкет учнів у січні 2014 р. дало змогу зробити висновок, що школярам подобається працювати як дистанційно, так і дистанційно-очно: проаналізовано завдання, вивчено теоретичний матеріал курсу, виконано тестові завдання-онлайн. Дистанційно-очне навчання учнів спонукало до виконання роботи над помилками, допущеними в тестах, творчих завданнях.

Аналіз виконаних завдань учнями 8 – 9-их класів доводить, що школярі активно виконують тестові завдання, однак оминають творчі вправи, що призводить до зниження підсумкової оцінки.

Моніторинг навчальних досягнень учнів 8 – 9-их класів за результатами вихідного тестування показав, що як за традиційною, так і за дистанційною формою учні підвищили результати навчання. Однак слід зазначити, що найвищий показник росту визначено у 8-их класах. Серед школярів 9-их класів експериментальних класів спостерігається незначне підвищення рівня знань. Стабільними є успішність у контрольних класах, хоч показник успішності з початковим рівнем знань є більшим, ніж в експериментальних класах.

Таблиця 3.3.9

Моніторинг успішності учнів 8-9-х класів у контрольних та експериментальних класах

Вихідне тестування	Кіль-кість учнів	Високий		Достатній		Середній		Низький	
		«КК» %	«ЕК» %	«КК» %	«ЕК» %	«КК» %	«ЕК» %	«КК» %	«ЕК» %
8 клас	77	10/12	18/23	24/31	31/40	43/56	28/36	0	0
9 клас	139	25/18	37/27	41/29	54/39	63/45	48/34	10/7	0
Середнє значення	216	35/16	65/26	65/26	85/39	106/49	66/31	10/5	0

Узагальнена таблиця експерименту підтверджує ефективність дистанційного навчання учнів 8 – 9-их класів і дає змогу зробити висновок, що якість знань (результати учнів, які закінчили навчання на достатньому та

високому рівнях) серед учнів 8-их класів у КК – 34/44%, серед ЕК – 49/63%. У 9-их класах у контрольних класах: 66/47%, в експериментальних – 91/66%. Така розбіжність у результатах свідчить про те, що учні, які обрали дистанційну форму навчання, мали мотивацію до навчання, виконували завдання систематично, протягом усього періоду навчання.

Результати вхідного та вихідного тестування, анкетування доводять актуальність та дієвість упровадження електронних навчальних курсів з української мови для учнів 8 – 9-их класів за авторською програмою факультативу «Українська мова». За результатами моніторингу учнів зріс рівень знань учнів на достатньому рівні, суттєво збільшився відсоток учнів, які покращили свої знання.

Із метою експериментальної перевірки ефективності методики дистанційного навчання української мови учнів 8-9-их класів на заняттях факультативу та курсах за вибором проведено ряд занять факультативів та спецкурсів за дистанційно-очною формою навчання.

Проведено порівняльний аналіз успішності учнів та виконання різних видів завдань в електронному курсі під час дистанційно-очних занять факультативів, спецкурсів.

Протягом 2014-2015 н. р. проведено декілька уроків на платформі Moodle в 9 класах Запорізької області (Мелітопольська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 11, Мелітопольська гімназія № 19 та КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат ІІ-ІІІ ступенів «Січовий колегіум» ЗОР. На дистанційно-очних уроках використано такі види завдань, як тести, творчі та інтерактивні вправи, розроблені за допомогою застосунків Web.2.0. Розглянемо результати виконання тестових завдань учнями 9-их класів за навчальними рівнями. Протягом одного заняття школярі кожного з класів отримали оцінки. Результати показали, що найкращі показники в учнів КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат «Січовий колегіум» ЗОР (показник навченості 0,8); у Мелітопольській загальноосвітній

школі І-ІІІ ступенів № 11 (ЕК) – 0,78; у Мелітопольській гімназії № 19 – 0,7; середній показник – 0,84.

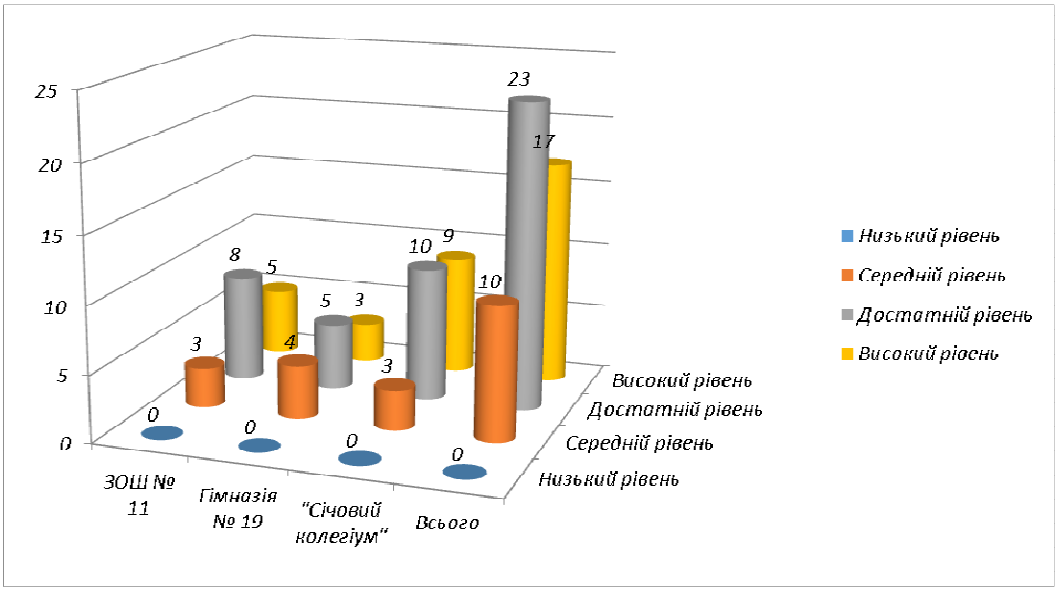

Рис. 3.3.4 Результати успішності учнів 9-их класів під час дистанційно-очних занятті спецкурсу (тести)

Приклад виконання тесту «Так-ні» зображено на рис. 3.3.5

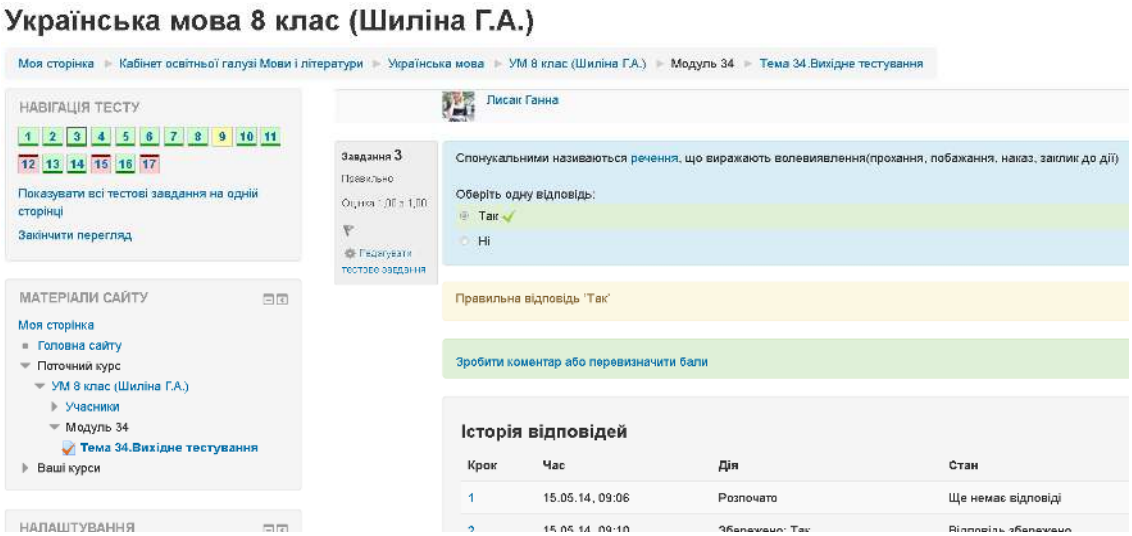

Рис. 3.3.5. Приклад виконання тесту «Так-ні»

Завдання в тесті ранжують у порядку зростання складності, тобто від найлегшого до найскладнішого.

Характеристики тестів відповідають вимогам, які виставляються до всіх вимірювальних матеріалів: валідність – відповідність матеріалу цілям контролю; надійність – стійкість результатів тестування за багаторазового використання контрольного матеріалу; репрезентативність – повнота охоплення в тесті вивченого матеріалу; стандартизованість – єдина процедура проведення й підведення підсумків тестування.

Таблиця 3.3.10

Моніторинг успішності учнів 9 класу на дистанційно-очному уроці (творчі завдання)

Назва навчального закладу	Кількість учнів	Тип завдань: творча робота				
		Навчальні рівні				
		низький рівень	середній рівень	достатній рівень	високий рівень	показник навченості
Мелітопольська ЗОШ І-ІІІ ст. № 11	16	0	4/25%	7/44%	5/31%	0,8
Мелітопольська гімназія № 19	12	0	5/42%	4/33%	3/25%	0,6
КЗ «Запорізька спеціалізована школа – інтернат «Січовий колегіум»	22	0	6/27%	8/36%	8/36%	0,79
Всього	50	0	11/22%	19/38%	16/32%	0,79

Таблиця 3.3.11

Використання учнями 9 класу на дистанційно-очному занятті факультативу сервісівWeb 2.0.

Назва навчального закладу	Кількість учнів	Тип завдань: використання сервісів Web 2.0.				
		Навчальні рівні				
		низький рівень	середній рівень	достатній рівень	високий рівень	показник навченості
Мелітопольська ЗОШ І-ІІІ ст. № 11	16	0	1/20%	9/60%	6/20%	0,8
Мелітопольська гімназія № 19	12	0	3/25%	5/42%	4/33%	0,72

КЗ «Запорізька спеціалізована школа – інтернат «Січовий колегіум»	22	0	4/18%	10/45%	8/37%	0,79
Всього	50	0	10/20%	26/52%	14/28%	0,8

Продовження табл. 3.3.11

Із наведених вище таблиць та діаграм можна зробити висновок, що найбільше учням сподобалося працювати в мережі інтернет і виконувати інтерактивні вправи. Високий результат показали школярі під час виконання тестів: 40 учнів виконали завдання на достатньому та високому рівнях, що становить 80%. Порівняно з попередніми видами завдань дещо нижчий результат показали учні під час виконання творчих завдань у курсі (35 учнів – 70%).

Результати опитування вчителів-координаторів стосовно застосування технології дистанційного навчання на заняттях факультативу, спецкурсу свідчать про неоднозначне ставлення педагогів до цієї проблеми. Негативна оцінка застосування дистанційної технології пояснюється тим, що використання електронних курсів вимагає матеріально-технічного забезпечення, підключення до високошвидкісної мережі інтернет, наявність якісного програмового продукту. Однією з основних проблем неефективного застосування інноваційної технології є низька інформаційно-комунікаційна підготовленість педагогів до її впровадження, брак часу, завантаженість учителів.

Однак попри всі проблеми, які виникали в ході експерименту, впровадження дистанційних курсів як додаткового електронного ресурсу для занять факультативів, спецкурсів є ефективним засобом для підвищення рівня знань учнів, вироблення навичок самостійної роботи.

Особливо значущою є можливість самоконтролю, виконання навчальних, контрольних тестів. В учнів відчувалася потреба й зацікавленість у дистанційному навчанні. Серед опитаних учасників експерименту 95% обиратимуть нову форму здобуття знань і надалі, що підтверджує доцільність і своєчасність створення дистанційних курсів.

Динаміка успішності учнів, підтверджена результатами вхідного та вихідного тестування, засвідчує ефективність упровадження методики дистанційного навчання української мови учнів 8 – 9-их класів на заняттях факультативу та курсах за вибором.

Уважаємо, що застосування дистанційної технології навчання учнів української мови є ефективним і позитивно впливає на підвищення рівня знань школярів. Апробація дистанційних курсів сприяла розробці методики дистанційного навчання української мови учнів основної школи.

Отже, дослідивши проблеми дистанційного навчання дійшли висновку, ми вважаємо,що:

- формування інформаційно компетентнісного випускника є одним із основних завдань сучасної школи;
- кадрова підготовка педагогічних працівників з питань упровадження інформаційних технолоігй бути чітко спланованою, погодженою з органами управління освіти;
- необхідним є складання єдиного робочого навчального плану для учнів 5-11 класів для отримання дистанційної освіти.
- для проведеннядержавної підсумкової атестації у 9, 11 класах розробити окремі дистанційні курси за зразком ЗНО), окрім української мови в 9 класи, для проведення якої можна записати відеодиктант;
- проводити експертизу оцінювання ЕНК згідно діючого наказу «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси України: наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2012 № 1060» [Електронний ресурс]:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12

Висновки до розділу 3

Мета дослідження полягала в апробації ефективності та педагогічній доцільності використання дистанційного навчання учнів української мови та його впливу на підвищення рівня знань школярів; розробці методики дистанційного навчання української мови учнів допрофільних класів під час проведення курсів за вибором, факультативів.

Здійснено апробацію розроблених автором дистанційних курсів для занять факультативу з української мови для учнів 8 класу та спецкурсів – для 9 класу, розміщених на платформі Moodle. Проведено моніторинг знань учнів 8-их, 9-их класів з української мови в експериментальних та контрольних класах Запорізької, Сумської, Кіровоградської областей за методикою В. П. Симонова.

Результати вхідного тестування учнів 8 класу в контрольних класах 0,55%, вихідного – 0,58%; в експериментальних – 0,57%, 0,62% відповідно. Серед учнів 9 класу успішність учнів КК під час вхідного тестування становила 0,56%, вихідного – 0,58%; в ЕК на початку навчання – 0,59%, по закінченні – 0,61%.

Дані моніторингу навчальних досягнень учнів 8-их, 9-их класів за період дистанційного навчання учнів показують загальну позитивну динаміку експериментальних класів, що пояснюється ефективністю запропонованої методики.

Узагальнена таблиця експерименту підтверджує ефективність дистанційного навчання учнів 8-9-их класів і дає змогу зробити висновок, що якість знань (результати учнів, які закінчили навчання на достатньому та високому рівнях) серед учнів 8-их класів у КК – 34/44%, серед ЕК – 49/63%. У 9-их класах у контрольних класах: 66/47%, в експериментальних – 91/66%. Така розбіжність у результатах свідчить про те, що учні, які обрали дистанційну форму

навчання, мали мотивацію до навчання, виконували завдання систематично, протягом усього періоду навчання.

Очевидно, що успішність учнів в експериментальних класах вища (на 5 одиниць у 8-их класах, та на 2 – у 9-их), ніж у контрольних, однак підвищення якості знань спостерігається в обох класах(у 8-их класах – на 3 одиниці, у 9-их – на 2).

У ході проведення експерименту підтверджено ефективність застосування в навчальному процесі дистанційної технології (різних видів форм роботи з учнями в режимі дистанційного навчання) та застосуванні електронних ресурсів для отримання знань з української мови учнів 8-9-их класів.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичних досліджень та аналіз навчання учнів української мови з використанням дистанційних курсів дають підстави зробити висновки:

1. Проаналізовані наукові здобутки вітчизняних, зарубіжних учених щодо визначення поняття дистанційного навчання, його форм та застосування технології ДН в середній школі під час навчання української мови.

2. Уточнено, що узагальненими характерними ознаками поняття дистанційного навчання є форма здобуття знань, навчання, рівноцінна очному, заочному, екстернатному; визначено комплекс освітніх послуг, які можуть надаватися різним категоріям учнів за допомогою інформаційного навчального середовища та мультимедійних технологій; встановлено індивідуалізований процес, який відбувається опосередковано через взаємодію вчителя та учня засобами інтернет-технологій.

3. З'ясовано, що дистанційна форма навчання передбачає такі модифікації: дистанційно-очна форма навчання (учень вивчає предмет у школі та має можливість додатково вивчати його дистанційно); класно-дистанційна форма (учні одного класу однієї школи вивчають предмет у дистанційній формі). Кількість очних уроків зменшується, вони перетворюються на очні консультації. У якості тьютора виступає вчитель даної школи; дистанційна форма з учителем-куратором (учні навчаються дистанційно – тьютор з іншої школи); змішана (модифікована) модель навчання – це модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів у класичному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного ДН, що практикується для проведення уроків, факультативних занять, самостійної роботи учнів. Доведено, що найбільш вдалими для учнів є модифіковані (очні, дистанційні форми) моделі навчання.

4. Розкрито зміст і структуру дистанційного курсу, інформаційно-змістову наповненість навчальних модулів.

По-перше, уточнено класичний цикл розробки дистанційного курсу. Проектування дистанційного курсу складається з аналізу, розробки, перевірки, оцінки, корекції, перевірки; по-друге, навчання учнів онлайн розглядається з позиції діяльнісного підходу; по-третє, погоджуємося з думкою науковців, що в електронному навчальному курсі слід дотримуватися ієрархії пізнавальних цілей Б. Блума.

5. Запропоновано методичні рекомендації щодо розробки дистанційних курсів з української мови учнів 8-9-их класів; інформаційно-змістового наповнення, стилю тексту, обсягу та структури ДК; структуру різних типів уроків з використанням електронних навчальних курсів.

6. Запропоновано структуру дистанційно-очних уроків, розроблену на основі типології уроків О. М. Біляєва. Здійснено зіставлення типів уроків за традиційною структурою та уроків на платформі Moodle.

7. Проведено зіставлення традиційних уроків на основі особистістно зорієнтованого підходу до навчання учнів та уроків у дистанційній та дистанційно-очній формі навчання.

8. Підтверджено, що в дистанційному навчанні використовуються такі методи, як пояснювально-ілюстративний, дослідницький, репродуктивний (учитель пояснює матеріал засобами лекцій-онлайн, відеоуроків, відеоконференцій тощо), частково-пошуковий (має на меті самостійне засвоєння учнями знань, під час застосування якого вчитель організовує пошук нових знань з допомогою різноманітних засобів: веб-ресурсів, електронних довідників, посібників тощо), програмового навчання.

9. Уточнено, що передумовами виникнення форм дистанційного навчання є нова освітня парадигма, яка визначила пріоритети розвитку відкритої освіти; позитивна динаміка соціально-економічного, науково-технічного розвитку; посилення інтеграційних та демократичних процесів в освіті та суспільстві в цілому; інформатизація освіти та впровадження інформаційно-комунікаційних

технологій у навчальний процес середньої школи; швидкий розвиток інформаційних технологій; поява навчальних освітніх середовищ, платформ дистанційного навчання як засобу реалізації завдань дистанційної освіти.

10. Розроблено навчально-методичне забезпечення для дистанційних курсів та онлайн-занять з української мови під час проведення факультативів та курсів за вибором у допрофільних класах; науково обґрунтувано й експериментально перевірено ефективність методики дистанційного навчання української мови на заняттях факультативу та курсів за вибором для учнів 8 – 9-их класів, про що свідчать результати експерименту.

11. З'ясовано, що через поточний та підсумковий контроль учні мають можливість самостійно оцінювати власний рівень набуття вмінь і навичок. Їх постійно оцінюють наставник, куратор, учитель української мови протягом усього періоду навчання.

12. Доведено, що формами організації навчального процесу є уроки-онлайн, індивідуальні консультації, лекції, спрямовані на самостійне здобуття учнями знань.

Отже, зміст й організаційно-педагогічне забезпечення процесу дистанційного навчання української мови в основній школі спрямоване на кінцевий результат – підвищення рівня знань, умінь і навичок учнів.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Зокрема, подальшого вивчення потребує розроблення методичних рекомендацій до кожного розділу електронного навчального курсу; вироблення вимог до інформаційного наповнення дистанційних курсів; складання робочих програм до електронних курсів філологічного профілю; апробація електронного навчального курсу з української мови для 8 – 9-их класів за програмою поглибленого вивчення; корекція створених електронних курсів з української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамова І. Дистанційне навчання: сучасний погляд на проблеми. [Електронний ресурс] / І. Адамова, Т. Головачук // Витоки педагогічної майстерності. – Випуск 10. – 2012. – Режим доступу до журн. : http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/389/1/Adamova.pdf, вільний. – Назва з екрану. – Дата звернення: 15. 11. 2013

2. Алексеєва Г. М. Використання комп'ютерних технологій у школі / Г. М. Алексеєва // Управління школою. – 2012. – С. 112.

3. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : В 2-х т. Т. I. / Б. Г. Ананьев. – М. : Педагогика, 1980. – 232 с.

4. Андреев А. А. Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях: дис. докт. пед. наук: 13.00.08 / Андреев А. А. – М. : РАО, 1999. – 289 с.

5. Андреев А. В. Практика электронного обучения с использованием Moodle / А. В. Андреев, С. В. Андреева, И. Б. Доценко. – Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. – 146 с.

6. Андрєєв А. А. Введення в дистанційне навчання : [навчально-методичний посібник] / А. А. Андрєєв. – М. : ВУ, 1997.

7. Андреев А. А. Солдаткин В. И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. – М.: Издательство МЭСИ, 1999. – 196 с.

8. Анисимов А. М. Работа в системе дистанционного обучения Moodle : [учебн. пособ. 2-е изд. испр. и допол.] / Александр Михайлович Анисимов. – Х. : ХНАГ, 2009. – 292 с.

9. Антонів О. Дистанційне вивчення мови: проблеми та методи / О. Антонів // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2007. – С. 48-54.

10. Бабко Т. М. Формування готовності учнів основної школи до вибору гуманітарного профілю навчання : автореф. дис…. канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Тетяна Миколаївна Бабко. – 2011. – 22 с.

11. Баєв Б. Ф. Психологія навчання / Б.Ф. Баєв. – К. : Рад. шк., 1972. – 136 с.

12. Барна О. В. Психолого-педагогічні основи формування готовності підлітків до використання інформаційно-комунікаційних технологій [Електронний ресурс] / О. В. Барна // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – 2010. – № 4. – Режим доступу до журн. : http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/361/305

13. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.

14. Безпалько В. П. Слагаемые педагогических технологий / В.П. Безпалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.

15. Бєкрєшева Л. О. Методичні електронні засоби навчання іноземній мові. [Електронний ресурс] / Л. О. Бєкрєшева // Східноукраїнський нац-ий ун-ім. В. Даля. – 2012. – Режим доступу: http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN19/12blonim.pdf., вільний. – Назва з екрану.

16. Біляєв О. М. Сучасний урок української мови / О. М. Біляєв – К. : Рад. школа, 1981. – 176 с.

17. Биков В. Ю. Дистанційна освіта – перспективний шлях до розвитку професійної освіти / В. Ю. Биков // Педагогічна газета. – 2001. – С. 2.

18. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : [монографія] / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.

19. Биков В. Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби технології : [монографія] / [В. Ю. Биков,

О. О. Гриценчук, Ю. О. Жук та ін.] / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. – К. : Атіка, 2005. – С. 77-140.

20. Биков В. Ю. Технологія створення дистанційного курсу / В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко та ін. – К., 2008. – 324 с.

21. Бісіркін П. М. Дослідження особистості учнів у допрофільній підготовці в загальноосвітніх навчальних закладах із застосуванням засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання у навчально-виховному процесі [Електронний ресурс] / Петро Михайлович Бісіркін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – Режим доступу до журн.: http://www.journal.iitta.gov.ua.

22. Бовтенко М. А. Структура и содержание информационно-коммуникационной компетенции преподавателя русского языка как иностранного : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования)» / Марина Анатольевна Бовтенко. – М., 2006. – 482 с.

23. Богачков Ю. М. Системоутворювальні фактори системи дистанційного. Навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: огляд [Електронний ресурс] / Ю. М. Богачков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 6 (26). – Режим доступу до ресурсу: http://lib.iitta.gov.ua/671/, вільний. – Назва з екрану.

24. Богачков Ю. М. Дистанційне навчання школярів – можливості та проблеми / Ю. М. Богачков, П. С. Ухань, Ю. Л. Новіков // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 2. – С. 29-33.

25. Богомолов А. Н. Научно-методическая разработка виртуальной языковой среды дистанционного обучения иностранному (русскому) язику : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения (русский язык как иностранный и иностранные языки в общеобразовательной и высшей школе)» / Андрей Николаевич Богомолов. – М., 2008. – 45 с.

26. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.

27. Болюбаш Н. М. Організаційно-методичні аспекти навчання на базі інформаційного середовища Moodle [Електронний ресурс] / Надія Миколаївна Болюбаш // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – № 1 (33). – Режим доступу до ресурсу: http://journal.iitta.gov.ua, вільний. – Назва з екрану.

28. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования : [монография] / Е. В. Бондаревская. – Ростов, 2000. –352 с.

29. Боришевский М. И. Психологические особенности самосознания подростка / М. И. Боришевский. – К., 1980. – 210 с.

30. Варзацька Л. О. Формування оргдіяльнісних умінь на уроках української мови в старшій школі на академічному рівні / Л. О. Варзацька. – К. : Педагогічна думка, 2012. – С. 144.

31. Васильченко Л. В. Дистанційне навчання: науково-методичне забезпечення; інформаційний простір навчального закладу / Л. В. Васильченко, В. Л. Шевченко. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – С. 208.

32. Васькова Н. П. Методика создания уроков в дистанционной форме [Электронний ресурс] / Н. П. Васькова, В. Г. Любимов. – Тверь, 2011. – Режим доступу к ресурсу : https://goo.gl/cGrrsN, свободный. – Название с экрана.

33. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : [підручник для педагогів] / Г. Г. Ващенко. – К., 1997. – 410 с.

34. Виноградова Е. Когнитивный аспект современных целей обучения иностранным языкам / Е. Виноградова // Университетские чтения материалы : научно-методических чтений ПГЛУ. – Часть IX. – Пятигорск : ПГЛУ, 2011. – С. 35-40.

35. Власенко Л. В. Методи дистанційного навчання [Електронний ресурс] / Л. В. Власенко, Н. В. Шинкаренко. – Режим доступу: http://goo.gl/OOOU3Z, вільний. – Назва з екрану.

36. Вовк О. І. Навчання мови майбутніх філологів [Електронний ресурс] / Олена Іванівна Вовк. – 2008. – Режим доступу до ресурсу : http://nv-kogpi.ucoz.ua/vupysk3/Vovk.htm., вільний. – Назва з екрану.

37. Волобуєва Т. Б. Самовчитель з організації дистанційної освіти / Тетяна Борисівна Волобуєва. – Х. : ТОВ «Видавнича група «Основа», 2010. – 255 с.

38. Волов В. Т., Четырова Л. Б., Волова Н. Ю. Дистанционное образование: истоки, проблемы, перспективы / В.Т. Волов, Л. Б. Четырова, Н. Ю. Волова. – Самара : РИО СНЦ РАН, 2000.– 100 с.

39. Выготский Л. С. Детская психология / Л. С. Выготский. – Режим доступу до ресурсу: http://elib.gnpbu.ru/text/vygotsky_ss-v-6tt_t4_1984/go,0;fs,1

40. Выготский Л. С. Динамика и структура личности подростка [Електронний ресурс] / Л. С. Выготский // Хрестоматия. Психология развития. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: http://goo.gl/MmoyQV, вільний. – Назва з екрану.

41. Выготский Л. С. Собрание починений : у 6-ти т. Т. 2-3. Проблемы развития психики / [под ред. А. М. Матюшкина]. – М. : Педагогика, 1983. – 368 с.

42. Гарбуза Т. В. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії : дис. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Гарбуза Тетяна Віталіївна. – К., 2015. – Бібліогр. : с. 211-236

43. Гарцов А. Д. Электронная лингводидактика в системе инновационного языкового образования : дис. ... д-ра пед. наук : спец : 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык, уровни общего и профессионального образования)» / Александр Дмитриевич Гарцов. – М., 2009. – 534 с.

44. Гильмутдинов А. Х. Электронное образование на платформе Moodle / А. Х. Гильмутдинов, Р. А. Ибрагимов, И. В. Цивильский // КГУ. – 2008. – С. 169.

45. Глазунова О. Г. Проектування інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу [Текст] / О. Г. Глазунова // Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя : тези доповідей VIII Міжнародної науково-методичної конференції, 15-16 листопада 2012 р. – Суми: СумДУ, 2012. – С. 31-32.

46. Головань М. С. Коннективізм – новий підхід до процесу навчання в умовах інформаційно-телекомунікаційних технологій / М. С. Головань // Актуальні проблеми розвитку електронної освіти у вищій школі : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 18-20 травня 2012 р. – Х.: ФОП Александрова К. М.; «ІНЖЕК», 2012. – С. 76-78.

47. Горевич Н. П. Очно-дистанційна форма навчання / Н. П. Горевич // Управління школою. – 2013. – № 10-12. – С. 36-39.

48. Голуб Н. Б. Сучасний урок української мови в умовах компетентнісного навчання / Ніна Борисівна Голуб // Українська мова і література в школах України. – 2014. – № 7-8. – С. 69-71.

49. Горошкіна О. М. Сучасний урок української мови: від планування до проведення [Текст] : методичні рекомендації / О. М. Горошкіна, Л. О. Попова. – Х. : Видавнича група «Основа», 2010. – 111 с.

50. Гузенко В. А. Особливості переживання соціального страху з різними рівнями мотивації досягнень у юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». – Одеса, 2009. – 20 с.

51. Гузик Н. В. Розвиток ідеї особистісно орієнтованого навчання та її реалізація в сучасних умовах шкільної освіти / Надія Валентинівна Гузик // Наука і освіта. – 2009. – № 10. – С. 113-118.

52. Гуревич Р. С. Напрями дослідження розвитку інформатизації сучасної освіти / Р. С. Гуревич // Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Наукові записки. Сер. Педагогіка і психологія : зб. наук. ст. – Вінниця, 2010. – Вип. 32. – С. 27-32.

53. Данилюк С. С. Особливості дотримання основних принципів електронної лінгводидактики у процесі формування професійної компетентності майбутніх філологів. Інформаційні технології і засоби навчання [Електронний ресурс] / С. С. Данилюк. – 2013. – № 1 (33). – Режим доступу до ресурсу : http://journal.iitta.gov.ua., вільний. – Назва з екрану.

54. Дем'яненко В. М. Методичні рекомендації з оцінювання якості електронних засобів і ресурсів у навчально-виховному процесі [Електронний ресурс] / В. М. Дем'яненко, М. П. Шишкіна // Інформаційні технології навчання. – 2011. – № 6 (26). – Режим доступу до ресурсу : http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/589

55. Дементієвська Н. П. Організація навчальної діяльності учнів з допрофільної підготовки у комп'ютерному орієнтованому середовищі [Електронний ресурс] / Н. П. Дементієвська // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 6 (26). – Режим доступу до ресурсу : http://www.journal. iitta.gov.ua.

56. Дерба С. М. Дистанційне навчання – допомога чи шкода учням. Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5 (13). – Режим доступу до журналу: http://www.ime.edu-ua.net/em.html, вільний. – Назва з екрану.

57. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#n9, вільний. – Назва з екрану.

58. Дистанційне навчання : [навчальний посібник] / [за ред. Є. С. Полат]. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 192 с.

59. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України / [В. Ю. Биков, О. О. Гриценчук, Ю. О. Жук та ін.]. – К. : Атіка, 2005. – 77 с.

60. Дистанційне навчання: психологічні засади : [монографія] / [М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.]; за ред. М. Л. Смульсон. – Кіровоград: Імекс – ЛТД, 2012. – 240 с.

61. Дистанционное образование : [методические материалы для учителей] / [авт.-составитель Ю. И. Ловыгина]. – СПб.: ГОУ ДПО ЦПКС СПб «Региональный центр оценки качества образования и информационных технологий». – 65 с.

62. Дитюк П. П. Проблемы в управленческой деятельности и их репрезентация в мышлении управляющих [Текст] : [сборник] / П. П. Дитюк // Актуальні проблеми психології: збірник / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України / Психологічна теорія і технологія навчання. – Том 8. – Вип. 4. – К., 2007. – С. 64-77.

63. Дияк О. В. Довідник для абітурієнтів та школярів з української мови : [навч. посібн.] / О. В. Дияк, В. М. Прудка. – [2-ге вид., переробл. і доповн]. – К. : Літера ЛТД, 2012. – 464 с.

64. Дороз В. Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах :[навч. пос.] / В. Ф. Дороз. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 386 с.

65. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : [навч. посіб.] / Т.В. Дуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.

66. Електронні технології в освітньому процесі [Електронний ресурс] / Андреєв А. В., Андреєва С. В., Доценко І. Б. – Режим доступу: http://cdp.tti.sfedu.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=450&Itemid=425

67. Жалдак М. І. Двадцять п’ять років інформатики в школі: проблеми і перспективи / М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, Г. Г. Науменко, Ю. С. Рамський // Комп’ютер у школі та сім’ї. – 2009. – № 7. – С. 3-7.

68. Жовтобрюх В. Ф., Паращич В. В. Повний курс української мови та літератури в тестах / В. Ф. Жовтобрюх, В. В. Паращич. – Х. : Вид-во «Ранок», 2014. – 496 с.

69. Жосан О. Є. Педагогічний експеримент : навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / О. Є. Жосан. – Кіровоград : Видавництво Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, 2008. – 68 с. – Режим доступу : http://refwin.ru/1091503530.html

70. Задесенець М. П. Вікові особливості розвитку дітей і формування їх особистості / М. П. Задесенець. – К. : Вища школа, 1978. – 263 с.

71. Зайченко І. В. Педагогіка : [навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів (Рукопис)] / І. В. Зайченко. – Чернігів, 2002. – 528 с.

72. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/hT0AjX, вільний. – Назва з екрану.

73. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/eBpBdz, вільний. – Назва з екрану.

74. Занюк С. С. Психологія мотивації : [навч. посібник] / С. С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.

75. Захарчук Т. В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі / Т. В. Захарчук // Зб. наук. праць. Випуск 16. [укл. : Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк: ДонНУ, 2008. – С. 393-400. – Бібліогр.: с. 399-400.

76. Захарчук-Дуке О. О. Електронний пiдручник як об’єкт теоретичного аналізу в лінгвістиці та лінгводидактиці вищої школи / О. О. Захарчук-Дуке // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / Криворіз. держ. пед. ун-т. – Кривий Ріг : [б. в.], 2013. – № 39. – 203-207 с.

77. Зубченко О. С. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті (Досвід Великобританії) / О. С. Зубченко. – К. : ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – С. 139.

78. Зюзина Т. Н. Организационно-педагогические условия использования дистанционного обучения в общеобразовательном учреждении : автореф. дис. …

канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Зюзина Тамара Николаевна. – М., 2005. – 32 с.

79. Інновації в загальноосвітній школі. Методи навчання // зб. наук. праць / За ред. А. В. Хуторського. – М., 2006. – 290 с.

80. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : [метод. посіб.] / [авт.-уклад.: О. І. Пометун, Л. В. Пироженко]. – К. : АПМН, 2002. – 136 с.

81. Історія педагогіки : курс лекцій : [навчальний посібник]. – К., 2004. – 171 с.

82. Інформаційні та комунікаційні технології навчання в системі загальної середньої освіти зарубіжних країн : [навч.-метод. посіб.] [Гриценчук О. О., Коневщинська О. Е., Кравчина О. Є., Лаврентьєва Г. П., Малицька І. Д., Овчарук О. В., Рождественська Д. Б., Сороко Н. В., Хитровська Ю. В., Іванова С. М., Шиненко М. А., за заг.ред. Овчарук О. В.]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 176 с.

83. Інформатизації і комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів України – 20 років / А. М. Гуржій, В. Ю. Биков, В. В. Гапон, В. В. Плескач // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005.– № 5.

84. Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] / Гол. ред. : В. Ю. Биков; Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України. – 2008. – № 4 (8). – Режим доступу: http://www.ime.edu-ua.net/em.html

85. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Д. Б. Эльконин. – М., 1989. – 560 с.

86. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : [навчальний посібник] / М. Ю. Кадемія, І. Ю. Шахіна. – Вінниця : ТОВ «Планер». – 2011. – 220 с.

87. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : [навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти] / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.

88. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе / М. В. Кларин. – М., 1989.

89. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. – 2007. – №4 (46). – С. 38-41.

90. Кнодель Л. Освітня психологія: школа біхевіоризму [Електронний ресурс] / Л. Кнодель. – 2007. – Режим доступу: http://goo.gl/vzpFoj, вільний. – Назва з екрану.

91. Кобцев Д. А. Українська мова. Диктанти. 9 клас / Д. А. Кобцев. – Х. : Вид. група «Основа», 2015. – 140 с.

92. Когут О. І. Інформаційні технології навчання української мови і літератури / О.І. Когут. – Тернопіль, 2005. – 204 с.

93. Колобродова І. Запровадження он-лайн-навчання [Текст] / І. Колобродова // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2013. – № 5. – С. 32-37.

94. Коломієць Н. Педагогічні технології: з теорії питання [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/17/visnuk_34.pdf

95. Концепція Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/8835/

96. Концепція профільного навчання в старшій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/normativno-pravova-baza1.html

97. Концепція проекту «Дистанційне навчання школярів» [Електронний ресурс] / [Ю. М. Богачков, В. Ю. Биков, В. О. Красношапка та ін.] // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5 (13). – Режим доступу : http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Articles/krio/Bogachkov.pdf, вільний. – Назва з екрану. – Дата звернення: 15.11.2012

98. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html

99. Копитіна І. В Українська мова у визначеннях, таблицях і схемах / І. В. Копитіна. – [сьоме вид.] – Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2010. – 112 с.

100. Корицька Г. Р. Використання ІКТ у шкільному курсі української мови [Електронний ресурс] / Г. Р. Корицька // Матеріали V Міжнародного форуму «Особистість в освітньому просторі». – 2014. – 1 (15). – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp15/1/koricka_tezi.pdf.

101. Корицька Г. Ефективне використання можливостей електронної лінгводидактики на уроках української мови // Jahrbuch der IV. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht». Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2013. Herausgegeben von Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier. Verlag Otto Sagner. – München-Berlin, 2014.

102. Корицька Г. Р. Камертон філолога [Електронний ресурс] / Г. Р. Корицька. – Режим доступу: http://korycja50.blogspot.com.

103. Корицька Г. Р. Хмарний кабінет Галини Корицької [Електронний ресурс] / Г. Р. Корицька. – Режим доступу : http://s-edu.org.ua/korycjazp/, вільний. – Назва з екрану.

104. Корицька Г. Р. Українська на щодень [Електронний ресурс] / Г. Р. Корицька. – Режим доступу: http://korucja.wix.com/ukrzp, вільний. – Назва з екрану.

105. Корицька Г. Р. Сучасні мережеві педагогічні технології в навчанні учнів української мови: блог-технології / Г. Р. Корицька // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць. – Випуск 18. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 51-55.

106. Корицька Г. Сучасний урок української мови в умовах розвитку хмаро орієнтованих технологій / Галина Корицька // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2015. – № 4 (57). – С. 33-40.

107. Коровайченко Ю. Дистанційне навчання – це сучасно: онлайн–освіта / Ю. Коровайченко, А. Васильєв // Освіта України. – 2013. – 17 черв. – № 24 (1343). – С. 6.

108. Косик В. М. Новітні технології в освіті // Інформаційні технології в освіті. – № 16 – 2013. – С. 141-146.

109. Кравченко Л. П. Сучасні комп’ютерні технології на уроках філології / Л. П. Кравченко // Вивчаємо українську мову та літературу. – № 17-18 (57-58) – 2005. – С. 9-13.

110. Кратасюк Л. М. Інтерактивні технології в системі особистісно зорієнтованої освіти / Л. М. Кратасюк, Л. О. Варзацька. – К. : «Бібліотечка «Дивослова», 2006. – С. 64.

111. Кудін А. П., Вакуленко І. В. Теоретичні засади підготовки викладача дистанційного навчання / А. П. Кудін, І. В. Вакуленко // Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. – К. : Вид. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 18. – С. 125-131.

112. Кулагина И. Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17лет) : [учеб. пособ.] / И. Ю. Кулагина. – М.: Изд-во РОУ, 1996. – 180 с.

113. Кухаренко В. М. Аналіз законодавства дистанційної освіти в Україні / В. М. Кухаренко // Українознавство. – 2009. – № 4. – С. 155-164.

114. Кухаренко В. М. Експеримент «Дистанційне навчання для середньої школи» / В. М. Кухаренко // Комп’ютер у школі та сім’ї. – 2007. – № 4. – С. 21-24.

115. Кухаренко В. М. Про змішане (гібридне) навчання [Електронний ресурс] / В. М. Кухаренко. – Режим доступу до ресурсу: http://kvn-e-learning.blogspot.com/2014/06/blog-post.html., вільний. – Назва з екрану.

116. Кухаренко В. М. Методичні аспекти організації синхронного спілкування в дистанційному навчанні / В. М. Кухаренко, А. С. Молодих // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 36-40.

117. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання. Умови застосування. Дистанційний курс : [навч. метод. посіб.] / В. М. Кухаренко. – Х., 2002. – 320 с.

118. Кухаренко В. М. Дистанційний навчальний процес: [навчальний посібник] / В. М. Кухаренко [у співавторстві]; [за ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка]. – К. : Міленіум, 2005. – 292 с.

119. Кучерук О. А. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій у системі методів мотиваційного забезпечення процесу навчання країнської мови / О. А. Кучерук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – № 1 (27). – Режим доступу до журналу: http://www.journal.iitta.gov.ua

120. Кучерук О. А. Сучасні тенденції вдосконалення змісту і методів україномовної освіти // Наука і освіта : наук.-практ. журнал Південного наукового центру НАПН України. – 2013. – № 5, липень-серпень. – С. 58-62.

121. Кучерук О. А. Основні напрями розвитку електронної лінгводидактики [Електронний ресурс] / О. А. Кучерук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Т. 41. – № 3. – С. 83-91. – Режим доступу: http://goo.gl/gR1dfh, вільний. – Назва з екрану.

122. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : [монографія] / О. А. Кучерук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – 420 с.

123. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Оксана Анатоліївна Кучерук. – К., 2012. – 36 с.

124. Лаврентьєва Г. П. Психолого-ергономічні вимоги до застосування електронних засобів навчання [Електронний ресурс] / Г. П. Лаврентьєва // Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/ITZN/em12/content/09lgpeom.htm, вільний. – Назва з екрану.

125. Лісова Н. І. Моніторинг навчальних досягнень учнів (методичні рекомендації) / Н.І. Лісова. – Черкаси: ЧОІПОПП. – 2009. – 32 с.

126. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции : [курс лекций] / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : МГУ, 1994. – 62 с.

127. Лернер І. Я. Методи навчання / І. Я. Лернер, М. Н. Скаткін // Дидактика середньої школи. – М. : Просвіта, 1975. – С. 146-184.

128. Лернер И. Л. Дидактические основы методики обучения [Текст]. – М. : Педагогика, 1981. – 185 с.

129. Литвинова С. Г. Online навчальне середовище вчителя-предметника загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс] / С. Г. Литвинова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010.– № 5 – С. 19. – Режим доступу до журналу: http://www.ime.edu-ua.net/em.html, вільний. – Назва з екрану.

130. Ломаковська Г. В., Проценко Г. О. Інформаційно-комунікаційні технології – нова якість навчання та послуг : Практико зорієнтоване дослідження / Г. В. Ломаковська, Г. О. Проценко. – К. : 2006.– 70 с.

131. Мадзігон В. М. Інформатизація освіти в Україні: стан, проблеми, перспектики / В. М. Мадзігон // Комп’ютер у школі та сім’ї. – 2011. – С. 3-8.

132. Малафіїк І. В. Дидактика : [навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей і вчителів] / І. В. Малафіїк. – К. : Кондор, 2004. – 398 с.

133. Малицька І. Д. Принципи і критерії щодо застосування онлайн ресурсів освітніх мереж у школах зарубіжжя та україни (порівняльний аналіз) / І. Д. Малицька // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 6 (14).

134. Маркова А. К. Психология обучения подростка / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1975. – 200 с.

135. Мацько Л. І. Мережевий навчально-методичний комплекс вивчення української мови як іноземної / Л. І. Мацько, Т. М. Кудіна // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 2 (22). – Режим доступу до журналу: http://www.journal.iitta.gov.ua., вільний. – Назва з екрану.

136. Машбиць Є. І. Психолого-педагогічні проблеми комп'ютеризації навчання / Є. І. Машбиць. – М.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 158 с.

137. Методичні рекомендації щодо функціонування обласної онлайн (дистанційної) «Школи сучасних знань» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/folder/view.php?id=14.

138. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах : [навчально-методичний посібник для студентів-філологів] / [М. І. Пентилюк, А. Г. Галетова, С. О. Караман та ін.]; за ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2000. – 264 с.

139. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах [підручник для студентів філологічних факультетів університетів] / [М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум та інші]; за ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.

140. Моделювання й інтеграція сервісів хмаро орієнтованого навчального середовища : [монографія] / [Копняк Н., Корицька Г., Литвинова С., Носенко Ю., Пойда С., Сєдой В., Сіпачова О., Сокол І., Спірін О., Стромило І., Шишкіна М.]; за заг. ред. С. Г. Литвинової. – К. : ЦП «Компринт», 2015. – 153 с.

141. Мокрогуз О. П. До питання ергономічності мультимедійної презентації як фактору її ефективності / О. П. Мокрогуз // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – № 3. – С. 49.

142. Морев И. А. Образовательные информационные технологии. Часть Дистанционное обучение : [учеб. пособие] / И. А. Морев. – Владивосток : Изд-во Дальневосточного университета, 2004. – 150 с.

143. Морзе Н. В. Атестація електронних навчальних курсів у системі дистанційного навчання [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова. – Режим доступу: http://ite.kspu.edu/webfm_send/676, вільний. – Назва з екрану.

144. Критерії якості електронних навчальних курсів, розроблених на базі платформ дистанційного навчання / Інформаційні технології в освіті. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. – С. 63-76.

145. Морзе Н. В. Основи інформатизаційно-комунікаційних технологій / Н. В. Морзе. – К. : Вид-ча група BHV, 2007. – 352 с.

146. Муковіз О. П. Викладання «Інформаційних технологій навчання» у системі дистанційної освіти MOODLE / О. П. Муковіз // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 3. – С. 19-22.

147. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова; Українська література. 5-9 класи / [Укладачі : Г. Т. Шелехова, М. І. Пентилюк, В. І. Новосьолова, Т. Д. Гнаткович, К. В. Тараннік-Ткачук, Н. Б. Коржова]. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 160 с.

148. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: Українська мова. 5-9 класи / [Укладачі : Бондаренко Н. В., Караман С. О., Ярмолюк А. В., Кононенко В. Л., Савченко О. В., Кошкіна Ж. О.]. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 80 с.

149. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи / [Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф; за редакцією Л. В. Скуратівського]. – К. : Ірпінь, 2005. – 176 с.

150. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови. 8-9 класи / [С. О. Караман,

О. В. Караман, М. Я. Плющ, В. І. Тихоша]; за редакцією С. О. Карамана. – К. : Грамота, 2009. – 100 с.

151. Назарова Т. С. Педагогические технологи : новый этап эволюции // Т. С. Назарова / Педагогика. – 1997. – № 3.

152. Наказ Міністерства освіти і науки України № 537 від 17.06.08 «Про затвердження Порядку надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України». – Режим доступу до ресурсу : www.mon.gov.ua/laws/MON_537_08.doc.

153. Наказ Міністерства освіти і науки України № 588 від 27.06.08 «Щодо видання навчальної літератури для вищої школи». – Режим доступу до ресурсу : www.mon.gov.ua/laws/MON_588_08.doc, вільний. – Назва з екрану.

154. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 14.04.2002 р. № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002.– Назва з екрану.

155. Національна стратегія розвитку розвитку освіти вУкраїні на 2012/2021 роки // Управління освітою. – 2013. – Лютий (№ 4). – С. 27-41.

156. Никуличева Н. В. Проблемы организации дистанционного обучения / Н. В. Никуличева // Журнал руководителя управления образованием. – М., 2011. – № 1. – С. IV / 1-IV / 9.

157. Нормативні та розпорядчі документи «Школи сучасних знань» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до курсу : http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/folder/view.php?id=14, вільний. – Назва з екрану.

158. Омельчук С.А. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу: теорія і практика: [монографія] / Сергій Аркадійович Омельчук. – К. : Генеза, 2014. – 368 с.

159. Онищук В. О. Дидактичні основи засвоєння учнями мовних навичок і умінь / В. О. Онищук // Українська мова і література в школі. – 1971. – № 3. – С. 48 -53.

160. Основы деятельности тьютора в системе дистанционного образования : [специализированный учебный курс] / [С. А. Щенников, А. Г. Теслинов, А. Г. Чернявская и др.]. – М.: Изд дом Обучение-сервис, 2004. – 608 с.

161. Пасічник О. В. Дистанційні уроки в Moodle / О. В. Пасічник // Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle : матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції, 30-31 травня 2013 р. – Режим доступу : http://2013.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=57.

162. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання / [О. О. Андрєєв. К. Л. Бугайчук, Н. О. Каліненко, О. Г. Колгатін, В. М. Кухаренко, Н. А. Люлькун, Л. Л. Ляхоцька, Н. Г. Сиротенко, Н. Є. Твердохлєбова]; за ред. О. О. Андрєєва, В. М. Кухаренка. – Харків : «Міськдрук». – 2013. – 212 с.

163. Пентилюк М. Концепція когнітивної методики навчання української мови / М. Пентилюк, А. Нікітіна, О. Горошкіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5 -9.

164. Пентилюк М. І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман]. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.

165. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : [навч. посібник] // М. І. Пентилюк, Т. Г. Окуневич. – К. : Ленвіт, 2003. – 134 с.

166. Пентилюк М. І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання / М. І. Пентилюк. – К. : Рута, 2000. – 128 с.

167. Пентилюк М. І. Типологія уроків у контексті сучасної лінгводидактики / М. І. Пентилюк // Український педагогічний журнал. – 2015. – № 2. – С. 65-78.

168. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) : [навч.посібник] / К. М. Плиско. – Х. : Основа, 1995. – 240 с.

169. Плиско К. М. Лінгводидактичні основи організації навчання української мови в загальноосвітній школі : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / К. М. Плиско. – К., 1997. – 51 с.

170. Подмазін С. Філософсько-теоретичні основи особистісно орієнтованої освіти / Сергій Подмазін // Директор школи. – 2013. – № 4. – С. 73-78.

171. Полат Є. С. Педагогічні технології дистанційного навчання / [Є. С. Полат, М. В. Моїсеєва, А. Є. Петров] ; за ред. Є. С. Полат. – М., «Академія». – 2006.

172. Положення про атестацію електронного навчального курсу на рівні ВНЗ та МОН України. – 2010. – 48 с.

173. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід // О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.

174. Потапова Р. К. Новые информационные технологии и лингвистика : [учебное пособие. Изд. 4-е, стереотипное] / Р. К. Потапова. – М. : КомКнига, 2005. – 368 с.

175. Починкова М. М. Критерії відбору навчального матеріалу для дистанційного курсу філологічного спрямування / М. М. Починкова // Зб. наук. праць Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Луганськ: Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. – 22 (209). – С. 61-65.

176. Практикум з методики навчання української мови / [М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, І. В. Гайдаєнко, Т. Г. Окуневич, З. П. Бакум, Н. М. Дика] ; за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 302 с.

177. Про затвердження Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Dist_osv/2999/., вільний. – Назва з екрану.

178. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси України : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2012 № 1060 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12, вільний. – Назва з екрану.

179. Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти. Наказ МОНмолодьспорт № 329 від 13.04.11 року. – Режим доступу : [http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/18438].

180. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007-2015 роки. Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-16, вільний. – Назва з екрану.

181. Психолого-педагогічна діагностика школярів / [упоряд. О. Л. Співак]. – Х. : Ранок-НТ, 2007. – 160 с.

182. Психологическая готовность ребенка к обучению в школе / [Н. И. Вьюнова, К. М. Гайдар, Л. В. Темнова]. – М. : Академ. проект, 2003. – 253 с.

183. Рафальська О. О. Технологія змішаного навчання як інновація дистанційної освіти / О. О. Рафальська // Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво. – Луцьк, 2013. – Випуск № 1.

184. Савчик М. П. Вікова психологія : [навч. посіб.] / М. П. Савчик, Л. П. Василенко. – Дрогобич: видавнича фірма «Відродження», 2001. – 287 с.

185. Сайт дистанційного навчання Харківського національного економічного університету (ХНЕУ) для школярів. – Режим доступу : http://www.ikt2school.ksue.edu.ua/

186. Сафин В. Ф. Психологический аспект самоопределения личности / В. Ф. Сафин // Психологический журнал. – 1984. – № 4. – С. 65-73.

187. Селіщев І. І. Електронні вправи у дистанційному курсі «Прикладна фонетика» [Текст] / І. І. Селіщев // Прикладна лінгвістика 2009 : проблеми і рішення : тези Всеукраїнської науково-методичної конференції молодих науковців. – Миколаїв: НУК, 2009. – С. 114-117.

188. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2-х т. Т. 1. / Г. К. Селевко. – М.: Народное образование, 2005.

189. Семиченко В. А. Психические состояния : [модульный курс (лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) для преподавателей и студентов] / В. А. Семиченко. – К.: Магістр – S, 1998. – 207 с.

190. Сериков В. В. Личностно ориентированное образование : поиск новой парадигмы : [монография] / В. В. Сериков / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.bim-bad.ru/docs/serikov_education_of_personality.pdf

191. Сиротенко Г. О. Інноваційний розвиток освіти: проблеми переходу від теорії до практики / Г. О. Сиротенко // Управління школою. – 2005. – № 1. – С. 15 -18.

192. Ситар Г. В. Тестові завдання з курсу «Вступ до спеціальності» для студентів спеціальності 6.020303 «Прикладна лінгвістика» [Текст] : [навч. посіб.] / Г. В. Ситар, І. В. Сахарук. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – 45 с.

193. Ситар Г. В. Комп’ютерні тести з дисципліни «Прикладна фонетика» як система поточного і підсумкового контролю [Текст] / Г. Ситар, І. Селіщев // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ, 2008. – Випуск 16. – С. 393-400.

194. Ситар Г. В. Дистанційний урок як компонент дистанційного курсу «Прикладна фонетика» [Текст] / Г. В. Ситар, І. І. Селіщев // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2009. – № 2. – С. 40-46.

195. Словник української мови : в 11 тт. [за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 9. – С. 203.

196. Смирнова-Трибульська Є. М. Дистанційне навчання з використанням системи Moodle : посібник для вчителів / Є. М. Смирнова-Трибульська // Херсон: Айлант, 2007. – 505 с. KSU Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ksuonline.ksu.ks.ua

197. Смирнова-Трибульська Є. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності вчителя : [посібник для вчителів] / Є. М. Смирнова-Трибульська. – Херсон : Айлант, 2007. – 525 с.

198. Смирнова-Трибульська Є. М. Теоретико-методичні основи формування інформатичних компетентностей вчителів природничих дисциплін у галузі дистанційного навчання : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Смирнова-Трибульська Євгенія Миколаївна. – К., 2008. – 44 с.

199. Смульсон М. Л. Дистанційне навчання: психологічні засади : [монографія] / [М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак М. І. та ін.].– Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 240 с.

200. Снегурова В. И. Модели дистанционного обучния в системе дистанционного образования / В. И. Снегурова. – Режим доступа: http://eduprk.do.am/dist_tehnol/modeli_distancionnogo_obuchenija.pdf.

201. Солдаткин В. И. Создание информационно-образовательной среды открытого образования Российской Федерации / В. И. Солдаткин // Новые информационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании : современное состояние, проблемы, перспективы развития / [под общ. ред. А. Н. Кулика]. – М. : Логос. – 2003. – С. 161-179.

202. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих

компетентностей вчителя інформатики / Олег Михайлович Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5 (13). – 16 с.

203. Сухенко В. Г. Професійний довідник учителя української мови та літератури / В.Г. Сухенко. – Х. : Вид. група «Основа», 2015. – Частина 1. – 80 с.

204. Сухенко В. Г. Професійний довідник учителя української мови та літератури / В.Г. Сухенко. – Х. : Вид. група «Основа», 2015. – Частина 2. – 109 с.

205. Сучасні інформаційні засоби навчання : [навч. посіб.] / [П. К. Гороль, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. В. Шестопалюк]. – К. : «Освіта України» – 2007. – 536 с.

206. Сысойкина М. Дистанционное образование в России : [специализированный журнал обо всем многообразии мира персональных компьютеров] / [Электронный ресурс] / М. Сысойкина. – Мир ПК, 2007. – № 9. – Режим доступа : text/print/article/4582050.html. – Загл. с экрана.

207. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология / Н. Ф. Талызина. – М. : Академия, 2000. – 288 с.

208. Тихомиров В. П. Виртуальная образовательная среда: предпосылки, принципы, организация / [В. П. Тихомиров, В. И. Солдаткин, С. Л. Лобачев] // Международная Академия Открытого Образования. – М. : Издательство МЭСИ, 1999. – 164 с.

209. Тихоша В. І. Усі уроки української мови у 8 класі. Поглиблене вивчення. ІІ семестр / В. І. Тихоша. – Харків, 2012.

210. Углова О. Особистісно зорієнтоване навчання / О. О. Углова // Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. – 2012. – № 6 .– С. 42.

211. Указ Президента України № 926 / 2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні». – Режим доступу : http : // old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/normativno-pravova-baza

212. Українська мова : [підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. (класів) із поглибленим вивченням української мови] / [В. І. Тихоша, М. Я. Плющ, С. О. Караман, О. В. Караман]. – К.: Вид. дім «Освіта», 2012.

213. Українська мова : [підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. (класів) із поглибленим вивченням української мови] / [В. І. Тихоша, М. Я. Плющ, С. О. Караман, О. В. Караман]. – К. : Вид. дім «Освіта», 2012.

214. Українська мова. Тести. 5-12 класи : [посібник]; за ред. Н. В. Гуйванюк. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 376 с.

215. Український правопис. – К. : Наук. думка, 2007. – 288 с.

216. Уніфіковані вимоги до дистанційних курсів у Донецькому національному університеті від 26.05.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dl.donnu.edu.ua/moodle/mod/resource/view.php?id=4809. – Назва з екрану.

217. Фасоля А. М. Азбука особистісно-зорієнтованого навчання / А. М. Фасоля // Українська мова й література в середніх школах. – 2004. – № 4. – С. 62-67.

218. Фасоля А. М. Всеукраїнський фестиваль педагогічних ідей «Мій особистісно зорієнтований урок»: цифри, факти, враження / А. М. Фасоля // Шк. бібл.- інформ. центр. Інформ. забезп. навч. процесу. – 2013. – № 6. – С. 97-102.

219. Фасоля А. М. Мета, зміст, технологія уроку / А. М. Фасоля // Дивослово. – № 8. – 2004. – С. 19 -25.

220. Федорець М. О. Школа XXI століття: зміни в контексті розвитку інформаційного суспільства / М. О. Федорець. – Х. : Вид. група «Основа», 2014. – Частина 2. – 144 с.

221. Фролова Т. Я. Паралельне вивчення української та російської мов за сучасними технологіями / [Т. Я. Фролова, В. В. Реутова]. – ПП «Підприємство «Фенікс»», 2010. – 80 с.

222. Фурман А. В. Модульно-розвивальне навчання : принципи, умови, забезпечення : [монографія] / А. В. Фурман. – К. : Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.

223. Хайчіна Ю. Авторський електронний освітній ресурс [Текст] / Ю. Хайчіна // Відкритий урок : розробки, технології, досвід. – 2013. – № 4. – С. 20-24.

224. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность : [пер. с нем.] / Х. Хекхаузен / [под ред. Б. М. Величковского]. – М. : Педагогика, 1986. – Т. 1. – 408 с.

225. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.

226. Хом'як І. М. Проблема типології уроків мови / І. М. Хом'як // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Випуск 12. – С. 190.

227. Христіянінова Р. О. Просте речення в шкільному курсі української мови : [посібник для вчителя] / Р. О. Христіянінова. – К. : Рад. шк., 1991. – 160 с.

228. Хуторський А. В. Дистанційне навчання та його технології / А. В. Хуторський. – М., 2002. – № 36. – С. 26-30.

229. Хуторський А. В. Шляхи розвитку дистанційної освіти в школах Росії / А. В. Хуторський // Всеросійська наукова конференція Relarn : тези доповідей. – М., 2000.

230. Центр освіти «Оптіма» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://optima-osvita.org.ua/

231. Черная Е. А. Понятия дистанционного и электронного (дистанционного) обучения, опыт применения в Великобритании / Е. А. Черная // Вектор науки. – ТГУ, 2011. – № 1 (4).

232. Швець Ю. О. Довідник розробника електронного курсу [Електронний ресурс] / Ю. О. Швець. Режим доступу : http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/page/view.php?id=2010#activity

233. Шелехова Г. Т. Формування мотивації на уроках української мови в учнів основної школи / Галина Тарасівна Шелехова // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Випуск 12. – С. 200.

234. Шепетко Ю. М. Особливості використання електронного підручника з української мови / Ю. М. Шепетко // Зб. наук. праць Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. – 22 (209). – С. 142-147.

235. Шеремета Л. П. Лінгводидактичні вимоги до уроку української мови за О. М. Біляєвим / Л. П. Шеремета // Науковий огляд. – 2013. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/issue/view/4

236. Шиліна Г. А. Процес створення та апробації електронного навчального курсу з української мови в 9 класі / Галина Анатоліївна Шиліна // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2014. – № 4 (52). – С. 48-54.

237. Шиліна Г. А. Авторська педагогічна майстерня дистанційного навчання вчителів української мови Запорізької області [Електронний ресурс] / Г. А. Шиліна, Г. Р. Корицька. – 2013. – Режим доступу до ресурсу : http://maisterniadista.ucoz.ru/.

238. Шиліна Г. А. Блог учителя української мови та літератури. Дистанційне навчання української мови [Електронний ресурс] / Галина Анатоліївна Шиліна. – 2011. – Режим доступу до ресурсу : http://shilina-galina.blogspot.com/p/11.html.

239. Шиліна Г. А. Дидактичні основи дистанційного навчання в допрофільних класах середньої школи / Галина Анатоліївна Шиліна // Наукові записки Бердянського педагогічного університету. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Бердянськ: БДПУ, 2014. – Випуск 3. – С. 300-306.

240. Шиліна Г. А. Досвід використання дистанційних курсів на уроках української мови та заняттях факультативу в середній школі [Електронний ресурс] / Г. А. Шиліна // КНУБА [http: //2015.moodlemoot.in.ua/]. – 2015. – Режим

доступу : http://goo.gl/V09pY4, вільний. – Назва з екрану. Дата звернення: 25.03.2016 р.

241. Шиліна Г. А. Електронний курс з української мови для учнів 9 класу [Електронний ресурс] / Галина Анатоліївна Шиліна. – 2013. – Режим доступу до ресурсу : http: //www.zhu.edu.ua/mk_school/course/view.php?id=87.

242. Шиліна Г. А. Забезпечення допрофільного вивчення української мови в сучасній середній школі засобами дистанційного навчання в системі Moodle / Галина Анатоліївна Шиліна // Мюнхен-Берлін. Щорічний науковий збірник Четвертої міжнародної наукової Інтернет-конференції з україністики / [упоряд. О. Новікова]. – 2014. – Випуск 13. – С. 603-611.

243. Шиліна Г. А. Класно-дистанційна форма навчання на уроках української мови та заняттях факультативу у допрофільних класах середньої школи / Галина Анатоліївна Шиліна // Дивослово. – 2014. – № 10 (691). – С. 2-8.

244. Шиліна Г. А. Розробка вимог до дистанційних курсів з української мови у середній школі – завдання авторської педагогічної майстерні / Галина Анатоліївна Шиліна // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 145-150.

245. Шиліна Г. А. Електронний навчальний курс з української мови для 8 класу [Електронний ресурс] / Галина Анатоліївна Шиліна. – 2013. – Режим доступу до ресурсу : http: //www.zhu.edu.ua/mk_school/course/view.php?id=46

246. Шиліна Г. А. Застосування дидактичних засобів Moodle для забезпечення дистанційного навчання української мови / Галина Анатоліївна Шиліна // Українська мова і література в школах України. – 2014. – № 5. – С. 21-27.

247. Шиліна Г. А. Створення та упровадження електронного навчального курсу за авторською програмою факультативу «Українська мова» для 8 класу / Галина Анатоліївна Шиліна // Комп’ютер у школі та сім’ї. – 2013. – № 3. – С. 3-38.

248. Шульжук К. Ф. Складне речення в українській мові : [навч.-метод. посібник] / К.Ф. Шульжук. – К., 1989.

249. «Школа сучасних знань». Дистанційна платформа Запорізької області. – Режим доступу : http: //www.zhu.edu.ua/mk_school

250. «Школа сучасних знань». Дистанційна платформа Запорізької області: нормативні та розпорядчі документи. – Режим доступу : http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/folder/view.php?id=14

251. Шуневич Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої освіти Європи та Північної Америки : [монографія] / Б. І. Шуневич. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 365 с.

252. Шуневич Б. Організація дистанційного навчання іноземних мов в освітніх закладах України [Текст] / Б. І. Шуневич : [навчальний посібник] / Університет –Львівський Ставропігіон. – Львів: Вид-во Ставропігіон, 2006. – 206 с. – Бібліогр.: с. 181-192.

253. Щедровицкий Г. П. Избранные труды / Г. П. Щедровицкий. – М. : ШКП, 1995 – 800 с.

254. Ющук І. До методики викладання синтаксису аналізу речення / І. Ющук // Дивослово. – 2003. – № 10 – С. 33-37.

255. Яворська С. Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови як науки (XVI - XX ст.) : автореф. дис... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова) / Яворська Стефанія Теодорівна. – К., 2005. – 40 с.

256. Якименко Н., Рибалко К. Урок мови з використанням комп’ютерних програм / Н. Якименко, К. Рибалко // Дивослово. – 2001. – № 11. – С. 49-51.

257. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская. – М. : Сентябрь, 1996. – 96 с.

258. Bates A. W. Restructuring the University for Technological Change // A keynote adress at the «What Kind of University?». International Conference. London, June, 1997.

259. Bates A. W. Technology, Open Learning and Distance Education. – London, Routledge, 1995.

260. Bridging Learning Theory in the Classroom: Behaviorism, Cognitivism and Constructivism : http ://web.cocc.edu/cbuell/theories/index.htm

261. Britell J.: Competence and excellence: the search for an egalitarian standard, the Demand for a universal guarantee. In Richard M. Jaeger and Carol Kehr-Tittle., Minimum Competency Achievement Testing. Berkeley, California, McCutchan. 1980. 23-48.

262. Cole, Jason R. Using Moodle: teaching with the popular open source course management system / Jason Cole. - Sebastopol, CA: O'Reilly CommunityPress, 2005. – 219 p.

263. Conrad, Rita-Marie. Engaging the online learner: activities and resources for creative instruction / Rita-Marie Conrad, J. Ana Donaldson. – San Francisco, Calif: Jossey-Bass; [Chichester:Wiley], c 2004. – 129 p.

264. Delling R. M. Distant study as an opportunity for learning // E. Ljosa, (ed). The systems of distance education. Malmo, Kesdoms, 1975.

265. Delling R. M. Telemathic teaching? Distant study // ICCE Newsletter, 1976.

266. Dougiamas M. and Taylor P. C. (2000) Improving the effectiveness of tools for Internet-based education, Teaching and Learning Forum 2000, Curtin University of Technology.

267. Dougiamas M. and Taylor P. C. (2002) Interpretive analysis of an internet-based course constructed using a new courseware tool called Moodle. Proceedings of the Higher Education Research and Development Society of Australasia (HERDSA) 2002 Conference, Perth, Western Australia.

268. Dougiamas M. and Taylor P. C. (2003) Moodle: Using Learning Communities to Create an Open Source Course Management System. Proceedings of the EDMEDIA (2003). Conference, Honolulu, Hawaii.

269. Fernstudiums (Ziff papiere 19) / R. M. Delling. – Hagen: Fernuniversitat (ZIFF), 1978. – 38 p.

270. Clark Donald, Developing Instruction (Instructional Design) http://www.nwlink.com/~donclark/hrd/learning/ development.html.

271. Clark D. R. Learning Domains or Bloom's Taxonomy. Retrieved March 10, 2008 from http : //www.nwlink.com/~donclark/hrd/bloom.html.

272.Gordon Hensley. Creating a Hybrid College Course: Instructional Design Notes and Recommendations for Beginners. MERLOT Journal of Online Learning and Teaching, Vol. 1, No. 2 December 2005.

273. Graf S. An evaluation of Open Source E-Learning Platforms Stressing Adaptation Issues /S. Graf, B. List // Proceedings of the Fifth IEEE International Conference on Advanced LearningTechnologies. – 2005. – PP. 163 – 165.

274. Holmberg B. The Evolution, Principles and Practices of Distance Education / B. Holmberg. – Oldenburg: Bibliotheks und Informationssystem der Universitat Oldenburg, 2005. – 171 p. 57. Simpson O. Supporting students in online, open and distance learning/ O. Simpson. – London: Kogan page Limited, 2002. – 237 p.

275. Holmberg B. Theory and Practice of Distance Education. London, Routledge, 1995. interpretations from an international perspective / Otto Peters. – London: Kogan page Limited, 2001. – 279 p.

276. Keegan D. J. (1980). On Defining Distance Education. Distance Education, 1(1). – P. 13-36.

277. Moor M. G. & Kearsley G. Distance Education: A Systems View. – Belmont, Wadsworth Publishing Company, 1996.

278. Peters O. Learning and teaching in distance education: analysis and Learning and Teaching in Distance Education: Analyses and Interpretations from an International Perspective от Otto (Emeritus Professor, Instit Peters.

279. Rice, William H. Moodle E-Learning Course Development: a complete guide to successful learning using Moodle / William H. Rice IV. – Birmingham: Packt Publishing, 2006. – 236 p.

280. Regular computer users perform better in key school subjects, OECD study shows. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oecd.org/document/17/0,2340,en_2649_201185_35992849_1_1_1_1,00.html. – Заголовок з екрана.

281. Research methods in psychology / J. J. Shaugnessy, E. B. Zechmeister, J. S. Zechmeister. – 5th ed. – Boston etc.: McGraw-Hill Higher Education, 2000. – 560 p.

282. Robinson B. Innovation in open and distance learning: Some lessons from experience and research / B. Robinson // Innovation in open and distance learning: Successful development of online and Web-based learning. – London Kogan page Limited, 2001. – P. 15-27.

283. Simpson Ormond. Access, Retention and Course Choice in Online, Open and Distance Learning. European Journal of Open and Distance Learning, 2004.

284. Shylina H. A. Psychological readiness of students of preprofile training classes for remote studying of the Ukrainian language / Shylina H. A. // Society for Cultural and Scientific Progressin Central and Eastern EuropeBudapest, Actual Problems of Science and Education (APSE – 2016) Held in Budapest an 31st of January 2016. – 1-5 p. Режим доступу : [http://scaspee.com/all-materials/psychological-readiness-of-students-of-preprofile-training-classes-for-remote-studying-of-the-ukrainian-language-shylina-ha]

285. Skinner B. F. The Origins of Cognitive Thought / B. F. Skinner // American Psychologist. – 1989. – № 44. – P. 13–18.

286. Wedemeyer C. A. Characteristics of open learning systems // Open learning systems. Washington, National Association of Educational Broadcasters, 1974.

287. Wedemeyer C. F. Back door learning in the learning society// D. Sewart, D. Keegan, B. Holmberg (eds.). Distance Education: International Perspectives. London, Groom Helm, 1983.

288. Wedemeyer C. F. Learning at the Back Door. Madison, University of Wisconsin Press, 1981.

ДОДАТКИ

Додаток А. Понятійний словник.

Додаток Б. Тести на визначення слухо-мовної пам’яті учнів та типів сприйняття.

Додаток В. Програма факультативу «Навчаємось дистанційно» до електронного навчального курсу з української мови для 8 класу.

Додаток Г. Календарне планування з української мови до електронного курсу. 8 клас.

Додаток Ґ. Методичні рекомендації щодо інформаційно-змістового наповнення дистанційних курсів для учнів 8-9-их класів.

Додаток Д. Рекомендації щодо стилю тексту, обсягу та структури ДК.

Додаток Е. План-конспект уроку української мови у 8 класі за класно-дистанційною формою навчання: «Односкладні речення з головним членом, співвідносним з підметом. Називні односкладні речення».

Додаток Ж. Застосування особистісно зорієнтованого підходу у дистанційному навчанні.

Додаток З. Навчально-методичні рекомендації щодо розробки дистанційних курсів з української мови.

Додаток К. Календарно-тематичний план педагогічного експерименту.

Додаток Л. Програма спецкурсу з української мови для 9 класу.

ДОДАТОК А

Понятійний словник

Асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому електронну пошту, форум, соціальні мережі тощо.

Веб-ресурси навчальних дисциплін (програм), у тому числі дистанційні курси, – систематизоване зібрання інформації та засобів навчально-методичного характеру, необхідних для засвоєння навчальних дисциплін (програм), яке доступне через мережу інтернет (локальну мережу) за допомогою веб-браузера та інших доступних користувачеві програмних засобів.

Веб-середовище дистанційного навчання – системно організована сукупність веб-ресурсів навчальних дисциплін (програм), програмного забезпечення управління веб-ресурсами, засобів взаємодії суб'єктів дистанційного навчання та управління дистанційним навчанням.

Дистанційна форма навчання – форма організації навчального процесу в закладах освіти (ВНЗ, ЗПО, ПТНЗ, ЗНЗ), яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень.

Е-дистанційне навчання − різновид ДН, за яким учасники й організатори навчально-виховного процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно в часі, переважно використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерної мережі інтернет та інформаційно-комунікаційні технології.

Електронне навчання (e-learning) – це навчання із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій та електронних навчальних ресурсів.

Електронний навчальний посібник – навчальне електронне видання, використання якого доповнює або частково замінює підручник.

Електронні дидактичні демонстраційні матеріали – електронні матеріали (презентації, схеми, відео- й аудіозаписи тощо), призначені для супроводу навчально-виховного процесу.

Інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання – технології створення, накопичення, зберігання та доступу до веб-ресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін (програм), а також забезпечення організації й супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмового забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, в тому числі мережі інтернет.

Курс дистанційного навчання – інформаційна система, яка є достатньою для навчання окремим навчальним дисциплінам за допомогою опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Moodle (акронім від *Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment* – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) – навчальна платформа призначена для об'єднання педагогів, адміністраторів і учнів (студентів) в одну надійну, безпечну та інтегровану систему для створення персоналізованого навчального середовища.

Moodle – це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням, яка орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та учнями, хоча підходить і для організації традиційних дистанційних курсів, а також підтримки очного навчання.

Психолого-педагогічні технології дистанційного навчання – система засобів, прийомів, кроків, послідовне здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання й розвитку особистості.

Синхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої всі учасники одночасно перебувають у веб-середовищі дистанційного навчання (чат, аудіо-, відеоконференції, соціальні мережі тощо).

Система управління веб-ресурсами навчальних дисциплін (програм) – програмне забезпечення для створення, збереження, накопичення та передачі веб-ресурсів, а також для забезпечення авторизованого доступу суб'єктів дистанційного навчання до цих веб-ресурсів.

Система управління дистанційним навчанням – програмне забезпечення, призначене для організації навчального процесу та контролю за навчанням через інтернет та/або локальну мережу.

Суб'єкти дистанційного навчання – особи, які навчаються (учень, вихованець, студент, слухач), та особи, які забезпечують навчальний процес за дистанційною формою навчання (педагогічні та науково-педагогічні працівники, методисти тощо).

Технології дистанційного навчання – комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання в навчальних закладах та наукових установах.

Хмаро орієнтовані технології навчання – це сукупність знань, відомостей про послідовність окремих дій у процесі навчання в умовах хмаро орієнтованого середовища, про методи, способи, засоби трансформації певної інформації в навчально-виховний процес.

ДОДАТОК Б

Тести на визначення слухо-мовної пам’яті учнів та типів сприйняття.

Тест «Слухо-мовна пам’ять»

Мета: виявити рівень розвитку слухо-мовної пам’яті учня, його здатність відтворювати отриману інформацію.

Вік учнів: від 11 років

Обладнання: чисті аркуші паперу, ручки.

Інструкція: перед проведення тестування вчитель пояснює учням завдання: «Вам буде потрібно запам’ятати на слух і відновити (записати) на контрольному аркуші чотири набори по десять слів.

Спочатку я прочитаю вам першу групу слів. Постарайтеся їх запам’ятати. За командою «записати» ви маєте протягом 45 секунд записати на аркуші слова, які запам’ятали (у довільному порядку). За командою «стоп» покладіть олівці й приготуйтеся до прослуховування наступної групи слів».

І набір слів

Береза, піднебіння, лампа, білка, сонце, двері, кіль, дощ, чобіт, ромашка.

ІІ набір слів

Сніданок, школа, північ, корова, серце, весна, сосна, хліб, відро, мужність

ІІІ набір слів

Вогонь, міст, газета, собака, війна, літо, мрія, брат, стіл, ніж.

IV набір слів

Дорога, яблуня, поле, бджола, сад, здоров’я, вечір, сметана, хата, час.

Обробка отриманих результатів.

Обсяг пам’яті обчислюється як сума всіх записаних учнем слів, розділена на чотири. Отримане число – кількість балів, що відображає рівень розвитку слухово-мовної пам’яті учня.

Індексація: 10 балів – високий рівень; 8-9 балів – вище за середній; 5-7 балів – середній рівень; 3-4 бали – нижче за середній; 1-2 бали – низький рівень.

Тест «Домінуюча система сприйняття»

Мета: виявити домінуючу систему сприйняття в учня, визначити його тип (аудіалістичний, візуалістичний чи кінестичний).

Вік учнів: від 13 років.

Обладнання: роздруковані бланки тесту, олівці чи ручки.

Інструкція: перед початком тестування, учитель пояснює учням завдання: « У кожного з нас серед органів чуття є провідний, який швидше й частіше від інших реагує на навколишні сигнали й подразники, найсуттєвіше впливає на наші почуття. Скориставшись наведеними нижче запитаннями, ви зможете виявити, який канал сприйняття найшвидше реагує під час ваших контактів з навколишнім світом».

1. Відповідати на запитання потрібно «так» або «ні».
2. Люблю спостерігати за хмарами й зірками.
3. Часто наспівую собі потихеньку.
4. Не визнаю моду, яка незручна.
5. Дуже полюбляю ходити в сауну.
6. Купуючи річ, обов’язково звертаю увагу на її колір.
7. Упізнаю по кроках, хто ввійшов до кімнати.
8. Мені подобається наслідувати відомих людей.
9. Багато часу приділяю своєму зовнішньому вигляду.
10. Люблю приймати масаж.
11. Коли є вільний час, люблю роздивлятись людей.
12. Погано почуваюсь, коли змушений тривалий час сидіти на місці.
13. Коли бачу одяг у вітрині, відразу визначаю, чи пасуватиме він мені.
14. Коли почую знайому мелодію, відразу пригадую події мого життя, пов’язані із нею.
15. Часто читаю під час прийому їжі.

16. Дуже часто веду телефонні розмови.

17. Я схильний до повноти.

18. Мені більше подобається слухати, Як хтось читає, ніж читати самому.

19. Після поганого дня мій організм у напруженні.

20. Охоче й багато фотографую або фотографуюсь сам.

21. Довго пам’ятаю, що мені сказали приятелі або знайомі.

22. Охоче купую квіти, тому що вони є головною окрасою життя.

23. Ввечері полюбляю приймати гарячу ванну.

24. Намагаюся занотувати свої особисті справи.

25. Часто розмовляю сам із собою.

26. Після тривалої поїздки, потребую тривалого відпочинку.

27. Тембр голосу людини багато говорить мені про неї

28. Дуже часто оцінюю людей за манерою одягатись.

29. Люблю потягуватися, розминати кінцівки.

30. Занадто тверда або занадто м’яка постіль – кара для мене.

31. Мені нелегко знайти зручне взуття.

32. Дуже люблю ходити в кіно.

33. Добре й надовго запам’ятовую обличчя людей.

34. Люблю ходити під дощем, коли краплі стукають об парасольку.

35. Вмію слухати те, що мені кажуть.

36. Люблю танцювати, у вільну годину займаюсь спортом або гімнастикою.

37. Коли поблизу цокає будильник, не можу заснути.

38. Добре відрізняю якісну аудіоапаратуру від неякісної за звучанням музики.

39. Коли чую музику – відбиваю такт ногою.

40. У годину відпочинку полюбляю оглядати пам’ятники архітектури.

41. Не виношу безладу.

42. Не люблю синтетичні тканини.

43. Вважаю, що атмосфера в кімнаті залежить від освітлення.

44. Часто відвідую концерти.

45. Потиск руки багато говорить мені про людину.

46. Охоче відвідую галереї та виставки.

47. Серйозна дискусія – це захоплююча подія.

48. Дотиком можна висловити значно більше, ніж словами.

49. Серед галасу я не можу зосередитись.

Обробка отриманих результатів.

Підрахувати кількість стверджень, з якими учень погодився, окремо для типів А (візуалістичний), Б (кінестичний) та В (аудіалістичний). Найбільша кількість позитивних відповідей в одному з типів визначає домінуючу систему сприйняття учнем навколишнього світу.

Тип А (бачити): 1, 5, 8, 10, 12, 14, 19, 21, 23, 27, 31, 32, 39, 40, 42, 45.

Тип Б (відчувати): 3,4,9, 11, 16, 18, 22, 25, 28, 29, 30, 35, 38, 41, 44, 47.

Тип В (чути): 2, 6, 7, 13, 15, 17, 20, 24, 26, 33, 34, 36, 37, 43, 46, 48.

Результати тестування доречно використати для визначення способу подання учням навчального матеріалу.

ДОДАТОК В

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

науково-методичною радою

КЗ «ЗОІППО» ЗОР

протокол № 6 від 13.10.2012 р.

Програма

факультативу з української мови для 8 класу

«Навчаємось дистанційно»

(35 годин на рік, 1 година на тиждень)

Додаток до програми-електронний курс з української мови для 8 класу

на сайті «Школа сучасних знань» http://www.zhu.edu.ua/mk_school/

(35 годин на рік, 1 година на тиждень).

Укладач:

Шиліна Галина Анатоліївна,

учитель української мови та літератури

ЗОШ І-ІІІ ступенів № 11м. Мелітополя

«спеціаліст вищої категорії», «учитель-методист»

м. Запоріжжя – 2012 р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму факультативу з української мови для 8 класу загальноосвітньої школи укладено відповідно до вимог Закону України «Про загальну середню освіту», нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392), який ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів до навчання, що зумовлює чітке визначення результативного складника засвоєння змісту базової й повної загальної середньої освіти, Концепції профільного навчання в старшій школі і скореговано зі змістом чинної програми для загальноосвітніх навчальних закладів еговано зі змістом чинної програми для загальноосвітніх навчальних закладів —Українська мова. 5-12 класи (автори Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф. За редакцією Л. В. Скуратівського. – К.: Ірпінь: Перун, 2005. – 176 с.). У ній ураховано державний статус української мови, її суспільні функції, взято до уваги специфіку навчального предмета, що має виразні інтегративні функції, здатність справляти різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учнів, сприяти формуванню особистості, готової до активної, творчої діяльності у всіх сферах життя демократичного суспільства, сучасні організаційні форми, методи і технології навчання рідної мови в загальноосвітній школі.

Актуальність програми. Програма має на меті допомогти учням визначитись у сфері майбутньої професійної діяльності, усвідомити свої переваги з позиції майбутньої діяльності та вибору профілю навчання. За змістом наповнення – це інформаційна програма, що розширює знання учнів з української мови.

Вибрані теми курсу допомагають учням повторити й узагальнити відоме про словосполучення і речення, навчитись розрізняти головне і залежне слово у словосполученні, види словосполучень; формують уміння і навички визначати

тип речень за метою висловлювання, конструювати речення різних типів; аналізувати й оцінювати виражальні можливості речень; конструювати та інтонувати речення із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями).

Факультативні заняття допоможуть учням поглиблено вивчати українську мову за курс 8 класу, використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій, підготують учнів до вибору майбутньої професії та зорієнтують на діяльність поза профілем навчання, який він обиратиме.

Додатком до Програми є електронний курс, створений на сайті «Школи сучасних знань», 35 годин у програмі розраховані на 35 години електронного курсу. Програма може бути реалізована через виконання завдань у ЕНК, створеного на платформі Moodle за підтримки КЗ «ЗОІППО» ЗОР. Адреса сайту: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/.

Електронний курс і Програма створені на основі Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови. 8-9 класи / Програму підготували С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ, В. І. Тихоша; за редакцією С. О. Карамана. – К.: Грамота, 2009.

В електронному курсі розроблено комплекс вправ, тестів для контролю та самоконтролю до уроків української мови у 8 класі для шкіл з російською мовою навчання. Наприклад, з теми «Звертання. Вставні слова, словосполучення, речення» використано прийом білінгвізму на уроках вивчення нового матеріалу, роботу за опорними схемами, таблицями. Для вивчення нової теми створено веб-сторінки, навчальні презентації, для закріплення – тести на відповідність, вибір із множини, коротка відповідь, тест-есе, практичні вправи за варіантами, завдання для індивідуальної роботи. Вивчення програмового матеріалу організовується з урахуванням міжпредметних зв’язків, що забезпечить поглиблене розуміння учнями мовних явищ, формування в них умінь використовувати знання з інших предметів на уроках української мови.

Мета програми:

– вироблення в учнів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях;

– ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок – орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних;

– формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства загалом.

Завдання: сформувати уміння визначати головні та другорядні члени речення; дати поняття про види односкладних речень, сформувати навички виділяти односкладні речення у тексті, визначати їх вид; поглибити знання учнів про звертання, вставні слова, словосполучення, речення; формувати уміння правильно ставити розділові знаки при них, конструювати речення із звертаннями, вставними словами, словосполученнями, реченнями; навчити правильно інтонувати речення; дати поняття про відокремлені члени речення, умови їх відокремлення; удосконалювати навички правильно ставити розділові знаки відповідно до вивчених правил, знаходити й виправляти пунктуаційні помилки; виховувати високу культуру мовлення.

У програмі (водночас із виробленням орфографічних і пунктуаційних навичок) відведено питанням культури та розвитку мовлення, зокрема написанню різноманітних творчих робіт із використанням відео записів, тестів-есе. В електронному курсі підібрано матеріал для уроків розвитку зв′язного мовлення на основі регіональних текстів, прислів’їв, використано міжпредметні зв’язки з історією, географією, художньою культурою.

Кінцевий результат - виконання вправ, тестових завдань електронного курсу та засвоєння програмового матеріалу на 70 %. Завдання вчителя – спрямувати діяльність учнів, надати необхідний теоретичний матеріал, перевірити

виконання творчих вправ. Завдання учня – навчитись самостійно здобувати знання, підтримувати онлайн-зв'язок з учителем-куратором протягом усього періоду навчання.

Концептуальні засади використання ІКТ.

Широке впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес породжує низку проблем, які стосуються змісту, методів, організаційних форм і засобів навчання, гуманітаризації освіти та гуманізації навчального процесу. Впровадження ІКТ у навчальний процес позитивно впливає на зміст, організаційні форми і методи, підвищує в учнів мотивацію до навчання, сприяє до істотних позитивних змін в діяльності учнів.

Основна гіпотеза: широке впровадження ІКТ у навчальний процес створює додаткові можливості для розроблення та впровадження нових особистісно - орієнтованих освітніх технологій, диференціації навчально-виховного процесу для якомога повнішого розвитку нахилів та здібностей дітей, критичного мислення, задоволення їхніх запитів та потреб, розкриття творчого потенціалу вчителя і учнів; використання засобів ІКТ як засобів навчальної діяльності сприяє формуванню інформаційної культури та інформативної компетентності учнів, що стає невід'ємною складовою загальної культури та життєвих компетентностей кожної людини в інформаційному суспільстві; постійне та ефективне використання ІКТ у навчальному процесі (як вчителями, так і учнями) впливає на особистісні якості суб'єктів навчальної діяльності, їхні життєві компетенції.

Умови реалізації програми:

Науково-методичні. Учасниками можуть бути учнів 8-х класів, які виявлять бажання підвищити рівень знань з української мови. Навчання може відбувається як дистанційно, через мережу інтернет, так і у класі з розрахунку 1 година на тиждень з групою учнів. Форми занять: індивідуальна, групова. Учні зараховуються вчителем до електронного навчального курсу, на сторінках якого

розміщені теоретичні відомості, практичні вправи, контрольні тести, творчі роботи, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з кожної теми.

Психолого-педагогічні: кількісно-якісний склад групи: 14-16 учнів, вікові особливості дітей: 8-9 клас.

Мотиваційні заходи: підвищення рівня знань з української мови, якісна підготовка до ЗНО.

Матеріально-технічні: комп'ютерний клас (за умови проведення занять у школі), вільний доступ до роботи в мережі інтернет, наявність електронної скриньки, навички працювати за комп'ютером, робоче місця вчителя.

Інформаційні джерела.

1. Робота на дистанційній платформі «Школи сучасних знань»: http : //www.zhu.edu.ua/mk_school/

2. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови. Українська мова 8-9 класи. 2008 р.

Додатки. Сайт «Школи сучасних знань» : http : //www.zhu.edu.ua/mk_school/course/index.php

Методичний коментар. Щоб стати учасником курсу або ознайомитись треба: зайти на сайт http://www.zhu.edu.ua/mk_school/; обрати в розділі «Категорії курсів» кабінет освітньої галузі «Мови і літератури»; обрати курс Українська мова (Шиліна); створити обліковий запис на сайті.

Зміст навчального матеріалу та вимоги до рівня навчальних досягнень учнів з української мови для 8 класу (поглиблене вивчення)

(35 год. на рік: 1 год на тиждень) I семестр-17 годин (1год/тиждень)

№ з/п	Зміст програмового матеріалу	К-ть год	Спосіб застосування ІКТ для опанування матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Повторення й узагальнення вивченого (2 години)				
1,2	Розділи науки про мову та її мовні одиниці. Самостійні частини мови,		Допуск учнів до роботи з курсом на сайті «Школа сучасних знань». Основні	*Учень: розрізняє* самостійні й службові частини

	їх значення, морфологічні ознаки й синтаксична роль. Іменник. Прикметник. Правопис складних прикметників. Повторення вивченого матеріалу. Тренувальні тести. Вхідне тестування. Контрольний тест. Робота з програмою Microsoft publisher 2010		правила безпечної роботи в мережі інтернет. Налагодження зворотнього зв'язку через мережу інтернет. Тема 1. Повторення вивченого матеріалу. Тренувальні тести. http://www.zhu.edu.ua/mk_school/ Тема 2. Вхідне тестування. Контрольний тест. Знайомство з учителем Створення учнівської презентації «Давайте знайомитись» з використанням програми Microsoft publisher 2010.Обсяг роботи-1 сторінка	мови за їх істотними ознаками; *користується* різними видами словників, довідкової літератури; *будує* речення різних типів, використовуючи в них фразеологізми, прислів'я й крилаті вислови; *знаходить* і *виправляє* пунктуаційні та орфографічні помилки на вивчені правила. *уміє* працювати з програмою Microsoft publisher 2010
Синтаксис і пунктуація (6 годин)				
3 4 5 6. 7. 8.	Синтаксис української мови як учення про будову речень і словосполучень. Основні одиниці синтаксису - словосполучення й речення. Пунктуація як учення про систему правил уживання розділових знаків у тексті. Поняття пунктограми. Типи пунктограм. Словосполучення. Головні ознаки синтаксичного словосполучення. Синтаксичні, лексичні та фразеологічні словосполучення, їх відмінність. Будова словосполучень. Типи синтаксичних словосполучень за вираженням головного слова. Лексична і граматична сполучуваність слів. Тренувальні тести до		Виконання тестових завдань. Тема 3. Тести. Синтаксис. Пунктуація. Тема 4. Тест «Словосполучення» Тема 5. Тренувальні тести до теми «Будова Словосполучень» Тема 6. Сурядний і підрядний зв'язки. Тренувальні вправи. Тест. Тема 7. Запитання для самоконтролю. Тренувальні вправи. Індивідуальне завдання Запитання для самоконтролю. Тренувальні вправи. Індивідуальне завдання Контрольний тест до теми 8. «Словосполучення»	*Учень: розрізняє* словосполучення і речення; *правильно визначає* головне і залежне слово у словосполученні, тип зв'язку між ними; розрізняє речення за метою висловлювання, емоційністю, кількістю граматичних основ, наявністю другорядних членів; *аналізує*, *конструює*, *використовує* у мовленні словосполучення і речення вивчених типів. *визначає* види словосполучень;

	теми «Будова словосполучень». Сурядний і підрядний зв'язки слів. Типи підрядного зв'язку: узгодження, керування, прилягання.			*правильно розставляє* розділові знаки; *обґрунтовує* їх уживання за допомогою вивчених правил
Речення як комунікативна одиниця (3години)				
9 10 11	Основні ознаки речення: предикативність, інтонаційна і смислова завершеність, модальність. Типи речень за метою висловлювання: розповідні, питальні, спонукальні.. Окличні речення: розповідно-окличні, питально-окличні, спонукально-окличні. Поширені й непоширені речення. Прості й складні речення. Розділові знаки у простому й складному реченнях. Порядок слів у простому реченні		Тренувальний тест до теми 9 «Речення» Тема 10. Індивідуальне завдання. Тема 11. Індивідуальне завдання.	*Учень:* *розрізняє* головні й другорядні члени; *визначає* види присудків, означень та обставин у реченнях, способи вираження підмета; *правильно розставляє* розділові знаки між підметом і присудком і при порівняльних зворотах; *знаходить* і *виправляє* орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; *аналізує* будову простого двоскладного речення, будову тексту
Просте двоскладне речення (5 годин)				
12. 13.	Двоскладне просте речення. Підмет. Способи вираження підмета. Складений дієслівний присудок, способи його вираження. Характерні зв'язки в дієслівному складеному присудку. Складений іменний присудок, способи його вираження. Складний		Тренувальний тест до теми 12. «Підмет. Способи вираження підмета». Тема 13.Тренувальні тести до теми «Типи присудків» .	*Учень:* *розрізняє* головні й другорядні члени; *визначає* види присудків, означень та обставин у реченнях, способи вираження підмета; *пише* прикладки відповідно до орфографічних

14. 15. 16.	присудок. Тире між підметом і присудком. Другорядні члени речення. Додаток. Придієслівні й приіменні додатки. Прямі й непрямі додатки, способи вираження їх. Узгоджені й неузгоджені означення. Способи вираження їх. Прикладка як різновид означення. Написання прикладок. Типи обставин за значенням. Способи вираження їх		Тема 14.Тренувальний тест. Додаток прямий і непрямий Тема 15. Індивідуальне завдання до теми «Головні та другорядні члени речення» Тема 16. Види обставин. Тренувальний тест	норм і обґрунтовує написання; *правильно розставляє* розділові знаки між підметом і присудком і при порівняльних зворотах; *знаходить* і *виправляє* орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; *аналізує* будову простого двоскладного речення, будову тексту, засоби зв'язку речень у ньому
Підсумкове заняття (1 година)				
17	Контрольна робота з тем «Словосполучення», «Головні та другорядні члени речення»	**1**	Тема 17. Підсумковий тест за І семестр	

ІІ семестр

№ з/п	Зміст програмового матеріалу	К-ть год	Спосіб застосування ІКТ для опанування матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Односкладні речення(3 години)				
18. 19. 20.	Односкладні речення, з головним членом, співвідносним з присудком. Означено-особові,. неозначено-особові, узагальнено-особове, безособові, інфінітивні речення. Односкладні речення з головним членом, співвідносним із підметом	1 1 1	Створення навчальної презентації за допомогою програми Microsoft PowerPoint 2010. Тема19. Тренувальний тест. Тема 20. Називні речення. Відповідь «Один файл»	Учень: дає поняття про види односкладних речень, вироблено навички виділяти односкладні речення у тексті, визначає їх вид; удосконалює навички правильно ставити розділові знаки відповідно до вивчених правил, знаходить і виправляє пунктуаційні помилки, висловлює

				власні судження
Неповне речення (1 година)				
21.	Повні й неповні речення. Односкладні повні і неповні речення. Еліптичні речення. Тире в неповних реченнях. Поняття про слова-речення	1	Тема 21. Презентація до теми	Учень: *виділяє* неповні речення з-поміж інших видів речень, *правильно аналізує* неповні речення; *правильно інтонує* неповні речення; *ставить* правильно тире в неповних реченнях; *знаходить і виправляє* пунктуаційні помилки на вивчені правила; *конструює* неповні речення
Речення з однорідними членами (4 години)				
22.	Однорідні члени речення. Поширені й непоширені, зі сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком. Інтонація і сполучники сурядності в реченнях з однорідними членами.	1	Творча робота з використанням програми Microsoft publisher 2010. Робота над оформленням твору Тема 22. Відповідь «Один файл». Розділові члени при однорідних членах речення.	Учень: *знаходить* речення з однорідними членами (непоширеними й поширеними), з узагальнювальними словами, різними рядами однорідних членів в одному реченні; *правильно розставляє* розділові знаки при однорідних членах речення та *обґрунтовує* їх; *знаходить* і *виправляє* помилки на вивчені правила; *правильно інтонує* речення з однорідними членами
23.	Однорідні члени речення зі сполучниковим,	1	Тема 23. Практичні вправи. Відповідь «Один файл»	
24.	безсполучниковим і 1змішаним зв'язками. Речення з кількома рядами однорідних членів. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами. Синтаксична роль узагальнювальних слів. Двокрапка і тире в реченнях з узагальнювальними	1	24. Індивідуальна самостійна робота. Відповідь «Один файл»	
25.	словами при однорідних членах	1	Тема 25. Тести. Речення з однорідними членами	
Речення із звертаннями, вставними словами, словосполученнями, реченнями (5 годин)				
26	Звертання поширені й непоширені. Способи вираження звертання. Розділові знаки при звертанні. Поняття про	1	Тема 26. Практичні вправи до теми «Звертання» на основі регіональних текстів. Тест. Варіант I Тест. Варіант II. Практичні	Учень: Знаходить речення із звертаннями, вставними словами, словосполученнями,

27 28. 29. 30	вокативні речення. Вставні слова, словосполучення й речення. Групи вставних конструкцій, їх функції. Розділові знаки при вставних словах, словосполученнях і реченнях. *Культура мовлення*. Синоніміка вставних слів і речень у тексті		вправи на основі регіональних текстів. Тест. Практичні вправи. Розвиток зв'язного мовлення. Твір-мініатюра Тема 27. Тест на встановлення відповідності. Домашнє завдання до теми «Звертання. Поширені і непоширені звертання». Тест 28. Презентація до теми «Вставні слова». Переклад на українську мову. Урок розвитку зв'язного мовлення. Домашнє відеозавдання Тема 29. Питання для самоконтролю з теми «Звертання» Індивідуальне завдання Тема 30. Питання для самоконтролю з теми «Вставні слова, словосполучення, речення»	реченнями; формує вміння правильно ставити розділові знаки при них, конструювати речення із звертаннями, вставними словами, словосполученнями, реченнями; вміє правильно інтонувати речення
Речення з відокремленими членами. Поняття про відокремлення (4 години)				
31. 32. 33. 34.	Основні умови відокремлення другорядних членів речення. Неузгоджені відокремлені означення. Розділові знаки при відокремлених означеннях. Розділові знаки при відокремлених прикладках. Відокремлені додатки. Відокремлення додатків зі словами *крім, окрім, за винятком*. Відокремлені обставини. Розділові знаки при відокремлених обставинах. Контрольна робота з теми «Речення з відокремленими членами»	**1**	Тест 31. Відокремлені означення, прикладки Тема 32. Відокремлення додатків *крім, окрім, за винятком*, обставин. Питання для самоконтролю. Тема 34.Контрольна робота з теми «Речення з відокремленими членами»	Учень: дає поняття про відокремлені члени речення, умови їх відокремлення; *знаходить* відокремлені та уточнювальні члени в реченні; *правильно розставляє* розділові знаки при відокремлених та уточнювальних членах речення та обґрунтовує їх; *знаходить* і *виправляє* допущені пунктуаційні і граматичні помилки; *правильно інтонує* речення з відокремленими та уточнювальними членами речення
Повторення вивченого за рік (1 година)				

35.	Контрольна робота за рік		Тема 35. Контрольна робота за рік	

І. Критерії оцінювання монологічного мовлення

Рівень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів	Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
І Початковий	1	Побудованому учнем (ученицею) тексту бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи	15-16 і більше	9-10
	2	Побудоване учнем (ученицею) висловлювання характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні	13-14	
	3	Учневі (учениці) слід працювати над виробленням умінь послідовно й чітко викладати власні думки, дотримуватися змістової та стилістичної єдності висловлювання, потребує збагачення та урізноманітнення лексика й граматична будова висловлювання	11-12	
ІІ Середній	4	Висловлювання учня (учениці) за обсягом складає дещо більше половини від норми і характеризується певною завершеністю, зв'язністю; розкриття теми має бути повним, грунтовним і послідовним; чітко мають розрізнюватися основна та другорядна інформація.	9-10	7-8
	5	За обсягом робота учня (учениці) наближається до норми, у цілому є завершеною, тему значною мірою розкрито, проте вона потребує глибшого висвітлення, має бути увиразнена основна думка	7-8	
	6	За обсягом висловлювання учня (учениці) сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але учневі ще слід працювати над умінням самостійно формулювати судження	5-6	

III Достатній	7	Учень (учениця) самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст (у переказі – з урахуванням його виду), вдало добирає лексичні засоби (у переказі використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але ще має вдосконалювати вміння чітко висвітлювати тему, послідовно її викладати, належно аргументувати основну думку	4	5-6
		Учень самостійно будує достатньо повне (у переказі – з урахуванням його виду), проте ще має працювати над урізноманітненням словника, граматичного та стилістичного оформлення роботи	3	
	9	Учень самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст (у переказі – з урахуванням його виду); у цілому розкриває тему, висловлює основну думку (у переказі – авторську позицію); проте ще має працювати над умінням виразно висловлювати особистісну позицію і належно її аргументувати.	1+1 (негруба)	
IV Високий	10	Учень самостійно будує послідовний, повний (у переказі – з урахуванням його виду) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему (у переказі зіставляє свою позицію з авторською), робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, дотриманням стильової єдності й виразності тексту.	1	3
	11	Учень самостійно будує послідовний, повний текст (у переказі – з урахуванням його виду); аргументовано, чітко висловлює власну думку, зіставляє її з думками інших (у переказі враховує авторську позицію; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю	1 (негруба)	2

	12	Учень самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, повністю висвітлює тему; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв’язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю та різноманітністю, стилістичною довершеністю	–	1

ІІ. Оцінювання правописних (орфографічних і пунктуаційних) умінь учнів.

Перевірці підлягають уміння правильно писати слова на вивчені орфографічні правила і словникові слова, визначені для запам'ятовування; ставити розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації; належним чином оформлювати роботу.

ДОДАТОК Г

Календарно-тематичне планування факультативу

з української мови для 8 класу

«Навчаємось дистанційно»

Складено за авторською програмою

«Українська мова. 8 клас. Поглиблене вивчення»

(35 год. на рік: 1 год. на тиждень)

І семестр - 17 годин (1год. / тиждень)

№ з/п	*Зміст програмового матеріалу*	*К-ть год*	*Дата пров.*
	Повторення й узагальнення вивченого	*2*	
1	Розділи науки про мову та її мовні одиниці. Самостійні частини мови, їх значення, морфологічні ознаки й синтаксична роль. Принцип поділу іменників на відміни та групи. Відмінювання іменників. Групи прикметників за значенням. Ступені порівняння прикметників. Правопис складних прикметників. Граматичні зв'язки числівників з іменниками. Орфограми в числівниках і займенниках. Особливості вживання займенників у мовленні. Тема 1. Повторення вивченого матеріалу. Тренувальні тести	1	
2	Тема 2. Вхідне тестування. Контрольний тест.	1	
	Синтаксис і пунктуація	*6*	
3	Синтаксис української мови як учення про будову речень і словосполучень. Основні одиниці синтаксису - словосполучення й речення. Пунктуація як учення про систему правил уживання розділових знаків у тексті. Поняття пунктограми. Типи пунктограм. Тема 3. Тести. Синтаксис. Пунктуація. *Культура мовлення.* Синоніміка словосполучень різної будови	1	
4	Словосполучення. Головні ознаки синтаксичного словосполучення. Синтаксичні, лексичні та фразеологічні словосполучення, їх відмінність. Тема 4.Тест «Словосполучення»	1	
5	Будова словосполучень. Смислові відношення в словосполученні. Типи синтаксичних словосполучень за вираженням головного слова. Лексична й граматична сполучуваність слів. Тема 5. Тренувальні тести до теми «Будова словосполучень»	1	
6	Сурядний і підрядний зв'язки слів. Типи підрядного зв'язку: узгодження, керування, прилягання. Типи підрядного зв'язку. Тренувальні вправи. *Культура мовлення.* Запобігання помилок в узгодженні й керуванні. Тема 6. Сурядний і підрядний зв'язки. Тренувальні вправи. Тест	1	
7	Прийменникові й безприйменникові словосполучення. Синонімічність словосполучень різних типів та словосполучень і слів. Словосполучення як синтаксична одиниця. Тренувальні вправи. *Культура мовлення.* Використання у мовленні синонімічних словосполучень та словосполучень і слів. Тема 7. Запитання для самоконтролю. Тренувальні вправи. Індивідуальне завдання	1	
8	Контрольний тест до теми 8. «Словосполучення»	1	
	Речення як комунікативна одиниця	*3*	
9	Основні ознаки речення: предикативність, інтонаційна й смислова завершеність, модальність. Тренувальний тест до теми 9. «Речення»	1	
10	Типи речень за метою висловлювання: розповідні, питальні, спонукальні. Риторично-питальні, власне питальні, питально-спонукальні речення. Розповідні, стверджувальні і заперечні (загально-заперечні й частково-заперечні) речення. Окличні речення: розповідно-окличні, питально-окличні, спонукально-окличні. Тема 10. Індивідуальне завдання *Культура мовлення.* Правильне інтонування речень різного типу	1	
11	Поширені й непоширені речення. Прості й складні речення. Розділові знаки у	1	

	простому й складному реченнях. Порядок слів у простому реченні. Інверсія в простому реченні. Поняття про активний і пасивний зворот, їх синоніміка. Тема 11. Індивідуальне завдання		
	Просте двоскладне речення	*5*	
12	Двоскладне просте речення. Структурні особливості простого речення. Підмет. Способи вираження підмета. Тренувальний тест до теми 12 «Підмет. Способи вираження підмета»	1	
13	Складений дієслівний присудок, способи його вираження. Характерні зв'язки в дієслівному складеному присудку. Складений іменний присудок, способи його вираження. Зв'язки в іменному складеному присудку. Форми іменної частини складеного присудка. Складний присудок. Тире між підметом і присудком. Тема 13. Тренувальні тести до теми «Типи присудків»	1	
14	Головні члени речення. Тренувальні вправи. Другорядні члени речення. Додаток. Придієслівні й приіменні додатки. Прямі й непрямі додатки, способи вираження їх. Тема 14. Тренувальний тест. Додаток прямий і непрямий	1	
15	Узгоджені й неузгоджені означення. Способи вираження їх. Розмежування неузгоджених означень і приіменних додатків. Прикладка як різновид означення. Місце прикладки при означуваному слові. Написання прикладок. Тема 15. Індивідуальне завдання до теми «Головні та другорядні члени речення»	1	
16	Узгоджене й неузгоджене означення. Прикладка.. Типи обставин за значенням. Способи вираження їх. Тема 16.Види обставин. Тренувальний тест	1	
17	*Контрольна робота з тем «Словосполучення», «Головні та другорядні члени речення». Тема 17. Підсумковий тест за І семестр*	*1*	

ІІ семестр

№ з/п	*Зміст програмового матеріалу*	*К-ть год*	*Дата пров.*
	Односкладні речення	**3**	
18	Односкладні речення, з головним членом, співвідносним з присудком. Означено-особове речення, вираження головного члена в ньому	1	
19	Неозначено-особове речення, вираження головного члена в ньому. Узагальнено-особове речення, вираження головного члена в ньому. Безособове речення, вираження головного члена в ньому. Інфінітивне речення, вираження головного члена в ньому	1	
20	Односкладні речення з головним членом, співвідносним із підметом. Розрізнення називних речень і двоскладних з іменним складеним присудком, вираженим прикметником. Поширені й непоширені односкладні речення	1	
	Неповне речення	*1*	
21	Повні й неповні речення. Односкладні повні і неповні речення. *Культура мовлення.* Інтонація в неповних реченнях. Умови вживання неповних речень. Еліптичні речення. Тире в неповних реченнях. Поняття про слова-речення	1	

ДОДАТОК Ґ

Методичні рекомендації щодо інформаційно-змістового наповнення дистанційних курсів для учнів 8-9-их класів

Одним із перспективних напрямків розвитку електронної лінгводидактики є розроблення електронних навчальних курсів [90, с. 84].

Дистанційна освіта у навчальних закладах реалізується через комп'ютерно орієнтовані педагогічні технології. ЕНК виконані за допомогою програми Moodle – системи управління вмістом сайту, спеціально створеної для онлайн курсів. Повноцінне використання системи Moodle дозволяє забезпечити багатоваріантність подання інформації, інтерактивність навчання, неодноразове повторення вивченого матеріалу, структурування компонента та його модульність, створення активної довідкової системи, самоконтроль навчальних дій, конфіденційність навчання.

Під час розробки електронних навчальних курсів необхідно враховувати не тільки технології розробки дистанційних курсів, а й дбати про їхнє інформаційно-змістове наповнення. Для учнів 8-9-их класів «…матеріал повинен повторюватися й подаватися глибше й на вищому рівні з застосуванням нових, складніших завдань і вправ» [17].

За програмою поглибленого вивчення української мови у 8 класі вивчення синтаксису розпочинається з теми «Будова й типи словосполучень», «Види підрядного зв'язку між словами у словосполученнях», «Складні випадки керування». Тому перед учителем перш за все стоїть завдання провести розмежування між словосполученням і реченням: речення – одиниця повідомлення (комунікативна одиниця), словосполучення – номінативна одиниця (одиниця називання). Поряд із цим важливо зупинитися на новому понятті – «словосполучення й речення – синтаксичні одиниці», акцентувати увагу учнів на їх ознаках – спільних і відмінних. О. М. Біляєв розробив методичні положення та рекомендації щодо впровадження розділу української мови (синтаксису) у

шкільну практику, що стало основою для відбору дидактичного матеріалу для сторінок курсу.

Таблиця 1

Основні принципи навчання синтаксису

Загальнодидактичні	**Лінгводидактичні**	**Власне методичні (специфічні)**
• Науковості • Систематичності • Доступності • Наступності • Перспективності • Послідовності • Проблемності • Активності і самостійності • Зв'язку з теорії з практикою • Наочності • Міцності, осмисленості і дієвості результатів навчання	• Комунікативна та функціонально-стиліс-тична спрямованість у навчанні мови • вивчення мови у структурній цілісності • вивчення мови у міжрівневих, внутріш-ньорівневих і міжпред-метних зв'язках • використання мовленнєвої практики для засвоєння теорії мови	• Вивчення синтаксису у зв'язку з морфологією та іншими розділами • вивчення синтаксису у зв'язку з пунктуацією та інтонацією • вивчення синтаксису у поєднанні з розвитком зв'язного мовлення • урахування характеру синтак-сичних зв'язків для усвідомлення особливостей синтаксичних одиниць

Пропонуємо методи навчання синтаксису: слово вчителя (розповідь, пояснення) – в дистанційному курсі – нотатка; проблемні питання; спостереження, аналіз мовних явищ (з елементами проблемного програмованого навчання, алгоритмізації); робота з підручником, електронним довідником, словником; вправи, тести, творчі завдання.

Прийоми навчання синтаксису*:* аналіз словосполучень; синтаксичний розбір речень; конструювання, реконструювання синтаксичних одиниць; складання речень за опорними словами, схемами; редагування.

До основних видів навчальної діяльності в модулях відносяться: веб-сторінка з теоретичним матеріалом; гіперпосилання; навчальна презентація з основними відомостями з теми; практичні завдання; навчальні, контрольні тести різних типів; практичні вправи; завдання для розвитку мовлення, складання творів-роздумів; написання есе, творів-мініатюр тощо; робота з текстами; перегляд відеофільмів, музичних кліпів; робота з додатковою літературою;

створення глосарію та постійне його поповнення; пам’ятки; запитання для самоконтролю; індивідуальні завдання; інтерактивні навчальні ігри.

Для кожного виду діяльності розробник дистанційних курсів добирає навчальний матеріал, посилаючись при цьому на підручники, довідники, програми, рекомендовані МОН України. Обо’язковою умовою є дотримання авторських вправ, тобото усі використані навчально-дидактичні матеріали мають бути занесені до списку використаної літератури курсу.

Пропонуємо рекомендації щодо використання ілюстрацій у ДК. Для кращого сприйняття учнями навчального матеріалу зазвичай використовуються ілюстрації, які завантажуються на платформу у зберігаються у визначеному місці, бібліотеці курсу. Слід звернути увагу на місцерозташуання картинки відносно тексту. За потребою дати пояснення скорочень, умовних позначень; використовувати графічні акценти. Вибір ілюстрацій повинен бути доречним,; сторніки курси не переобтяжені зображеннями.

Успішне навчання учнів за дистанційною формою навчання можлива за умови якісного проектування електронного курсу та врахування науково-методичних, психолого-педагогічних та матеріально-технічних умов.

Після проведеного дослідження констатуємо, що онлайн-навчання має ряд переваг перед традиційним: доступність, відсутність проблем придбання навчальних матеріалів, підвищення інтелектуального потенціалу за рахунок самоорганізації, володіння новітніми інформаційними технологіями, вільний графік, можливість спілкування за допомогою чатів, відеоконференцій, електронного листування; популяризація навчального закладу, заощадження коштів на проведення навчального процесу: відсутність друкованих матеріалів, сучасних мультимедійних проекторів, камер та інших засобів, змога спілкуватися з учителем в online режимі як учням, так і батькам. Дистанційне навчання сприятиме виробленню у школярів самостійності, відповідальності, вмінню самостійно здобувати потрібну інформацію, спілкуватися в мережі інтернет.

Успішна реалізація поставлених завдань можлива за умови успішного проектування електронного курсу та врахування науково-методичних, психолого-педагогічних та матеріально-технічних умов.

ДОДАТОК Д

Рекомендації щодо стилю тексту, обсягу та структури дистанційного курсу

Вимоги до проектування тексту: відповідність меті та завданням курсу; активність та інтерактивність, відповідність стилю навчання, змістова закінченість модуля, структурованість блоку тексту, дотримання мовного стилю.

Рекомендації щодо стилю тексту: використання коротких речень; структурування інформації та дотримання обсягу; вибір основних положень, термінів, пояснень; використання особових займенників; дотримання етики спілкування; формулювання зауважень у формі побажань; пояснення за аналогією; вживання дієслів активної форми.

Рекомендації щодо навчальних текстів: чіткість, структурованість, конкретика тексту; мова сторінок тексту повинна бути доступною, зрозумілою, треба уникати багатослів'я, монотонності; не зловживати підкресленнями, виділенням жирним шрифтом слів, речень; лекційний матеріал у текстовому вигляді з графіками, малюнками та таблицями повинен містити не менше 10 000 знаків (1/4 друкованого аркуша) з розрахунку на 1 академічну годину.

Вимоги до обсягу та структури дистанційного курсу. Обсяг навчального матеріалу, який подано у дистанційному курсі повинен, перш за все, відповідати навчальній програмі. Зміст майбутнього ЕОР може бути доповненням до основного підручника. Обсяг основного тексту повинен містити 2,5-3 сторінки стандартного тексту, розрахований на 1 годину (1 урок) і не повинен перевищувати 4х, де х – базовий показник. Наприклад, якщо програма дистанційного курсу розрахована на 17 годин, то 4 *17=68 сторінок – це максимально допустимий обсяг сторінок. До основного тексту ЕНК входить сумарний обсяг усіх навчальних текстів курсу: додатки, глосарій, список літератури тощо. Рекомендована кількість питань для самоконтролю: не менше 2 (якщо відповідь усна), то 2*17=34 питання; питань і завдань для тесту: не менше 8х (8*17=156). Тобто156 питань тестів повинно бути у всьому курсі. Якщо взяти

до уваги, що орієнтовна кількість питань у тексті може містити 12 питань, то у всьому курсі буде 13 навчальних тестів , контрольних тестів не менше 2х (2*17=34).

Ергономічні вимоги. Як відомо, є різні стилі сприйняття інформації: зорове сприйняття (бачити зображення, спостерігати, усвідомлювати, оцінювати); сприйняття на слух (чути, прислухатись, звук, дисонанс, шум, голос); рухове сприйняття (рухатись, зручно, досліджувати, сприймати, перевірити, відчути). Частина учнів краще сприймає за допомогою зору, їй треба бачити зображення, спостерігати, усвідомлювати, оцінювати. Для деяких школярів більш прийнятним є сприйняття матеріалу на слух (звук, голос). Такою є група учнів, яка має рухове сприйняття, тобто таким дітям треба досліджувати, перевіряти, рухатися, відчувати). У зв'язку з цим бажано використовувати в одному модулі таблиці, схеми, і звук, завдання на конструювання, дослідження. Однією із основних є проблема порушення стилю викладу змісту матеріалу на сторінках курсу. Часто учителі використовують шрифт різного розміру, забагато кольору, картинок, що відволікає учня від навчання. При створенні електронних текстових документів необхідно дотримуватись певних правил: вирівнювання тексту «по ширині»; рекомендується використовувати шрифти Arial, Verdana,Tahoma, які краще сприймаються з екрану монітора; для виділення фрагментів тектсу краще використовувати колір або напівжирний шрифт. Сприйняття учнями кольорів з екрану монітора теж має свою специфіку. На сторінках дистанційного курсу рекомендується поєднувати в одному зображенні кольори одного спектру. Найбільше привертають увагу червоний, синій, жовтий, зелений, білий. Не слід використовувати темно-фіолетовий, темно-зелений, яскраво лимонно-жовтий і зелено-жовтий кольори. Різкий контраст кольорів є малоефективним, викликає додаткову напругу користувача та стомлюваність. Найкраще сприймається: білий на чорному, зелений на чорному, жовтий на чорному та синьому. На сторінках курсу можна виділяти кольором заголовки, додатки, терміни. При створенні

мультимедійних презентацій треба дотримуватися принципу композиційного рішення: лаконічність, узагальнення й уніфікація, акцент на основних смислових елементах, автономність, структурованість, послідовність. Графічні об’єкти розміщуються переважно на сторінці навчального тексту і повинні займати 50% екрану монітора.

Рекомендації щодо використання ілюстрацій: місце розташування ілюстрації відносно тексту; за потребою пояснення скорочень, умовних позначень; розстановка графічних акцентів; не перенасичування зображеннями; доречність обраних ілюстрацій; бібліотека ілюстрацій. Ефективність дистанційного курсу значною мірою залежить від якості відібраного дидактичного забезпечення, схем, таблиць, малюнків, фотографій, посилань.

ДОДАТОК Е

План-конспект уроку української мови у 8 класі за дистанційно-очною формою навчання

Тема уроку: «Односкладні речення з головним членом, співвідносним з підметом. Називні односкладні речення».

Назва навчальної програми, автори програми.

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови. 8-9 класи / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я.Плющ, В. І. Тихоша; за редакцією С. О. Карамана. – К.: Грамота, 2009.

2. Авторська програма додаткових занять з української мови для 8 класу (поглиблене вивчення) розрахована на 34 години на рік, 1 годину на тиждень; затверджена науково методичною радою КЗ «ЗОІППО» ЗОР, протокол № 6 від 13.10.2012.

3. Додаток до програми-електронний курс з української мови для 8 класу на сайті «Школа сучасних знань» http://www.zhu.edu.ua/mk_school/ (34 години на рік, 1 година на тиждень). Режим доступу до електронного курсу:

[http://www.zhu.edu.ua/mk_school/course/view.php?id=46]

Автор дистанційного курсу: Шиліна Г.А. Урок української мови проведено на сайті дистанційного центру «Школа сучасних знань», створений за підтримки КЗ «ЗОІППО» ЗОР. Адреса сайту: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/.

Тип уроку: комбінований. Структура уроку класно-дистанційного навчання

Форма проведення: дистанційно-очна.

Компетенції учнів на уроці використання: навчальна, комунікаційна, мовленнєва, інформаційна, діяльнісна; використання комп’ютера як необхідного технічного засобу.

Цілі уроку: повторити знання учнів про односкладні реченнях з головним членом присудком; знайомити з особливостями односкладних речень з головним членом підметом; вчити відрізняти види односкладних речень один від одного;

розвивати зв’язне мовлення, уяву, мислення, пам’ять; вчити самостійно робити висновки, формулювати питання з вивченої теми; виробляти такі риси характеру як дисциплінованість, відповідальність, наполегливість під час дистанційного навчання;виховувати любов до природи.

Обладнання уроку: комп’ютерний клас, підключення до мережі інтернет, мультимедійний проектор, акустична система, підручники, словники, робочі та додаткові зошити.

Дидактичні та методичні матеріали до уроку

1. Підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів із поглибленим вивченням української мови. Українська мова. В. І. Тихоша, С. О. Караман, С. А. Мартос: Київ, – 2012.

2. Плани-конспекти «Усі уроки української мови у 8 клас. Поглиблене вивчення. ІІ семестр» В. І.Тихоша. Харків, – 2012.

Перелік онлайн-сервісів, які використані на уроці

1. Блог учителя: http://shilina-galina.blogspot.com/; http://youtu.be/x9ieRStgzb0

Методи, прийоми: бесіда, пояснення, дослідження-доведення, творче моделювання, навчальний тест, тест-есе, дискусія, інтерактивний метод «Можна. Не можна. Бажано».

Чого б ти не навчався, ти навчаєшся для себе

Петроній

Хід уроку

І.Організація класу до уроку.

1. Ознайомлення з технологічною картою уроку. Учні І групи знаходяться за комп’ютерами (Додаток 2). Використання презентації до уроку.

2. Вироблення правил роботи на уроці. Інтерактивний метод «Можна. Не можна. Бажано».

3. Відкриття сторінки дистанційного центру «Школа сучасних знань». Дистанційний курс «Українська мова.8 клас». Учитель: Шиліна Г. А. Навчання за модулем № 20 (Додаток 3).

II. Актуалізація опорних знань.

1. Бліц-опитування з теми «Односкладні речення».

– Які речення називаються односкладними?
– За морфологічними ознаками односкладні речення поділяють на…
– На які підтипи поділяються односкладні дієслівні речення?
– Наведіть приклади односкладних речень співвідносних з присудком.
– Односкладні речення можуть бути поширеними і непоширеними?

III. Перевірка домашнього завдання, виконаного дистанційно. Відповідь «Один файл».

Удома ви готувались до дискусії на тему:«Музика у моєму житті».

Як говорив відомий український поет І.Драч

А пісня — це душа.
З усіх потреб потреба.
Лиш пісня в серці ширить межі неба.
На крилах сонце сяйво їй лиша.
Чим глибша пісня, тим ясніш душа.

У 2011році ми побували на творчому вечорі Ніни Матвієнко в м. Суми. (Перегляд блогу http://shilina-galina.blogspot.com/p/11.html). Надзвичайно приємні враження після спілкування! Творча, натхненна, ерудована, емоційна, добра, лагідна Українка. Дійсно народний голос України. Пропоную послухати інтерв'ю з Ніною Матієнко http://youtu.be/WvlKBttEty8 та висловити свою думку: «Як вплинула музика на життя Ніни Матвієнко?»

Висловіть свою думку, стосовно музичних смаків та уподобань. Завдання класу: підтримати або опротестувати висловлену думку. Чи впливає музика на Вас? Зачитайте домашнє завдання, і уточніть, які односклдані речення ви

використали. (Зачитування виконаних робіт зі сторінки дистанційного курсу. Аналіз робіт учителем.

IV. Мотивація навчальної діяльності. Очікувані результати. На уроці ви зможете отримати 2 оцінки за тести, 1 – за домашнє завдання та ще за роботу на уроці.

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Оголошення теми, мети уроку.

Сьогодні будемо вивчати тему: «Односкладні речення з головним членом, співвідносним з підметом. Називні односкладні речення» (Запис теми уроку до робочого зошита). На уроці повторимо знання учнів про односкладні реченнях з головним членом присудком, дізнаємось про особливості односкладних речень з головним членом підметом; навчимось розрізняти види односкладних речень, виконувати завдання творчого характеру.

2. Пояснення вчителем нової теми: «Називні (номінативні) речення».

Робота в зошиті. Запишіть, чим може виражатись підмет у називному реченні, використовуючи презентацію до уроку.

3. Робота з підручником. Опрацювання параграфу 42, стор.167.

Скласти опорну схему до теми: «Різновиди номінативних речень».У модулі 20 є теоретичний матеріал до цієї теми, з яким ви можете ознайомитись у класі та пізніше вдома.

4. Розібрати синтаксично односкладні речення. Робота біля дошки.

Зима! Сиди один в холодній хаті(Т.Шевченко).Умань! Добра ласкава Умань! Хмари в небі-мов сива шаль (В.Симоненко).

5. «Трансформування». Перетворіть речення на поширені й непоширені називні. Порівняйте поданий і створений тексти. Які другорядні члени можуть бути в називних реченнях?

Зразок. Прийшла весна. – Весна!

Настав пекучий полудень.Яскраво світило сонце.Перед нами відкрилась лісова галявина.Навколо буяли соковиті трави. Палахкотіли веселкою лісові квіти.

IV. Осмислення, узагальнення і систематизація знань. Навчання учнів у дистанційному курсі.

1. Правила роботи за комп'ютерами. Інструкція щодо виконання завдань у модулі № 20.

2. Огляд теоретичного матеріалу сторінки сайту.

3. Модуль діяльності у ДК «Завдання». Дослідження-доведення. Спишіть, підкресліть називні речення. Визначте поширені і непоширені.

Верби і тополі, діброви й гаї.Стежка між нивами плідними(В.Симоненко).

О дивний мент, о дивний час! Весь світ дивиться на нас(О.Олесь).

Зловісна тиша. Холодно і млосно (В.Мимоненко). Оце мій Київ, це моя Вітчизна.Ось ключ від міста(За тв. Л. Костенко).

Відповідь: «Один файл»

4. Модуль діяльності «Тест». Вид тесту – «Есе». Напишіть твір-опис «Останні вибрики зими». Доцільно вживайте односкладні речення (Додатки 6, 7).Обсяг роботи 10-15 речень. Максимальна оцінка – 9 балів .

5. Модуль діяльності «Тест».Тема: «Односкладні речення» (Додаток 9).

Музична заставка до уроку. Режим доступу: http://youtu.be/x9ieRStgzb0

VII. Підведення підсумків уроку.

1.Метод «Незакінчені речення»

– На уроці ми вивчили…
– Називними реченнями називаються…
– Односкладними реченнями є…

2. Перегляд журналу оцінок за урок: оцінення учнів.

3. Оцінення учнів: навчальний модуль у тесті; вибірково за творчу роботу «Есе».

VI. Домашнє завдання.

1. Підготувати лінгвістичне повідомлення з теми «Називні речення». Модуль 20.

2. Вправа 445. На лінгвістичному порталі www.mova.info знайдіть текст «Індивідуальні особливості пам’яті». http://www.mova.info/Page.aspx?l1=111

Прочитайте, сформулюйте основну думку. Випишіть односкладні речення. Визначте їх тип. Перебудуйте 2 двоскладних речення на односкладні.

ДОДАТОК Ж

Застосування особистісно зорієнтованого підходу

в дистанційному навчанні

Особистісно зорієнтований підхід до учнів		
На особистісно зорієнтованому уроці (з досвіду А.Фасолі)	Під час дистанційного навчання	Під час дистанційно-очного навчання
педагогіка співробітництва	контакт з учителем-тьютором через мережу інтернет	постійний контакт з учителем на уроці та через мережу Інтернет
діяльнісна основа навчання	самоосвіта учня, кооперативне навчання, навчання у системі Moodle, застосування знань	самоосвіта учня, кооперативне навчання, навчання у системі Moodle, застосування знань
оволодіння навичками цілевизначення, планування, організації, рефлексії, оцінки, корекції є обов'язковим, на що відводиться окремий час	цілі навчання, орієнтовний розклад занять, висвітлено на сторінці електронного курсу, бажано до кожної теми; рефлексія відбувається, але виникають організаційні проблеми обговорення процесу навчання, аналізу здобутих результатів, шляхи подолань. Це зумовлено тим, що під час ДН учні виконують у вільний час, не всі разом. Для спільного обговорення треба організовувати он-лайн конференції, спілкування у форумі, чаті на сторінці курсу; учні знають, з якою теми і коли буде наступна контрольна робота, тест; мають матеріали для вивчення на сторінках курсу Оцінення учнів у вигляді тестів відбувається (автоматизовано), творчі роботи – вчителем-онлайн; корекція знань: виконання завдань другого варіанту, запропонованого вчителем, інші додаткові практичні вправи	цілі навчання, орієнтовний розклад занять, висвітлено на сторінці електронного курсу, бажано до кожної теми; учні аналізують виконані завдання, зіставляють досягнені результати, виконують роботу над помилками в окремих зошитах (1 модуль чи тема-завдання для такого виду роботи). спілкування: он-лайн та індивідуально-очне; учні знають, з якою теми і коли буде наступна контрольна робота, тест; мають матеріали для вивчення на сторінках курсу. Оцінення учнів у вигляді тестів відбувається (автоматизовано), творчі роботи- вчителем, але теж за допомогою комп'ютера. Корекція знань - виконання завдань другого варіанту, запропонованого вчителем, інші додаткові практичні вправи

опора на суб'єктний досвід, психофізіологічні особливості школяра, його інтереси, ціннісні орієнтації, індивідуальний стиль навчальної діяльності, створення ситуації успіху	підтримка учнів протягом усього періоду навчання; вироблення індивідуальної траєкторії навчання; дотримання правил мережного етикету	підтримка учнів протягом усього періоду навчання; вироблення індивідуальної траєкторії навчання; дотримання правил мережевого етикету
учень повинен постійно знаходитися в ситуації вибору	вибір інформаційно-змістового наповнення ДК, додаткових джерел (підручників, довідників, словників, посилань) для дистанційного курсу; методів навчання; заохочення та системного контролю	вибір інформаційно-змістового наповнення ДК, додаткових джерел (підручників, довідників, словників, посилань) для дистанційного курсу; методів навчання; заохочення та системного контролю; співпраця з батьками
використання активних й інтерактивних технології навчання	завдання можуть бути для роботи в групах, парах, створених із учасників курсу	використання медіапроектів, роботи в групах, парах

ДОДАТОК З

Навчально-методичні рекомендації щодо розробки дистанційних курсів з української мови

На сьогодні виникає ряд проблем щодо розробки електронних освітніх ресурсів (ЕОР): відсутність єдиних вимог до розробки дистанційних курсів з української мови в середній школі; недостатня кількість фахівців-розробників курсів; відсутність певних рекомендацій щодо відбору теоретичного матеріалу, обсягу завдань для різних вікових груп тощо.

У Положенні про електронні освітні ресурси (наказ МОНУ № 1060 від 01.10.2012) визначено основні види та класифікацію електронних освітніх ресурсів (ЕОР). Одним із видів електронних освітніх ресурсів (ЕОР) є курси дистанційного навчання.

Авторська педагогічна майстерня дистанційного навчання у Запорізькій області є складовою частиною платформи дистанційної освіти КЗ «ЗОІППО» ЗОР [190]. Основними завданнями АПМ є забезпечення умов щодо опанування вчителями української мови психолого-педагогічних, методичних знань із теорії навчання й виховання, інформаційних технологій; здійснення дистанційного навчання засобами Moodle; розкриття можливостей дистанційної форми навчання для дослідницької, наукової діяльності учнів; фахової компетентності педагогів.

Розробнику дистанційних курсів треба визначитися, до якого виду навчальної діяльності будуть відноситися створені дистанційні курси: навчально-методичних, методичних, навчальних, допоміжних, контролюючих.

Проектування ЕНК має на меті вивчення навчальних потреб учнів; **у**рахування вікових особливостей школярів; визначення мети, навчальних цілей курсу; **з**астосування можливих педагогічних технологій; відбір дидактичних матеріалів; **в**икористання матеріалів мережі інтернет на уроках, факультативах та курсах за вибором з української мови; розробка критеріїв оцінювання знань учнів.

Головна сторінка ДК містить мету, завдання курсу; робочу програму або календарний план; критерії оцінювання; методичні рекомендації щодо роботи з курсом; оголошення; глосарій, список використаних ресурсів.

Пропонуємо виконати декілька етапів: підготовчий, основний, завершальний.

На підготовчому етапі здійснюється вибір теми, мети, завдань навчального курсу, визначення рівня загальної підготовки та рівня комп'ютерних знань учнів, написання тексту навчального курсу, підбір ілюстративного й довідкового матеріалу; створення ескізів інтерфейсу; написання сценарію (робочої програми) та окремих блоків (створити електронну версію в текстовому редакторі: вибір різних варіантів представлення навчального матеріалу.

Складові частини електронного навчального курсу повинні містити такі навчально-методичні матеріали: робоча програма курсу, календарний план, методичні рекомендації щодо роботи з курсом та вхідне тестування, шкала оцінювання, оголошення, візитка курсу (стисла інформація про курс рекламного характеру).

У візитівці курсу зазвичай наводять загальну інформацію про електронний курс та його авторів, рівень доступу до курсу. Крім цього, уміщують дані про сертифікацію викладача та курсу. На основі цієї загальнодоступної інформації слухач приймає рішення про навчання за цим курсом. Візитка є єдиною частиною електронного курсу, доступ до якої є необмеженим. Усі інші складові доступні тільки для записаних на курс слухачів.

У робочій програмі до курсу вказано мету вивчення предмету, завдання, кількість модулів всього, враховуючи самостійну роботу учня, кількість навчальних тестів, контрольних.

Календарний план відображає потижневий план проведення практичних занять, виконання учнями завдань для самостійної роботи. Робочий навчальний план з української мови подано у вигляді таблиці, в якій усі види навчального

навантаження школяра розписуються у годинах на кожен тиждень семестру із зазначенням номера модуля, теми лекції, практичного заняття та форми контролю для поточної перевірки знань. Такими формами контролю можуть бути виконання контрольних робіт, поточний тестовий контроль, захист проектів.

У навчальних модулях розміщено структурований за темами навчальний текст із контрольними запитаннями, адаптований до самостійного вивчення з посиланнями на терміни, взяті з глосарію; практичні, творчі вправи; матеріали та завдання для самостійного опрацювання; проектні завдання.

Бажано використовувати електронні підручники, веб-посилання, проводити консультації за допомогою вебінару, чату. Обов'язковим є розробка навчальних, контрольних тестів.

Пропонуємо приклад розробки проекту робочої програми до дистанційного курсу української мови у 9 класі з теми «Синтаксис»

Кількість тижнів – 6

Всього годин – 25

Практична робота – 10 годин

Самостійна робота – 8 годин

Контрольних тестів – 6

Питання для самоконтролю – 1

Таблиця А

Приклад розробки проекту робочої програми до дистанційного курсу української мови у 9 класі з теми «Синтаксис»

Тижні/ теми	**Види та зміст занять**						
	Практична робота	К-сть год	Самостійна робота	К-сть год	Контроль знань. Вхідне тестування	Год.	Література

1 -2 тиждень / 6 годин **Тема 1**	Тема 1. Синтаксичний практикум. Питання для самоконтролю. Односкладні речення. Речення. Година онлайн спілкування	1 1 1	Головні та другорядні члени речення. Односкладні речення. Ускладнене речення	1 1	Ускладнене просте речення. Односкладні речення	1	
3 тижень / 4 години **Тема 2**	Тема 2. Складне речення. Складносурядне речення Година онлайн спілкування	1 1	Синтаксичний розбір складносурядного речення. Сполучники сурядні та підрядні	1	Контрольний тест до теми «Складносурядне реченя»	1	
3 тиждень /5 годин. **Тема 3**	Тема 3 Складнопідрядне речення. Година онлайн-спілкування	1 1	Складнопідрядне речення.Основні типи підрядних речень. Означальні підрядні речення, їх структура. Речення з однорідною та неоднорідною підрядністю	2	Питання для самоконтролю Контрольний тест до теми «Складнопідрядне речення»	1	Складнопідрядне речення http://izbornyk.org.ua/pravopys/pravopys2012.htm. Український правопис.
4 тиждень / 4 години **Тема 4**	Тема 4. Складне речення із сурядним і підрядним зв’язком. Година онлайн-спілкування	1 1	Складне речення з різними видами зв’язку.	1	Тренувальний тест з теми «Складне речення з різними видами зв’язку»	1	
5 тиждень /5 годин **Тема 5**	Тема 5. Безсполучникове складне речення Година онлайн-спілкування	1 1	Безсполучникове складне речення. Розділові знаки в ньому. Складне багатокомпонентне речення з різними видами сполучникового і безсполучникового зв’язку	2	Контрольний тест.Складні речення з різними видами зв′язку	1	Довідник української мови http://javot.net/mova/glav.htm

6 тиждень 1 година **Тема 6**	Контроль знань		«Синтаксис»		Підсумковий тест за тему «Синтаксис»	1	
7 тиждень	Узагальнення та систематизація вивченого		Повторення вивченого		Вихідне тестування		

На основному етапі визначаємо :

1. Зміст курсу.

2. Форми представлення матеріалу: гарнітура шрифту, графічні зображення, апаратні засоби.

3. Навчально-методичні матеріали (структурування матеріалу, вставка зображень, гіпертекстових посилань).

4. Вхідне, вихідне тестування, аналіз сторінок курсу, рекомендації щодо навчання учнів у модулях.

5. Глосарій (термінологічний словник), перелік друкованих та інтернет-джерел.

На завершальному етапі відбувається тестування навчального курсу та його доопрацювання; реєстрація мультимедіа курсу як інтелектуальної власності; тиражування; супровід курсу, дотримання Закону про електронні документи та електронний документообіг.

ДОДАТОК К

Календарно-тематичний план педагогічного експерименту

№з/п	Зміст роботи	Термін виконання	Відповідальні	Очікувані результати
І. Нормативно-правове забезпечення				
1	Правове оформлення експерименту	серпень 2013	ЗОІППО, науковий керівник, вчитель української мови та літератури Шиліна Г.А.	Наказ про експеримент
2	Розроблення нормативно-правових документів щодо реалізації дистанційного навчання (реєстрація учнів на навчання, налагодження зв’язку з учнями та їх батьками, складання графіку навчання тощо)	вересень 2013	ЗОІППО, науковий керівник, вчитель української мови та літератури Шиліна Г.А.	Пакет документів
ІІ. Організаційне забезпечення				
3	Формування мережі ЗОШ Запорізької, Сумської, Кіровоградської шкіл	вересень 2013-2015	ЗОІППО, науковий керівник	Перелік експериментальних закладів
4	Проведення онлайн бесіди з директорами шкіл, призначення координаторів за навчанням учнів	вересень 2013-2014	ЗОІППО, науковий керівник, вчитель української мови та літератури Шиліна Г.А.	Звіт
5	Організація інформування учасників експерименту про початок експерименту, ознайомлення з графіком занять	вересень 2013-2014	Вчитель української мови та літератури Шиліна Г.А., координатори	
6	Формування списку вчителів, задіяних в експерименті (призначення координаторів)	вересень 2013-2014	Шиліна Г.А.,	Надання координаторам ролі вчителя-асистента
7	Формування списку учнів	вересень 2013,	Шиліна Г.А.,	Поділ учнів на групи, перевірка

		грудень 2014, вересень 2014		доступу учнів до курсу
8	Початок навчання у дистанційному курсі	Жовтень 2013, лютий 2014, жовтень, 2014	Шиліна Г.А.	
9	Спостереження за процесом навчання. Онлайн бесіди, консультації з координаторами	протягом усього періоду навчання	Шиліна Г.А.	
10	Спілкування з учнями на сторінках курсу	протягом усього періоду навчання		
III. Науково-методичне забезпечення				
11	Розроблення та адаптація методичних матеріалів (короткі пам'ятки, інструкції, таблиці, схеми)	2013-1014	Шиліна Г.А.	Методичні матеріали
12	Робота над інформаційно-змістовим наповненням курсу. Корекція завдань	протягом 2012-2013 рр. За потребою	Шиліна Г.А.	Методичні матеріали
IV. Діагностичне забезпечення				
13	Використання функції «Статистика» на платформі Moodle для збору та обробки результатів навчання; проведення моніторингу дистанційного навчання	Протягом періоду навчання	Шиліна Г.А.	Розділ «Статистика» на платформі Moodle
14	Розроблення анкет для учасників експерименту	Травень 2014	Шиліна Г.А.	Пакет анкет
V. Матеріально-технічне забезпечення				
15	Забезпечення вчителів-учасників експерименту доступом до мережі інтернет	Протягом усього періоду навчання	ЗНЗ	Підключення до мережі інтернет

.

Продовж. табл.

ДОДАТОК Л

Програма спецкурсу
до дистанційного курсу з української мови
для 9 класу

Укладач:
Шиліна Галина Анатоліївна,
учитель української мови та літератури
ЗОШ І-ІІІ ступенів № 11м. Мелітополя
«спеціаліст вищої категорії»,
«учитель-методист»

м. Запоріжжя – 2013

Пояснювальна записка

Програму курсів за вибором до дистанційного курсу з української мови для 9 класу загальноосвітньої школи укладено відповідно до вимог Закону України «Про загальну середню освіту», Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392), наказ МОН України № 466 від 25.04.2013 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання»,Указ Президента України № 344 / 2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції профільного навчання у старшій школі.

Програма додаткових занять створена на основі Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови. 8-9 класи / Програму підготували С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ, В.І. Тихоша; за редакцією С. О. Карамана. – К.: Грамота, 2008. Додатком до Програми є дистанційний курс, створений на сайті «Школи сучасних знань», 35 годин програми розраховані на 35 години дистанційного курсу. Режим доступу: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/.

Додаткові заняття допоможуть учням поглиблено вивчати українську мову за курс 9 класу, використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій, підготують учнів до вибору майбутньої професії.

Функцією курсів за вибором є визначення сфери майбутньої професійної діяльності, усвідомлення учнями своїх переваг з позиції майбутньої діяльності та, як наслідок, вибір профілю навчання. Допрофільні курси за вибором пропонуються учням 8-9 класів та можуть бути розраховані на вивчення протягом 35 годин.

Виконання завдань даної програми нерозривно пов’язане з дистанційним навчанням, яке сприятиме формуванню індивідуальної освітньої траєкторії учнів, орієнтуватиме на усвідомлений та відповідальний вибір майбутньої професії.

Курси за вибором у середній школі можуть забезпечувати поглиблене та розширене вивчення української мови на профільному рівні.

Актуальність програми. Програма має на меті поглибити знання учнів з української мови, виробити уміння орієнтуватись у потоці інформації, навчити учнів чітко і логічно виражати власну позицію стосовно різноманітних життєвих явищ, сприяти саморозвитку особистості. За змістом наповнення – це інформаційна програма, яка розширює знання учнів з української мови.

Всебічна підготовка сучасного учня до професійної діяльності буде більш вдалою, якщо при вивченні (а, отже, й при викладанні) курсів за вибором будуть оптимально задіяні можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Виходячи з цього, проведення конкурсу навчальних програм спецкурсів, курсів за вибором та факультативних курсів, викладання яких здійснюється за допомогою ІКТ є актуальним та необхідним.

Програма може бути реалізована через виконання даного електронного курсу, створеного за підтримки ЗОІППО. Електронний навчальний курс розроблено на платформі Moodle. Режим доступу: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/course/view.php?id=87.

В ЕНК розроблено комплекс вправ, тести, опорні схеми, таблиці, завдання для контролю та самоконтролю. Наприклад, для вивчення нової теми «Складне речення і його ознаки. Складні речення без сполучників, із сурядним і підрядним зв’язком» створено веб-сторінки, навчальні презентації, для закріплення – тести на відповідність, вибір із множини, коротка відповідь, тест-есе, практичні вправи за варіантами, завдання для індивідуальної роботи. Вивчення програмового матеріалу організовується з урахуванням міжпредметних зв’язків, що забезпечить поглиблене розуміння мовних явищ, розширення кругозору учнів, формування в них умінь використовувати знання з інших предметів на уроках української мови. Вибрані теми курсу допомагають учням повторити й узагальнити відоме про

складне речення, навчитись розрізняти складносурядні та складнопідрядні речення, речення з різними видами зв’язку.

Освітня мета електронного курсу: комунікативно-функціональний, особистісно орієнтований, соціокультурний і компетентнісний підходи до вивчення української мови.

Завдання курсу – дати учням глибокі і систематичні знання з теми «Синтаксис», формувати уміння й навички використання їх на практиці, забезпечити володіння нормами української літературної мови, виробити навички й потребу використання навчальних посібників і довідкової літератури з мови.

Мета програми:

– вироблення в учнів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях;

– ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок – орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних;

– формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства загалом.

Завдання: навчити учнів знаходити складні речення; виділяти, аналізувати й конструювати складносурядні речення; правильно ставити розділові знаки між частинами складносурядних речень, відшукувати і виправляти пунктуаційні помилки на вивчені правила; аналізувати й оцінювати виражальні можливості складносурядних речень та інших синонімічних конструкцій; складати речення і мікротексти, використовуючи виражальні можливості складносурядного речення; знаходити й виправляти пунктуаційні помилки; виховувати високу культуру мовлення.

У програмі (водночас із виробленням орфографічних і пунктуаційних навичок) відведено питанням культури та розвитку мовлення, зокрема написанню

різноманітних творчих робіт із використанням відео записів, тестів-есе. В електронному курсі підібрано матеріал для уроків розвитку зв'язного мовлення на народознавчій основі, використано міжпредметні зв'язки з історією, географією, художньою культурою.

Кінцевий результат – виконання вправ,тестових завдань електронного курсу та засвоєння програмового матеріалу на 70 %.

Концептуальні засади використання ІКТ. Упровадження ІКТ у навчальний процес позитивно впливає на зміст, організаційні форми і методи, підвищує в учнів мотивацію до навчання, сприяє до істотних позитивних змін в діяльності учнів. Створення навчального середовища має бути фаховим, цікавим, доступним для учнів. Інформаційно-змістове наповнення курсів повинно підвищити можливість учнів досягати високих освітніх результатів.

Основна гіпотеза: широке впровадження ІКТ у навчальний процес створює додаткові можливості для розроблення та впровадження нових особистісно-орієнтованих освітніх технологій, диференціації навчально-виховного процесу для якомога повнішого розвитку нахилів та здібностей дітей, критичного мислення, задоволення їхніх запитів та потреб, розкриття творчого потенціалу вчителя і учнів; використання засобів ІКТ як засобів навчальної діяльності сприяє формуванню інформаційної культури та інформативної компетентності учнів, що стає невід'ємною складовою загальної культури та життєвих компетентностей кожної людини в інформаційному суспільстві; постійне та ефективне використання ІКТ у навчальному процесі (як вчителями, так і учнями) впливає на особистісні якості суб'єктів навчальної діяльності, їхні життєві компетенції.

Умови реалізації програми

Науково-методичні: учасниками можуть бути учнів 9-х класів, які виявлять бажання підвищити рівень знань з української мови. Навчання може відбувається як дистанційно, через мережу інтернет, так і у класі, з розрахунку 1 година на тиждень з групою учнів. Форми занять: індивідуальна, групова. Учні

зараховуються до електронного навчального курсу, на його сторінках якого розміщено теоретичні відомості, практичні вправи, контрольні тести, творчі роботи та інші види завдань. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів розроблено до кожного типу завдань. Оцінки заносяться до електронного журналу. За кожний вид завдань максимальна оцінка 12 балів, програма автоматично оцінює тестові завдання, творчі роботи перевіряються вручну та оцінюються вчителем. Відбувається постійний зв□'язок між учителем та учнем протягом вивчення усього курсу. Для цього використовується чат, форум, повідомлення.

Психолого-педагогічні: кількісно-якісний склад групи: 14-16 учнів; вікові особливості дітей: 8-9 клас.

Мотиваційні заходи: підвищення рівня знань з української мови, якісна підготовка до ЗНО, здатність до самоосвіти.

Матеріально-технічні: комп'ютерний клас (за умови, що заняття будуть проводитись у школі), вільний доступ до роботи в мережі інтернет, наявність електронної скриньки, достатній рівень володіння основами комп'ютерної грамотності, робоче місця вчителя.

Інформаційні джерела

1. Робота на платформі Moodle. Дистанційна платформа «Школа сучасних знань». Режим доступу: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/course/view.php?id=87

2. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови. Українська мова 8-9 класи / Програму підготували С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ, В. І. Тихоша; за редакцією С. О. Карамана. – К.: Грамота, 2008.

Зміст навчального матеріалу та вимоги до рівня навчальних досягнень учнів з української мови для 9 класу (поглиблене вивчення)

(35 год. на рік: 1 год. на тиждень)

№ з/п	Зміст програмового матеріалу	К-ть год	Спосіб застосування ІКТ для опанування матеріалу. Модулі діяльності у системі Moodle	Навчальні досягнення учнів
1	Вивчення інструкції щодо роботи у дистанційному курсі. Організаційне заняття	1	Модуль діяльності «Файл»	Учні повинні мати навички роботи з комп'ютером, пам'ятати логін та паролі для входу на сторінку дистанційної школи, перевіряти власну електронну пошту, повідомлення
2	*Тема 1. Вхідне тестування.* Повторення вивченого.	1	Модуль діяльності «Тест»	
	Модуль І. Пряма і непряма мова. Діалог.			
3	*Тема 2* *Пряма і непряма мова.* Непряма мова. Заміна прямої мови непрямою. Практичні вправи до теми «Пряма мова» Комунікативна лінія. Правила мережного спілкування	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка» Практичні вправи до теми Модуль діяльності «URL-адреса»	Учні повинні знати: відомості про пряму і непряму мову, діалог, полілог, цитату, монолог; правила вживання розділових знаків при прямій мові, діалозі, цитатах; використовувати різні типи мовлення; дотримуватись основних правил спілкування в мережі інтернет
4	*Тема 3* *Способи передачі чужого мовлення. Пряма і непряма мова* Невласне-пряма мова. Розділові знаки при цитатах. Зразок розбору конструкції з прямою мовою. Непряма мова як спосіб передачі чужої мови. Навчальні тести до	1	Перевірка робіт учнів вчителем в ручному режимі Модуль діяльності «Веб-сторінка» Модуль діяльності «Тест». Модуль діяльності «URL-адреса»	

	теми «Пряма мова. Діалог»			
5	*Тема 4. Діалог. Цитата.*	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка»	Учні повинні вміти: знаходити речення з прямою, непрямою і невласне прямою мовою в тексті; виділяти слова автора, перебудовувати речення з прямою мовою
	Як скласти діалог? Діалог. Види діалогів за змістом, метою спілкування. Презентація. Цитата. Розділові знаки при цитатах. Тренувальні он-лайн тести до теми «Пряма мова. Діалог»	1	Модуль діяльності «URL-адреса». Презентація до теми «Діалог» завантажена на сервісі Scribd. Модуль діяльності «URL-адреса»	
6	*Година онлайн-спілкування.* Консультування учнів	1	Модулі діяльності «Форум», «Чат», «Повідомлення»	
7	*Тема 5. Питання для самоконтролю. Підсумковий тест за модуль1*	1	Модуль діяльності «Тест». Модуль діяльності «Веб-сторінка»	
Модуль ІІ. Складне речення і його ознаки. Складносурядне речення				
8	*Тема 6. Складне речення і його ознаки*. Складні речення без сполучників, із сурядним і підрядним зв’язком Складне речення. Презентація до теми «Складне речення» Складне речення без сполучників, із сурядним і підрядним зв’язком. Модуль 2.Тема 6 Тренувальний тест	1	Модуль діяльності «Тест». Модуль діяльності «Веб-сторінка». Презентація до теми. Модуль діяльності «Файл»	Учні повинні знати: структурно-синтаксичні зв’язки складного речення, засоби зв’язку й змістові відношення між частинами; знаходити у тексті складносурядні й складнопідрядні речення; правила вживання розділових знаків у складносурядному реченні
9	*Тема 7. Творча робота до теми «Складне речення»* Схема аналізу складного речення. Творча робота	1	Модуль діяльності «Завдання». Модуль діяльності «Веб-сторінка»	**Учні повинні вміти:** знаходити складні речення; виділяти, аналізувати й конструювати складносурядні речення; правильно ставити розділові знаки між частинами складносурядних речень
10	*Тема 8. Складносурядне речення.* Будова складносурядного речення.	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка»	відшукувати і виправляти пунктуаційні помилки на вивчені правила;

	Сполучники сурядності Синтаксичний розбір складносурядного речення Складносурядне речення. Тренувальні тести до теми «Складносурядне речення		Модуль діяльності «URL-адреса»	аналізувати й оцінювати виражальні можливості складносурядних речень та інших синонімічних конструкцій; складати речення і мікротексти, використовуючи виражальні можливості складносурядного речення
11	*Тема 9. Єднальні, протиставні і розділові сполучники в складносурядному реченні.* Таблиця. Сурядні і підрядні сполучники. Практичні вправи	1	Модуль діяльності «Завдання». Модуль діяльності «Веб-сторінка»	
12	*Година онлайн-спілкування.* Консультування учнів	1	Модулі діяльності «Форум», «Чат», «Повідомлення»	
13	*Тема 10. Контрольний тест до теми «Складносурядне речення».* Складносурядне речення .Тест.	1	Модуль діяльності «Тест». Модуль діяльності «Нотатка»	
Модуль 3. Складнопідрядне речення				
14	*Тема 11.Складнопідрядне речення* .Основні типи підрядних речень. Означальні підрядні речення, їх структура. Складнопідрядне речення. Зв′язок підрядних речень із головним. Складнопідрядне речення. Складнопідрядне речення з підрядними означальними	1	Модулі діяльності «Веб-сторінка», «Файл». Презентація до теми «Складнопідрядне речення»	Учні повинні знати: особливості будови складнопідрядних речень з одним і кількома підрядними; види речень, їх засоби зв’язку з головним; правила пунктуації між частинами складнопідрядного речення
15	*Тема 12. Практичне засвоєння структури складнопідрядних речень з одним і кількома підрядними.* Речення з однорідною та	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка»	Учні повинні вміти: розпізнавати; виділяти, аналізувати, конструювати складнопідрядне речення з одним або кількома

	неоднорідною підрядністю			підрядними; визначати головну і підрядну частини, види складнопідрядних речень, їх істотні ознаки, межі головної і підрядної частин, кількість частин; розрізняти сполучники і сполучні слова; правильно розставляти коми між частинами складнопідрядного речення й обґрунтовує їх
16	*Тема 13. З'ясувальні підрядні речення* Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними .Сполучники й сполучні слова Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка». Модуль діяльності «Веб-сторінка»	
17	*Тема 14.Обставинні підрядні речення.* Різновиди підрядних обставинних речень: місця, часу, способу дії, міри і ступеня, порівняльні, причини, умови, мети, наслідкові, допустові	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка»	
18	*Година онлайн-спілкування.* Консультування учнів	1	Модулі діяльності «Форум», «Чат», «Повідомлення»	
19	*Тема 15. Контрольний тест до теми «Складнопідрядне речення».* Питання для самоконтролю. Контрольний тест до теми «Складнопідрядне речення»	1	Модуль діяльності «Тест». Контрольний тест до теми «Складнопідрядне речення»	
Модуль 4 Обставинні підрядні речення				
20	*Тема 16.Обставинні підрядні речення* Тренувальні тести. Повторення. Різновиди підрядних обставинних речень: місця, часу. Правильно-не правильно. Робота над помилками в усному та писемному мовлення. Підрядні речення місця, часу	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка» Модуль діяльності «URL-адреса». Робота над помилками, допущеними під час виконання завдань у навчальних модулях	
21	*Тема 17. Різновиди підрядних обставинних речень: способу дії, міри і*	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка»	

	ступеня, порівняльні. Підрядні ступеня і способу, дії, порівняльні			
22	*Тема 18. Обставинні підрядні речення.* Різновиди підрядних обставинних речень: причини, умови, мети. Підрядні речення причини, умови, мети. Питання для самоконтролю	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка»	
23	*Тема 19. Різновиди підрядних обставинних речень: наслідкові, допустові.* Види складнопідрядних речень. Практичні вправи. Підрядні речення допустові, наслідкові. Складнопідрядне речення Тест	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка» Модулі діяльності «Тест». «Завдання»	
24	*Година онлайн-спілкування.* Консультування учнів.	1	Модулі діяльності «Форум», «Чат», «Повідомлення»	
25	*Тема 20. Контрольний тест до теми «Складнопідрядне речення»*	1	Модуль діяльності «Тест»	
Модуль 5. Безсполучникове складне речення				
26	*Тема 21. Безсполучникове складне речення.* Розділові знаки в ньому. Безсполучникове складне речення	1	Модулі діяльності «Веб-сторінка», «Завдання»	Учні повинні знати: особливості будови безсполучникового складного речення; правила вживання розділових знаків у безсполучниковому складному реченні
27	*Тема 22. Правопис. Розділові знаки між частинами безсполучникових складних речень* Розділові знаки між частинами безсполучникових складних речень	1	Модулі діяльності «Веб-сторінка», «Завдання»	Учні повинні вміти: знаходити у тексті безсполучникові складні речення; визначати їх основні ознаки, смислові відношення між частинами безсполучникових складних речень; правильно розставляти

	Тест. Практичні вправи			розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення й обґрунтовує їх; правильно інтонує безсполучникові складні речення; правильно й доречно використовує безсполучникові складні речення в мовленні
28	*Тема 23. Двокрапка і крапка з комою у БСР.* Тире у безсполучниковому складному реченні	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка»	
29	*Тема 24.Складне багатокомпонентне речення з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку* Типи багатокомпонентних складних речень	1	Модуль діяльності «Веб-сторінка»	Учні повинні знати: особливості будови речень з різними видами зв'язку;; правила пунктуації в складних реченнях з різними типами зв'язку. Учні повинні вміти: знаходити, аналізувати, конструювати складні речення з різними типами зв'язку; правильно ставити розділові знаки у реченнях такого типу
30 - 31	*Тема 25. Складні речення з різними видами зв'язку.* Види зв'язку між складовими частинами тексту. Лінгвістика тексту. Складні речення з різними видами зв'язку Тест	2	Модуль діяльності «Веб-сторінка» Модуль діяльності «Тест»	
32	*Година онлайн-спілкування.* Консультування учнів	1	Модулі діяльності «Форум», «Чат», «Повідомлення»	
Модуль 6. Підсумковий тест за курс 9 класу				
33	*Тема 27. Вихідне тестування*	1	Модуль діяльності «Тест».	*Учень* повинен уміти: розпізнавати вивчені поняття, правильно будувати й використовувати в мовленні речення різних видів; правильно розставляти розділові знаки відповідно до вивчених пунктуаційних правил; відшукувати й виправляти орфоепічні орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила
34	Підведення підсумків навчання. *Година онлайн-спілкування.* Консультування учнів	1	Модулі діяльності «Форум», «Чат», «Повідомлення»	

І. Критерії оцінювання монологічного мовлення

Рівень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів	Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
І Початковий	1	Побудованому учнем (ученицею) тексту бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи	15-16 і більше	9-10
	2	Побудоване учнем (ученицею) висловлювання характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні	13-14	
	3	Учневі (учениці) слід працювати над виробленням умінь послідовніше й чіткіше викладати власні думки, дотримуватися змістової та стилістичної єдності висловлювання, потребує збагачення та урізноманітнення лексика й граматична будова висловлювання	11-12	
ІІ Середній	4	Висловлювання учня (учениці) за обсягом складає дещо більше половини від норми і характеризується певною завершеністю, зв'язністю; розкриття теми має бути повнішим, грунтовнішим і послідовнішим; чіткіше мають розрізнюватися основна та другорядна інформація	9-10	7-8
	5	За обсягом робота учня (учениці) наближається до норми, у цілому є завершеною, тему значною мірою розкрито, проте вона потребує глибшого висвітлення, має бути увиразнена основна думка	7-8	
	6	За обсягом висловлювання учня (учениці) сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але учневі ще слід працювати над умінням самостійно формулювати судження	5-6	
ІІІ Достатній	7	Учень (учениця) самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст (у переказі – з урахуванням його виду), вдало добирає лексичні засоби (у переказі використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але ще має вдосконалювати вміння чітко висвітлювати тему, послідовно її викладати, належно аргументувати основну думку	4	

		Учень самостійно будує достатньо повне (у переказі – з урахуванням його виду), проте ще має працювати над урізноманітненням словника, граматичного та стилістичного оформлення роботи	3	5-6
	9	Учень самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст (у переказі – з урахуванням його виду); у цілому розкриває тему, висловлює основну думку (у переказі – авторську позицію); проте ще має працювати над умінням виразно висловлювати особистісну позицію і належно її аргументувати	1+1 (негруба)	
IV Високий	10	Учень самостійно будує послідовний, повний (у переказі – з урахуванням його виду) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему (у переказі зіставляє свою позицію з авторською), робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, дотриманням стильової єдності й виразності тексту	1	3
	11	Учень самостійно будує послідовний, повний текст (у переказі – з урахуванням його виду); аргументовано, чітко висловлює власну думку, зіставляє її з думками інших (у переказі враховує авторську позицію; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю	1 (негруба)	2
	12	Учень самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю та різноманітністю, стилістичною довершеністю	–	1

II. Оцінювання правописних (орфографічних і пунктуаційних) умінь учнів

Перевірці підлягають уміння правильно писати слова на вивчені орфографічні правила і словникові слова, визначені для запам'ятовування; ставити розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації; належним чином оформлювати роботу.